

VESITEITÄ KYLIIN JA KIRKOLLE

Ähtärin kulttuuriympäristöohjelma

Riitta Jaakkola

VESITEITÄ KYLIIN JA KIRKOLLE

Ähtärin kulttuuriympäristöohjelma

Riitta Jaakkola

Kansikuvassa Vehmasmäen pihapiiri
Takakannen kuvassa Kivimäen aittoja Liesjärventien varressa

Valokuvat: Riitta Jaakkola, ellei toisin mainita
Kartat ja piirrokset: Riitta Jaakkola
Julkaisulupa: Maanmittauslaitos, Lupanro: 447/MML/09
ISBN 978-952-99465-2-5
Ykkös-Offset Oy, Vaasa 2009

Sisällys

Tervehdyssanat	5
1 Työn lähtökohdat ja sisältö.....	7
Rakennetun ympäristön inventointitilanne	8
Osallistava suunnittelu ja tiedotus.....	9
Kulttuuriympäristökasvatus – maastoretkiä, kyläkierroksia ja haastatteluja	10
Mitä on kulttuuriympäristö?	11
Mikä on kulttuuriympäristöohjelma ja miksi se laaditaan?	11
2 Luonnonmaisema kulttuurimaiseman perustana	12
Yleistä	12
Maisema ja pinnanmuodot.....	12
Kallioperä.....	14
Maaperä.....	14
Vesistöt	15
Kasvillisuus	15
OSA I Menneisyys.....	16
3 Ähtärin kulttuuriympäristön kehittyminen	16
Kivikauden ähtäriläiset olivat suomusjärveläisiä	16
Kiinteä asutus syntyy kaskeamalla.....	16
Omaksi kappeliksi, seurakunnaksi ja kunnaksi	18
Isojako levittää asutusta	19
Viljelyä, kaskisavua ja tervanpolttoa.....	20
Tiestö kehittyi ja yhdistää	21
Rautatie vauhdittaa kehitystä	22
Teollistumisen aika	22
Koulut ja seurantalot tuovat valistusta kylille.....	23
Ähtäri lomanviettäjien ympäristönä.....	24
Kauppa vilkastuu	25
OSA II Nykyisyys	26
4 Arvokkaat inventoidut kulttuuriympäristöt	26
Arkeologinen perintö	28
Maisema-alueet	30
Rakennetut kulttuuriympäristöt	30
Perinnebiotoopit	31
5 Kulttuuriympäristöjen kirjoja Ähtärissä	36
Rakennusmateriaalit ja -tekniikat.....	36
Talonpoikainen pihapiiri.....	39
Talonpoikaistalot ja pienasumukset	42
Kirkolliset ympäristöt	56
Virkatalot, hoitolaitokset ja taiteen ympäristöt	58
Rautatieympäristöt.....	60
Matkailun ympäristöt	65
Kehittyvä tuotanto ja teollisuus.....	71
Koulut.....	75
Vapaa-ajan ympäristöt.....	80

6 Kulttuuriympäristökohteita kylissä ja rannoilla	84
Ähtärin kirkonseutu	85
Ähtärin keskusta	91
Mustikkavuori.....	98
Peränne.....	102
Myllymäki	111
Rämälä	118
Rintala	121
Niemiskylä.....	122
OSA III Tulevaisuus.....	127
7 Kulttuuriympäristön hoito.....	127
Maisema.....	127
Rakennettu ympäristö.....	130
Kiinteät muinaisjäännökset ja niistä huolehtiminen	134
Perinnebiotooppien hoito	135
Vastuu jokaisella, talkoohenkeä tarvitaan	136
Kaavoituksen keinot.....	137
Rakennusjärjestys ja rakennusvalvonnan rooli	138
8 Kulttuuriympäristöstrategia.....	139
Kaavoitus ja maankäyttö, rakentamisen ohjaus.....	140
Yhteistyö	141
Ympäristökasvatus ja -valistus	142
Arkeologinen kulttuuriperintö	144
Maisema.....	145
Rakennettu ympäristö.....	146
Perinnebiotoopit	147
Taloudelliset resurssit, elinkeinot, hankkeet	148
Mahdollisia hankeaihoita, hankkeen osia ja teemoja.....	149
Kirjallisuutta ja lähteitä	154
Liite 1 kulttuuriympäristön tila - Nelikenttäanalyysi	156

Ähtärin kaupungintalo

Risto Kyrö

Tervehdyssanat

Ähtärin vaakunassa on kaksi nuolta ristikkäin ja päällikkeenä paaluittain kolmas nuoli. Nuolet symboloivat kolmea heimoa – eteläpohjalaisia, hämäläisiä ja savolaisia – jotka ovat vaikuttaneet Ähtärin pysyvän asutuksen syntyyn. Asutuksen syntyhistoria ja kuntamme sijainti kolmen maakunnan rajalla ovat vaikuttaneet siihen, että ähtäriläinen kulttuuriympäristö on omaleimainen ja muodoiltaan poikkeuksellisen rikas verrattuna muuhun Etelä-Pohjanmaahan.

Kulttuuriympäristön merkitys kunnan identiteetille, elinkeinoelämän kehittämiseksi ja matkailulle on yleisesti tunnustettu. Tilanteessa, jossa kuntakenttä on voimakkaan rakenteellisen muutoksen kourissa, kulttuuriympäristöllä ja sen hoidolla on erityisen tärkeä tehtävä paikallisen identiteetin luojana ja säilyttäjänä.

Kulttuuriympäristön tuntemuksen asema on korostunut myös uudistetun lainsäädännön ja eri ohjelmien myötä. Valtioneuvoston päättämässä alueiden käytön valtakunnallisissa tavoitteissa kulttuuri- ja luonnonperintöä sekä virkistyskäyttöä ja luonnonvarojen koskevia keskeisiä tavoitteita ovat mm. kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön säilyminen, arvokkaiden luonnonalueiden ja niiden monimuotoisuuden säilyminen sekä luonnon virkistyskäytön ja luonto- ja kulttuurimatkailun edistäminen.

Kulttuuriympäristön vaaliminen ei ole yksistään julkisen vallan asia. Historian ja kulttuuriperinnön vaaliminen on meidän jokaisen velvollisuus menneitä ja ennen kaikkea tulevia sukupolvia kohtaan. Koska vastuu kulttuuriympäristöstä ja -perinnöstä kuuluu kaikille, täytyy niitä koskevaa tietoa olla helposti saatavilla. Tähän haasteeseen nyt laadittu Ähtärin kulttuuriympäristöohjelma ”Vesiteitä kyliin ja kirkolle” pyrkii vastaamaan.

Kulttuuriympäristöohjelman laatimisen ovat rahoittaneet Ähtärin kaupunki, Länsi-Suomen ympäristökeskus ja Euroopan aluekehitysrahasto. Työtä on ohjannut laaja Länsi-Suomen ympäristökeskuksen, Etelä-Pohjanmaan liiton, Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksen, Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon, Museoviraston, Ähtäri Seuran ja Ähtärin kaupungin edustajista koottu asiantuntijaryhmä. Kunnan asukkaat ovat voineet osallistua ohjelman laadintaan lukuisissa esittely- ja keskustelutilaisuuksissa. Haluamme kiittää ohjausryhmän jäseniä hankkeen eteen tehdystä työstä. Erityiset kiitokset niille Ähtäri Seuran ja kyläkuntien aktiiveille, jotka ovat merkittäväällä tavalla vaikuttaneet ohjelman syntymiseen keräämällä paikallista tietoa, kommentoimalla ja tarkistamalla käsikirjoituksen. Erityiskiitos ohjelman laatijalle, maisemasuunnittelija Riitta Jaakkolalle, jonka merkittävä työpanos on tuottanut erinomaisen lopputuloksen.

Kari Heikkilä
kaupunginjohtaja

Risto Kyrö
ohjausryhmän puheenjohtaja

Kesämaisema Montinlahden itärannalta

1 Työn lähtökohdat ja sisältö

Ähtärin kulttuuriympäristö on kehittynyt vesireittien varrelle Suomenselän maisemiin, usean maakunnan vaikutuspiiriin. Ihmiskäden jälki näkyy monipuolisina ympäristöinä: viljelymaisemissa vesistöjen varsilla ja mäkien laella, rakennuskannan paikallisissa erityispiirteisissä kuten teollisuus- ja rautatieympäristöinä sekä monipuolisena arkeologisena perintönä. Peränteen viljelty kulttuurimaisema, kirkonseutu, tehdasmiljööt, rautatieympäristöt ja metsäopetuksen Tuomarniemi - Ähtärin kulttuuriympäristöistä keskeisimmät - on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi.

Ohjelman taustalla on vuoden 2000 alusta voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL), joka edellyttää kulttuuriperinnön huomioon ottamista kaikessa maankäytön suunnittelussa ja rakentamisessa. Kaavahankkeissa tämä toteutetaan laatimalla käynnistysvaiheessa osallistumis- ja arviointisuunnitelma, hyvällä tiedottamisella, kuulemisilla ja keskustelutalouksilla. Arvioitavia kaavan keskeisiä vaikutuksia ovat mm. vaikutukset maisemaan ja kulttuuriympäristöön. Vaikutusten arviointi ilman riittäviä tietoja kulttuuriympäristön kehittymisestä, nykytilasta ja sen erityispiirteistä sekä arvoista, on vaikeaa.

Kaupunginhallitus asetti työryhmän laatimaan Ähtärin kulttuuriympäristöohjelmaa toukokuussa 2005. Hankkeena ohjelman laadinta käynnistyi tammi-kuussa 2007 ja päättyi keväällä 2008.

Kulttuuriympäristöohjelma kokoaa yksin kansiin tietoa Ähtärin kulttuuriympäristöstä ja ohjelmoi sen tulevaisuutta. Ohjelmatyöhön liitettiin rakennetun ympäristön koko kuntaa kattava kartoitus ja jatkoinventointien ohjelmointi. Tehdyn kartoituksen pohjalta inventoitiin 20 eri tavoin merkittävää kulttuuriympä-

Kirsi Forsman

Hankekokouksissa pohdittiin mm. julkaisun sisältöä ja kuvitusperiaatteita

ristöä. Yhteistyö koulujen kanssa jo hankkeen valmisteluvaiheessa oli osa hanketta, valmistunut kulttuuriympäristöohjelma on tietopaketti opetukseen. Asukkaat osallistuivat hankkeen yleisötilaisuuksiin ja ottivat henkilökohtaisesti yhteyttä hankesuunnittelijaan. Hanketta esiteltiin sen eri vaiheissa paikallis- ja maakuntalehdissä sekä alueradiossa.

EU-rahoitteisen hankkeen ohjausryhmään kuuluivat rahoittajia edustavat maakuntasuunnittelija Timo Lakso Etelä-Pohjanmaan liitosta ja erikoissuunnittelija Tapani Lehtoluoto sekä kehityspäällikkö Riitta Kankaanpää-Waltermann Länsi-Suomen ympäristökeskuksesta. Asiantuntijoina ohjausryhmään kuuluivat arkeologi Kaisa Lehtonen ja rakennustutkija Tuija Mikkonen Museoviraston Vaasan toimipisteestä, maakunta-amanuenssi Risto Känsälä Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseosta sekä ympäristöpäällikkö Veikko Jokela Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksen maaseutuosastolta. Ähtäri - Seuraa hankeryhmässä edusti lehtori Arja Larja ja kotiseutuneuvos Liisa Tallbacka. Ähtäriin kaupunkia edustivat hankeryhmän puheenjohtaja, suunnitteluinsinööri Risto Kyrö, ympäristösihteeri Pekka Vasikkaniemi ja 20.11.2007 alkaen vt. ympäristösihteeri Kirsi Forsman, nuoriso- ja kulttuuritoimen johtaja Ulla Akonniemi, matkailusihteeri Irma Kuoppala sekä vt. rehtori Jorma Yli-Kaatiola. Ähtäriin kaupunki toimi hankkeen vastuutahona ja hallinnoi hanketta. Ohjausryhmä hyväksyi työn yleislinjat sekä valvoi työn kirjoitus- ja toimitustyötä.

Rakennetun ympäristön inventointitilanne

Ohjelmityön käynnistyessä inventoitua rakennustietoa oli Ähtärissä niukasti. Peränteen rantaosayleiskaavatyön yhteydessä oli inventoitu Perännejärven ympäristöstä 69 rakennuskohdetta sekä Mustikkavuoren asemakaavatyön yhteydessä 13 kohdetta. Lisäksi tietoa rakennetusta ympäristöstä oli kertynyt

Museoviraston teettämän Vääräkosken tehdasalueen rakennushistoriallisen selvityksen yhteydessä. Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen osin melko niukkoja tietoja oli Museovirastossa lisäksi Myllymäen ja Inhan asemaympäristöistä sekä Tuomarniemestä ja Inhan ruukista. Muutoin Ähtäriin rakennuskanta oli inventoimatonta.

Kulttuuriympäristöohjelma laadittiin lähtökohdat huomioiden tiukalla aikataululla ja budjetilla. Hankkeen käynnistyessä oli välttämätöntä muodostaa yleiskuva Ähtäriin rakennetusta ympäristöstä. Siksi päädyttiin kartoittamaan yleispiirteisesti ja mahdollisimman kattavasti koko kunnan rakennuskanta. Kartoitus rajattiin asuin- ja päärakennuksen rakentamisaikakohdan mukaan ennen vuotta 1940 rakennettuihin kohteisiin. Jälleenrakennuskauden rakennuskantaa tarkasteltiin alueittain ja yksittäisiä pihapiirien vanhoja rakennuksia, kuten talonpoikaisia aittoja, liitettiin kartoitukseen. Tulokset vietiin pääosin Museoviraston ylläpitämään tietokantaan. Kartoitustyön ohella laadittiin myös jatkoinventointien kiireellisyysluokitus rakennuskohteittain. Työ tehtiin pääosin talvella 2007. Moni rakennuskohde, tyypillisesti pienasumukset ja jälleenrakennuskauden rakennuskanta harvaan asutuilla alueilla, oli kylmillään – eikä näihin kohteisiin ollut talvella pääsyä. Paikoin kartoitusta voitiin täydentää keväällä 2007 ja 2008. Kartoitus ei kuitenkaan ole kattava. Sen pohjalta laadittu inventoinnin ohjelmointi tallennetaan kunnan rakennusvalvontaan. Se on luonteeltaan suuntaa antava ja sitä hyödynnetään jatkossa käytettävissä olevien resurssien mukaan esimerkiksi kaavahankkeiden tarpeisiin.

Kartoitusten pohjalta poimittiin hankkeen toimesta inventoitaviksi ja kulttuuriympäristöohjelmassa esiteltäviksi 20 eri tavoin merkittävää rakennettua ympäristöä. Osassa inventointeja arvioitiin rakennusten kunto, kuvattiin omistajille korjauseriaa ja an-

nettiin korjausneuvontaa. Inventoinnit teki konsulttityönä arkkitehti Anneli Vehkaniemi kesän ja syksyn 2007 aikana. Ähtäriin kaupungin osuus samanaikaisista nk. EPO-hankkeen¹ inventoinneista oli Mustikkavuoren asemakaavainventointi vuodelta 2006 sekä neljän maastotyöpäivän inventointipanos Myllymäellä, keskustassa ja kirkonseudulla.

Julkaisussa ja sen aluekohtaisissa esittelyissä painottuu Ähtäriin eri puolilta koottu inventointitieto ja sen määrä. Esittely keskittyy alueisiin, joista on toistaiseksi koossa riittävän kattava inventointitieto. Alueilta, joilta tarkempaa inventointitietoa on niukasti, on poimittu yksittäisiä kohteita esitettäväksi kappaleessa 5. Puuttuvia tietoja on pyritty eri yhteyksissä täydentämään. Kyläkansiot ja kyläkirjat, joihin kyläasukkaat keräävät muistitietoa, valokuvia, haastatteluja jne. tarjoaisivat jatkossa erinomaisen aineiston kyläin kulttuuriympäristötiedon tarkentamiseen.

Osallistava suunnittelu ja tiedotus

Työn aikana pidettiin kaksi yleisötilaisuuden sarjaa. Ensimmäiset viisi tilaisuutta järjestettiin hankkeen alkuvaiheen kartoitusten valmistuttua kesä-heinäkuussa 2007 Peränteellä, Myllymäellä, Ähtäriinrannalla, Inhassa ja Ähtäriin keskustassa. Ohjelman luonnosvaiheessa tammikuussa 2008 järjestettiin kolme yleisötilaisuutta Inhassa, Peränteellä ja Ähtäriin keskustassa. Tilaisuudet olivat luonteeltaan hankkeen esittely- ja keskustelutilaisuuksia, joissa esiteltiin pai-

kallista kulttuuriympäristöä ja sen erityispiirteitä sekä koottiin ja tarkennettiin asukkaiden käsityksiä ja tietoja omasta ympäristöstään sekä koottiin mahdollisia kehittämisideoita. Hankevetäjä piti hankkeen loppuvaiheessa myös vastaanottoa Ähtärissä. Ajankohdista tiedotettiin ja asukkaat saivat näin mahdollisuuden tavata ja keskustella kulttuuriympäristöohjelmaan liittyvistä asioista henkilökohtaisesti.

Kartoitettuja kyläläisten mielipiteitä olivat mm.: mitkä paikat ja maisemat ovat erityisen kauniita, mitä kohteita haluat ainakin/vähimmillään esiteltävän kylästä kulttuuriympäristöohjelmassa, mikä on yleisesti kaunista / rumaa kylälläsi, mitkä asiat uhkaavat kylääsi ja sen kylämaisemaa, missä ovat mahdolliset ongelmapaikat ja mitä niille pitäisi tehdä. Kyläilloissa kartoitettiin myös kyliltä nousevia konkreettisia hankkeita ja kehittämisideoita sekä koottiin terveisiä kaupungin suuntaan.

Kulttuuriympäristön tilaa kartoitettiin myös nelikenttäänalyysin (SWOT) avulla. ➤ Yhteenveto on koottu sivuille 156-157.

Yleisötilaisuuksien lisäksi kaupunkilaisia haastateltiin eri yhteyksissä. Kohtaamiset valokuvausmatkoilla toivat työhön mukaan tietoja ja näkemyksiä. Suorat yhteydenotot ohjelman laatijaan olivat runsaita. Kulttuuriympäristöohjelman laatimista on selostettu hankkeen eri vaiheissa tiedotusvälineissä ja kunnan kotisivuilla.

¹ Etelä-Pohjanmaan kulttuuriympäristötiedon inventointi- ja inventointitiedon hallinnointihanke

- Valmis kulttuuriympäristöohjelma tallennetaan PDF-tiedostona Ähtäriin kaupungin sivuille

Kulttuuriympäristöohjelmaa esiteltiin asukkaille kyläilloissa Ähtäriin eri osissa. Kuvat yleisöilloista Pirkanpohjassa ja Peränteen kylätalolla. Paikalle kokoontui parikymmentä aktiivista kyläläistä.

Kulttuuriympäristökasvatus – maastoretkiä, kyläkiertoja ja haastatteluja

Keskeinen hankkeen lähtökohta oli kulttuuriympäristökasvatuksen näkökulma; halu tuottaa aineistoa opetustyön tueksi ja vaikuttaa nuoriin, tuleviin vaikuttajiin. Yhteistyö koulujen kanssa koettiin jo ohjelman laadintavaiheessa tärkeäksi. Maastoretket ja kyläkierrokset välittivät ja myös tuottivat tietoa ja aineistoa tämänkin julkaisun laadintaan. Retkien ja tietoisuuksien yhteydessä oli mahdollista kerätä kokemuksia kulttuuriympäristökasvatuksen mahdollisuuksista. Retkien tavoitteena oli välittää tietoa ja tarjota elämyksiä. Haluttiin myös herättää nuorten kiinnostus ja arvostus omaa kulttuuriympäristöä kohtaan, haluttiin kotiseutuylpeitä ähtäriläisiä. Retkien aikana saatiin myös lisätietoa ja nuorten käsityksiä; retkeläiset näkivät ympäristönsä usein eri tavalla kuin aikuiset. Retkikohteiksi valikoitui Vehmasmäen pihapiiri, jossa piirrettiin ympäristöä ja rakennuskantaa, valokuvattiin ja juteltiin nuotion ympärillä entisajan elämänme-

nosta. Hankkeen järjestämä kyläkierto Myllymäellä vei Myllymäen koulun väen retkelle tutustumaan kylänsä historiaan ja komeaan rakennuskantaan. Kulttuuriympäristöohjelmaa esiteltiin lisäksi hankkeen päätyttyä keväällä 2009 kaikilla Ähtärin kouluilla.

Kulttuuriympäristöön liittyviä tavoitteita on jo nyt koulujen opetussuunnitelmassa. Ähtärin kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmassa esitetään kulttuuriympäristöön liittyviä aihekokonaisuuksia, joiden oppimistavoitteet sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Sellaisia ovat kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys, joka sisältää oman aineellisen ja henkisen kulttuuriperinnön ja kotiseudun kulttuuriympäristön tunteista. Oma aihekokonaisuutensa on myös vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta, jolla tarkoitetaan ekologisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävästä kehi-

tyksen toiminnan toteuttamista omassa koulussa ja elinympäristössä. Ähtärissä kulttuuriympäristöihin liittyviä perusopetuksen oppiaineita ovat historia, kuvaamataito, ympäristöoppi, äidinkieli, musiikki ja matematiikka.

Oppilaille jokavuotinen kulttuuriympäristökasvatuksen opetusjakso tarjoaisi laajan kotiseututuntemuksen sekä eväät tarkastella ympäristöä analysoiden, mikä ajan myötä synnyttää kunnioituksen kulttuuriympäristöä kohtaan ja halun vaikuttaa sen tulevaisuuteen. Kulttuuriympäristöohjelman toivotaan antavan eväitä oman kulttuuriympäristön tarkasteluun kriittisesti ja vastuullisesti.

Mitä on kulttuuriympäristö?

Kulttuuriympäristöä on kaikki ihmisen käden jälki maisemassa. Kulttuuriympäristöä eivät ole vain kirkko ja pappila sekä ns. perinteinen viljelty kulttuurimaisema, joka on muokkaantunut vuosisatojen kuluessa. Myös rautatieympäristö ja teollisuusalue, kaupan ympäristöt ja tiestö ovat maisemaa, jossa ihmisen käden jälki näkyy. Kulttuuriympäristö ei kuitenkaan ole vain historiaa ja vanhoja rakennuksia, se on myös nykyarkkitehtuuria ja kaupunkirakenteita keskustoiineen, voimalinjoineen ja liikekeskukseineen. Kulttuuriympäristö on jokapäiväistä elinympäristöämme, joka muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Kulttuuriympäristöä voidaan kuvata myös käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö, lisäksi arkeologinen perintö ja perinnebiotoopit² kuuluvat kulttuuriympäristöön.

Ähtäriläistä kulttuuriympäristöä muovanneet esi-isät uskin ajattelivat näkymien eheyttä ja tasapainoisuutta, pikemminkin sitä mikä on järkevää ja tarkoituksenmukaista. Näin syntyivät Ähtärin rinnepellot

² Perinnebiotoopit ovat syntyneet perinteisten maankäyttö- ja viljelymuotojen seurauksena. Niitto, laidunnus ja kaskitalous toivat maisemaan erilaisia luontotyyppisiä eli perinnebiotooppeja; ahoja, ketoja, niittyjä ja metsälaitumia.

mäkien laelle ja vesistöjen varsille, näin syntyi mäensyrjien asutus ja vanhojen kyläiden linjaus, ja rakennuksia ryhmiteltiin suojaamaan pihapiiriä ja sen asukkaita. Osaamme jo arvostaa ratkaisujen kauneutta ja erityisiä arvoja, jotka usein puuttuvat aikamme vauhdikkaasti toteutetusta ympäristöstä.

Mikä on kulttuuriympäristöohjelma ja miksi se laaditaan?

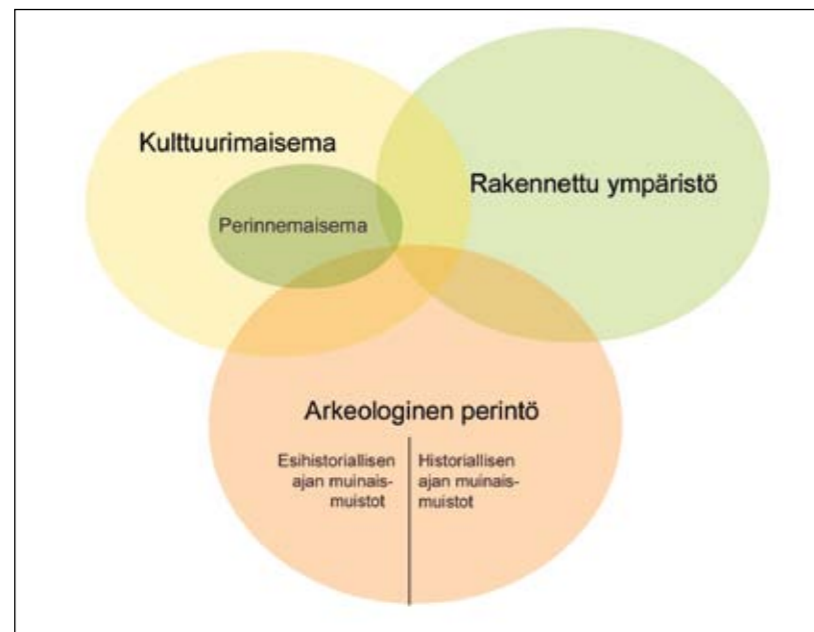
Kulttuuriympäristöohjelma on kunnan ja kuntalaisten käsikirja ympäristön kulttuuriarvojen tunnistamiseksi sekä niiden hoidon ja kehittämisen suunnittelemiseksi. Ohjelma esittelee kunnan kehitysvaiheita, kokoa yhteen eri lähteistä tietoa kulttuuriympäristöstä sekä esittelee inventoituja arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja hankkeen toimesta kartoitettuja paikallisia erityispiirteitä. Ohjelman tärkein osa ja tehtävä on linjata eri tahojen ja toimijoiden tehtävät, joita tarvitaan jatkossa kulttuuriympäristön erityispiirteiden ja arvojen säilyttämiseksi.

Inventoinneista ja kartoituksista on koottu tietoa aluekuvauksiin, rakennuskantaa esitellään runsaammin keskeisimmistä kylistä ja poimintoina Ähtärin eri puolilta. Koska vastuu kulttuuriperinnöstä on kaikilla, on tärkeää että tietoa on kaikkien saatavilla. Ohjelma suunnataankin jokaiselle ähtäriläiselle ja Ähtäristä kiinnostuneelle: virkamiehille, asukkaille, koululaisille ja eri toimijoille. Runsaan kuvituksen toivotaan havainnollistavan esitystä. Ohjelmaan kootun tiedon toivotaan innostavan työhön kulttuuriympäristön hyväksi. Laadittu ohjelma on aikansa ja arvostustensa tuotos, seuraava kulttuuriympäristöohjelma nostaa varmasti esiin uusia kohteita, jotka tässä ohjelmassa ovat jääneet huomiotta.

Suomen perustuslaki

2 luku, 20§

Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, **ympäristöstä** ja **kulttuuriperinnöstä** kuuluu kaikille

Kulttuurimaisema

- viljelymaisemat
- perinnemaisemat
- perinnebiotoopit
- rakennetut perinnemaisemat

Rakennettu ympäristö

- rakennukset, rakennelmat
- pihapiirit, puukujanteet
- puistot, tiet, sillat

Arkeologinen perintö

- maassa säilyneitä jälkiä entisajan asumisesta ja toiminnasta

Ähtärin kulttuuriympäristöohjelman tavoitteita ovat

- koota yhteen tietoa ja selittää ympäristön kehitysvaiheita sekä kuvata sen nykytilaa ja erityispiirteitä
- antaa perspektiiviä menneisyyteen ja nostaa alueen imagoa ja arvostusta
- toimia maankäytön suunnittelun pohja-aineistona antamalla maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa tarvittavat perustiedot ja suuntaviivat kaavoittajille, virkamiehille ja päättäjille
- auttaa priorisoimaan käytännön hankkeita
- edistää elinkeinoelämän ja matkailun kehittämisessä, markkinoinnissa ja hankesuunnittelussa
- koota keinoja ja rahoituslähteitä kulttuurimaiseman, ympäristön ja ympäristön hoidon hankkeiden rahoitus- ja avustumahdollisuuksista
- innostaa ja opastaa asukkaita ja maanomistajia omaehtoiseen kulttuuriympäristön hoitamiseen
- kasvattaa kulttuuriympäristötietoisuutta
- tuottaa tietopaketti kulttuuriympäristökasvatukseen
- antaa tietoa alueella toimivista kulttuuriympäristöasioista vastaavista eri tahoista ja viranomaisista
- toteuttaa valtakunnallisia ja alueellisia kulttuuriympäristön hoito-ohjelmia paikallisella tasolla

Viljelymaisema Ähtärinrannalta

Ilmakuva Alastaipaleelta

Ähtärin kaupunki

2 Luonnonmaisema kulttuurimaiseman perustana

Yleistä

Ähtärin kaupunki sijaitsee Länsi-Suomen läänissä, Etelä-Pohjanmaan maakunnan kaakkoiskulmassa. Ähtärin kunta on perustettu vuonna 1867, nimensä se on saanut Ähtärinjärvestä jota kutsuttiin ennen Ähtäriksi. Ähtärissä oli vuonna 2008 n. 6760 asukasta, kaupungin pinta-ala on 906 km², siitä vesistöjen osuus on 103 km². Vesien lisäksi metsäisyys ja mäkyisyys on Ähtärille leimallinen piirre. Ähtärin keskustaajama sijaitsee Ouluveden rannalla, paikalliskeskus Myllymäki on Ähtärin itäosassa Seinäjoki-Haapamäki-Tampere-radnan varrella noin 10 km keskustasta.

Maisema ja pinnanmuodot

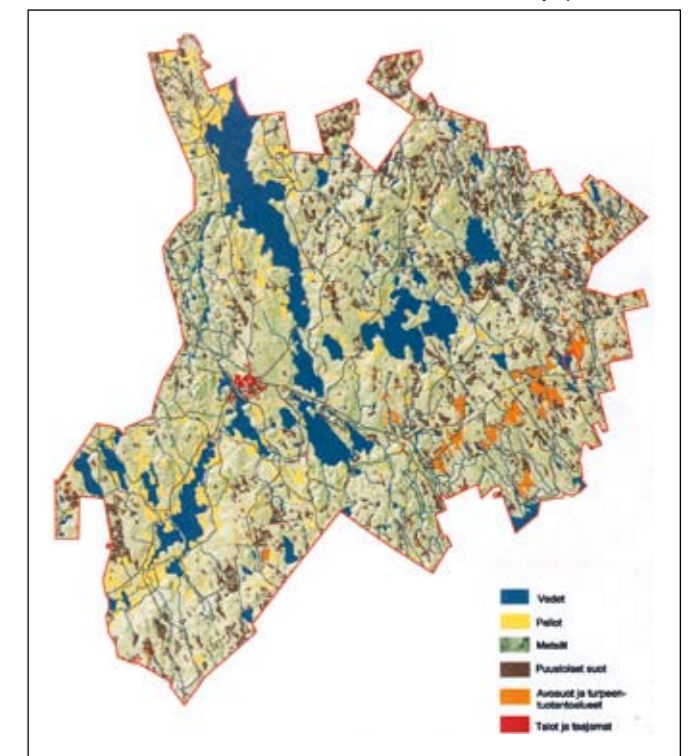
Maisemamaakuntajaossa Ähtäri sijoittuu Suomen selän alueelle, jossa Pohjanmaan lakeus vaihtuu Keski-Suomen mäkimaisemiin. Eteläosissa Ähtäriä Suomenselkä vaihtuu Pohjois-Hämeen järvisuuteun. Ähtäri sijaitsee korkealla merenpinnasta, kumpuileva maasto kohoaa yleensä 150 metriä merenpinnan yläpuolelle, itäosissa laajat alueet ylittävät 200 korkeuden. Korkeimmat kohdat ovat idässä (Selkäkan-

Ähtäri sijaitsee Etelä-Pohjanmaan maakunnassa sen läntisimmässä nurkassa. Naapurikuntia ovat Soini, Alajärvi, Töysä, Virrat, Keuruu, Pylkönmäki ja Multia. Matkaa Seinäjoelle on 85 km, Tampereelle 150 km, Helsinkiin 325 km, ja Jyväskylään 120 km.

gas 241 m mpy) ja alavimmat lounaiskolkassa (Vehkajärvi 130,7 m mpy) Suhteelliset korkeuserot ovat 10-30 metriä, itäosassa Ähtäriä korkeusvaihtelut ovat pieniä, länsiosissa selvästi suurempia. Varsinaisen Suomenselän rajaa Itämeren korkein ranta, joka erottaa toisistaan yli 180 metrin korkeudessa olevan veden koskemattoman eli supra-akvaattisen alueen veden koskemasta alueesta. Tämä alue muodostaa vedenjakajan, joka erottaa Keski-Suomen järvalueet Pohjanmaan jokilaaksoista. Näiden alueiden välisellä vaihtumisvyöhykkeellä mäkimaisema muuttuu vähitellen lakeudeksi. Suomenselkä on ympäröiviä alueita karumpaa, yleensä karun moreenin peitossa olevaa laakeaa vedenjakajaseutua. Metsätaloutta harjoitetaan intensiivisesti. Seutu on ollut pitkään Pohjanmaan takamaiden tärkeää tervanpolttoaluetta. Metsien puulajistoon on vaikuttanut tervanpolttoa varten tehtyjen hakkuiden ohella vielä 1900-luvun alkupuolelle jatkunut kaskeaminen. Soita on huomattavan paljon. Asutus on aina ollut harvaa, kylät ovat pieniä ja sijaitsevat vesistöjen tuntumassa tai selänteillä ja mäkiä lakialueilla. Peltoalaa on suhteellisen niukasti, suuri osa siitä on keskittynyt vesistöjen varsille ja Ouluveden - Hankaveden tasangolle. Vedenkoskemattomat viljelijäalueet on otettu viljelyyn.

Länsi-Suomen ympäristökeskus

Maankäyttö Ähtärissä

Sijainnista sisämaassa, korkealla vedenjakajaseudulla aiheutuu ilmaston erityispiirteitä. Ero varsinkin Pohjanmaan suuntaan näkyy keväisin ja syksyisin, jolloin ähtäriläiset nauttivat lumipeitteestä huomattavasti pidempään.

Kallioperä

Ähtärin kallioperä on ikivanhaa peruskalliota ja kuuluu pääosin Keski-Suomen syväkivimassiiviin. Peruskalliolaatta on kalteva koillis-lounais-suuntainen siten, että korkeimmat kohdat ovat idässä ja alavimmat lounaassa. Pääkivilajit granodioriitti, kvartsidioriitti ja graniitti ovat happamia syväkivilajeja ja syntyneet syvällä maankuoren uumenissa, mutta ovat nykyisin kulutuksen tuloksena näkyvissä. Maisemassa nämä muodostumat näkyvät usein pitkänomaisina kallioharjanteina. Svekofennialaisen pöytämuutoksen tuloksena noin 1800 miljoonaa vuotta sitten syntynyt liuskevyöhyke ulottaa vaikutuksensa varsinkin alueen länsi- ja pohjoisosiin. Sappion oliviniidiabaasi sekä Ähtärin nimikkokivilaji unakiitti ovat paikallisia erikoisuuksia. Myöhemmät maankuoremullistukset ovat saaneet aikaan runsaasti murtumia ja siirroksia, esimerkkeinä Sappion ruhjevyöhyke ja Ison Haapajärven rantakalliot.

Peränteen Punkaharju kuuluu ns. Lehtimäenharjuun, joka on muodostunut viimeisen jääkauden aikana jäätikön sulavesihalkeamiin. Tähän harjujaksoon kuuluvat lisäksi Ähtärin eteläosan Rasinlamminkangas, Torakkakangas ja Särkkä, joka on Peränteen Punkaharjun jatke.

Ilmakuvassa Peränteen Punkaharju

Maaperä

Suomen maaperä on pääosin viimeisen jääkauden tulosta. Jään mukanaan kuljettamista aineksista syntyi moreeni, joka verhoaa suurinta osaa Ähtäriäkin. Mannerjään vetäytyessä vähitellen laajat alueet Ähtäriä olivat Yoldiameren peitossa, vain korkeimmat seudut (yli 180 mpy) jäivät pinnan yläpuolelle. Niillä moreeni on ravinteisempää kuin alempana, missä vesi huuhtoi hienoimmat ainekset mukanaan. Tämä näkyy korkeimpien mäkien rehevämpänä kasvillisuutena ja viljelykelpoisuutena, kivisyydestä huolimatta. Reheviä, viljelyynkin sopivia maita on mäkien lakialueiden lisäksi järvien rannoilla, jonne hienoimmat lajitteet kulkeutuivat ja kerrostuivat.

Moreenimuodostumia ovat jään kulkusuunnan mukaiset drumliinit sekä jään reunan pysähtyessä syntyneet reunamuodostumat. Paikoin moreeni on löyhänä epätasaisena kumpumoreenikenttänä, kuten Ähtärintsalmen seudulla. Jäätikköjokien kasaamista pitkittäisharjuista merkittävimmät ovat Soiniin jatkuva Arpaisten–Ison Koirajärven –harju sekä Torakkakankaalta Peränteen kautta Töysän Lieskankaalle ja edelleen Lehtimäelle jatkuva jakso.

Ähtärin kaupunki

Vesistöt

Ähtäri on poikkeuksellisen runsasvesistöinen kaupunki. Yli hehtaarin kokoisia järviä on 169 kpl.

Vedet kuuluvat pääosin Kokemäenjoen vesistön Ähtärin reittiin. Itä- ja kaakkoisosissa on pieniä Pihlajaveden reitin latvavesiä. Merkittävin järvi on Ähtärintjärvi, jonka pinta-ala on 45,5 km². Sen vedet laskevat Väliveden, Hankaveden, Ouluveden ja Peränteen kautta edelleen Virtain puolelle.

Ähtärintjärvi lienee virrannut Ähtävänjokeen keskiajalla ja vielä 1500-luvulla. Virtauksen muutos oli seurausta rannikolla tapahtuvasta merkittävästä maankohoamisesta, keväiset runsaat tulvedet ohjasivat virtauksen vastakkaiseen suuntaan, osaksi Kokemäenjoen vesistöä. Tuolloin Peränteen, nimensä mukaisesti Kokemäenjoen vesistön perimmäisen järven asema muuttui.

Oman selvän sivureitin muodostavat Kivijärvi, Pemu ja Niemisvesi, jotka laskevat Moksun kautta Hankaveteen. Merkittävä järviryhmä on myös Haapajärvien ja Jauhajärven muodostama kokonaisuus. Vesistöt ovat perustyypeiltään niukkaravinteisia ja humuksen ruskeaksi värjäämiä. Kallioperän kaltevuudesta johtuen vesistöissä on runsaasti koskia. Huomattavia ovat Niemisjoen useat kosket, Inhankoski, Ryötönkoski Inhanjoessa sekä Vääräkoski.

➤ Lue lisää:

- Ähtärin ympäristön tila – hajakuormitus ja sen vaikutus vesistöjen tilaan. Outi Ranttilä 1999.
- Ylävesille Ähtäriin. Ähtärin luonto. Pentti Häkkinen ja Lauri Vesala. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 653.1996.

Vesimaisema Alastaipaleelta

Kuvassa vastarannalla, järveen viettävällä pellolla sijaitsee Hämeenniemen tilalla sijaitseva Pellonperän kiinteä asuinpaikka. Kivikauden asukkaalle paikka oli ihanteellinen. Se sijaitsi pyyntimatkojen ja kalastuksen kannalta tärkeän vesistön rannalla. Lämmin, loiva etelärinne ja kuivana pysyvä maaperä loivat erinomaiset puitteet.

OSA I Menneisyys

3 Ähtärin kulttuuriympäristön kehittyminen

Kivikauden ähtäriläiset olivat suomusjärveläisiä

Suomen varhaisimmat asukkaat saapuivat jääkauden jälkeen, pian jäiden vetäytyttyä. Ensimmäisen löytöpaikan mukaan näitä riistanpyytäjiä kutsutaan suomusjärveläisiksi. Pohjanlahden rannoille he saapuivat n. 7000-6000 eKr. Ranta oli silloin 120-130m nykyistä korkeammalla ja nämä alueet sijaitsivat nykyisin 40-120 km rannikolta. Pohjanmaan vanhimman asutuksen jäljet ovatkin Suomenselällä ja sen vaihtumisaalueella. Ähtärin kiinteät löytöpaikat kuuluvat tähän löytöalueeseen.

Jälkiä kivikauden asukas jätti vain vähän: ehkä tulsijojen pohjia, saaliseläinten luita, joskus työkaluja ja niiden työstöjätteitä. Yhteistä kivikauden löydöille ja asuinpaikoille niin Ähtärissä kuin muuallakin on sijainti nykyisten tai muinaisten vesistöjen varsilla. Hiekkaiset rannat ja törmät suojaisten vesistökauppeikkojen varsilla olivat suosituimpia asuinpaikkoja jo kivikaudella. Kivikauden kansa eli liikkuvaa leirilämää.

Turun ja Porin läänin ylimääräinen maanmittari Daniel Ekman laati vuonna 1728 Ruoveden pitäjän Ähtärin kylän Ollikaisen tiluksista kaksi karttaa, toinen niistä esittää lähitilukset (kartta ohessa), toinen on metsäalueet sisältävä 'rajakartta'. Kartta on esimerkki Ähtärin varhaisimmista verollepanokartoista.

Kansallisarkisto E50 9/1 | Riitta Jaakkola

Kiinteä asutus syntyy kaskeamalla

Ähtärin seutu oli asumatonta myöhäiskeskiajalle saakka. Seudulle tehtiin kuitenkin säännöllisesti eräretkiä Ylä-Satakunnasta ja Hämeestä: Pirkkalan, Lempäälän ja Vesilahden suunnalta. Kymmenien peninkulmien päässä sijaitsevilla kantataloilla oli täällä pysyvät, yksityisessä omistuksessa olevat eräsijansa metsästyistä, kalastusta ja kaskenpolttoa varten.

Ähtärin seutu sai asuttajansa entisten erämaitensa satakuntalaisista omistajista sekä savolaisista uudisraivaajista, joita oli ainakin kolmannes uudisasukkaista. Kun asutus Ylä-Satakunnan pohjoisilla erämailla tihentyi, valtiovalta muodosti alueelle 1560-luvulla Ruoveden hallintopitäjän. Vuotta 1556 pidetään Ähtärin asutuksen syntymävuotena, sillä tuolloin otettiin viljelykseen Alastaipaleen, Peränteen, Ouluveden ja Hankaveden kylät. Ylä-Satakunnan maakirjassa vuodelta 1567 luetellaan Ruoveden vastaperustettuun pitäjään kuuluvina kaikki nykyiset Ähtärin kylät.

- 7000-6000 eKr. Ähtäristä löydetty kiinteät muinaisjäänökset
- Vasarakirveskulttuurin ajalta (2500-2000 eKr.) on Ähtäristä löydetty vasarakirves.
- Pronssi- ja rautakaudelta Ähtärissä ei ole kiinteitä muinaisjäänöksiä, Ähtäristä on toistaiseksi löydetty vain viikinkiajalle (800-1050 eKr.) ajoitettu kupurasolki, joka on todennäköisesti eränkävijän jälkeensä jättämä esine.

Uudisasukkaiden pääelinkeinona oli kaskenpoltto. Ylä-Satakunnassa viljeltiin kolmenlaisia kaskia: huhtia, tavallisia kaskia ja rieskamaita. Savolaisten levittäytymisen selityksiä oli heidän etevä kaskeamistekniikkansa, joka salli raataa kaskia järeään havupuumetsään, jonka puita oli edellisinä vuosina jätetty koloamalla kuivumaan. Ahkeran kaskenpidon seurauksena metsät kylien ympäristössä hupenivat nopeasti, ja kaskenpoltto-oikeuksista tuli jo 1600-luvulla kauppatavaraa. Metsien vähenemiseen vaikuttivat myös kaskista riistäytyneiden tulien sytyttämät metsäpalot.

Kansallisarkisto E51 17/2 | Riitta Jaakkola

Isojakokartassa vuodelta 1833 Niemisvedeltä maisema on pirstaleinen. Kartassa vaaleanpunaiset laikut ovat kaskettuja alueita, asutus on peltojen ympäröimä ja samoilla paikoilla tänäkin päivänä. Vertaa karttaan sivulla 122.

Muista kulttuuriperintökohteista muinaisjäänökset poikkeavat siinä, että niissä on tavallisesti jäljellä vain hyvin vähän tai ei lainkaan näkyviä rakenteita tai rakennejäänöksiä. Muinaisjäänösten maanalainen osa, ns. kulttuurikerros, on lisäksi tärkeä osa jäännöstä.

Muinaisjäänösten säilyminen osana yhteistä kulttuuriperintöämme on turvattu muinaismuistolain (295/1963) avulla. Lain mukaan kaikki muinaisjäänökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Niiden kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen tai niihin kajoaminen on kiellettyä. Vastuu muinaismuistolain toteutumisen ja arkeologisen kulttuuriperinnön säilymisen valvonnasta on Museovirastolla.

Kiinteitä muinaisjäänöksiä eli arkeologisia kohteita ovat muinaiset hautaröykkiöt, kalmistot, asuinpaikat, kalliomaalaukset, uhrikivet ja muut palvontapaikat, linnavuoret, kirkkojen, kappeliin, luostareiden ja muiden huomattavien rakennusten rauniot, kulkutiet, sillat ja kiinteät luonnonesineet, joihin liittyy historiallisia muistoja.

I maailmansodan ajalta olevat puolustusvarustukset kuten Ähtärin juoksuhaudat, korsut ja muut puolustusvarustukset ovat myös muinaismuistolain rauhoittamia kiinteitä muinaisjäänöksiä.

Ähtäriin kolmas kirkko tuhoutui tulipalossa vuonna 1935, kuva on vuodelta 1913.

Omaksi kappeliksi, seurakunnaksi ja kunnaksi

Ähtäriin erämaaseudut kuuluivat Ruoveden 1560-luvulla perustettuun seurakuntaan, joka oli laaja ja Ähtäristä oli kirkolle matkaa. Seurakunta jaettiin 1600-luvulla pienempiin kappeliseurakuntiin. Ähtäriin alue tuli kuulumaan Virtain kappeliin, Ähtäriin kappeliseurakunta perustettiin vuonna 1651. Ähtäriin kappeliseurakunta perustettiin vuonna 1741 Ostolaan. Vuonna 1859 Ähtäri sai luvan tulla itsenäiseksi seurakunnaksi. Ero toteutui v. 1894, jolloin Ähtäriin ensimmäinen oma kirkkoherra astui virkaansa.

Ähtäriin neljäs kirkko valmistui 1937, kuva on 1960-luvulta.

1651 perustettiin Ähtäriin kappeli. Ähtäriin ensimmäinen kirkko rakennettiin 1650-luvun puolivälissä. Hankolan kankaalle. Kirkko oli pieni erämaapyhätö, sen kellotapulissa oli Ruotsista ostettu kello. Toinen kirkko rakennettiin vuosina 1753-56 suunnilleen samalle paikalle kuin edellinen. Länsitapuleineen se muistutti Pihlajaveden erämaakirkkoa. 1841 valmistui Jaakko Kuorikosken rakentama ja E. Lohrmannin piirtämä komea empiretyylinen Ähtäriin kolmas kirkko. Kirkko tuhoutui tulipalossa 1935 ja Ähtäriin nyky-

Ähtäriin kunnantalo kuvassa 1950-luvulla

nen kirkko valmistui 1937. Ähtäriin seurakuntatalo, joka tunnetaan nykyään Pirkanpohjan Sinisenä Talona, valmistui 1934. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin valmistui nykyinen seurakuntakeskus.

Ähtäriin talonpoikien asioista päätettiin 1500-luvun lopulla ja 1600-luvulla Ruoveden käräjillä. Yleisistä asioista voitiin päättää myös pitäjänkokouksissa, joiden merkitys kasvoi 1700-luvulla. Maallisen pitäjän ja seurakunnan asioista päätettiin pitäjänkokouksessa kunnallishallinnon perustamiseen (1867) saakka. Ähtäriin kunnalliselämän keskus siirtyi vuonna 1877 kirkon sakastista ja talollisten tuvista Hankolan maalle rakennetun kunnantuvan kamareihin. Nykyinen Ähtäriin kaupungintalo valmistui vuonna 1951.

Isojako levittää asutusta

1800-luku oli Ähtäriissä vilkkaan kehityksen vuosisata. Merkittävin tapahtuma oli isojako, jonka avulla pyrittiin tehostamaan viljelyä vanhoilla pelloilla sekä raivauttamaan uutta viljelysmaata ja lisäämään näin viljelijöiden määrää. Isojako toteutettiin pitäjässä lopullisesti 1820- ja 1830-luvuilla ja johti valtavaan asutusvyöryyn.

Isojako alkoi Ähtäriissä 1776 ja edistyi verkkaisesti, sillä vuonna 1822 vasta kolmannes maista oli mitattu. Yhteisomistuksen lopettaminen metsäseuduilla pakotti talonpojan vähitellen luopumaan metsää tuhlavasta kaskenpoltosta ja siirtymään peltoviljelyyn. Asutuksen laajenemisen syitä olivat lisäksi kantatilo-

jen jakamisen helpottuminen ja torpparilaitoksen kehittyminen valtiovallan suojelemaan suhtautumisen ansiosta.

Isojako vaikutti Ähtäriissä enemmän metsänomistukseen kuin peltoihin, jotka jo ennestään olivat sijainneet yhtenäisinä kappaleina hajallaan sijaitsevien talojen ympärillä. Kunkin jakokunnan metsä jaettiin jakokuntaan kuuluvien talojen kesken. Isonjako määräysten mukaan talolle sai antaa 1700-2000 tynnyrialaa manttaalia kohti. Yli jäävä maa oli kruunun ja käytettiin uudisasutukseen. Näille kruunun liikamaille perustettuja torppia nousi eri puolille Ähtäriä nopeasti. Kun torppien määrä 1801 oli 31, oli se 1860 jo 145, suurimmillaan torppien määrä oli 1900, jolloin torppia oli 243. Torpat lunastivat itsensä itsenäisiksi maakirjataloiksi muutamassa vuosikymmenessä.

Ähtäriissä kaskettiin vielä 1890-luvulla, jolloin I.K. Inha otti tämän sivun yläaidassa olevan kuuluisan kuvansa. Etelä-Pohjanmaan perinnealbumista on kuva, jossa valmistautaan tervanpolttoon

Ilmakuvasa viljelymaisemaa Peränteeltä avo-ojineen ja heinäseipäineen. Kuvassa oikeassa yläkulmassa on Jussilan taloryhmä.

Viljelyä, kaskisavua ja tervanpolttoa

Ähtärissä elettiin 1800-luvulla pääasiassa maataloudesta. Kaskeaminen oli vielä 1800-luvun puolivälissä lähes ainoa viljelymuoto, 1848 kaskimaan osuus peltoalasta oli peräti 95 %. Vielä 1890-luvun alussa joka tilalla hakattiin ainakin joka toinen vuosi parin, kolmen tynnyrinala kaski. Peltoviljelystä alettiin voimaperäisesti kehittää vasta suurten nälkävuosien 1867-68 jälkeen. Peltoalaa pyrittiin raivaamaan myös soita raivaamalla. Maatalouden tuotto oli viljelymaiden usein heikon laadun vuoksi alhainen.

1700-luvulla monissa Ähtärin naapuripitäjissä tervanpoltto oli lähes pääelinkeino, näin ei kuitenkaan ollut Ähtärissä. Kun tervanpoltto naapuripitäjien alueilla laskeutui 1800-luvulla, tapahtui Ähtärissä päinvastoin. Seudulla ryhdyttiin polttamaan tervaa myytäväksi, vaikka

korkeat kuljetuskustannukset haittasivatkin kannattavuutta. Vielä vuonna 1900 Ähtärissä poltettiin 2000 tynnyriä tervaa, puulaivojen rakentamisen vähentyessä ja rautalaivojen myötä tervan kysyntä väheni.

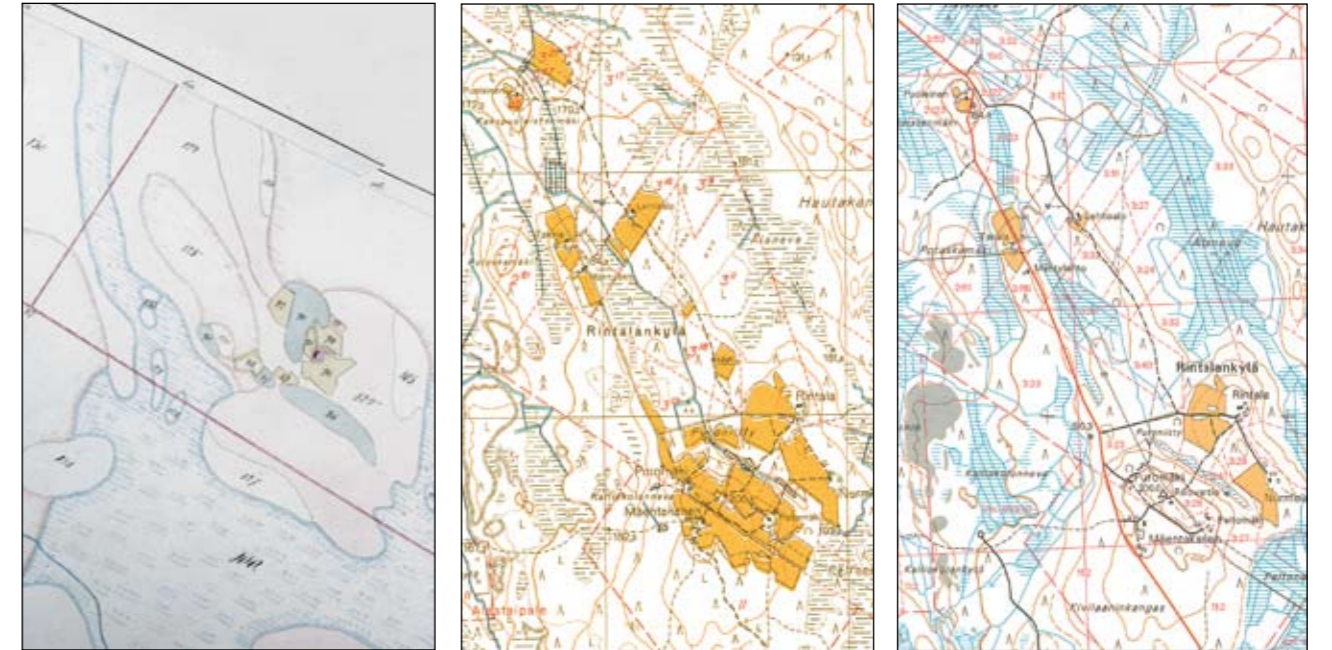
Tiestö kehittyi ja yhdistää

1700-luvun lopulla alettiin tehdä Alavus-Laukaa- välistä postitietä Alavudelta Töysän ja Ähtärin kautta Keuruulle ja sieltä edelleen Jyväskylään. Näin edistettiin merkittävästi Pohjanmaan kaupunkien ja Ylä-Satakunnan sekä Keski-Suomen välistä paikallisliikennettä. Tie toi 1790-luvun lopulla uudenlaista vilkkautta pitäjän elämään, entistä helpommin ähtäriläinen isäntä pääsi asioimaan kaupunkiin ja Hankolan kievarissa yöpyivät kaukaakin tulevat matkustavaiset kertoillen uutisiaan.

Museoviraston kuvakokoelmat

Vaasan maakunta-arkisto / Riitta Jaakkola

Rintalankylä kolmessa aikatasossa. Vasemmalla yksityiskohta Pakarin jakokunnan isojakokartasta vuodelta 1827. Kuvassa on Rintalan talo ja sen lähialuetta, joita kartassa merkittiin C-kirjaimella. Metsien ympäröimä Rintalan talo oli lähitieneen ainoa asutus. Lähes ainoat merkinnät ovat numeroituja maakappaleita, jotka itse isojakopöytäkirjassa on lueteltu tarkasti metsä- ja peltotyypeineen. Ainoa piirretty kulkuväylä on Pusaanjärvelle johtava polku. Peruskartassa vuodelta 1960 keskellä peltojen määrä on suurimmillaan, maastokartta vuodelta 1997 oikealla havainnollistaa metsäojitusten laajuuden, pellot ovat lähes hävinneet.

Liikenneyhteydet paranivat edelleen 1800-luvulla. Alavuden - Keuruun maantie sai sivuteitä. Vuosisadan alkupuolella oli syntynyt tieyhteys Ähtärinjärven länsirantaa myöten Savolan ja Ollikkalan kylille: Ähtärinrantaa pitkin kulkeva Ähtärin -Lehtimäen maantie valmistui vuosina 1872-1874. Nälkävuosina 1868-69 tehtiin hätäaputöinä entisestä vaatimattomasta Ähtärin - Alastaipaleen - Virtain kärrytiestä todellinen maantie, joka yhdisti Virtain ja Ähtärin kirkonkylät. Polku kiemurteli myös nykyisen Inhan aseman seu-

dulta Niemisveden kylään ja sieltä Rämälän ja Ohramäen kautta kohti Pylkönmäkeä.

Itsenäisyyden aikana ovat syntyneet Itä-Ähtärin tie vuosina 1920-25, linjatie kirkolta Ryöttöön 1930-luvun pulavuosina ja Itä-Peränteen tie 1934-35. Mustikkavuoren kautta etelään Virroille suuntautuva liikenne ohjattiin vuosina 1972-73 valmistuneen Ouluvuden sillan kautta. Peränteen tien oikaisu valmistui vuonna 1993. Virtaintie ohittaa Vääräkosken, Peränteen ja Alastaipaleen kylät.

Ilmakuvassa Ostolaa ja Ähtärin asemaseutua 1950-luvun alussa. Etualalla keskellä näkyy pappilan vanha riihi, joka purettiin 1960-luvulla. Säästöpankkia kunnantalon liepeillä ei vielä näy. Taustalla asemaa vastapäätä näkyy Sahan alue, alueelle leimalliset lautataapelit ovat hävinneet, samoin sahan rakennukset. Alue on rakentunut viime vuosina.

Kuvassa Myllymäen asema mahdollisesti 1940-luvun loppupuolella. Tuolloin asemamiehet lähettivät junan matkaan, piletin sai lippuluukulta ja kahvia, limonaadia ja ehkä munkkejakin saattoi ostaa asemakojusta.

Rautatie vauhdittaa kehitystä

Ähtäriin kehittymisen kannalta erityisen merkittävää oli rautatien linjaaminen halki Ähtäriin. Rata avattiin liikenteelle vuonna 1883. Pitäjän alueelle tuli kolme rautatieasemaa, Ostola (nykyinen Ähtäri), Inha ja Myllymäki. Myllymäki oli poikkeuksellisen merkittävä, se rakennettiin ainoaksi Tampere-Vaasa -radan tasoltaan III-luokan asemaksi, koska Myllymäestä kaavailtiin tuolloin risteysasemaa. Radan varteen rakennettiin määrävälein vahtitupia junan kulun varmistamiseksi.

Ostolan asema oli pitäjän keskusasema joka välitti tavanomaista henkilö- ja kappaletavaraliikennettä. Inha oli ennen muuta puutavaran ja rautatehtaan tuotteiden lastauspaikka. Myllymäen asema muodosti ympärilleen merkittävän kauppakylän. Myllymäen kummulle, jolla sitä ennen oli sijainnut vain Moksun rälssitalon torppa, nousi kauppa- ja varastorakennuksia. Kylän tukkuliikkeistä käsin alkoivat tavarakuormat kulkea talviteitä myöten Saarijärvelle, Viitasaarelle ja Kivijärvelle asti. Rautatien synty antoi ratkaisevan sysäyksen myös teollisuuden nousulle Ähtäriin. Yli puolet pitäjän työläisistä työllistyi metsäteollisuudesta, jolle radan valmistuminen antoi vauhtia.

Teollistumisen aika

Ähtäriin ensimmäisen teollisuuslaitoksen – Gustaforsin (Inhan) ruukin perusti ruukinpatruuna Gustaf August Wasastjerna Inhanjoen varrelle 1854. Ruukki jalosti Ähtäriin ja Keuruun soiden järvimalmeja harkko- ja kankiraudaksi – Uudenmaan 1600-luvulla perustettujen ruukkien tapaan. Inhan ruukin maineen loi ruotsalainen insinööri August N:son Keirkner, joka isännöi Inhassa 1884-1917. Keirknerin kaudella Inhassa tuotettiin rautaa ja terästä, hevosenkenkiä, pultteja ja muttereita. Inhan tehtaan ympärille antoivat leimansa suuret puiset työväen asuntolat ja ruukinpatruunan kivinen palatsi, pytinki.

Inhaan, jonka koskessa jo 1830-luvulta alkaen oli pyörinyt sahamyly, syntyi vuonna 1886 uusi vesisaha ja vuonna 1894 höyrysaha, jolla parhaina aikoina oli lähes sata työlläistä. Ostolan aseman viereen syntyi toinen huomattava sahalaitos. Ryöttöön perustettiin vuonna 1896 massatehdas ja Vääräkoskelle seuraavana vuonna kartonkitehdas. Kun Ryötön ja Vääräkosken yritykset 1920-luvulla yhdistyivät, keskitettiin tuotanto kokonaan Vääräkoskelle.

Koulut ja seurantalot tuovat valistusta kylille

Ähtäriin ensimmäinen, kokeeksi perustettu kansakoulu käynnisti kouluopetuksen Ähtäriin Niemisveden Hautalassa vuonna 1868. 1800-luvun loppuun mennessä kansakoulua käytiin omissa koulutiloissa kirkonkylän lisäksi Peränteellä, Ähtäriinrannalla, Niemisvedellä ja Myllymäellä. Vuonna 1921 voimaan tullut laki oppivelvollisuudesta aiheutti koulurakennusten toisen rakennusaallon, yhteiskunnalliset valistuslaitokset saivat kannatusta ja koulutalojen rakentaminen vilkastui. Opettajat olivat kylien henkisiä johtajia ja koulut niiden henkisiä keskuksia. Kouluilla kokoonnuttiin ja pidettiin kyläjuhlia. Kyläkouluja rakennettiin kiihtyvällä vauhdilla 1910-luvun lopulta 1930-luvulle, minkä jälkeen rakentamisen vauhti vähitellen hiipui. Korkeammasta opetuksesta huolehtivat Tuomarniemen vuonna 1903 perustettu metsäkoulu sekä Ähtäriin yhteiskoulu, joka on perustettu 1945.

Suomessa elettiin seurantalojen aikaa 1900-luvun alusta 1960-luvulle. Seurantalojen rakentaminen oli samanmielisten kyläläisten yhteinen voimannäytös. Peränteen nuorisoseura, Metsälä rakennettiin 1905, peruskorjattiin sekä laajennettiin 1921. Vuonna 1907 valmistui Inhan työväenyhdistyksen rakentaman työväentalo Vuorelan ensimmäinen osa. Mäkikylä, Ähtäriinranta ja Myllymäki saivat omat seurantalonsa

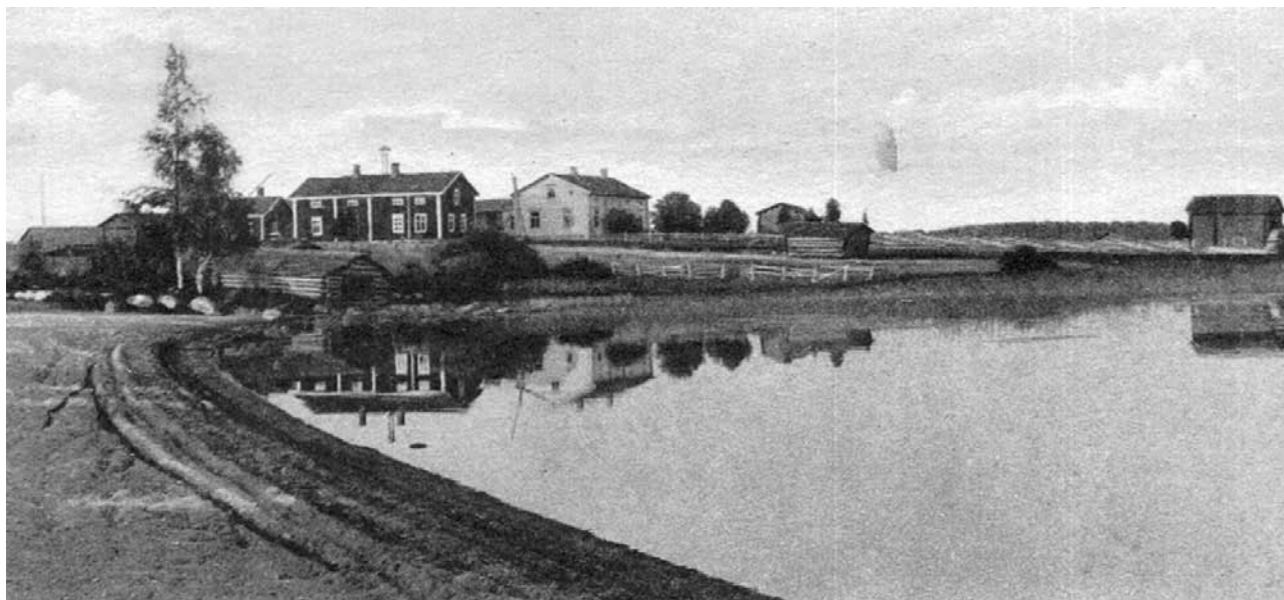

Inhan tehdasrakennuksia kuvassa 1900-luvun alussa

1920-luvulla. Seurantalot olivat koulujen ohella kylien monien tapahtumien ja toimintojen näyttämöitä. Kyläkoulujen siirryttyä yksityisomistukseen ja asuinkäyttöön, seurantaloista on muodostunut kyläläisiä kokoavia kylätaloja. Niitä on viime vuosina kunnostettu kyläseurojen toimesta ja hankerahoituksen avulla.

Kirkonkylän vanha kansakoulu, Toivola on rakennettu vuonna 1885. Kuva on 1900-luvun alusta. Toivola nykytilassaan on vuonna 2008 kuvattuna sivulla 76.

Jussilanhiekka Peränteellä houkutteli matkailijoita jo 1800-luvulla. Kuva lienee 1900-luvun alusta.

Ähtäri lomaviettäjäiden ympäristönä

Ähtäriin vesien pirstomat kulttuurimaisemat ja rikas luonto ovat jo kauan houkuttaneet matkailijoita seudulle. Ensin Alavuden–Laukaan postitien varrella sijaitseviin kievareihin, erityisesti Hankolaan. Myös Ostolan pappila oli vieraanvaraisena vierailujen kohde. Säännölliset rautatieyhteydet 1800-luvun lopulta alkaen loivat paremmat edellytykset matkailuelinkeinon harjoittamiselle. Matkailijoita tuli eri puolilta maata, erityisesti Vaasan rannikkoseudulta ja tyytyväiset matkalaiset tekivät Ähtäriä kesänviettopaikkana tunnetuksi. Rannikon ruotsinkieliset virkamiehet löysivät

Ähtäriin seudut; halu viettää kesiä suomenkielisessä ympäristössä ja oppia suomen kieltä pohjautui virkamiesten kielitaitovaatimuksiin. Ähtäriäistalot ryhtyivät hankkimaan sivutuloja ottamalla kesävieraita täysihoidtoon. Tunnettuja kesävieraita olivat mm. Järnefeltien perhe ja Jean Sibelius, kuvataiteilijoista Hugo Simberg, Albert Gebhard, Wilho Sjöström ja Lauri Leppänen, Eemu Myntti oleili huvilallaan. Ähtäri sai matkailupitäjän mainetta, joka aloittavan matkailuelinkeinon kannalta oli tärkeää.

Nimismies Järvilehto kirjaa vuonna 1927 raporttiinsa: ”Luonnonlaadultaan lienee Ähtäriä pidettävä kihlakunnan kauneimpana seutuna. Ähtäriin monet kaunisrantaiset järvenselät, rehevä metsäiset maat ja korkeat harjanteet, jotka painuvat vehmaiksi laaksoiksi ja notkelmiksi, tarjoavat näköaloja, joiden kauneus on tullut muuallakin tutuksi. Seudun luonnonkaudesta ja edullisesta maaperästä on myös seuruksena raitis ja terveellinen ilmanala, joka luonnonkauneuden ohella houkuttelee paikkakunnalle lukuisasti kaupunkiemme kesävieraita ja huvilaväkeä.”

Kauppa vilkastuu

Ähtäriin ensimmäiset kauppapuodit perustettiin maanteiden tai vesireittien varteen, ensin Inhan ruukkiin 1860-luvulla ja Tuomarniemeen vuonna 1870. Vähittäiskaupan edellytykset paranivat tuntuvasti 1880-luvun alkuvuosina rautatien vilkastettua pitäjän talouselämää ja vedettyä ostovoimaa asemapaikoille pitäjän eri osista ja naapuripitäjistä. Kauppiain määrää kasvoi nopeasti myös siksi että vuodesta 1879 kuka tahansa kelpasi ilman erillistä tutkintoa kauppiaksi. Myllymäki alkoi vetää kauppiaita puoleensa jo varhain, kun Tampereen-Nikolainkaupungin eli Vaasan rataa valmisteltiin. Kirkonseudulla kaupanpito keskittyi Alkulantien varteen. Asemaseudulla kauppaliikkeitä kohosi aseman ympärille ja Ähtärintien varteen sekä Virtaintien varteen Mustikkavuorelle. Kauppaliikkeitä kohosi myös Vääräkosken kartonkitehtaalle, Peränteelle, Alastaipaleelle, Ähtäriinrannalle, Ryöttöön ja Inhan asemalle.

Itsenäisyyden alussa Ähtäriin oli miltei 20 yksityistä kauppaliikettä. Niiden lisäksi Ähtäriin oli kaksi osuusliikettä, Ähtäriin Osuuskauppa ja Kuluttajain Osuusliike, joilla molemmilla oli oma haaraliikkeenä. Myllymäki oli 1920- ja 1930-luvuilla merkittävä, miltei pienen kaupungin kaltainen liikekeskus. Sotien jälkeisenä aikana kyläkauppoja perustettiin nopeasti eri puolille pitäjää. Yksi toisensa jälkeen kyläkaupat ovat kuitenkin lopettaneet toimintansa ja kaupallinen toiminta on keskittynyt taajamakeskukseen. Vanhasta kauppatoiminnasta on jäljellä asemanseudun ja Myllymäen muutamat, toimintaansa jatkavat kauppaliikkeet.

Vääräkosken osuuskauppa 1900-luvun alussa

Sahan asuin- ja liiketalo 1900-luvun alussa

Säästöpankin talo ja takana apteekkirakennus 1950-luvulta

OSA II Nykyisyys

4 Arvokkaat inventoidut kulttuuriympäristöt

Inventointien tavoitteena on etsiä ja tallentaa tietoa kunnan kulttuuriympäristön eri alueista ja kohteista ja niiden nykytilasta sekä antaa perustiedot kulttuuriympäristön ohjelmoinnille. Ympäristöministeriö, Museovirasto, maakuntamuseot, alueelliset ympäristökeskukset, ja maakuntaliitot ovat keränneet tietoa

valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävistä kohteista. Tiedot on julkaistu raporteina, joita päivitetään aika-ajoin. Parhailaan Museovirasto valmistelee valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luettelon päivittämistä.

• **Rakennettujen kohteiden** merkitys arvioidaan niiden sisältämien rakennushistoriallisten, historiallisten tai maisemallisten arvojen kannalta joko **valtakunnalliseksi** (V), **maakunnalliseksi** (M) tai **paikalliseksi** (P), kohteella voi olla myös pelkästään historiallinen (h) tai maisemallinen merkitys (ma). Perusteina ovat **tyypillisuus, harvinaisuus, alkuperäisyys, edustavuus, yhtenäisyys, kerroksisuus, sopusointuisuus, avainkohde, vaihtelevuus, monipuolisuus, symbolimerkitys, intensiteetti, opetus- ja tutkimusarvo.**

• Arvokkailla **maisema-alueilla** tarkoitetaan kulttuuriympäristöjä, joilla edellä kuvattujen rakennettujen ympäristön arvojen lisäksi on arvokkaita maisemallisia ominaisuuksia.

• **Arkeologiset** kohteet luokitellaan rauhoitusasteen perusteella kolmeen luokkaan.

Luokka I

Kohteet katsotaan valtakunnallisiksi muistomerkeiksi, joiden säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa. Jos kohteita tutkitaan, ne on pyrittävä ennallistamaan

Luokka II

Kohteiden arvon selvittämiseksi tarvitaan tarkempia tutkimuksia. Tutkimustulosten perusteella ne siirretään joko I tai III luokkaan

Luokka III

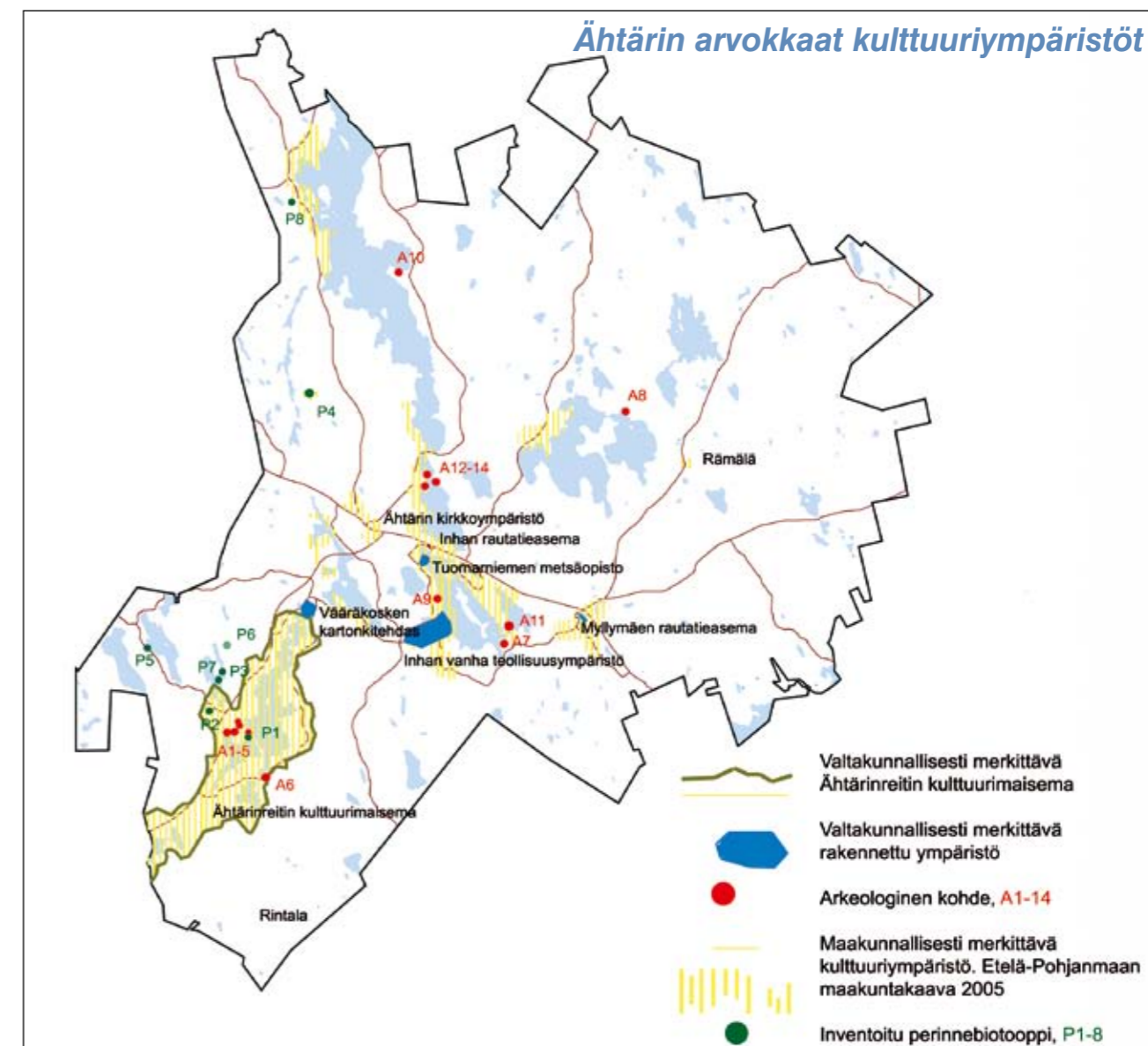
Kohteet, joita kokonaan hävinneinä tai tutkittuina ei ole tarpeen enää pitää rauhoitettuina

• **Perinnebiotoopit** luokitellaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviin kohteisiin.

Valtakunnallisesti arvokas (V) – Kohteet, joilla perinteinen laidunnus tai niitto on jatkunut yli 50 vuotta ja jatkuu edelleen, tai joilta perinteinen maankäyttö on lakannut, mutta ovat säilyneet edustavina ja lajistoltaan monipuolisina ja niillä esiintyy valtakunnallisesti tai alueellisesti uhanalaisia tai hyvin harvinaisia lajeja.

Maakunnallisesti arvokas (M) – Kohteet, joilla perinteinen maankäyttö on jatkunut pitkään ja jatkuu edelleen. Mikäli perinteinen maankäyttö on lakannut, kasvillisuus on säilynyt edustavana.

Paikallisesti arvokas (P) – Kohteet, joita laidunnetaan tai niitetään edelleen, mutta käyttö ei ole perinteisen kaltaista (esim. aluetta lannoitettu). Monipuolisesta lajistosta on jäljellä sirpalemaisista alueita. Tällaisia ovat esim. entiset pelot, joille on kehittynyt monipuolista niitykasvillisuutta.

Arkeologiset kohteet

- A1. Kotaniemi 2, Peränne, Kotaniemi: kivikautinen asuinpaikka. Hiekkainen viljelysmaa Vähä-Perännejärven rannalla.
- A2. Pellonperä 2, Peränne: kivikautinen asuinpaikka. Rantapellolla ja tienleikkauksessa
- A3. Kansakoulu, Peränne: kivikautinen asuinpaikka. Metsäisen harjanteen itäreunalla Perännejärven länsireunalla.
- A4. Rautiolampi 1, Peränne, Rautio: kivikautinen asuinpaikka. Rautionlammen ja Perännejärven välisellä kannaksella hiekkakuopan reunalla.
- A5. Rautionlampi 2, Peränne, Rautio: kivikautinen asuinpaikka. Rautionlammen itärannalla, Raution päärakennuksen itäpuolisella viljelysmaalla.
- A6. Pusaanlahti, Alastaipale Saviniemi: kivikautinen asuinpaikka, hiekkatörmällä maantien pohjoispuolella.
- A7. Leppälänkangas 1, Hankavesi: kivikautinen asuinpaikka. Tienleikkauksessa, kohti Lamminperänlampea viettävällä rinteellä, mahdollisesti hiekkakuopan reunalla.
- A8. Lopetti, Kivijärvi: kivikautinen asuinpaikka. Luoteeseen viettävällä rinteellä hiekkakuopan ympäristössä.
- A9. Hankaniemi, Inha: maan ja kivensekaisia röykkiöitä
- A10. Mytkäniemi 2: kivikautinen asuinpaikka
- A11. Lapinniemi, Hankavesi: papinkivi/seitakivi
- A12. Hauinniemi, Välväsi: kivikautinen asuinpaikka, Hauinniemen metsäisessä eteläkärjessä
- A13. Välväsi 1: kivikautinen asuinpaikka, Välväveden pohjoisosan rantaan laskevalla rinteellä.
- A14. Hauinlahden pohjukassa, mäenrinteen laen länsireunalla nuoren kuusikon peittämänä hyvin säilynyt tervahauta.

Arkeologinen perintö

Ähtärin kiinteiden muinaisjäännösten löytökeskittymä on Peränteellä, josta on tunnistettu viisi kiinteää muinaisjäännettä. Lopetti Pemun pohjukassa, Kortteisjoen suulla, on Ähtärin ainoa vuonna 1983 kaivettu alue. Lisäksi kiinteitä muinaisjäännöksiä on löydetty Mytkäniemestä Itä-Ähtäristä, Väliveden itä- ja länsirannalta, Pusaanlahdelta Alastaipaleelta ja Hankaveden rannalta, josta on kolme löytöpaikkaa. Hankaveden ja Moksunjärven väliseltä Lapinniementä on löydetty erikoisennäköinen siirtolohkare, joka on mahdollinen uhripaikka.

Vasarakirveskulttuurin ajalta (2500-2000 eKr.) Ähtäristä on löydetty vasarakirves. Pronssi- ja rautakau-

delta ei Ähtäristä toistaiseksi tunneta kiinteitä muinaisjäännöksiä. Ähtäristä on toistaiseksi löydetty vain viikinkiajalle (800-1050 eKr.) ajoitettu kupurasolki, joka on todennäköisesti eränkävijän jälkeensä jättämä esine. Sijainti lähellä Keski-Suomea, jossa rautakautisia löytöjä on runsaasti, mahdollistaa rautakautiset löydöt myös Ähtäristä.

Historiallisen ajan puolustusvarustukset ovat myös merkittäviä kiinteitä muinaisjäännöksiä. I:n maailmansodan aikaiset juoksuhaudat, korsut eli lintaa-sit ja muut kaivannot muodostavat Ähtärin alueella Pietarin suojaksi suunniteltujen puolustuslinjojen uloimman osan. Muualla Etelä-Pohjanmaalla niitä ei

Vallitusten jäänteitä Inhan aseman liepeillä

ole. Vuodesta 1971 alkaen maalinnoituslaitteet on katsottu muinaismuistolain tarkoittamiksi kiinteiksi muinaisjäännöksiksi ja siten muinaismuistolain suojajamiksi. **Puolustusvarustuksia kuten muitakaan muinaisjäännöksiä ei saa hävittää, peittää eikä kaivaa ilman Museoviraston lupaa.**

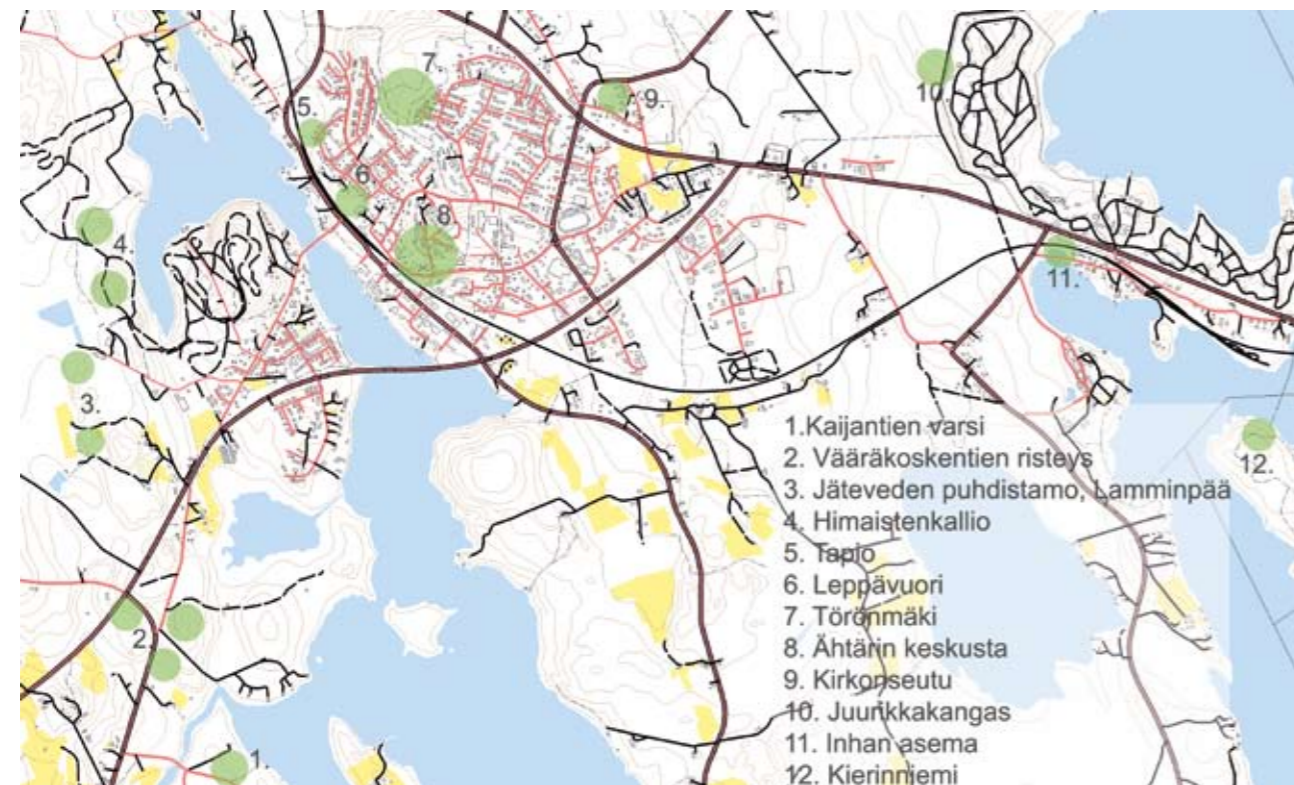
Vallitusten jäänteitä erottuu Inhassa mm. Kierinnien luontopolun varrella. Inhassa ensimmäinen valliketju katkaisi rautatien Nääsinlahden perukasta ja jatkui Juurikkakankaalle, Myllymäen tiestä nykyisen varikkoalueen kautta Välivedeen. Toinen linja meni Nääsinsalmen nykyistä leirintäalueen puoleista rantaan samoin Välivedeen. Nämä leirintäalueelta, Hankaveden rannasta alkaneet juoksuhaudat katkaisivat rautatien, Myllymäen tien ja Niemisveden tien. Kolmas ketju kulki kauempana Ritokankaan mailla. Vastaavia linnoituksia tehtiin joka puolelle Ähtäriä: Ouluveden länsirannalla Sytelän talon kohdalta lähti vallihautaketju länteen. Himaistenkallioille suunniteltiin betonisia tykkibunkkereita, Vuoriperäntie katkaistiin Heikkolanmäen päältä, samoin Virtain tie Väkkärinmäellä. Vääräkoskella kulki vallihauta joen itäpuolella Ouluveden rantaan, Alastaipaleella Pa-

karinjoen itäpuolella Pienestä Vehkajärvestä Peränteeseen. Mittavia linnoitusjärjestelmiä rakennettiin myös pitäjän pohjoispäähän, Saarijärven tien suuntaan. Siellä kaikkein laajimmat kaivaukset ovat Pylkönmäen ja Multian Ropottikorvessa. Paikan nimikin tulee venäläisten rakennustöistä.

Suomen itsenäistyttyä vallihautoja purettiin nopeasti. Puutavaraa voitiin käyttää hyödyksi, rakennustarpeisiin ja lämmityspuuna. Monissa kohdin kaivantoja oli tuettu kivin tai ammuttu taitavasti aivan suoria seinämiä, tällaiset kohteet ovatkin hyvin säilyneitä. Ähtärin keskustan asemakaava-alueelta haudat ovat hävinneet melko täydellisesti, vain rippeitä on jäljellä. Keskustan pururata suunniteltiin aikoinaan siten, että sinne jäi melko pitkä patkka hautoja. Koulunmäellä, pappilan kallioilla, on vieläkin näkyvissä hautoja, samoin Leppävuoren ja kirkonkylän maastossa vanhan kansakoulun paikkeilla. Nykyisen pururadan alueella on Keuruun pioneeripataljoonan entistämä korsu (lintaasi). Väkkärinmäeltä nykyisen Vääräkosken liittymän kohdalta löytyi muutama vuosi sitten täysin kunnossa oleva lintaasi, jonka suuaukko kuitenkin turvallisuussyistä suljettiin³.

³ Liisa Tallbacka, julkaisematon käsikirjoitus

Venäläiset aloittivat Ähtäristä helmikuussa 1916 pari vuotta kestäneet linnoitustyöt, jotka olivat osa Pietarin puolustusjärjestelmää. Tarkoituksena oli rakentaa Pietarin turvaksi kolme kaivantoketjua tarvittavine linnoituslaitteineen. Ensimmäinen kulkee Lappeenrannan länsipuolella, toinen Kotkasta Kouvolaan, Mäntyharjulle ja Savonlinnaan. Uloimmainen, kolmas ketju lähtee Helsingistä, Tampereelle, Ähtäriin, Saarijärvelle, Iisalmeen ja Nurmekseen. Vain soiden ja järvien väliset kannakset vallitettiin – siis ne reitit, joille jalkaväen olisi pakko pyrkiä. Kyseessä oli yksi maanpuolustushistorian suurimmista linnoitusoperaatioista. Linnoitusjärjestelmän tarkoituksena oli katkaista kaikki lännestä ja pohjoisesta tulevat kulkureitit: maantiet, rautatiet ja vesireitit. Erityistä huomiota kiinnitettiin rautateihin. Vallituksia tehtiin kolmeen ketjuun: ”ensimmäisen linjan juoksuhaudoissa oli vahvat hirsistä tehdyt konekivääripesäkkeet. Hirsikaton ja seinien ympärillä oli vahva kivikerros. Ampuma-aukkoja oli rautateiden ja teiden suuntaan. Samoin tarkka-ampujille tehtiin haudan patkia, jossa oli kivillä ja puilla suojatut ampuma-aukot.

Ähtäristä kartoitettuja puolustusvarustuksen jäänteitä

➤ Lue lisää:

- Esihistorialliset kiinteät muinaisjäännökset Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla s. 68. Museovirasto, Etelä-Pohjanmaan liitto, Keski-Pohjanmaan liitto, Pohjanmaan liitto. Vaasa 1998.
- Maiseman muisti - Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto. Helsinki 2001.
- Hiidenkivas ja tulikukka, opas arkeologisen perinnön hoitoon. Museovirasto. Jyväskylä 1999.
- Ympyräinen X111 s.4-7, Muinaisasetusta Ähtäristä, Mirja Miettinen, Museovirasto
- Ympyräinen XIV s.7-10, Suomensjärven kulttuurin löytötiivistelmä Peränteellä, Sulevi Riukulehto
- Papinkivi: V 27 ja X 5-6
- Ähtäri-solki: I 34, III 2 ja XI 14
- Ympyräinen I, s. 35, Pauli Leppävuori; Vallityöt

Ilmakuvassa Ähtärinreitin kulttuurimaisemaa Alastaipaleella. Maisema-alue ylittää maakuntarajat ja jatkuu Virtain puolelle.

Maisema-alueet

Peränteen maisema-alue kuuluu **valtakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun Ähtärinreitin kulttuurimaisemaan**. Maisemakokonaisuus alkaa Ähtärin Vääräkoskelta ja jatkuu naapurimaakuntaan Virroille Soininkylään asti. Seudun maasto on pienipiirteistä ja korkeussuhteiltaan vaihtelevaa. Soiden ja metsien ympäröimä asutus on keskittynyt vesistöjen rannoille. Maisema-alueen ytimen muodostaa pitkänomainen ja rantaviivaltaan rikkonainen Perännejärvi. Pitkään jatkuneen kaskeamisen seurauksena metsät ovat lehtipuuvaltaisia. Perännejärven ympäristössä on kivikautinen asuinpaikkakeskittymä. *Kts. tarkemmin sivut 102-110.*

Inhan rautatieasema

Rakennetut kulttuuriympäristöt

Myllymäen ja Inhan asemaympäristöt on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteiksi Museoviraston ja Ympäristöministeriön inventoinneissa 1993. Myllymäki on Tampere-Vaasa -radan ainoa tasoltaan III-luokan asema. Asemarakennuksessa oli mm. asemaravintola aniskeluoikeuksineen. Inhan asemarakennus ja useat asuin- ja ulkorakennukset sijaitsevat luonnonkauniilla paikalla Hankaveden rannalla. Molemmat asemaympäristöt ovat siirtyneet yksityisomistukseen ja vapaa-ajan asunnoiksi 2000-luvulla. *➤ Kts. tarkemmin sivut 60-63*

Myllymäen rautatieasema

Valtakunnallisesti arvokkaiksi teollisuusympäristöiksi on luokiteltu **Inhan vanha teollisuusympäristö**, nykyään Inhan Tehtaat, jossa toiminta käynnistyi 1851 sekä **Vääräkosken pahvitehdas** vuodelta 1897. *➤ Lue lisää sivuilta 73-74.* Valtakunnallisesti merkittävän **Tuomarniemen** metsäoppilaitoksen yhtenäiseen jugendtyyliin rakennetut opisto- ja asuinrakennukset muodostavat omaleimaisen kokonaisuuden metsäisellä niemekkeellä ja edustavat valtiovalan harjoittamaa laitos- ja opistorakennustoimintaa 1900-luvun alussa. *➤ Lue lisää sivuilta 78-79.*

Ähtärin kirkonseutu on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi ympäristöksi. Aluetta ja sen rakennuskantaa kuvataan sivuilla 85-90.

Perännejärven rantaosayleiskaavan laadinnan yhteydessä arvotettiin maakunnallisesti merkittäviksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteiksi **Jaakkola, Suihko, Hämeenniemi** ja **Matinaho**. Kohdekuvaukset alkavat sivulta 104.

Etelä-Pohjanmaan maakuntakaavassa vuodelta 2005 maakunnallisesti merkittäviksi arvotettuja rakennetun kulttuuriympäristön kohteita ovat **Rintalankylä** ja **Rämälän kylä**. *➤ lue lisää sivulta 118 alkaen.* Maakuntakaavassa mainittuna merkittävänä vesirakentamisen kohteena on vuonna 1887 rakennettu **Reijon mylly** Ähtärin Niemisjoessa. *➤ lue lisää sivulta 54.*

Perinnebiotoopit

Mikä on perinnebiotooppi?

Niityt ja hakamaat kuuluvat luontotyyppeihin, joita sanotaan perinnebiotoopeiksi. Ne ovat syntyneet pitkään jatkuneen perinteisen laidunnuksen ja niiton myötä. Yhteistä perinnebiotoopeille on, että ne ovat muokkaamattomia, lannoittamattomia sekä kylvämättömiä, mistä johtuen ne ovat usein niukkaravinteisia, mikä yhdessä jatkuvan käytön ohella on niiden lajistollisen monimuotoisuuden perusta. Sekä kasvi- että eläinlajistonsa puolesta luonnonniityt ja hakamaat ovat maamme lajirikkaimpia elinympäristöjä. Mitä monipuolisempi niiden kasvillisuus on sitä, runsaampi on myös niiden hyönteislajisto.

Niityt ja hakamaat ovat vähentyneet voimakkaasti jo 1800-luvulta lähtien ja edelleen maatalouden rakennemuutoksen yhteydessä. Monien lajien elinympäristö on kadonnut ja lajit taantuneet. Koska perinnebiotoopit säilyvät vain hoitamalla, onkin erityisen tärkeää, että jäljellä olevia perinnebiotoopeja laidunnetaan tai niitetään säännöllisesti. Biologisten arvojen lisäksi kohteet ovat myös maisemakuvan kannalta tärkeitä ja lisäävät maaseudun viihtyisyyttä. *➤ lue lisää perinnebiotooppien hoidosta sivulta 135.*

Reijon mylly Niemisvedellä

Jukola Rämälänmäellä

Matinaho Alastaipaleella

Valtakunnallinen perinnemaisemien inventointiprojekti käynnistyi 1992. Etelä-Pohjanmaalla inventointi tehtiin vuosina 1992-1997. Inventoidut kohteet löydettiin mm. haastatteleamalla paikallisia luontoharrastajia, muita asiantuntijoita ja paikallisia asukkaita, tekemällä kuntakyselyjä ja tutkimalla luontoinventoinnit. Inventoinnin tulokset on julkaistu Länsi-Suomen ympäristökeskuksen julkaisussa; Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan perinnemaisemat. Ähtäristä inventoitiin kahdeksan kohdetta. Maakunnallisesti merkittäviksi luokiteltiin tuolloin Kellomäen kohteet, Kantoniemen rantahaat ja Niemen hakalaitumet. Kohteiden nykytilaa ei Etelä-Pohjanmaalla ole 1990-luvun inventointien jälkeen tarkasteltu järjestelmällisesti. ”Polku mansikkapaikalle”-hankkeen yhteydessä ja erityistutkimuksia annettaessa on osalla kohteita kuitenkin käyty. Ähtärin kulttuuriympäristöohjelman yhteydes-

sä suoritettiin päivän pituinen maastokierros yhdessä biologi Hannele Kekäläisen kanssa. Maastokäyntien tuloksia esitetään kohdekuvausten yhteydessä. Yhtä lukuun ottamatta kohteiden nykytila arvioitiin syyskuun loppupuolella. Varsinainen inventointi tulisi järjestää kasvillisuuden kannalta sopivampana vuodenaikana ja mahdollisimman pian.

Inventointien päivitykset tekee alueellinen ympäristökeskus, jolle tulisi toimittaa tieto myös mahdollisista uusista kohteista. Ähtäristä vielä inventoimattomia ja kulttuuriympäristöohjelmaan liittyvän kartoituksen yhteydessä havaittuja mahdollisia perinnebiotooppeja on mm. Kaijanniemessä, Ähtärinrannalla, Muhosessa, Hirvilammilla, Hyvölänniemessä ja Ollikaisessa.

Kirjallisuutta:

Maaseudun kulttuurimaisemat. Ympäristöministeriö, Maatalouden tutkimuskeskus 1997.

- Hannele Kekäläinen ja Lise-Lotte Molander. Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan perinnemaisemat, alueelliset ympäristöjulkaisut 250. 2003.
- Pykälä, J. 2001: Perinteinen karjatalous luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä. Suomen ympäristö. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 495: 1 – 205.
- Vainio, M., Kekäläinen, H., Alanen, A. & Pykälä, J. 2001: Suomen perinnebiotoopit. Perinnemaisemaprojektin valtakunnallinen loppuraportti. Suomen ympäristö 527: 1 – 163. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Kantoniemen rantahaka Vähä-Perännejärven rannalla

Ähtärin inventoidut perinnemaisemat:

P1. Kantoniemen rantahaat sijaitsevat Vähä-Perännejärven pohjoisrannan niemellä. Maisemallisesti keskeisiä puustoisia ranta-alueita on laidunnettu vuosisadan alusta alkaen. Haka on länsi- ja pohjoisosiltaan harvaa koivikkoa, keskiosissa kasvaa runsaasti mäntyä. Haka-alueella on pienikokoinen kaksiosainen maalaamaton riviaitta, joka on perustettu hirsikehikon varaan ja täydentää osaltaan komeasti perinnebiotooppia.

Kantoniemen rantahaassa on kaksiosainen riviaitta

Kantoniemen rantahaat on luokiteltu paikallisesti merkittäväksi perinnebiotoopiksi, arvoon vaikuttavat mm. alueen kuuluminen valtakunnallisesti merkittävään Ähtärinreitin kulttuurimaisemaan, pitkään jatkunut laidunnus ja kohteen erityiset maisemalliset arvot. Laidunnus Kantoniemen rantahaassa jatkuu.

P2. Niemenhaka. Inventoitu moniosainen laidun-alue sijaitsee Peränteen kylän länsiosassa Vähä Haapajärven eteläpuolella. Kohteeseen kuuluu sekä hakamaata että metsälaidunta. Laidunnus on alkanut alueella 1960-70-luvuilla, osa alueista on vanhaa kaskimaata. Viidellä inventoidulla lohkolla on mm. haapa- ja mäntyvaltaista hakamaata, koivuhakaa, Vähä Haapajärven laskevan uoman varteen sijoittuvaa koivu- ja mäntyvaltaista hakamaata, sekä tiheähköä kuusimetsälaidunta. Huomionarvoisia lajeja olivat aholeinikki, valkovuokko, isolaukku ja nurmitatar.

Aholeinikkiä ei paikalta ole enää 2000-luvulla löytynyt, sen sijaan alueellisesti uhanalainen pussikämmeikka uutena lajina on löytynyt kahdesta paikasta.

Haka ja metsälaidun on luokiteltu maakunnallisesti merkittäväksi perinnebiotoopiksi, arvoon vaikuttavat mm. uhanalaisen lajin (aholeinikki) lisäksi kohteen monipuolisuus ja laajuus. Laidunnus Niemenhaassa jatkuu edelleen ja laidunnettavia hakamaita on viime vuosina laajennettu ja raivattu vuonna 2004.

Niemen haka pysyy hoidon ja laidunnuksen voimin avoimna

Rantalaidun Montinlahden itärannalla

P3. Raja-ahon laitumet. Peränteen kylällä Vähä Haapajärven Montinlahden itärannalla olevalla Raja-ahon tilalla on kaksi erillistä inventoitua laidun- aluetta, joihin kuuluu lepikkohakaa, katajaista koivu- hakaa, rantaniittyä ja pieniä ketoalueita. Alueet ovat olleet laitumena ainakin 1940-luvulta lähtien. Osa alueista lienee vanhaa kaskimaata. Huomionarvoisia lajeja ovat valkovuokko ja nurmitatar.

Raja-ahon laitumet on luokiteltu maakunnallisesti merkittäväksi perinnebiotoopiksi, jonka arvoon vaikuttavat mm. pitkään jatkunut perinteinen käyttö, runsas lajisto ja monipuolisuus. Laidunnus Raja-ahon laitumilla jatkuu edelleen. Syksyn 2007 kartoituksessa huomioidaan osalla inventoituja kohteita edelleen jatkunut rehevöityminen. Edustavana alueena huomioidaan pohjoisosan harvennettu koivu- haka.

Kellomäen pihapiiri koostu useista rakennuksista.

P4. Kellomäki. Kellomäen pihapiiri Kellomäen lael- la on perinteinen peltojen ympäröimä pihapiiri, met- sänreunassa ja Kellomäelle johtavan tien varressa on komeaa kiviaitaa. Pihapiirin luonnonniittyä on pe- rinteisesti niitetty, myös karja lienee laiduntanut piha- tantereella aiemmin. Metsälaidun on ollut käytössä 1905 alkaen, laidunnus on päätynyt 1990-alussa.

Kellomäen maakunnalliseksi luokiteltu pihaniitty on kasvillisuudeltaan monipuolista, pääosin poimuleh- den kirjavoimaa tuoretta heinäniittyä. Erityisesti kivi- aitojen kupeessa maapohja on kivistä ja kasvillisuus sammaloitunutta pienruohoniittyä, paikoin ketomaista. Huomionarvoista on mm. nurmitattaren runsas esiintyminen. Syksyn 2007 kartoituksessa huomioidi- tiin, että laidunnuksen päättyttyä talon ympärillä pen- saikko on vallannut alaa, heinät vallanneet pihapiirin ja kiviaitojen kupeessa mm. tuomi on voimakkaasti vesakoitunut, huomio kiinnittyi myös kaatuneisiin puihin kiviaitojen päällä. Jatkossa vuosittainen niitto ja niittojätteen pois kuljettaminen kiviaitojen reunoil- ta ja pihapiiristä on ensiarvoisen tärkeää. Edelleen kiviaitojen heikkokuntoista puustoa ja pensaikkoa tulisi harventaa ja siistiä, kuusia ja säännöllisesti mm. tuomen vesakkoa poistaen, jättämällä pihlajia ja avaten tilaa katajille. Näin kasvien tarvitsema va- loisuus lisääntyisi ja saataisiin komea kiviaita parem- min esiin. Huomionarvoisia lajeja olivat nurmitatar, nurmikaunokki ja jäkki.

Kellomäen metsälaidun on luokiteltu maakunnalli- sesti merkittäväksi perinnebiotoopiksi, jonka arvoon vaikuttavat mm. kulttuurihistoriallisesti arvokas ko- konaisuus, monipuolisuus sekä kohteen uhanalaiset lajit: erittäin uhanalainen lettovilla ja nurmikaunok- ki. Laidunnus Kellomäellä on päätynyt, ja syksyllä 2007 tehdyssä kartoituksessa alue on menettänyt

Kelloperän maisemaa Kelloperän laelta

luonteensa perinnebiotooppina. Lettovillan ja nurmi- tattaren esiintymisestä paikalla tänä päivänä ei ole tietoa.

P5. Laurilan laidun. Iso Haapajärven länsirannalla oleva kivikkoinen haka- ja metsälaidun on arvioitu paikallisesti merkittäväksi perinnebiotoopiksi. Aluet- ta arvioidaan laidunnetun hyvin kauan. Huomionar- voisia lajeja ovat valkovuokko ja nurmitatar. Syksyn 2007 kartoituksessa laidunnuksen laitumella on arvi- oitu päättyneen ja alueen arvioidaan olevan vähitel- len menettämässä luonteensa perinnebiotooppina.

P6. Kelloperän laitumet. Vähä Haapajärven koil- lispuolella Kelloperällä on inventoitu kaksi erillistä paikallisesti merkittäväksi luokiteltua laidunta. Ete- läisempi alue on ollut lehmälaidun ja myöhemmin lammaslaidun, jolla laidunnus päättyi 1992 ja poh- joisempi lohko on ollut lammaslaidun, jolla lampaat ovat laiduntaneet vielä 1990-luvun puolivälissä. Syk- syn 2007 kartoituksessa huomioidaan laidunnuksen molemmilla lohkoilla päättyneen. Edelleen huomi- oidaan pohjoisen laitumen rehevöityneen edelleen ja eteläisemmällä lohkoilla huomioidaan nuori istu- tuskoivikko sekä alueen voimakas pensoituminen. Huomioitavia lajeja ovat seudulla silmällä pidettävät aholeinikki ja litteänurmikka. joiden tämän hetkises- tä esiintymisestä ei ole tietoa.

Kiviaita reunustaa Kellomäen pihapiiriin kohoavaa tienvarrtta

P7. Haaposaari. Vähä-Haapajärven eteläosassa ole- va pitkä ja kapea saari, joka liittyy valtakunnallisesti merkittävään Ähtärinreitin kulttuurimaisema-alueeseen. Saaren keskiosat ovat olleet peltokäytössä 1970-luvun alkuun asti, tämän jälkeen saarella on laiduntanut friisiläishiehoja. Pellolle on istutettu koi- vua, saaren länsirannalla on hirsilato. Kasvillisuus on tuoreen heinätyypin tyyppistä, mm. ahomansikka, niittyhumala ja hyvin runsaslukuisena pikkulaukku. Rantakoivikon huomionarvoinen laji on lehtohors- ma. Syksyn 2007 kartoituksessa ei ollut mahdolli- suutta tutustua saarella sijaitsevaan kohteeseen.

P8. Ahomäen laidun. Paikallisesti merkittäväksi luo- kiteltu haka sijaitsee Ähtärinjärven länsipuolella Ol- likkalankylässä. Alueet olivat 1950-luvulle saakka lammaslaitumina, tämän jälkeen nautakarjalaitumi- na. Syksyn 2007 kartoituksessa huomioidaan met- sälaitumen laidunkäytön päättyttyä muuttuneen jo talousmetsän luonteiseksi, merkkejä laidunnukses- ta ei enää juurikaan erotu.

5 Kulttuuriympäristöjen kirja Ähtärissä

Rakennusmateriaalit ja -tekniikat

Puu on aina ollut luonteva havumetsävyöhykkeen rakennusmateriaali, se on ollut helposti työstettävä, kantava ja lämpöä eristävä ja sitä on ollut kaikkialla saatavissa. Jo kivikauden asukas kykeni veistämään tarvittavat puu/salvosrakenteet. Tyylipiirteet ovat kulkeutuneet Keski-Euroopasta, jossa ne pääosin syntyivät ja josta ne hitaasti kulkeutuivat pohjoiseen. Omaperäinen suomalainen puurakentaminen on kehittynyt muualta saatujen vaikutteiden soveltamisesta kotoisiin oloihin. Lopputulos on ollut yleensä pelkistetty ja tarkoituksenmukainen. Hirrestä tehtiin pääosa asuinrakennuksista aina 1940-luvulle saakka. Puuta säästävä rankorakenne korvasi hirren kokonaan vasta sotien jälkeen.

1900-luvun alussa kansallisromanttinen suuntaus sai jalansijaa ja Ähtäriinkin rakennettiin jugend-tyylin mukaisia hirsihuviloita. Pohjakaava ja julkisi-

vut vapautuivat aiemmin vallinneesta symmetriasta ja aikaisempien aikakausien jäljittelystä. Tyyli suosi epäsymmetriaa ja leikkeli muoto- ja koristeaiheilla. Tuomarniemen valtakunnallisesti arvokas rakennuskanta edustaa tätä tyyliuuntaa, samoin vanha apteekkikiinteistö kirkkoa vastapäätä. Jugendpiirteitä näkyy myös pienempien rakennusten yksityiskohdissa, esimerkiksi ikkunoiden yläosien pieniruutuisuudessa ja kaarevissa vuorilaudoissa.

Jugendin jälkeen palattiin vielä säännöllisyyttä ja symmetriaa sekä niukkaa koristelua suosivaan tyyliin, jota kutsutaan 20-luvun klassismiksi tai uusklassismiksi. Tyyli otti muotoaiheensa ja värinsä antiikin Kreikasta ja Roomasta. Uusklassismia Ähtärissä edustavat mm. Pirkanpohjan Sininen Talo ja Kuusiston talo Myllymäellä.

Inhan asemansseudun jugend-huvila yllä lienee saanut vaikutteensa läheiseltä Tuomarniemeltä. Myös Salon kauppa Ryötössä, kuvassa vasemmalla, on komea jugend-kauden edustaja.

Moderniin elämäntapaan liittyvä kansainvälinen tyyli, funktionalismi hylkäsi vanhan muotokielen. Funktivistisissä suorakulmaisissa rakennusmassoissa sommiteltiin vapaasti, ikkunoiden perinteisestä puitejaosta luovuttiin ja julkisivut olivat rapattuja ja vaaleita. Tyylipuhtaita rapattuja funkisrakennuksia Ähtärissä ei

ole. Funkis-vaikutteita voi kuitenkin löytää 1950-luvun rakennuskantaa edustavasta Laitakarin talosta Ostolantien varresta ja vanhasta Esson huoltoasemarakennuksesta Myllymäentien ja Virtaintien risteyksestä.

Myllymäen räilssitorpan hirsistä 1940-luvulla rakennettu ns. Kuusiston talo ja sen antiikin aiheista muotokielenä saanut avokuisti yllä edustavat uusklassismia. Puistotien varrella on säilynyt ilahduttavasti jälleenrakennuskauden rakennuskantaa, kuva oikealla ylhäällä. Esson entinen huoltoasema kuvassa oikealla, Myllymäentien ja Virtaintien risteyksessä edustaa 1950-luvun rakennustapaa.

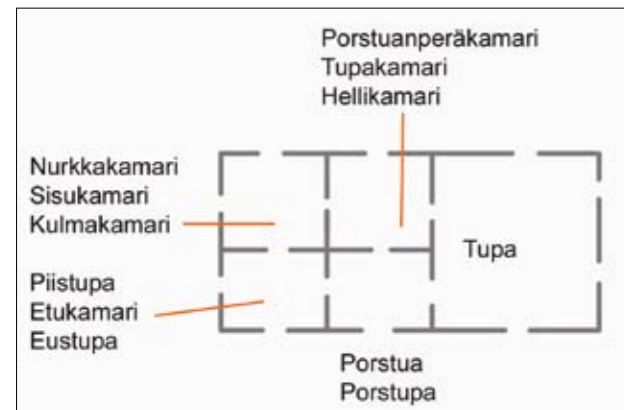
Ähtärin yhteiskoulu

Talonpoikaistalot ja pienasumukset

Ähtäriläinen rakentaja on ammentanut vaikutteensa ympäriltä: Pohjanmaalta, Keski-Suomen länsiosista ja Pirkanmaalta. Matala, rungoltaan suhteellisen leveä, ja puolitoistakerroksinen rakennustyyppi on ollut Ähtärissä yleinen. > kts esimerkiksi Vehmasmäki viereisellä sivulla. Pohjalaiset kaksifooninkiset talonpoikaistalot ovat Ähtärissä harvinaisia. Ähtäriläisen talonpojan asuinrakennus, tuparati, on vanhassa muodossaan tyyppiä, jota edustaa Vehmasmäen päärakennus Laajantien varressa. Porstuasta eli porstuvasta päästään oikealla (kuitenkin useimmin vasemmalla) olevaan avaraan tupaan. Porstuanperässä on porstuanperäkamari, myös tupakamarina ja hellikamarina tunnettu josta päästään edelleen nurkka- eli sisukamariin. Porstuan vasemmalla puolella on kolmas kamari, piistupa eli etukamari. Takka on tuvan pihanpuoleisessa nurkassa. Kookkaammissa rakennuksissa saattaa kamarien takana olla vielä koko rungon levyinen sali, paras vieraskamari. Etelä-Pohjanmaalla tavallisia kaksikerroksisia asuinrakennuksia pitkin ikkunariveineen

Vehmasmäen päärakennuksen pohjapiirros, johon on liitetty Ähtärissä käytettyjä huoneiden nimityksiä

Komeasti ulkoiset piirteensä säilyttäneitä pienasumuksia Saarijärventien maisemissa (kuva vasemmalla) ja Huikurinlammen rannalla (kuvassa oikealla).

on Ähtärissä ollut vähän, näihin päiviin säilyneitä ovat Matinaho, Hautala, Hämeenniemi ja Tuohimäki. Pohjalaistalojen haukkaikkunat räystäiden alla ovat Ähtärissäkin yleisiä.

Vauraaseen taloon kuului usein myös pienempi asuinrakennus, joka sijaitsi suorakulmaisesti päärakennukseen nähden: syytinkitupa, pieni puoli, pieni syytinki jne. Tällainen on säilynyt mm. Hämeenniemessä, Pakarissa ja Valkeisessa. Vehmasmäen eheästä pihapiiristä syytinkitupa on siirretty Laajaan. Toinen asuinrakennusten päätyyppi on pienasumus, vähävaraisempien rakennusmuoto: tupa, usein kylmä kamari ja porstua. Tupa on tällöinkin yleensä sisään-tulon vasemmalla puolella.

Ähtäriläistä maaseudun rakennuskantaa esitellään poimintoina. Esittelyyn valitut kohteet, Vehmasmäki, Nyyssölä, Hirvimäki ja Isomäki on inventoitu osana laadittua kulttuuriympäristöohjelmaa kesän 2007 aikana.

Matti Annalan maalaama Tenhusen tuvan takka 1930-luvulla. Vanha päärakennus tulisijoineen purettiin 1940-luvulla

Vehmasmäen päärakennus talviasussa, keskellä yksityiskohta päärakennuksen kuistin koristelijoista, oikealla yksityiskohta päärakennuksen alkeperäisistä ikkunoista.

Vehmasmäki

Ouluveden kylässä Ähtärin länsipuolella sijaitseva Lamminmäki, myöhemmältä nimeltään Vehmasmäki, on ollut saman kylän Hyvösen (nyk. Hyvölä) ja Pöyhösen talojen yhteinen torppa. Torpparisopimus on tehty vuonna 1786. Lamminmäen torpasta muodostettiin 1/6 manttaalin kruunun uudistila vuonna 1842 ja se ostettiin perinnöksi vuonna 1844. Taloa alettiin kutsua 1800-luvun puolivälissä nimellä Vehmasmäki. Pihapiiriin muodostavat vuonna 1807 rakennettu päärakennus, joka tietyvästi rakennettiin aiemman, hieman sivummassa olleen sijaan. Lisäksi pihapiiriin kuuluvat lutiksi kutsuttu kaksikerroksinen aitta ja talli-heinävaja 1830-luvuilta sekä liiteri, joka on rakennettu vuonna 1925. Liiteri on rakennettu paikalla aiemmin olleen pikkutuvan paikalle, joka siirrettiin ja on nyt Laajan ns. Punaisen talon sisästä. Pihapiiri on neliömäinen ja se on aikoinaan ollut aidattu umpipiha. Vehmasmäen vierestä kulkenut ns. Tervatie näkyy 1820-luvun isojakokartoissa. Tie, tai paremminkin polku, tuli Peränteen kylästä, kulki Lamminmäen eli Vehmasmäen ohi ja jatkui Sappionjoelle, jossa se yhtyi vanhaan Vaasan-Laukaan maantiehen. Tie on kulkenut diagonaalisesti pihan poikki päärakennuksen ja lutin välissä olleen portin kautta ja jatkunut peltovainion toiselle puolelle, missä koivikon reunassa on sijainnut riihi.

Päärakennuksen kuistin ja lutin (kansikuvassa) koimet koristelut ovat säilyneet. Päärakennuksen päätykolmiot ovat olleet valkoiset, itse rakennus on ollut punamultainen ja kuisti keltamultainen. Alkuperäiset ikkunat ovat säilyneet ja kunnostettavissa.

Nyyssölä

Ähtärijärven länsirannalla sijaitseva Nyysölä edustaa Ähtärin seudun vanhinta asutusta. Talon nimi tunnetaan vuodelta 1621, jolloin Lauri Nyysönen tuli taloon. Nykyinen omistajasuku on tullut taloon Keuruulta vuonna 1868. Nyysölä talo on vanha kantatila, jonka monet naapuritalot ovat olleet sen torppia tai ne on lohkottu siitä.

Nyyssölä

Länsi-Suomen ympäristökeskus

Pohjalaista talonpoikaisrakennuskulttuuria komeimmillaan edustava täyskaksikerroksinen päärakennus on ulkomitoiltaan 19x9 metriä. Asuinpinta-alaa siinä on 350 neliötä. Rakennus on entisöiden peruskorjattu 1990. Yläkerran itäpäädyn huoneesta avautuu komea näkymä viljavainioiden yli järvelle ja vanhalle tukinuitoreitille. Alakerran suuri tupa kiintokalusteineen on säilytetty autenttisesti asussaan, taloa on entisöity vanhoja rakennustapoja kunnioittaen. Ikkunat ja ovet ovat pääosin alkuperäiset ja niiden vanhoissa listoituksissa kuten salmiakkikuvioissa on nähtävissä talonpoikaisempivaikutteita. Kuten tavallista, on kuistia joskus hieman muutettu.

Nyyssölä

Pihapiiriin kuuluu kaksikerroksinen luhtiaitta (kuva sivulla 51), josta löytyy merkintä 1859. Sen pohjoispäässä katolla on vellikello. Ominaispiirteinä on luhdin solan valoaukoissa kaunis perhosmainen leikkaus. Pihan eteläsivulla on matalampi harmaatiili-lautarakenteinen navetta 1900-luvun alusta. Navetta on osin palanut 1950-luvulla ja rakennettu uudestaan edellisestä säilyneen kivijalan päälle. Vanhinta rakennuskantaa on hieman ulompana kaksikerroksinen, otsallinen ja umpiposkinen vilja-aitta (kuva sivulla 51) sekä makasiini, jonka sisältä löytyy vuosimerkintä 1786. Sisäänkäynti on varustettu etutilalla, samantapainen etutila muunnoksineen löytyy muistakin Ähtärin seudun vanhoista vilja-aitoista. Luhtiaitan ja makasiinin pääväri on kauniin kulunut punamulta, valkoisin ja keltaisin tehostein.

Hirvimäki

Iso Haapajärven länsipuolella sijaitseva Hirvimäki on perustettu kruunun uudistilaksi vuonna 1845. Hirsirunkoinen, melkein kaksifooninkinen pohjalainen päärakennus on rakennettu noin vuonna 1850. Se on punamultainen, peiterimalaudoitettu, savitiili-

katettu ja ulkomitoiltaan 17,6 x 8,8 metriä. Kuisti ei ole vanhoista valokuvistakaan päätellen alkuperäinen. Julkisivuissa on vaakajakolistaa monessa kerroksessa. Ominaispiirteinä on nurkkien valkoiseksi maalaamalla levennetyt kulmaudoitukset. Räystäiden kulmaratkaisu on kissanpenkkityyppinen. Ikkunoiden vuorilistoitukset ovat kauniin yksityiskohtaisesti käsitellyt. Pohjakaava perustuu perinteiseen keskeisratkaisuun, jossa sisäänkäynti on keskellä, toisessa päässä on suuri tupa ja toisessa päässä pari kamaria. Pihapiirissä on lisäksi hirs- ja lautarakenteinen puuliiteri-vajarakennus. Hieman sivummalla eteläpuolella ovat luonnonkivistä ladotun kivenavetan rauniot. Hirvimäen talonpoikainen perinteinen pihapiiri muodostaa punamultaisine rakennuksineen ehyen kokonaisuuden ja on tunnelmaltaan varsin autenttisenä säilynyt.

Isomäki

Isomäki

Ikiaikaisen kulkureitin varrella Pihlajavedentien varrella Isomäen laella sijaitseva Isomäen talo on kylässä ensimmäinen talo ja maamerkki (kuva yllä keskellä). Se edusti paikallaan ainoana Peränteen kylän rakennuskantaa pitkälle 1800-luvulle. Ensimmäisen kerran torppa mainitaan vuoden 1799 henkikirjassa, alun perin Peränteen kylän Mäkisipin eli Sipilän talon torppana. Sipilästä se erotettiin omaksi talokseen Isojaossa 1810-luvulla

Pihan pohjoissivulla sijaitseva talonpoikainen, punamultainen, puolitoistakerroksinen päärakennus (kuva yllä vasemmalla) on ulkomitoiltaan noin 7x16 metriä. Mahdollisesti osa rakennuksesta on ollut ensin savupiirtti ja saattaa juontaa 1700-luvun puolelle. Kuusiruutuiset ikkunat ovat verrattain pienet. Pohjakaava perustuu perinteiseen keskeisratkaisuun. Keskellä on porstua-eteinen, vasemmalla iso tupa, porstuan takana keittiökamari ja päädyssä kaksi kamaria. Porstuasta on kapeat portaat vintille. Räystäiden erityispiirteinä on niiden portaittainen alareuna, joka on hirsinen (kuva ylhäällä oikealla). Räystäiden kulma on kissanpenkkityyppinen. Kuistia lienee muutettu.

Mm. eteläinen vuoraamaton julkisivu on hapertunut, rakennus onkin nykytilassaan uhanalainen. Talonpoikaisen rakennuksen häviäminen jättäisi maisemaan ja paikalliseen rakennusperintöön ison aukon, jota ei uudisrakentamisella koskaan saada paikattua. Talon säilyminen edellyttää kuitenkin käyttötarkoituksen ratkaisemista. Perustus ja julkisivu vaativat kunnostusta, samoin muut rakenteelliset riskitekijät kaipaavat korjaamista. Neliömäisen pihapiirin rakennuskanta muodostaa talonpoikaisen ehjänä säilyneen perinnemiljöön. Piha avautuu etelään, ja pihapiirissä on säilynyt runsaasti vanhaa kasvillisuutta, kuten surviruusu, kerrottu juhannusruusu, pajuangervoa, karhunköynnös, viinimarjapensaita, lipstikkaa, viinimarjapensaita ja vanhoja omenapuita. Suuri pihakuusi suojaa pihaan tuloa.

Hirvimäki

Ähtärläisiä kuisteja

Sisääntulon on muovannut käytännön tarve, ulko-oven edessä olevan rakennelman tehtävä on suojata lumelta ja vesisateelta. Yksinkertaisimmillaan suojaa antoi kannattimien kannattelema yksinkertainen lapekatos. Varakkaan talon sisäänkäyntiin kiinnitettiin huomiota, kuistilla oli tärkeä rooli julkisivussa ja komea kuisti viestitti talon asemasta. Kuisti edustaa usein eri tyyli-suuntaa kuin itse talo. Se joko rakennettiin myöhemmin tai sitä uusittiin eri vaiheissa. Vanhimmat kuistit Ähtärissä ovat avoimia porraskuisteja. Niissä on taitekatto, joka on pilarien kannattelema kuten kotiseutumuseon kuistissa. Avoin kuisti varustettiin usein portaiden molemmin puolin sijaitsevilla kaiteilla ja penkeillä. 1800-luvulla vallinneet tyyli-piirteet ja vaikutteet muokkasivat varsinkin kuistia, joka oli kevytrakenteinen ja helposti uudistettavissa. Kaksikerroksiset umpikuistit yleistyivät Ähtärissäkin 1800- ja 1900-lukujen taitteessa, koska sisäportaat haluttiin siirtää kuistiin. 1900-luvulla kuisti muuttui vähitellen koristeellisesta ja edustavasta entistä käytännöllisemmäksi. Kuistiin lisättiin toimintoja, kuten kosteita tiloja ja pannuhuone. Se muutti kuistin umpinaiseksi ja laajensi sitä. Kuistin julkisivumuutokset sopivat usein heikosti vanhan talon luonteeseen. Nykypäiviin säilynyt ähtärläinen rakennusperintö käsittää lukuisia eri aikoina rakennettuja komeita avo- ja umpikuisteja. Esimerkkeinä ähtärläisestä kuistiperinteestä ovat ylärivissä Jauhojärven ja Suihkon kuistit, keskellä Moksun ja Hokkalan ja alinna Matinahon ja Kauppalan komeat kuistit.

Ähtärläisiä ikkunoita

Ikkuna on tärkeä osa julkisivua ja heijastanut aina rakentamisaikaansa ja sen muotivirtauksia. Ikkunan muoto ja yksityiskohdat kuten heloitus, puitteiden ja ikkunaa kehystävien vuorilautojen profilointi kertovat meille rakennuksen historiasta, rakentamisen ja muutoksen ajankohdasta. Mittasuhteiltaan harmonisen vanhan ikkunan löytää varmimmin vanhojen talonpoikaistalojen haukkaikkunanauhasta. Niissä kaunis aaltoileva vanha lasi on vihertävää ja kupruilevaa, puitteet ohuita ja kauniisti profiloituja.

Vanhimmat ähtärläiset ikkunat ovat lasiuralla varustettuja puupuitteisia, pienikokoisia kuusiruutuisia ikkunoita. Tämä uusklassinen ikkunamuoto oli vakiinnuttanut asemansa 1700-luvulta alkaen. 1800-luvun lopulta lasinpuhallusteniikan kehittyessä ikkunan koko kasvoi ja 1800-luvun lopulta kolmiruutuinen T-ikkuna syrjäytti vähitellen kuusiruutuisen ikkunatyypin. Tällöin oltiin jo siirrytty lasin kittikiinnitykseen ja kesäksi poistettavat "tuplat", pois nostettavat sisäikkunat kuuluivat joka talon vakiovarusteisiin. 1800- ja 1900-lukujen taitteessa keskiaikaa ihannoiva kansallisromantiikka ja jugendtyyli palauttivat pieniruutuiset ikkunat, joita oli usein ikkunoiden yläosissa. Klassismi 1920-luvulla toi vielä hetkeksi takaisin kuusiruutuisen ikkunan, kunnes 1930-luvun funktionalismin mukaisesti ikkunan muoto yksinkertaistui ja sommittelu vapautui symmetriaan perustuvasta julkisivun jäsentelystä. Ikkunan standardisointi ja teollinen tuotanto 1970-luvulla köyhdyttivät ikkunaa sekä laadullisesti että esteettisesti.

HUOMAA!

- Vanhojen ikkunoiden kestävyys salaisuus on niihin käytetyn puun korkea laatu.
- Alkuperäinen on kuluneenakin arvokkaampi kuin uusi.
- Vanhan ikkunan harkitut suhteet ja yksityiskohdat muodostavat kokonaisuuden joka vääristyy herkästi uuden ikkunan muuttaessa suhteita ja litteiden uusien profiilien vuoksi.

VARO!

- Vanhojen asuinrakennusten lämmöneristämisen yhteydessä sisemmäksi siirretyt ja vaa'ittamalla suoritettavat ikkunat muuttavat ja heikentävät rakennuksen alkuperäistä ilmettä merkittävästi.

Ähtärläisiä ovia

Ovi on rakennuksen osa, johon on ikkunoiden ohella kiinnitetty erityistä huomiota. Ovessa yhdistyy puusepän osamineen ja aikansa vaikutteet. Ähtärin vanhimmat säilyneet ovet tehtiin muutamasta pystylaudasta, jotka kiinnitettiin yhteen poikkipienojen avulla. Lautaoven rakenne oli heikko, laudat halkeilivat ja lautojen väliin jäi rakoja. Ulko-ovia ryhdyttiin paneloimaan, usein paneeli oli leveää ja kauniisti profiloitua. Kirkoissa esiintyvä pari-ovi otettiin käyttöön. Paneloitu ulko-ovi säilytti suosionsa 1800-luvun loppuun. Säätyläisten asunnoista levinnyt ovityyppi; peiliovi yleistyi 1800-luvun lopulla, kun teollinen valmistus lisäsi tarjontaa ja ovien malleja. Peiliovi, joka koostuu kehyksestä ja yhdestä tai useammasta peilistä, on rakenteeltaan huomattavasti lautovea kehittyneempi. Funktionalismin ovimalli oli yksinkertainen, ulkopinta peitettiin kapealla pystypaneelilla. Lukot ja helat olivat aikanaan hyvin arvokkaita. Siksi ne saattavat vanhassa rakennuksessa olla huomattavasti vanhempia kuin itse ovi ja jopa itse rakennus.

Aitat

Hirsirakentamisen perinne ja alueelliset erityispiirteet tulevat komeasti esiin Ähtärin näihin päiviin säilyneissä aittarakennuksissa. Tyypillään yksi- ja kaksikerroksisia yksinäisaittoja on säilynyt runsaasti. Tyypillisiä ovat myös matalat kahden erillisen aittahuoneen muodostamat riviaitat. Myös komeita kaksikerroksisia luhtiaittoja on säilynyt eri puolilla Ähtäriä.

Alusrakenne oli tärkeä aitan osa. Elintarvikkeiden oli säilyttävä seuraavaan satokauteen saakka, minkä vuoksi aitta oli eristettävä kosteudelta ja tuuletus oli järjestettävä. Se onnistui jalkarakenteen avulla. Jalat suojelivat myös tuhoeläimiltä kuten rotilta ja hiiriltä. Aitan olennaista osaa, halkaistusta puusta eli haljispuolikkaasta tehtyä jalkojen ja aitan seinien välissä olevaa estettä kutsutaankin hiirilaudaksi. Aitta saattoi levätä myös hirsikehikon eli salvosjalan varassa. Yksikertaisimmillaan seinäkehikko lepäsi nurkkakivien varassa.

Vanha aitta, jolle käyttöä löytyy tänäkin päivänä, on säilynyt usein paikallaan pihapiirin muun rakennuskannan uusiutuessa. Yleistä viime vuosikymmeninä on ollut siirtää aittoja myös esim. kesämökkien majoitustiloiksi. Keskellä metsäistä rantatonttia komea kaksikerroksinen vilja-aitta on kuitenkin vieraassa ympäristössä. Valitettavaa on myös että komea läpiajettava luhtirakennus on siirretty Ähtäristä Stundarsiin, Vaasan liepeille yksityispihaa koristamaan. Museoalueelle on koottu esimerkkejä aitoista eri puolilta kuntaa, mm. pieni yksikerroksinen aitta, matala riviaitta ja komea läpiajettava luhtiaitta Jaakkolasta Vääräkoskelta.

Ähtärin luhtiaitat, isoluhdit, edustavat pohjalaista luhtiaittatyyppiä. Komeaa näihin päiviin säilynyttä vanhaa luhtityyppiä edustavat Nyysölän, Majanien, Tempakan, Ollikaisen ja museoalueen Jaakkolan luhdit. Tyypillistä luhteissa on ulkoneva hyvin umpinainen yläosa. Osassa luhteja on läpiajettava käytävä, Tempakan luhti ja Jaakkolan luhti museoalueella edustavat tätä tyyppiä. Luhdin ulkoneva rinna on usein myös ulkopuolelta kauniisti piilukurveella piiluttu. Aitassa on pitkät posket, jotka muodostavat solan päätyseinät. Solan etuseinän tukena ovat välinä usein taidokkaasti veistetyt konsolit. Yläkerrossa on 2 tai 3 makuuaittaa. Sola-aukkojen kauniit profiloituneet muodot ovat luhtien erityispiirre. Usein yläaittojen kunkin oven kohdalla on solan seinässä aukko. Jos aittoja on kaksi, aukkojakin on kaksi. Kolmijakoisia koristepintoja pidetään renessanssi-tyylinä.

➤ Lue lisää:

- Alfred Kolehmainen, Veijo A. Laine. Suomalainen aitta. Otava. 1983

Alusrakenne on aitan tärkeä osa. Ähtärissä aitat on perustettu usein jalkarakenteen varaan (kuva vasemmalla), myös hirsikehikko (kuva oikealla) on ollut yleinen perustamistapa.

Suihkon aittarivi on pihapiirin ulkopuolella alkuperäisellä paikallaan. Kuvassa vasemmalla on mahdollisesti 1700-alkupuolelta oleva makuuaitta, tyyppiltään otsa-aitta, jonka posket ulottuvat alas asti. Aitan perustana on salvottu hirsikehikko ja nurkkakivet. Keskellä on kaksiovinen, kaksihuoneinen riviaitta 1700-luvun puolivälistä. Se lepää nurkkakivillä ja hirsikehikon varassa. Sekin on otsa-aitta, jonka posket ovat alas asti. Aitan ylimmäisten seinähirsien päitä on veistetty, ovet ovat leveää pystylankkua, ovien alla ovat kynnyslaudat. Oikealla on vilja-aitta vuodelta 1792. Perustana siinäkin on hirsikehikko, jossa on hiirilauta ja myöhemmin asetetut nurkkakivet, Otsa-aitan ovesa on sydämenmuotoinen lukkokehys.

Yksinäisaittoihin lukeutuu otsa-aitta, jonka päädyssä on ulkonema, usein vain yhden hirren levyinen. Rakenne suojaa ovea. Posket voivat olla yhtenäiset kuten Peränteen Kantonien kaksikerroksisessa aitassa (kuva vasemmalla). Posket voivat olla myös lovetut, esimerkkinä kauniisti ylöspäin levenevä kaksiosainen riviaitta Vuorimäessä (kuva oikealla).

Ähtärissä harvinaisena esiintyvissä aittatyypissä alempien hirsikerrosten nurkanpäät ulottuvat riiman eli otsan tasalle, ja jos tällöin oven edessä oleva siltamainen osa yhdistetään vuorilaudoituksella riimaan, syntyy aitan oven eteen välikkō, jota voidaan käyttää säilytystilana. Tämä aittatyypä on yleinen erityisesti Pohjanmaan rannikkoseudulla. Nyyssölän (kuvat yllä), Vasikkaniemen ja Rämälän Jukolan vilja-aitat edustavat tätä tyyppiä.

Nyysölän luhti Ähtärinjärven länsirannalla on ehkä komein säilynyt isoluhti Ähtärissä. Luhtirakennus on vuodelta 1859. Aitassa on kolme varastoaittaa ylhäällä, samoin kolme aittahuonetta alhaalla. Luhdin pohjoispäässä katolla on vellikello. Luhdin solaan valoa antavat taidokkaasti veistetyt valoaukot. Portaat johdattavat yläkertaan luhdin molemmista päistä. Luhdin ovet ovat komeita ristipaneloituja, alkuperäiset lukot ovat säilyneet.

Museoluhti Vääräkosken Jaakkolasta (vasemmalla) ja Tempakan luhti (keskellä) ovat läpiajettavia ja kapearunkoisia, alhaalla on kaksi aittahuonetta, ylhäällä kolme. Museoluhdissa solan rintaa koristaa leveä valoaukko, Tempakan luhdissa on kolmiosainen valoaukko. Ollikaisen luhtiaitassa Ähtärinjärven länsirannalla (kuva oikealla) on ylhäällä kolme aittaa, alhaalla 2 aittaa ja niiden vieressä toisella sivulla pystyhirsirunkoinen laudoitettu vajaosa. Rakenne on Etelä-Pohjanmaalla harvinaisen. Portaat yläkertaan johdattavat keskimmäisen yläaitan kohdalle.

Navettarakennukset

Vanhimmat navetat olivat hirsirakenteisia. Nämä puiset navettarakennukset jäivät lyhytikäisiksi, sillä karjasuojan kosteus tunkeutui rakenteisiin ja aiheutti nopeaa lahoamista. Maatalouden vaurastuminen näkyi 1800-luvun loppupuolella, jolloin navettojen koko kasvoi. Tämä näkyy myös Ähtärin eri puolilla säilyneinä suurina navettarakennuksina. Puurakenteisista navetoista siirryttiin kivirakenteisiin, Ähtärin lujaa peruskalliota käytettiin kivinavettojen rakennusmateriaalina ja rakennusten perustuskivinä. Rakennustyön tekivät pitäjää kiertävät paikalliset kivimiehet. Kivinavettoja rakennettiin ensin luonnonkiviä latomalla, vähitellen lohkotuista luonnonkivistä ja lopulta hakatuista kiviharkoista. Osa näistä rakennuksista on edelleen käytössä ja osa maaseudun rakennusperintöä. Muutama merkittävä navetta on säilynyt raunioituneena maamerkinä. 1900-luvun alkupuolelta lähtien navettojen rakennusmateriaalina oli usein tiili, se yhdistyi erityisesti sotien jälkeen rakennetuissa navetoissa rankorakenteiseen puosaan. Uusimmat karjasuojat Ähtärissäkin muistuttavat peltikuorisina halleina teollisista rakentamista.

Puurakenteiset navetat

Suihkon navetta-tallirakennus 1800-luvun lopulta (kuva vasaemmalla) on ollut ennen läpiajettava. Punamullattu suurikokoinen hirsirakennus seisoo lohkokivillä. Ikkunat ovat säilyneet alkuperäisinä, kattotuolien päät ovat koristelovetut. Hankaniemen komea navettarakennus (kuva keskellä) on kunnostustöiden yhteydessä säilyttänyt katon lapekattoiset valoaukot. Ohraniemen isokokoinen navetta-tallirakennus (kuva oikealla) on 1930-luvulta. Sen ikkunoissa on viitteitä jugendista. Punamullattu suurikokoinen navettarakennus seisoo lohkokivillä, myös komea ajosilta on lohkottua kiveä.

Kivinavetat

Komeaa kivityötä edustaa mm. Myllymäen Honkamäen kivinavetta (kuva keskellä), joka sijaitsee Myllymäeltä lähtevän Palkkikankaantien varressa. Kivinavetta on tasakertaan säännöllistä lohkokiveä, kivi myötäilee kauniisti myös ikkunoiden yläkaarta. Vuosiluku 1887 kertoo rakentamisajankohdan. Navetan yläosa on lyhytnurkkaista hirttä, ikkunat ovat 2-jakoiset ja pieniruutuiset, yläosastaan kaarevat. Komeita kivinavettoja löytyy Ähtärissä useita mm. Majaniemestä (kuva vasemmalla) ja Haapajoelta. Pappilan komea kivinavetta vuodelta 1895 on Juho Inhan rakentama ja on ollut uuden seurakuntakeskuksen suunnittelun lähtökohta. Komeita kivinavetan raunioita on useita eri puolilla Ähtäriä, komeimpia lienevät Hautalan kivinavetta Niemiskylässä, Hirvimäen navetan luonnonkivirauniot (kuva oikealla) Vuorijärventien varressa ja Jukolan lohkokivinavetan rauniot Rämälänmäellä.

Riihet ja pajat

Riihiä oli suurimmissa taloissa ennen kaksi, joskus useampiakin, kukin erikseen omalla peltoalueellaan. Yksinkertaisimpaan riiheen kuului vain kuivaus- ja puintihuone, **riihi**. Kehittyneemmässä muodossa oli lisäksi **riihilato** tai ainakin kylkiäishuone, **ruumenmökki**. 1800-luvun lopussa alettiin rakentaa luuvia puinnin helpottamiseksi. Puimakoneiden yleistyessä 1950-luvulla riihet menettivät asemansa puintiloina ja ne muuttuivat usein varastotiloiksi.

Pienikokoinen **Jäkäläniemen riihi** (kuva alhaalla vasemmalla) Peränteen tien eteläpäässä on esimerkki pienikokoisimmasta riihiyypistä. **Erkkilän riihi Vääräkoscella** (kuvassa alhaalla oikealla) on rakennettu 1800-luvun puolivälissä. Kiviperustalla, osin lohkokivien varassa seisovassa hirsikehässä on kaksi riihiosaa, kooltaan n. 7mx7m. Pohjoispuolen osa on vanhempi. Alkuperäinen pärekate on vaihtunut peltiin. Riiheä on käytetty viimeksi, ennen leikkuupuimurien yleistymistä, 1960-luvun lopulla. Rakennuksen edessä on ollut ns. hevoskierto. **Moksun** riiheä kunnostettiin vuonna 2008, kuva sivulla 70. Kaksihuoneinen kookas riihirakennus kengitettiin, seinät tuettiin följarein ja huonokuntoinen eteläseinä suojattiin pystyllä peiterimalaudoituksella. Samalla katto ka-

tettiin pärekatteella. Työn tekivät Seinäjoen ammattikorkeakoulun rakennuskonservaattoriopiskelijat yliopettajansa Matti Laineen johdolla. **Multamäen riihi** (yläkuvassa) Vuorimäellä Liesjärven tien varressa on tärkeä osa Multamäen kulttuurimaisemaa.

Muutamia pajarakennuksia on säilynyt päiviimme Ähtärin eri puolilla, mm. Haapaniemessä, Tenhusesa, Lamminmäessä ja Heikkolassa Liesjärven tien varressa. Moksun pajan kunnostamista suunnitellaan, samoin Ähtärin kotiseutumuseon pajarakennuksen esineistö tullaan järjestämään. Monissa vanhoissa asuinrakennuksissa, aitoissa ja riihissä on edelleen tallella taidolla tehtyjä lukkoja ja saranoita osoituksena ähtäriläisten kyläseppien käsityötaitosta ja pajakulttuurista.

Myllyrakennukset

Talonpoikaisia vesimyllyjä lienee Ähtärissä ollut jo 1600-luvulla. Ähtärin talolliset jauhattivat viljansa pienissä kotitarvemyllyissä, joita sijaitsi sopivissa joissa ja puroissa eri puolilla pitäjää. Vuonna 1864 Ähtärissä oli 12 kotitarvemyllyä. Enimmillään niitä oli vuonna 1886, jolloin kotitarvemyllyjä oli jo 38. Näistä 22 jauhoi viljaa tuulen voimalla. Ähtärin ensimmäinen vesimylly juontaa juurensa vuodelta 1833, jolloin pietarsaarelainen kauppias Malm ja ähtäriläinen tilallinen Gadd anoivat senaatilta lupaa saada perustaa mylly Inhanjokeen Ähtärissä. Vuoteen 1879 mennessä liikemyllyjen määrä oli noussut kolmeen myllyyn, joita olivat Inhan patruunan mylly, Vääräkosken mylly ja Kolunkosken mylly. Ähtärin ensimmäinen höyrymylly valmistui tieltävästi 1885 Reijoon. Siellä höyrykone pyöritti yhtä kiviparia 12 hevostoiman teholla.

Ähtärissä nykypäivään säilyneitä vesimyllyjä ovat Reijon mylly, Vääräkosken voimalaitoksen myllyrakenteet, Kolunkosken myllyrakennus, Kortteisen mylly ja heikkokuntoinen Haapajoen mylly. Näistä Kolunkosken ja Kortteisen myllyistä koneisto on jo hävinnyt ja myllyrakennukset ovat nykyään vapaa-ajan ympäristöjä. Haapajoen mylly on erittäin heikkokuntoisena häviämässä. Reijon mylly Niemisjoessa on tärkeä, sillä kohteen sijainti Reijon sillan kupeessa kylätien varressa on keskeinen. Vääräkosken tiilinen myllyosa Vääräkosken alatehtaalla on osa valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltua rakennettua kulttuuriympäristöä.

Reijon mylly

Reijon kylässä, Niemisjoen Reijonkoskessa sijaitsevan Reijon myllyn ovat perustaneet K. Hokkanen ja A. Kauppala vuonna 1888. Alempana samassa koskessa on ollut Hautaloiden omistama mylly, joka purettiin ja sen jauhatusoikeudet siirtyivät Reijon myllylle. Reijon myllyn voimanlähteenä on alusta lähtien ollut turbiini. Turbiinin teho oli 8 hevostoimaa. Mylly on ollut nykyisellä omistajalla vuodesta 1952 lähtien. Myllytoiminta lopetettiin vuonna 1959, jolloin mylly muutettiin sähkölaitokseksi. Silloin myllystä otettiin sähköä kahteen talouteen. Sähkön tuotanto lopetettiin, kun myllyn yläpuolelle rakennettiin siltä 1980-luvun loppupuolella. Myllyn pärekatto on uusittu vuonna 1974, myllyrakennuksen perustusta on korjailtu ja alimpia hirsistä uusittu 1996. Patorakenteet on purettu. Myllyrakennus on kohtalaisen hyvässä kunnossa.

Reijon mylly

Tuulimyllyjä on Ähtärissä vain vähän. Tenhusen tuulimylly Niemisvedellä (kuvassa ylhäällä vasemmalla) on Ähtärin ainoa alkuperäisellä paikallaan oleva tuulimylly. Se lienee 1850-luvulta ja tyypiltään ns. harakkamylly. Alaosan muodostaa 8-kulmainen hirsistä salvottu huone, jossa jauhaminen tapahtui. Myllyn kate on uusittu ja hyväkuntoinen. Siipien uusittu runko on varastoituna ja palautettavissa paikalleen. Majaniemen mylly (kuva ylhäällä keskellä) on siirretty lä-

histöltä sen nykyiselle paikalle muutama vuosi sitten. Tuulimylly on tällöin kunnostettu, siivet on rakennettu Hiiron myllyn mukaan. Museoalueella olevan Hiiron myllyn (kuva ylhäällä oikealla) on rakentanut todennäköisesti Abraham Hiironmäki v. 1875. Hiiron ja Majaniemen myllyt ovat itäsuomalaista tyyppiä olevia jalkamyllyjä.

➤ Lue lisää:

- Vanhaa Ähtäriä s. 114-118

Tuomo Härkönen

Matti Annalan 1934 ikuistamassa maalauksessa näkyvät Tenhusen tuulimyllyn siivet, mylly vaikuttaa punamullatulta.

Lamminmäen tilalla Virtain rajalla on notkelmassa puron varrella, viljapellon laidalla, pieni 1700-luvulta peräisin oleva kotitarvemylly. Mylly on arvokas osa kulttuurimaisemaa ja sen kunnostaminen myllynkivet palauttaen olisi suotavaa.

Kirkolliset ympäristöt

Ähtärin kirkko

Nykyinen, järjestyksessä Ähtärin neljäs kirkko valmistui v. 1937. Se sijaitsee maisemallisesti komealla paikalla, Hankolanmäen laella, eri-ikäisten hautausmaan osien ympäröimänä. Kirkon on suunnitellut arkkitehti Bertel Liljeqvist. Kirkko on rakenteeltaan päätytornillinen, jyrkkäkattoinen pitkäkirkko. Torniosa on runkoa kapeampi, tornissa on yksi jatko-osa, joka sijoittuu kellohuoneen kohdalle, sekä kapea huippu päätteensä risti. Julkisivua kattaa kaunis rapattu pinta, sisäänkäynnin ympärillä on graniittikivestä massiivinen korostus; keskikaari ja pilasterit. Kirkon katteena on kuparinen saumapelttikatto. Sivulla on pieni ulkoneva satulakattoinen sakaristo, itäpäässä on runkoa matalampi ja kapeampi kuoriossa.

Sisätiloiltaan ja yksityiskohdiltaan kirkko on poikkeuksellisen eheä ja vaikuttava kokonaisuus. Palaneesta kirkosta peräisin oleva Jeesusen vuorisäärä kuvaavan alttaritaulun on maalannut professori Wilho Sjöström v. 1906. Taulun malleina olleet ihmiset olivat ähtäriläisiä Ähtärinjärven maisemissa. Kirkon katto- ja seinämaalaukset on tehnyt taitelija Antti Salmenlinna. Eteisen eli asehuoneen katossa kuvataan mm. seurakunnan neljää kirkkoa. Urkufasadin kaariaukoissa on taotut rautaportit ja urkujen takana lasimaalaus. Kirkossa suoritettiin laaja peruskorjaus v. 1981.

Siinauskappeli

Kirkon pohjoispuolella sijaitseva, Arkkitehti Touko Saaren suunnittelema siinauskappeli on vuodelta 1963. Se on muodoltaan kolmio, jonka sisätilaa rytmittävät voimakkaat palkit, ulkotila avautuu isoista päätyikkunoista. Rakennus on betonipilarien varassa, joiden väliin on ladottu luonnonkiveä ympärillä olevien kiviaitojen tapaan. Rakennusta kattaa jyrkkä paanukatto. Pyöröhirsirakenteinen venekatos kappelin vieressä on 1960-luvulta.

Tapulinjalkaa

pidetään Ähtärin vanhimpana rakennuksena. Se on kuulunut osana Heikki Katilaisen vuosina 1753-56 rakentamaan Ähtärin kappelin toiseen kirkkoon ja pystytetty uudelleen vanhan hautausmaaosan kupeeseen Alkulantien varteen, jossa se rajautuu vanhan hautausmaan luonnonkiviaitaan. "Tapulinjalka" on eräiden lähteiden mukaan kirkon sakastiosa. Ähtärin toinen kirkko on ollut päätytornillinen eli "tapulinjalka" olisi tornin eikä erillisen tapulin alaosa. Rakennuksessa on säilytetty vanhaa kirkollista esineistöä. Kellotapulin jalkaosa on luonnonkiviperustalla, hirsiseiniä suojaa leveä punamullattu vaakapontti. Nurkat ovat korostettu pystylaudoituksella, räystäät on koteloitu. Rakennus on muodoltaan neliö, sen vastakkaisilla puolilla on pariovet ja molemmin puolin matala ajosilta luonnonkivestä.

Pappila

Ouluveden rannalla on rakennettu 1874-77, ensin yhden papin asunnoksi, myöhemmin asuinhuoneet on jaettu kahdeksi erilliseksi asunnoksi. Kylkeen on rakennettu 50-luvulla lisäsiipi virastoksi. Nykyisin siivessä on kokoushuone ja pieni kappeli. Rakennus on peruskorjattu 1993 ja toimii seurakunnan työsuhte-asuntoina. Pihapiirissä sijainnut pappilan renkitupa on purettu 1970-luvulla. Pappilan vanhin osa on kooltaan noin 15x24 metriä. Puolitoistakerroksisen rakennuksen hirsirunkoa suojaa leveä vaakapontti, joka jo rakentamisaikanaan suojattiin isännille malliksi öljymaalilla. Ikkunat ovat 6-ruutuiset T-karmi-ikkunat, uusitut. 8-ruutuiset ikkunat on uusittu alkuperäisen malliseksi, ristikkokoristellut ikkunat ylinnä päädyissä ovat mahdollisesti alkuperäisiä. Rakennuksen järvenpuoleisella pitkällä sivulla on keskellä poikkipääty, satulakattoa suojaa punainen tiilikate, kattoa kannattelevien konsolien päät on profiloitu ja poikkipäädyissä on koristeaihe. Rakennuksen sisäänkäynnissä on sisäänvedetty lasikuisti / avoparveke, takana pieni avokuisti ja päädyssä pieni ulkoneva parveke sekä pieni sisäänkäynti. Laajennusosa pappilan päädyssä on 1-kerroksinen ja rapattu. Rannassa on lisäksi venevaja-kellari. Pappilaa ympäröi laaja puistomainen puutarha. Järvenpuolella on koriste- ja hyötytarha, jossa on nähtävissä viitteitä vanhasta pappilan puutarhasta symmetrisine istutuksineen.

Seurakuntakeskuksen

on suunnitellut arkkitehti Erkki Virkkunen ja se valmistui 1972 edustaen Ostolantien 70-luvun julkista rakentamista. Suunnittelun lähtökohtana on ollut vanhan pappilan vuodelta 1895 oleva kiviavetta ja sen säilyttäminen osana seurakuntakeskusta. Lohkokivestä ja tiilestä rakennettu seurakuntakeskus muutettiin tasakattoisesta harjakattoiseksi 1994. Muutostyöt suunnitteli rakennusarkkitehti Sakari Lähteinen. Hän myös suunnitteli vuonna 2006 valmistuneen seurakuntatalon laajennusosan.

Virkatalot, hoitolaitokset ja taiteen ympäristöt

Kuntala / Kunnantupa

Kuntalan rakennus on rakennettu paikalleen vuosina 1876-1877. Alun perin se oli 1790-luvun lopulla rakennettu vanha kappalaisen pappila, joka on siirretty tänne Ouluveden rannalta Markunniemestä. Kunta osti maan vuonna 1936. Rakennuksen pystytti torppari Abraham Niittylä. Nimi Kuntala juontaa siihen, että se on ollut Ähtärin alkuperäinen "kunnantupa". Rakennus toimi kunnantalon lähes nykyisen kaupungintalon valmistumiseen asti. Paitsi että rakennus on ollut kokous- ja veronkeräyspaikka, siellä saivat koululapset majoittua, lainakirjasto oli sen suojissa, siellä rokotettiin, pidettiin lääkärin vastaanottoa, yksi huone on ollut kauppapuotinakin. Sot aikana siellä asutettiin karjalaiset ja jaettiin elintarvikkeupongit. Viimeisenä siellä oli neuvola melkein 1970-luvulle, jolloin se peruskorjattiin. Rakennuksen omistaa edelleen Ähtärin kaupunki ja se on vuokra-asuntoina.

Rakennus on massaltaan suorakaide. Se hahmottuu kadunmyötäiseen puolitoistakerroksiseen osaan ja päättyy kaksikerroksiseen poikittaiseen päätyosaan. Sisäänkäynti tapahtuu pihan puolelta matalamman kuistiosan kautta. Sisäänkäyntiporstuat ovat sen molemmissa päädyissä. Pihan puolella on punainen ulko- ja varastorakennus.

Kaupungintalo

Ähtärin kunnantalon rakennustyöt aloitettiin Ähtärin aseman ja pappilan välisellä pellolla vuonna 1949. Uuden kunnantalon rakentaminen Ostolantien varteen oli keskustaajaman tulevaa kehitystä ajatellen tärkeä päätös. Kuntaa oli johdettu kirkolta, nyt asutuksen ja liike-elämän painopiste oli siirtymässä Ähtärin rautatieaseman suuntaan. Kunnantalo käsitti valtuuston ja kunnanhallituksen istuntosalien ohella kunnantoimiston tilat. Samassa rakennuksessa toimivat mm. valtion vero- ja kunnan takseerauslautakunta sekä kantakirjasto. A. Raulan suunnittelema kunnantalo otettiin käyttöön syksyllä 1951. Kunnantalon viereen kohosi virkailijoiden kaksikerroksinen asuinrakennus, jossa asuinkäytön lisäksi toimi Ähtärin paloasema vuoteen 1987. Rakennus jäi vuodesta 1975 alkaen vähitellen asuinkäytöstä ja siirtyi kokonaan toimistokäyttöön vuoteen 1985 mennessä.

Ähtärin kaupungintalo on kaksikerroksinen, rapattu virastotalo ja edustaa rakentamisaikansa tyyppillistä hallintorakentamista. Ikkunat ovat ajalle tyyppillisiä kaksi- ja kolmiosaisia, ulkoveritys on ajalleen tyyppillinen. Kaupungintalon valtuustosalin kalusteet ovat

sisustustaiteilija Maija Taimen suunnittelemat. Uutta oli, että valtuuston 32 istuinta pöytineen sijoitettiin puolikaaren muotoon. Tiilikatteista kaupungintaloa; entistä kunnantaloa ja sen vieressä sijaitsevaa virkailijoiden asuinrakennusta yhdistää kaksikerroksinen vuosilta 2007-2008 oleva laajennusosa. Laajennus- ja korjaustyön lähtökohdaksi ja tavoitteena oli sovittaa muutokset 1950-luvun henkeen, tavoite saavutettiin. Kaupungintalon pihapiirissä ollut talousrakennus 1950-luvulta purettiin autopaikkojen tieltä.

Pirkanlinna

Kirjasto- kulttuuritalo on arkkitehti Saara Juolan suunnittelema ja valmistui vuonna 1985. Pirkanlinna edustaa Ähtärin keskustan 1980-luvun modernia arkkitehtuuria. Pirkanlinna on ympäristöönsä sopeutuva, näyttävä ja toiminnallinen kulttuurikeskus. Keskeisen sijaintinsa ja monipuolisten tilojensa ansiosta Pirkanlinna on suosittu tapahtumien pitopaikka. Rakennuksessa toimivat Ähtärin pääkirjasto ja lehtilukusali, musiikkiopisto sekä kansalaisopisto. Rakennuksessa on lisäksi nuorisotiloja, kahvio, auditorio, jota käytetään mm elokuvateatterina sekä tanssisali.

Pirkanlinna

Kaijanniemen kunnalliskoti 1950-luvulla

Kaijanniemi

Ähtärin kunta osti 1920-luvulla Niemikajian tilan G.A. Serlachius osakeyhtiöltä. Kunnalliskodin rakennustyö käynnistyi 1939. Kolmikerroksinen sementtitiilitalo Ouluveden rannalla Kaijanniemessä tarjosi vuodesta 1941 alkaen tilat 53 hoidokille. Kaijanniemen kunnalliskotia luonnehdittiin ensiluokkaiseksi ja ajanmukaiseksi keskuslämmityksineen ja vesijohtoineen. Isossa navettarakennuksessa oli tilat 20 lehmälle ja nuorelle karjalle. Nykyään Kaijanniemi on Eko-osuuskunta Kaijanniemen hallinnassa. Luomutilan yhteydessä toimii majoituspalveluja tarjoava Maalaishostelli Gaija. Ilmakuva Kaijanniemestä vierisellä sivulla on 1950-luvulta.

Sininen talo - Pirkanpohja

Ähtärin keskustassa sijaitseva, arkkitehti Elsi Borgin (1893-1958) suunnittelema Sininen talo valmistui vuonna 1934 alun alkaen seurakuntataloksi. Vuosina 1935-1937 rakennus toimi väliaikaisesti kirkkona, sotavuosina joukkojen kokoamispaikkana ja sitten evakkojen majoituspaikkana. Taiteilija Eero Hiironen osti purkutuomion alaisen talon Ähtärin seurakunnalta vuonna 1973 perheensä kodiksi ja ateljeekseen, maalautti sen ja näin siitä tuli Sininen talo. Sininen talo toimii sen vaihtuvien näyttelyiden tilana. Taiteilija-professori Eero Hiirosella on hallintaoikeus Sinisen talon siipiosaan rakentamiinsa asuintiloihin. Sinisen talon kohtalo on viime aikoina puhuttanut sen rakenteissa ilmenneiden ongelmien takia.

Tyylillisesti rakennus edustaa klassismia. Sen ulkomuotoa hallitsevat korkeat ruutuikkunat niiden välisine vertikaalikorostuksineen, yleisvaikutelma on selkeälinjainen ja pinnat verrattain koristeettomat. Salinkorkuiset ikkunat ovat hienoisia, lähinnä sisällä näkyviä muutoksia lukuun ottamatta, säilyneet alkuperäisinä. Rakennuksen sisätilat ovat kokeneet ulkotiloja enemmän muutoksia, eniten 1970-luvulla, käyttötarkoituksen muututtua taidenäyttelypaikaksi. Entiset seurakuntasali, sakasti ja kerhuhuone ovat näyttelykäytössä. Ullakkotila on koulumuseona.

Sininen talo

Kaijanniemi

Menneiden vuosikymmenien koulunkäynnin nostalgialla voi nauttia pysyvässä "Kun kansa koulun sai"-näyttelyssä sekä koulunkäyntiin liittyvissä vaihtuvissa teemanäyttelyissä. Ylhäällä päädyssä olleen diakonissan asunnon pienempään huoneeseen on järjestetty kouluterveydenhoitoa esittelevä museo. Sininen talo on kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennus, jossa yhdistyy paljon ähtäriläistä historiaa, sen säilyminen jälkipolville tulee turvata.

Ähtärin kaupunki rakennutti Punaisen talon taidekeskukseksi vuonna 1995. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Kimmo Levanto vuonna 1994. Rakennus käsittää varsinaisten näyttelytilojen lisäksi varastotilaa ja työtilan taide-esineiden huoltamista varten. Rakennuksen julkisivujen materiaali on pääosin punainen tiili, tehosteena sininen puupinta, pääovi on kuparipinnoitteinen. Vuonna 1995 Ähtärin kaupunki luovutti taidekeskuksen professori Eero Hiironen suvun ja Ähtärin kaupungin perustamalle Pirkanpohjasäätiölle. Säätiön tarkoituksena on professori Eero Hiironen taiteen sekä eurooppalaisesta huipputaiteesta koostuvan Pirkanpohja-kokooman vaaliminen. Ulkonäyttelytiloineen Pirkanpohja on yksi Suomen ensimmäisistä kesänäyttelypaikoista ja tullut tunnetuksi erityisesti lasten taidekasvatus-toiminnastaan.

Taidekeskus Pirkanpohja

Rautatieympäristöt

Ähtärissä on kolme merkittävää asemaa; Myllymäki, Inha ja Ähtärin asema. Myllymäen asemalla on ollut merkittävä vaikutus koko Ähtärin kehittymiselle, sen elinkeinotoiminnalle ja yhdyskuntarakenteelle. Asemarakennusten edustama rakennustapa ja Valtionrautateiden korkeatasoinen puutarha-arkkitehtuuri vaikutteineen on tänäkin päivänä nähtävissä ähtäriläisessä rakennuskulttuurissa ja sen hoideissa pihossa ja puutarhoissa. Näistä Myllymäen ja Inhan asemaympäristöt kuuluvat Museoviraston ja Valtionrautateiden tekemään suojelusopimukseen. Myllymäen ja Inhan asemaympäristöt ovat siirtyneet yksityisomistukseen ja Ähtärin asemakin on myytävänä vuonna 2009. Santamäessä Inhassa on alkuperäiseen asuun palautettu yhden vahtimiehen vahtitupa.

Myllymäki

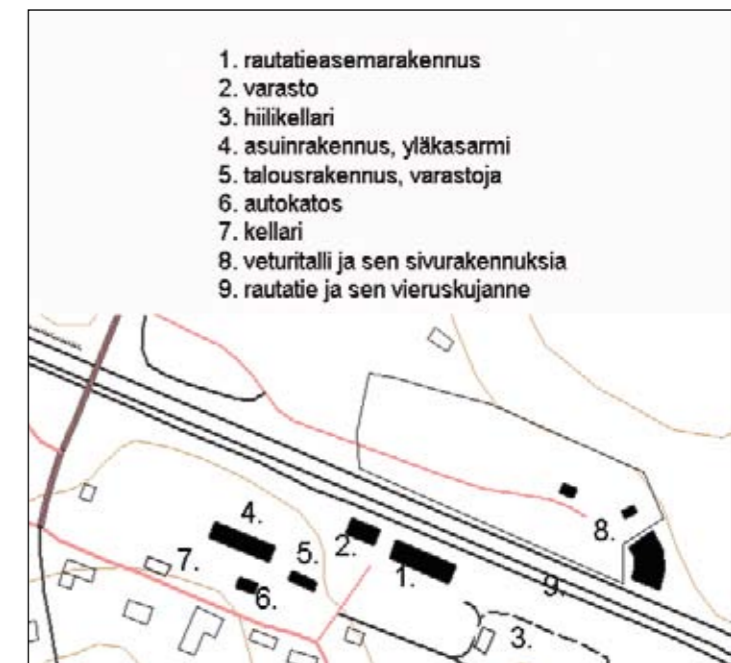
Asemarakennus rakennettiin vuonna 1880 rautatierakentamista koskevia tyyppiirustuksia soveltaen. Ne lienee laatinut yli-insinööri Knut Nylander, jonka suunnittelemina Vaasan ja Oulun rautateiden asemarakennuksia pidetään. Myllymäen asemarakennuksessa on paljon valtion rautatierakentamiselle ominaisia piirteitä; se on jämäkästi, junaliikenteen tärinän kestäväksi rakennettu, julkisivuissa on komeita ornamentteja, kimpupilastereita, T-malliset ikkunat, ristikkäisyyttä, frontoneita ja veistoksellisia yksityiskohtia. Leimaa antavaa ovat sorvaamalla tehdyt yksinkertaiset ja klassisoivat aiheet, seinäpinnan jaottelu uusrenessanssivuorauksella ja pilasterit sekä jyrkät yksityiskohdat kuten ikkunoiden de-

taljoituidet liitoskohdat sekä räystäiden alusuoteiden muotoilut. Pohjaratkaisu on symmetrinen. Ensimmäisen ja toisen luokan matkustajille oli omat odotustilansa. Asemarakennus on säilynyt pääpiirteisään ulkoasultaan alkuperäisenä. Ulkovuorausta on uusittu ja peilinauhat ilmeisesti poistettu ikkunoiden alapuolelta.

Asemapihalla radan varrella sijaitsevaa hirsirakenteista jyrkävikiivijalkaista vanhaa **tavaramakasiinia** kunnostetaan parhaillaan. Asema-aukion toisella puolella on 1890-luvulla rakennettu puurakenteinen, vaakalautaverhoiltu, vaaleasävyinen asuinrakennus, ns. **Yläkasarmi**, ja sen puna-valkoinen, hirsirakenteinen, räystäiltään koristeellisesti muotoiltu ja hyväkuntoinen talousrakennus sekä punatiilinen kunnoltaan merkittävästi heikentynyt käymälärakennus, jotka ovat nykyään muun tahon omistamassa vuokra-asuinkäytössä. Ratapihan toisella puolella on punatiilinen **veturitalli**, '**Pääskylinna**', vuodelta 1893, jossa on nykyään yksityisen omistama metalliteollisuuden alihankkijan verstaas ja joka on huolellisesti kunnostettu. Veturitalli on Vaasan lisäksi rataosuuden ainoa. Sinne on mahtunut neljä veturia ja kääntöpyörä, joka helpotti vetureiden käsittelyä. Veturitallin pihalla on myös punatiilinen korkea vanha varastorakennus. Alueen pohjoispuolella sijainnut vuonna 1882 valmistunut tilapäismajoitukseen käytetty Alakasarmi on purettu. Aseman puistossa on säilynyt joitain vanhoja jalopuita ja muita kasveja, mutta muuten se on merkittävästi muuttunut. Puistot jalopuineen, puukujineen ja kukkaistutuksineen muodostivat olennaisen osan asemaympäristöjä.

Yllä rautatieasemarakennus, pääsisäänkäynti radan puolella pohjoisessa ja asemarakennus pohjoispuolelta. Keskellä talousrakennus ja yläkasarmi, asuinrakennus. Alinna veturitalli.

Ähtärin vuosina 1879-1883 rakennettu Myllymäen asema rakennettiin erityisen suureksi ja komeaksi, koska Myllymäestä kaavailtiin yhteysrataa Jyväskylään. Tämä toteutui kuitenkin Haapamäeltä. Myllymäki on Tampere-Vaasa -radan ainoa tasoltaan III-luokan asema. Asemarakennuksessa oli asemaravintola anniskeluoikeuksineen ja ravintolanpitäjällä asunto. Rautatieasemalla toimi posti vuodesta 1888 alkaen. Myllymäen tavaraliikenne oli 1920-luvulle asti paljolti puutavarankuljetusta ja alussa, vuosina 1883-1905 myös paikallisten tervatehtaiden tavarankuljetusta. Vuonna 1928 rakennettiin pistoraide Mäiskälään kivilouhimolle. Aseman ympärille kehittyi rautatieläisten asutusta ja vuosina 1883-1930 Myllymäeltä sai toimeentulonsa 200-250 rautatieläistä. Sotien jälkeen henkilöliikenne keskittyi Ähtärin asemalle ja tavaraliikenne enemmän Myllymäelle. Ähtärin asemat olivat Etelä-Pohjanmaan itäisen ja eteläisen alueen keskuspaikkoja Parkanon radan valmistumiseen asti vuonna 1971. Paikallisliikenteen juna pysähtyy Myllymäen asemalla edelleen, vaikka itse asemarakennus piha-alueineen on ollut yksityisessä käytössä vuodesta 2001 lähtien, Villa Mercedes -ateljee- ja näyttelytilana.

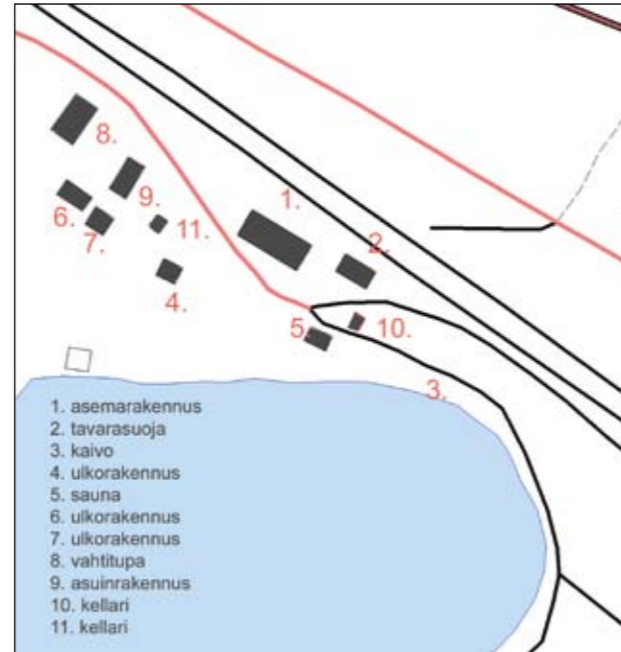
Inhan asema

Asemarakennus on lyhytnurkkainen hirsirakennus, joka on perustettu vankasti lohkokiville, katteena on saumapelti ja frontoneja on radan puolella. Vaalean asemarakennuksen ikkunat ovat T-malliset. Vyöhykkeisessä julkisivussa keskiosa on leveää vaakaponttilautaa, ylä- ja alaosa pystylautaa ja peiterimat ovat profiloidut ja koristellut. Vyöhykkeiden välissä on vaakakoristelista; alla hammaslista ja nuppiiähe, yllä sahalaitalista. Konsoliatie sijoittuu nurkkiin ja väliseinien kohdille. Eteläpäädyssä on runkoa kaapeampi päätyosa, jossa on umpikuisti ja avoparveke. Radan puolella on kaksi sisäänkäyntiä, lohkokiviportaatt ja ovikatokset, joita kannattavat koristeelliset kaiteet. Järven puolella ovat myös peltiset katokset ja taivutetut kierreaiheet kaiteita ja katosta koristamassa.

Inhan aseman **kaivo** on vastarannalla olevien Tuomarniemen venevajojen ohella Hankavedellä veneilevien maamerkki. Kaivo on tehty lähteeseen ja sen vettä on käytetty Inhassa toimineessa virvoitusjuomatehtaassa. Katto on monilappeinen, huovalla katettu, harjalla on puinen viiri ja räystäslista on koristeellinen. Pohjaltaan rakennus on neliömäinen, ylöspäin levenevä, yläosa on nurkistaan viistottu, lähinnä 8-kulmainen.

Aumatulla mineriittikatolla varustetun **talouskellarin** toinen pääty on pystylautaa, toinen osin lohkokivestä, järvenpuoleinen pääty on muurattu punatiilestä. Harjalla oleva tiilihormi on koristeellinen. Museoviraston inventoinnissa rakennuksen arvioidaan olevan rautatieläisten kellareita edustava, ei tyypillinen esimerkki.

Asema-alueella on **kaksi erillistä asuinrakennusta**, joista toinen on ollut alkuaan vahtitupa ja laajennettu myöhemmin asuinrakennukseksi. Asema-alueella on lisäksi tavaramakasiini, ulkorakennuksia, maakellari ja saunarakennus mahdollisesti 1960-luvulta.

Inhan asemarakennus radan puolelta

Asemarakennuksen eteläpäätyä

Inhan asemalla on kaksi erillistä asuinrakennusta, toinen niistä on ollut vahtitupa.

Inhan aseman kaivo on edelleen Hankavedellä veneilevien maamerkki.

Ähtärin asema (Ostolan asema)

Asemarakennuksille tyypillisesti Ostolan asema on perustuksiltaan vankkaa lohkokiveä. Lyhytnurkkaisen hirsirakennuksen satulakatto on saumapellillä katettu, ulkovuoraus on vaakaponttilautaa. Sisäänkäynnin yläpuolella on pulpettikattoinen katos, katokannattimien päät ovat kolmiomaiset ja koristeelliset. Ikkunat ovat 4- ja 6- ruutuisia T-ikkunoita. Osassa keski-ikkuna on yläosastaan kolmiomainen, yläikkuna-

nat yläosastaan pyörökaariset. Listoissa on voimakasta leikkauskoristelua. Vankat lohkokiviportaatt johdattavat sisäänkäynnin pariovelle. Rakennuksen takapuolella on erikokoisia, osin koristeltuja kattoikkunoita. Asema-alueella on lisäksi lautarakenteinen tavaramakasiini, punatiilinen kellarirakennus vuodelta 1925 sekä sauna ja pyykkitupa vuodelta 1950.

Ähtärin asemarakennus radan puolelta kuvattuna

Ähtärin aseman pääsisäänkäynti vasemmassa, julkisivun yksityiskohta keskellä, oikealla ulkorakennuksen päätyä.

Ähtärin asema-alue sijaitsee Ouluveden rannalla, Ähtärin keskustaa halkovan Ostolantien varrella. Nykyisen Ähtärin aseman edeltäjänä oli ns. Albergin vekseli, joka sijaitsi puoli kilometriä nykyisestä asemasta Töysään päin. Tämä vekseli avattiin "matkustaja- ja pientavaraliikenteelle" elokuussa 1886. Ostolan V luokan aseman valmistuttua syyskuussa 1896 voitiin Albergin vekseli lakkauttaa tarpeettomana. Ostolan asemarakennuksessa oli matkustajien odotushuoneen ohella soppi virkailijoille sekä asemapäällikön asuntona huone, keittiö ja eteinen. Aseman pihapiirissä oli vielä tavaramakasiini ja joukko pieniä ulkorakennuksia. Ostolan asemarakennus rakennettiin toisin kuin muut Vaasan radan asemat Oulun radan piirustuksiin, ja vuonna 1905 sitä laajennettiin kolmella ikkuna-akselilla. Jossakin vaiheessa aseman ulkoasua on muutettu; ikkunoiden puitejakona on alkuperäisen 3+3-jaon sijasta T-jako, ja peilit on poistettu ikkunoiden alapuolelta. Ostola alennettiin 1897 seisakkeeksi, jollaisena pysyi 5 vuotta. Vuodesta 1902 lähtien Ostola oli V luokan asema ja vuonna 1916 ylennettiin IV luokan asemaksi.

Ratavartijan mökki, Santamäki Inha

Santamäessä Inhassa on yksinkertainen, yhden ratavartijan vahtitupa palautettu komeasti rakentamisaikansa asuun. Päärakennus on rakennettu vuonna 1883, siihen tehty keittiöosan käsittävä laajennus valmistui vuonna 1961. Talusrakennus on rakennettu vuonna 1883 ja sauna/pakarituparakennus vuonna 1928. Ratavartijan mökki on ollut rautatieläisten käytössä 1970-luvun alkuun saakka ja asuinkäyttöön vuokrattuna 2000-luvun alkuun, jolloin siirtyi nykyiselle omistajalle.

Kunnostuksen alkaessa asuinrakennus oli kunnoltaan heikentynyt, mm. katto oli rikkinäinen, hirret osin lahovikaisia ja alkuperäisiä ikkunoita oli vaihdettu uudempiin. Seinähirsiiä vaihtamalla, katoniskoja uusimalla, ja poistamalla vuorauksen lateksimaali, on Santamäen vahtitupa korjausalan ammattilaisen käsissä pelastettu osaksi Ähtärin arvokkaita rautatieympäristöjä. Onneakin oli, sillä Santamäkeen ehdittiin pelastaa Ostolan aseman kaksoisvahtituvan ikkunat juuri ennen purkutoimia. Myös sisätilat palautetaan vanhimpaan asuunsa mm. tapettinäytteitä tutkien.

Ratavartijan mökki ja sauna/pakarituparakennus

Matkailun ympäristöt

Ähtäriläistalot ryhtyivät 1800-luvun loppupuolella hankkimaan sivutuloja ottamalla kesävieraita täysihoidon. Matkailijoiden lisääntyessä erityisesti vesien varsien tiloilla tarjottiin kesävieraille majoitusta ja täysihoidon. Sotien jälkeen kesälomien vietto koki muutoksen, kun vähitellen omien kesämökkien rakentaminen lisääntyi.

Ähtäriläisillä tiloilla avataan jälleen ovet matkailijoille. Matkailun ympäristöistä esittelyyn on poimittu Hyvölä, Valkeinen ja Haapaniemi, jotka inventoitiin kesällä 2007 sekä Hotelli Mesikämmen. Tuomarniemi

Hyvölä

Luonnonkauniilla paikalla Ouluveden etelärannalla, peltojen ympäröimä Hyvölä on Ähtärin ensimmäisiä taloja, 1550-luvulta peräisin oleva kantatila. Kokonaisuutena harvinaisen hyvin säilynyt Hyvölä on ollut saman suvun hallussa vuodesta 1610. Se on seutunsa suurimpia tiloja ja monen talon kantatila. Tila on tullut tunnetuksi karjanjalostustoiminnastaan ja isäntäväessä on ollut myös tunnettuja paikallisia vaikuttajia. Tilalla harjoitetaan edelleen maa- ja metsätaloutta sekä vuodesta 1990 lähtien maatilamatkailua.

Tilan kaksikerroksinen, vaaleasävyinen herraskainen päärakennus on rakennettu vuosina 1894-1897, tilalla aiemmin olleen sijaan. 1990-luvun alusta alkaen päärakennus on ollut kokonaan matkailijoiden käytössä ja se on tuolloin kunnostettu, sisätiloissa on myös 1940-luvulla tehdyn kunnostuksen henkeä. Ikkunat ja peiliovet heloineen ovat alkuperäiset. Pohjaratkaisu on tyypillisestä parituparakaisusta kehittynyt, kahdella sisäänkäynnillä varustettu, seitsemän huonetta käsittänyt. Päärakennuksen ulkoasussa lieinee 1900-luvun alun uudistusten aikaisia jugendvaiikutteita, varsinkin ikkunoiden vuorilaudoituksissa ja muodoissa.

tarjoaa kulttuuriympäristössään myös majoituspalveluja, Gasthaus Hankola tarjoaa majoituspalveluja Hankolan vanhassa päärakennuksessa. Hankaniemessä Hankaveden rannalla oleva matkailutila tarjoaa majoitusta ja ohjelmalveluja tilan historiaa hyödyntäen ja liittää tilaa Suomen sodassa sivunneet tapahtumat osaksi kesätapahtumiaan. Maalaishostelli Gaija, vanhan kunnalliskodin ympäristössä on luomutilan yhteydessä toimiva hostelli. Hotelli Mesikämmen 1970-luvulta toimii luonnonympäristössä Ähtärin eläinpuiston kupeessa.

Pihapiirin talonpoikaisempaan, punamultaiseen rakennuskantaan kuuluvat korkea otsamallinen viljaaitta vuodelta 1874, kaksi 1890-luvulla rakennettua aittaa sekä vuonna 1903 rakennettu suuri kiviavetta-talli-talusrakennus, jonka päähän on myöhemmin rakennettu puimala. Pihan luoteispuolella sijaitsee puolitoistakerroksinen, mahdollisesti jo 1700-luvulla rakennettu harvinaisen sivurakennus, jossa on sekä aitta- että asuintiloja. Sen ikkunat ja ovet ovat verrattain pienet ja matalat. Piha on aikoinaan ollut aidattu neliöpiha.

Hyvölän päärakennus

Kivinaavetta-tallirakennus

Sivurakennuksessa on asuin- ja aittatiloja

Päärakennus

Valkeinen

Valkeisen itärannalla sijaitseva Valkeisen talo on erotettu 1800-luvulla Niemisveden kylän Hokkalan rälsitiilasta. 1900-luvun alkupuolella Valkeisen isäntänä oli pankinjohtaja Venti Valkeinen, tärkeä vaikuttaja kylällä. Tila on ollut 1990-luvulta alkaen maatilamatkailukäytössä. Valkeisen omistussuhde on vaihtunut viimeksi keväällä 2007, jolloin sinne tuli muualta nuori yrittäjäperhe jatkamaan Valkeisen Loman yritystoimintaa.

Asuinpihapiirin punamultainen rakennusryhmä näkyy kumpareella viljavainioiden keskellä. Päärakennus juontaa 1800-luvulle ja sitä lienee laajennettu 1900-luvun alussa, jolloin se ja muutkin pihapiirin rakennukset ovat saaneet ulkoasuunsa jugendpiirteitä. Päärakennus on remontoitu 1990-luvulla, jolloin tilan muukin rakennuskanta otettiin maatilamatkailu-

käyttöön, käytön mukaisine vaatimuksineen. Nämä näkyvät joinakin huonetilamuutoksina, uusina materiaaleina sekä hienoisina julkisivujen muutoksina. Enimmäkseen ikkunat ovat alkuperäiset, helat 1800-lukulaiset ja otsavuorilautojen erityispiirteinä ovat kauniit kaariaiheet.

Neliömäisen pihapiirin koillislaidalla on toimisto-, ravintola- ja kokouskäyttöön muutettu punatiilinen navettarakennus 1950-luvulta, kaakossa päärakennusta vastapäätä luhtiaitta ja järven puoleisella laidalla pihakuusen siimeksessä pieni punainen tupa, mummonmökki, jossa on aikoinaan asunut talon vanhempi isäntäväki. Hieman taempana on punamultainen 60 vuotta vanha savusaunarakennus. Metsän puolella syrjämpänä sijaitsee riihi.

Mummonmökki

Etualalla kivinavetta, takana Luhtiaitta

Haapaniemi

Vähä Haapajärven itäpuolella, mäellä Haapaniemien tien päässä sijaitseva Haapaniemen tila on erotettu Peränteen kylän Jussilasta isossajaossa. Paikkaa on henkikirjojen mukaan asuttu omana itsenäisenä savunaan jo vuonna 1784. Vanha sukutila on aina ollut monien tapahtumien keskuspaikka, varsinkin kesäisin. 1920- ja 1930-luvulla Haapaniemessä on ollut täysihoitolaisia Helsingistä ja muualta. Tila on palanut vuonna 1982 takaisin saman suvun hallintaan ja siitä ollaan kehittämässä Wanha Aleksanteri -maatilamatkailupaikkaa.

Pihan pohjoislaidalla on komea entinen päärakennus, joka on rakennettu 1850-luvun tienoilla. Sen rakennutti Virtain Killinkosken Soininkylästä taloon vävyksi tullut Aleksanteri Ala-Soini, joka muutti nimensä talon mukaan Haapaniemeksi. Pohjaratkaisu on perinteinen, toisessa päässä on suuri tupa ja toisessa päässä pari kamaria, sisään tullaan keskeltä ja keskellä takana on keittiö. Erityispiirteinä ovat moninaisesti porrastettujen räystäiden ja nurkkien huolitellut listaukset ja pienet muotoillut yksityiskohdat, sekä kuisti, joka on harvinainen mutterimallinen, monikulmainen. Kuistin listoituksissa kuten salmiak-

kikuvioissa on nähtävissä talonpoikaisempirevaikutteita. Rakennuksen muissakin yksityiskohdissa on vaikutteita arvokentästä. Tupa on mittasuhteiltaan vajaat 10X10 m. Rakennus on säilynyt hyvin autenttisesti asussaan ja se aiotaan kunnostaa entisöiden ja kehittää talon kestävämpinä jatkajien pitopaikaksi.

Neliömäinen pihapiiri on rakennuksiltaan punamultainen ja mittakaavaltaan tiivis ja intiimi. Sen itä-laidalla sijaitsee nykyinen, uudemman oloinen pääasuinrakennus, jonka perusosa on 1820-luvulta. Rakennus on täysin peruskorjattu vuonna 1983, ja laajennettu pituussuunnassa vuonna 1992 sekä varustettu kahdella sisäänkäynnillä. Pihan länsipuolella on aitta-varasto. Eteläosassa on ollut navetta. Pihapiirin sivustalla koillisessa on kalliionnyppylällä kaksi vanhaa punamultaista, hirsirakenteista vanhaa aittaa. Pihapiiri on ollut aidattu umpipiha, jonka tuloportti on ollut siinä kohtaa, mistä pihaan nykyäänkin tullaan. Vanha raitti on kulkenut tästä läpi. Pihapiiristä etelään on vanha riihi, sen lähellä vajarakennus ja pieni paja.

Haapaniemi lännestä saavuttaessa

Haapaniemen aitat seisovat vankasti kalliolla

Haapaniemen vanha päärakennus

Haapaniemen komea kuisti on säilyttänyt piirteensä

1. päärakennus
2. nykyinen asuinrakennus
3. vaja
4. entisen navetan paikka
5. vilja-aitat
6. riihi
7. vaja
8. paja
9. talon rantsauna

Haapaniemi

Hotelli Mesikämmen

Ähtärin Inhassa sijaitseva hotelli edustaa Ähtärin modernia arkkitehtuuria. Hotellirakennus on arkkitehtien Timo ja Tuomo Suomalaisen suunnittelema, hotellikäyttöön se on valmistunut vuonna 1975. Suunnittelijat ovat porrastaneet hotellin neljäksi kerrokseksi järveen viettävään rinteeseen ja saaneet aikaan metsämaisemaan hyvin liittyvän kokonaisuuden. Rakennusmateriaaleina on käytetty runsaasti puuta ja kiveä. Vaikuttavin osa on hotellin eri osat toisiinsa yhdistävä, kallioon louhittu käytävä. Hotellipalveluita täydentävät kylpylä ja sen hoivapalvelut.

Ähtärin kaupungin kuvakokoelmat

Ilmakuva hotelli Mesikämmenestä

Hotelli Mesikämmen

Moksu

Moksunjärven länsirannalla, Ähtärin itäpuolella sijaitseva Moksu on ollut Ähtärin keskeisimpiä ja vauraimpia tiloja. Sen historia juontaa erämaakaudelle ja 1550-luvulle, jolloin Moksu oli Kangasalan Wääksyn kartanon rälssiitila. 1700-luvulla talon nimeksi tuli Moksu. Tilan omistajat ovat vaihtuneet vuosisatojen saatossa, omistajia ovat olleet mm. Jöns Westgöte, Juhana-herttua ja Kaarina Hannuntytär. Aatelisten alaisuudessa tilaa viljelivät lamputit, jotka Moksussa olivat melkein omistajan asemassa, vuotuista vuokranmaksua vastaan. Ähtärin ensimmäinen opiskelemaan lähtenyt talonpojan poika oli papiksi valmistunut Erik Moksu (Perander). Moksun talo on ollut ähtäriläisten kokoontumispaikka, varsinkin 1900-luvun alussa siellä vietettiin VPK:n iltamia ja pidettiin ruokakinkereitä. Monet ulkopaikkakuntalaiset ovat nauttineet Moksun täysihoidosta kesävieraina tai mökkiasukkaina. Eri vaiheiden jälkeen vuonna 1970 pääosa Moksun tilaa, kuten rälssiitilan tontti vanhoine rakennuksineen, siirtyi Ähtärin kunnan omistukseen.

Moksun vanhimmat alkuperäiset rakennukset ovat 1900-luvun alusta, kuten punamultaiset, peiterimalaudoitut, valkolistaiset päärakennus, vilja-aitta, vierastalli, pihan läpi kulkevan tien toisella puo-

lella oleva L-pohjakaavainen navetta, sen lähellä oleva aitta-varastorakennus ja pihapiiristä hieman etäämpänä kaksihuoneinen riihi. Hirsirakenteinen, punamultainen päärakennus poikkeaa tyyliltään eteläpohjalaisesta rakennusperinteestä ja edustaa enemmänkin hämäläistä tai keski-suomalaista rakennustapaa. Kuusiruutuiset ikkunat ja ovet ovat alkuperäiset. Rakennuksessa on kaksi sisäänkäyntiporstua, joista toinen kuisti on harvinaisempi monikulmainen mutterimallinen ja muutenkin koristeellisempi. Pihan itälaidalla sijaitseva vilja-aitta, makasiini, on otsallinen, hirsirakenteinen, punamullattu, luonnonkivijalalle perustettu, huopakatteinen ja hyväkuntoinen. Sivurakennus-vierastalo on niin ikään hyväkuntoinen, punamultainen, matalalla ullakolla varustettu ja sen itäpäädyssä on vellikello.

On toivottavaa, että Moksun päärakennuksessa aloitettaisiin mahdollisimman pian peruskorjaus. Moksun riihi on kunnostettu entisöiden (kuva alla vasemmalla). Riihi on malliltaan läpikuljettava kaksoisriihi, mikä osoittaa Moksun olleen aikoinaan iso tila ja viljaakin olleen paljon. Nykyään Moksun mailla on golf-kenttä ja sen vieressä on laaja loma-asuntoalue. Siellä on myös sijainnut kotieläinpuisto.

Kehittyvä tuotanto ja teollisuus

Inhan ruukin alue, Inhan Tehtaat, sijaitsee luonnonkauniilla paikalla Hankaveden rannalla, Inhanjoen varrella osana kulttuurimaisemaa, johon kuuluvat myös Tuomarniemen metsäkoulu ja Inhan asema. Vuonna 1883 valmistuneen Tampere-Vaasa –radan linjauksella ja sen myötä niin Myllymäen kuin Inhan asemienkin perustamisella oli merkittävä rooli Inhan ruukille ja sen toiminnalle.

Varsinaisen toimintansa Inhan rautatehdas aloitti Gustav August Wasastjernan aikana vuonna 1851. Gustafsfors Bruukiksi nimetty rautatehdas valmistui kokonaisuudessaan vuonna 1854. Järvimalmin ohella sulatettiin jonkin verran myös suomalmia, hölmää. Ruukin varsinainen kukoistuskauti alkoi vuonna 1884 August Nilsson Keirknerin aikana. Hänen johdolla ruukki muuttui lyhyessä ajassa suurtehtaaksi: vanha rautatehdas laajeni ja uudistui. Hankaveden rantaan patruuna rakennutti linnamaisen päärakennuksensa, Pytingin. 1917 Keirkner myi Inhan Tehtaat vuorineuvos Albert Lindsay von Julinille osaksi Fiskars-yhtiötä ja muutti loppuikänsä asumaan Helsinkiin.

Inha

Inhan joen maisemaa hallitsee **Ruukin vanha punatiilinen ja holvikaarikattoinen tehdas**, joka on rakennettu 1800-luvun lopulla ensimmäisen palaneen sulattimon paikalle (kuvat seuraavalla sivulla, ylhäällä ja keskellä oikealla). Sen punatiiliset julkisivupinnat on entisöity ja niiden erikoispiirteinä ovat mustat slagitiiliset aiheet. Täällä on tehty mm. rata-kiskonauvoja ja hevosenkenkiä. Piippu on purettu 1960-luvulla. Pihan keskeisellä paikalla on vuonna 1947 rakennettu tehdasrakennus, 1960- ja 1970-lukujen taitteessa rakennettu uusi tuotantohalli, konttori- ja sosiaalitaloineen, sekä uusin tuotantorakennus vuodelta 2005.

Alueelta on purettu laajennusten alta hirsisiä asuinrakennuksia. Itäisellä kentällä on ollut neliömäisesti ryhmitelty asuinpiha, Ison Tuvan alue. Iso Tupa oli rakennettu jo vuonna 1834 ja se oli silloisen saharuukin ensimmäinen asuin- ja työrakennus. Muita työväen asuinrakennuksia oli mm. Läyskälä. Isolla tuvalla toimivat kauppa, sauna ja pyykkitupa. Myös puhelinkeskus sijaitsi myöhemmin siellä. Joen toisella puolella sijaitsi vanha koulu, jonne oikaistiin täällä kohtaa ollut Hamarinsiltaa pitkin. Koulua vastapäätä, tehtaan puoleisella rannalla, oli yhteissauna. Se on sijainnut rannalla nyt olevan, vuonna 1976

Inhan Pytinki

rakennetun pumppulaitoksen tienoilla. Ison Tuvan kentän ohi kulki **kujanne**, alueen kokoava **pääkatu**, joka alkoi ruukin pihalta ja päättyi Pytinkiin. Pytingin puoleinen katu oli varustettu katuvaloin, jonka voima saatiin yksityisestä koskigeneraattorista. Sähköistetyt katuvalot olivat Suomessa olleet aiemmin vasta Tampereella. Inhan ruukin alueelle sähkövalot tulivat vuonna 1898. Ensimmäiseksi ne asennettiin saha- ja tehdasrakennuksiin, konttoriin, päärakennukseen ja virkailija-asuntoihin. Sitten valaistiin työntekijöiden tuvat ja kylätiet. Kujannetta eteenpäin mentäessä kävelymatkan päässä koillisessa on olemassa puuempirevaikutteinen entinen johtajan virka- ja asuintalo.

Rannalla puistokujanteen päätepisteenä sijaitsee Keirknerin yksityisasunnokseen rakennuttama 'Corps de Logis' jolle kansa antoi nimen '**Pytinki**'. Se rakennettiin paikalla aiemmin sijainneen puisen asuinrakennuksen tuhouduttua tulipalossa vuonna 1897. Rakennuksen suunnitteli Vaasan läänin lääninarkkitehti K.V. Reinius. Punatiilisessä mm. uusrenessanssivaikutteisessa ruukinkartanorakennuksessa on terasseja, torni, patsaita ja ulokkeita sekä monia muita yksityiskohtia sisällä ja ulkona. Rakentajia oli Helsingistä, Ruotsista ja Saksasta. Uunien kaakelit tuotiin Sveitsistä, lamput Puolasta, salongin huonekalut Venäjältä ja peilit Venetsiasta. Isäntäväen muotokuvat maalasi Albert Gebhard, jonka käsialaa ovat todennäköisesti myös seinä- ja katto-ornamentit. Sisätilojen yksityiskohdat kuten paneelit, uunit ja katon käsittelyt ovat säilyneet alkuperäisinä. Pihan

eteläsvilla on lisäksi punamustatiilinen kaksois-holvikaari-ikkunallinen **kellari-jäävarasto** (kuvassa alinna oikealla), rannassa **uimapukukoppi**, puistossa **huvimaja** (alla vasemmalla) ja etupihan reunalla vaaleanpunainen **puuempirevaikutteinen palvelijain asuintalo**, joka on entisöity 2000-luvun alussa.

Inhan Tehtaiden alue on esimerkki yhden ruukin ympärille kehittyneestä teollisuusyhteisöstä, jolla on pitkät perinteet ja joka on samalla pystynyt sopeutumaan kehittyviin markkinaolosuhteisiin, modernisoitua tuotantoaan ja jopa laajentanut sitä voimakkaasti. Nykyään tehdasalue on aidattu. Ähtärin vesistöissä malminnostosta muistuttavat sen mukaiset nimet kuten Malminiemi ja Rautolahti.

Vääräkoski

Ähtärin Vääräkosken tehdas on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi. Vääräkosken tehdasympäristön arvo perustuu monipuolisuutensa säilyttäneeseen tehdaskokonaisuuteen, lähes alkuperäisinä säilyneisiin rakennuksiin ja laitteisiin, joista kartonkikone on teollisuushistoriamme ainoita yli satavuotiaita. Tehdasympäristö rakennuksineen ja laitteineen suojeltiin rakennussuojelulailla vuonna 2002.

Kartonkitehdas ja puuhiomo perustettiin vuonna 1897 Vääräkosken partaalle, vanhalle myllypaikalle. Rakennustyöt saatiin päätökseen vuonna 1901, jolloin toiminta käynnistyi. Yrityksen tuotantosuuntana oli ruskean ja valkoisen pahvin valmistus omalla tehtaalla tuotetusta puuhiokkeesta. Toiminnassa tarvittu käyttövoima saatiin Vääräkoskesta, jonka koskivoima muutettiin energiaksi vesiturbiinien avulla. Tehtaan tuotannon kasvaessa rakennettiin jonkin verran alempana sijaitsevaan Perännekosken 1905-06 toinen puuhiomo ja mylly. Yritystä laajennettiin 1927 ostamalla muutaman kilometrin päässä sijaitseva Ryötön paperitehdas G.A. Serlachius Osakeyhtiöltä.

Vääräkosken puuhiomon ja kartonkitehtaan perustajana oli sahanomistaja ja liikemies Gustav Adolf Lönnqvist (1857-1922). Tehtaan perustajan kuoltua 1922 tehdas siirtyi lapsille ja heistä viimeisen kuoltua vuonna 1977 tehtaan perustajan tyttärenpoika myi yrityksen, josta muodostettiin Vääräkoski-niminen osakeyhtiö. Omistajavaihdosten ja kahden konkurssin jälkeen 2001 Kapiteeli Oy on myynyt tehdaskiinteistöt tontteineen ähtäriläiselle yrittäjäryhmälle. Voimalaitoksen ja koskiosuudet omistaa nykyisin Koskienergia Oy. Alatehdas jatkaa toimintaansa voimalaitoksena, sen sähkötuotannolla on merkitystä lähinnä ruuhka- huippujen tasajana.

Rantalantien varressa on ollut tehtaan vanhoja työväenasuntoja, osa rakennuskannasta on säilynyt. Myös Myllytien ja Lahtisentien varressa on säilynyt tehtaan työntekijöiden asuinrakennuksia.

Kartonkitehdas on poltetusta tiilestä muurattu täystiilirakennus, perustus on suurista harkkokivistä. Kartonkitehtaassa on korkeat pieniruutuiset ikkunat, joissa on loivasti kaarevat, harkotetut tiiliotsikot. Eteläsvilla matalan osan ikkunat ovat tiilikomeroissa, joiden yläosassa on samanlaista hammastusta kuin räystäälistoissa. Uudistuksista ja muutostöistä huolimatta rakennuksessa on edelleen näkyvissä rakennusajankohdan tiiliarkkitehtuuri.

Alatehdas on rakennettu vuonna 1906 hiomo- ja myllyrakennukseksi Perännekosken rannalle. Myllyn toiminta loppui 1940-luvun lopulla ja hiomo muutettiin vuonna 1979 sähkövoimalaitokseksi. Alatehdas on kaksikerroksinen täystiilirakennus, jonka länsi- ja pohjoissivuilla on matalammat siipiosat. Saumapelillä katettu satulakatto on itäpäätä lukuun ottamatta päistään aumattu. Rakennuksessa on pieniruutuiset, kapeat ja korkeat ikkunat, jotka on sijoitettu kolmen ikkunan ryhmiin.

Korjauspaja, kaksikerroksinen täystiilirakennus rakennettiin vuonna 1924. Korjauspajan katolla on neljä pellitettyä savupiippua, joiden savuhormit näkyvät rakennuksen ulkoseinissä nurkkien kohdalla. Rakennuksessa on massiiviset porrastetut tiiliräystäät, ikkunat ovat pieniruutuisia. Korjauspaja on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa, myös pajan aho on säilynyt.

Johtajan pytinki on Arkkitehti Matti Visannin suunnittelema ja edustaa 1920-luvun alkupuolen pehmeää uusklassismia. Talo on leveärunkoinen hirsirakennus, jossa on harkkokiviperustus. Rakennuksessa on mansardikatto ja sen molemmilla sivuilla on satulakattoiset poikkipäädty. Tienpuoleisella sivulla on pylväsrivistöllä varustettu terassi, jonka yläpuolella on parveke. Rakennus on peruskorjattu nykyisen omistajan aikana. Pytingin rannassa on ennen sotia rakennettu uimakoppi. Tehtaalla oli 1930-luvulla oma puutarhuri, jonka tärkein tehtävä oli johtajan pytingin puutarhan hoito.

Vanha konttori on 1904 valmistunut ja hirsirunkoinen. Perustukset on tehty jyrkävistä harkkokivistä ja alustassa on kivikellari. T-ikkunoissa on lievästi kaarevat otsikkolaudat, joissa on puiset salmiakkiaiheet koristeet. Rakennuksessa on satulakattoinen ristipääty, pohjoissivun päätykolmiossa on profiloitu päätykoriste, räystään alla on profiloidut konsolit.

Uusi konttori rakennettiin 1930-luvun lopulla arkkitehti Marius af Shulténin piirustusten mukaan. Se on aumakattoinen täystiilitalo, jonka lounaissivulla on matalampi vinkkelisiipi. Aumakattoisen, rapatun talon tienpuoleinen julkisivu on ankaran symmetrisen.

Korjauspaja kuvassa ylinnä, keskellä johtajan pytinki ja alina vanha konttori.

Koulut

Ähtärin ensimmäinen, kokeeksi perustettu kansakoulu käynnisti kouluopetuksen Ähtärissä Niemisveden Hautalassa vuonna 1868. 1800-luvun loppuun mennessä kansakoulua käytiin omissa koulutiloissa kirkonkylän lisäksi Peränteellä, Ähtärinrannalla, Niemisvedellä ja Myllymäellä. Kyläkouluja rakennettiin kiihdytyvä vauhdilla 1910-luvun lopulta 1930-luvulle, oma koulurakennus nousi Ruhaan, Inhaan, Rämälään ja Katajamäelle, Korsumäelle, Vääräkoskelle, Sipilään ja Mäkisaloon, Vuorimäkeen, Tuhkioon, Alastai-paleelle ja Huikuriin. Inhan aseman koulu aloitti 1945, oma koulurakennus valmistui 1953. Koulutoiminta päättyi monessa koulussa 1960- ja 1970-luvuilla. Vuonna 2008 Ähtärissä annetaan perusopetusta neljällä koululla; keskustassa, Myllymäellä, Peränteellä ja Inhankoskella. Viimeisimpänä toiminta lakkasi Inhan aseman koululla keväällä 2007. Ammatillinen koulutus Ähtärissä alkoi 1960-luvulla, nykyisin koulu on hallinnollisesti osa Seinäjoen koulutuskuntayhtymä SEDU:a. Korkeammasta opetuksesta huolehtivat Tuomarniemen metsäkoulu (perustettu 1903), nykyään Seinäjoen ammattikorkeakoulun maa- ja metsätalouden Ähtärin yksikkö ➤ kts. esittely sivulla 78-79 sekä yhteiskoulu joka on perustettu 1945.

Niemisveden Hautalan talossa alkoi vuoden 1868 syksystä kansakouluopetus Ähtärissä. Tämän Ähtärin ensimmäisen kokeiluluonteisen kansakoulun perusti Kustaa Hautala yhdessä Niemiskylän muiden edistyksellisten isäntien kanssa. Aluksi annettiin ”kotteeksi” kansakouluasetuksen mukaista opetusta. Hautala tarjosi tilat, ison luokkahuoneen yläkerrasta ja opettajalle asunnon, keittiön ja kamarin alakerrasta. Toiset isännät huolehtivat muista kuluista, mm. opettajan palkasta. Opettajaksi palkattiin Jyväskylän seminaarin käynyt Olli Kempas. Koulun perustamisesta on muistona talon päätyyn kiinnitetty kuparilaatta, jonka Ähtäri-Seura kiinnitti vuonna 2000. Kaksi vuotta jatkunut koulunpito Niemisvedellä siirtyi pian Hautalasta naapuritaloon Tenhuseen ja jatkui Niemisvedellä yhtäjaksoisesti kahden vuoden ajan. Vuonna 1883 aloitti Ähtärin ensimmäinen varsinainen kansakoulu Tenhusen, nykyisen Kauppalan talossa.

Peränteen koulu on perustettu vuonna 1895 ja koulurakennus on rakennettu vuonna 1900. Siihen asti koulua oli pidetty Peränteellä Suihkon talossa. Koulu sijaitsee metsäisellä kankaalla, pihapiirissä on pohjoisovilla sijaitsevan koulurakennuksen lisäksi pihan länsisivua rajaavat opettajattaren asuinrakennus (nykyään talonmiehen asunto) ja kellari, pihan eteläisivulla talousrakennus sekä eteläkulmassa sauna. Vuorilaudoissa on tummaksi maalatut veistokoristeet, osa ikkunoista on T-mallia, osa 6-ruutuisia. Päätyä koristaa suippo koristetanko. Rakennukset ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen tyylinsä. Rakennukset muodostavat maisemallisesti kauniin pihapiirin, mäntyisellä luonnonkauniilla kankaalla järven läheisyydessä.

Myllymäen koulu käynnistyi Myllymäen asukkaiden yhteistyöllä vuokrahuoneissa Myllymäen talossa vuonna 1892. Oma koulutalo Myllymäelle valmistui 1897. Myllymäen kansakoulu toimi yksityisenä kansakouluna vuoteen 1920 saakka, jolloin se siirtyi kunnan omistukseen. Vanha koulurakennus on valmistunut vuonna 1935, osin 2- ja 3-kerroksinen rakennus seisoo lohkokiviperustalla. Aumakatolla on puolipyöreät frontonit, kattoikkunat. Räystäät ovat koteloidut ja koristellut. Koulutoiminta Myllymäellä on pääosin siirtynyt 1960-luvulla rakennettuun uuteen koulurakennukseen. Vanhassa koulurakennuksessa on mm. koulun keittola, ruokailutiloja, esikoulun ja kansalaisopiston opetustiloja.

Kirkonkylän vanha kansakoulu

Kirkonkylän vanha kansakoulu, Toivola on rakennettu vuonna 1885. Seppä Juuso Aho hankki tuolloin 500 kyynärää kiveä perustaksi, manttaalimiehet ajoivat metsistään hirsii ja sahatukkeja. Urakan sai alavutalainen Elias Rajala (Vilumäki). Vuonna 1906 koulu muuttui oppilasluvun lisääntyessä 2-opettajaiseksi yläkouluksi. Tällöin laajennettiin luokkatiloja sekä rakennettiin opettajattaren asunto. Koulurakennus on lyhytnurkkainen kivipilareille perustettu hirsirakennus. Satulakattoisen koulurakennuksen tienpuoleisella sivulla on kaksi satulakattoista poikkiharjaa. Tiensuuntaan julkisivu jakautuu vyöhykkeisiin, ala- ja yläosaa peittää pysty peiterimoitus, keskiosaa vaakapontti, kattoa kattaa betonitiili. Ikkunat ovat T-mallisia 2- ja 3-osaisia, ylälistat ovat leveät, poikkipäättyjen ikkunat ovat koristeellisia. Räystäslistoissa on koristelua, kattokonsolien päät koristeltuja. Kansakoulu on kunnoltaan heikentynyt ja nykyisin kunnan varastona. Pihapiirissä on lisäksi vuonna 1937 rakennettu uusi koulurakennus poikittain vanhaan koulurakennukseen. Uusi koulurakennus on piirteiltään klassistinen, sitä on korjattu, mm. ikkunat uusittu. Nykyään rakennus on kaupungin vuokraamana asuinkäytössä. Toivola on merkittävä osa Ähtärin kouluhistoriaa, rakennuksen kunnostaminen ja siten säilyminen osana Ähtärin rakennusperintöä on toivottavaa.

Inhan aseman koulu

Katajamäen koulu

Niemisveden koulu

Ähtärinrannan koulu

Vuorimäen koulu

Sipilän koulu

Alastaipaleen koulu

Inhan tehtaan koulu

Tuomarniemi

Hankaveden rannalla sijaitseva Tuomarniemen metsäkoulutila sijaitsee paikalla, jossa on ollut yksi Ähtärin vanhimmista kantatiloista, kruunun verotilana ollut Tiala. Talon nimeksi tuli Domarnäs, josta se kääntyi Tuomarniemeksi, kansan suussa 'Nääsiksi'. Tuomarniemeen perustettiin metsänvartijakouluksi erikoistunut metsäkoulu vuonna 1903, jonka sijaintipaikan valintaan oli rautatiellä suuri merkitys. Ensimmäiset rakennukset valmistuivat 1904. Varsinaisesti alue rakennettiin 1910-luvulla yleisten rakennusten ylläpidossa laadittujen piirustusten mukaan. Nykyään Tuomarniemen omistaa Seinäjoen koulutus- ja kulttuurisyntymä.

Metsäoppilaitoksen yhtenäiseen jugendtyyliin rakennetut opisto- ja asuinrakennukset muodostivat omaleimaisen kokonaisuuden metsäisellä niemellä. Näistä on säilynyt useita vanhoja hirsirakenteisia, vaalean keltasävyiseksi maalattuja rakennuksia, jotka metsäkoulun laajalla alueella ovat lomittain uudempien, lähinnä 1970-luvulla rakennettujen joukossa. Vanhin opetukseen liittyvä rakennus, vuonna 1904 valmistunut ensimmäinen opetusrakennus, jota ollaan entisöimässä koulun museoksi. Konservointityön tavoitteena on palauttaa rakennus 1930-luvun asuun. Alueen vanhin rakennus on vanhan koulurakennuksen lähellä sijaitseva terva-aitta, joka on ainoa tuomarin virkataloon liittyneistä rakennuksista, sen entinen vilja-aitta, joka on säilynyt ja juontaa 1800-luvun puolelle. Etäämmällä rannassa on metsänhoitajan huvilamainen, vuonna 1904 valmistunut asuinrakennus, jonka sanotaan rakennetun erityisen tasokkaiden mallipiirustusten mukaan. Pihapiirissä ovat myös punamultaiset entisestä tuomarin virkatalon riihestä kunnostettu käpyriihi ja siihen käpykourulla liittyvä käpyvarasto. Entinen koulunjohtajan virkatalo, nykyinen tutkijaintalo, on rakennettu vuonna 1914 edellisenä vuonna palaneen aiemman tuomarin, sittemmin metsäkoulun johtajan virkatalon paikalle.

Myös Tuomarniemen piha-alue on monine puu- ja pensaslajeineen, muistomerkkeineen ja ulkoveistoksineen merkittävä. Tuomarniemeen on kuulunut eri puolilla sen hoitoaluetta sijainneita muita taloja, kuten metsänhoitajien asuntoja, metsäkämppiä ja lukuisia metsä- ja muita torppia. Järven toisella puolella sijaitsee nykyään metsähallitukselle kuuluva Talasniemen huvila. Saarijärventien toisella puolella Miilun luonnonsuojelualueella sijaitsee metsänhoitaja Erik Lönnrothin piirustusten mukaan vuonna 1912 rakennettu Miilumaja, sysi- ja tervahautoja vartioivien oppilaiden taukotupa ja suosittu illanviettopaikka, jonka ympäristössä on sysi- ja tervamiilujen pohjat.

Tuomarniemen metsäkoululla on ollut suuri vaikutus Ähtärin seudun puustoon ja istutuksiin, sillä alueen

talot hakivat sieltä paljon pensaita ja istutustaimia. Tuomarniemen alue kokonaisuutena rakennuskantoineen ja piha-alueineen on kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde, jolla on rakennus- ja opetushistoriallista merkitystä. Se on edelleen toiminnassa oleva osoitus valtiovallan harjoittamasta laitos- ja opistorakennustoiminnasta 1900-luvun alusta. Kesällä 2007 on 1970-luvun rakennuskantaa peruskorjattu ja uudistettu ulkoasultaan paremmin vanhaan miljööseen sopivaksi.

Terva-aitta

Koulumuseo

Metsänhoitajan talo

Tutkijaintalo

Inhan kylätalo Vuorela

Vapaa-ajan ympäristöt

Yhdistysten rakennukset

Vuonna 1904 perustettiin Inhan työväenyhdistys, jonka toimesta valmistui **Inhan työväentalon Vuorelan** ensimmäinen osa vuonna 1907. Toiminta Saarikyläntien varressa olevassa työväentalossa oli alkuvuosina vilkasta, 1920-luvulla alkoi näyttämötoiminta. Vuorela oli kylän toiminnan keskipiste; painikilpailujen, tanssien ja iltamien pitopaikka. 1970-luku aina 1980-luvun puoliväliin asti oli bingo-toiminnan aikaa. Inhan työväenyhdistys lahjoitti talon tontteineen sen nykyiselle omistajalle, Inhantehtaan Kyläyhdistys ry:lle vuonna 1999. Kyläyhdistys aloitti rakennuksen laajan peruskorjauksen hankkeena vuonna 1999. Vuorela on paikkakunnan suurin kylätalo.

Peränteen nuorisoseura, Metsälä rakennettiin 1905, sitä korjattiin ja laajennettiin 1921 ja peruskorjattiin 1990-luvun lopussa. Sota-aikana talo on toiminut armeijan varastona. Peränteen maamiesseura

osti talon 1970-luvun alussa, jolloin talossa järjestettiin bingotoimintaa. Vuonna 1991 maamiesseura muutti nimensä Peränteen Kyläseuraksi. Metsälän avoin pihapiiri sijaitsee maisemallisesti keskeisesti Peränteen tien varressa. **Myllymäen nuorisoseurantal**o, Myllymäen Pirtti on rakennettu Palkkikankaan tien varteen 1927. Ähtärinrantalaiset saivat oman nuorisoseuransa vuonna 1908. **Ähtärinrannan Seuratalo** on rakennettu vuonna 1922. **Mäkikylän nuorisoseuratalo, Tähkälä** on Mäkikylän nuorisoseuran toimesta rakennettu 1920-luvulla Pihlajavedentien varteen. Tontin lahjoitti G.A. Serlachius. Seurantalot ovat muuttuneet kylätaloiksi. Kyläkoulujen sulkeuduttua ja siirryttyä yksityisomistukseen kylätalot ovat tärkeitä kokoontumispaikkoja. Toiminta on vilkastunut ja kylätaloja on viime vuosina kunnostettu.

Peränteen kylätalo

Myllymäen Pirtti

Mustikkavuoren tanssilava

Näköalapaikat ja tanssilava

Paikallisten ja matkailijoiden ihailemia **näköalapaikkoja** ja usein myös **kokoontumispaikkoja** ovat olleet Ähtärin lukuisat mäkien laet; Kirkonmäki, Hangonmäki ja Riihimäki, Kellomäki, Myllymäki, ja Linnavuori, Kolunmäki, Teivaanmäki ja Huikuri. Alas Taipaleen, Peränteen ja Pusaanjärven taloista avautuvia maisemia on ihailtu kauan, Montinlahti ja Peränteen Punkaharju, Niemisvesi, Ähtärinrannan maisemat, Inhan tienoolta Moksun seutu sekä Tuomarniemi, ovat olleet ja ovat Ähtärin edustavimpia kulttuurimaisemia. Myllymäen Linnavuori on kauan ollut kyläläisten kokoontumispaikka. Törön kentällä on Ähtärin nuorisoseura järjestänyt juhlia ja urheilukilpailuja, Ukonvuorella on tanssittu, Ähtärin työväentalon ja urheilukentän laidassa olevat tanssilavat ovat koonneet väkeä, Suihkonsaaren lavalla on tanssittu vielä sotien jälkeen. Asemanpuistossa on nähty urheiluesityksiä, siellä ovat myös säätyläiset kokoontuneet.

Mustikkavuoren tanssilava sijaitsee Ouluveteen työntyvän niemen luoteisrannalla, Mustikkavuoren pohjoispuolella. Lavan kupeesta nousee jyrkästi metsäinen Mustikkavuori pururatoineen ja ulkoilualueineen. Tanssilavan rakentaminen aloitettiin 1954 ja ensimmäiset tanssit tanssittiin vappuna 1955. Tarvittava betoni ja hiekka tuotiin vastarannalta Nahkurin rannasta ja lava rakennettiin ammattimiesten sekä talkooväen voimin. Mustikkavuoren lavalla pidettiin tansseja aina 1980-luvulle asti, jolloin ravintolat veivät asiakkaat ja talkooväen mukanaan. Lavojen suosion taas kohotessa Ostolan Kyläseuran hallinnoima hanke saneerasi lavan entiseen muotoonsa, saniteettitilat ja keittiö uusittiin. Lavan omistaa nykyään Ähtärin Urheilijat ry. Rakentamisajalleen tyypillinen tanssilavarakennus on säilyttänyt ulkoiset piirteensä ja omaa näin sekä kulttuurihistoriallista että rakennushistoriallista arvoa. Lavan vieressä, katseilta piilossa on myös Laitakarin uusklassistinen, alkuperäiset piirteensä säilyttänyt kesähuvi.

Huvilat

Mytkäniemessä on sijainnut norjalaistyylin mukainen kaksikerroksinen huvila, jonka rakennutti vaasalainen I.V.Hasselblatt. Rakennus oli aikanaan merkittävä ja sitä käytiin ihmettelemässä matkojen takaa. Rakennus on tuhoutunut tulipalossa. Salmela rakennettiin kesähuvilaksi Näänsalmen rannalle 1800-luvun lopussa. Rakennus on saneerattu ja siinä asutaan nykyään ympärivuotisesti. Ähtäriin sijoit-

tuu myös Etelä-Pohjanmaan vanhinta, alkuperäisen luonteensa kesähuvilana säilyttäneitä rakennuskantaa. Tyviniemen ja Ambergin huvilat ovat 1900-luvun alusta. Erityistä on molempien säilyminen ulkoiset piirteensä säilyttäneinä kokonaisuuksina. Molempien kohteiden sisätilat ovat samoin säilyttäneet piirteensä, suurelta osin myös alkuperäinen kalustus on säilynyt.

Kaupunkien herrasväen tavaksi tuli 1800-luvun loppupuolella hakeutua kesänviettoon maaseudun rauhahan. Moni maatalo Ähtärissäkin tarjosi kesävieraille majoitusta ja täysihoitoa. Paitsi talojen kesävieraita, Ähtäriin alkoi vähitellen hakeutua myös huvila-asukkaita. 1800-luvun loppuvuosina käynnistyi huviloiden rakentaminen Ähtärissä ja aikaa pidetään huvilakulttuurin alkuna Ähtärissä. Vanhimmat huvilat kohosivat poikkeuksellisen komeille paikoille. Esikuvia ja vaikutteita rakennuksiin saatiin eri puolilta, herraskartanoista ja renessanssihuviloista, pienistä ja suurista, läheltä ja kaukaa.

Salmela

Pohjalainen-lehti kertoi vuonna 1894 että ”eräs herrasmies rakennutti ns. Näänsalmen rannalle itselleen kesäasuntoa hyvin ihanalle paikalle, josta on saanut työtä parikymmentä miestä”. Rakennuttaja oli valtionrautateiden liikennetirehtöörin apulainen K.J. Rosenbröijer, jonka kerrotaan saapuneen Inhan asemalle näyttävästi itselleen varaamassaan salonkivau- nussa. Rosenbröijeriltä huvila siirtyi tukkukauppias Carl Finnilän omistukseen. Siitä tuli Finnilän vaasalaisten vieraiden suosima kesänviettopaikka. Metsähallitus omisti Salmelan Finnilän jälkeen, rakennuksessa asuivat Metsähallituksen piirimetsänhoitajat perheineen. Rakennuksessa toimi Inhan asemanseu-

dun koulu 1940-luvulta vuoteen 1952, Inhan aseman koulu valmistui vuonna 1953. Salmela oli 1970-luvulla mm. sotainvalidien käytössä virkistys-, kokous- ja juhlapaikkana, Tämän jälkeen se siirtyi yksityiseen asuinkäyttöön. 1985 rakennuksesta muodostettiin asunto-osakeyhtiö jossa on kolme erillistä asuntoa.

Salmela sijaitsee luonnonkauniilla paikalla, niemekkeellä Väliveden ja Hankaveden yhdistävässä Näänsalmessa. Huvila on myös osa kulkijan maisemaa. Pohjoispuolella kulkee Ähtäristä Myllymäelle johtava tie, eteläpuolitse kulkee junarata Inhasta Ähtäriin keskustaan. Radan puolella, nykyisten lehmusten välissä on kulkenut pistoraide pihapiiriin.

Kookas päärakennus seisoo kivipilarien varassa, rakennus on osin 2-, 1 ½- ja 1- kerroksinen. Pitkänurkkaista hirsirunkoa kattaa peiterimoitettu pystylaudoi- tus. Veranta radanpuolella on sisäänvedetty, lisäksi rakennuksessa on kaksi avokuistia ja ulkoneva parveke. Katteena on satulakatto, jonka päädyissä on auma, konsolien päät ovat koristeelliset. Tikkunois- ta osa on alkuperäisiä. Rakennus on uusittu tulipa- lon jälkeen 1989-90.

Salmela

Tyviniemi

Ähtäriinjärven itärannalla sijaitseva Tyviniemen huvi- la on rakennettu todennäköisesti 1920-luvun puoles- sa välissä. Huvilan hirsinen runko on vanhempi, se on siirretty järven toiselta puolelta Letkonkydön mail- ta, josta Elis Huhtiniemi siirretti rungon ja laajensi sen huvilakseen.

Vanha huvila on säilynyt lähes alkuperäisessä asu- saan. Sisätiloille leimaa-antavaa on avaruus. Tupa, alkuperäinen vanha hirsinen runko, on noin 4,5x5 metriä laaja ja sen laipio taittuu aumamaisesti vesi- katon myötäisesti. Länsipäädyn lasihuoneesta ja sen yläpuolella olevalta parvelta sekä lasitetulta kuintilta avautuvat näymät Ähtäriinjärvelle. Huvilan rannassa oleva idyllinen sauna on rakennettu vanhasta hirs- sestä vilja-aitasta.

Tyviniemessä ennen niemen kärkeä sijaitsee lisäksi 1960-luvulla rakennettu huvila. Se sijaitsee paikalla, jossa on sijainnut vanha Tyvi-Miinan talo. Ähtäriinjär- vessä kerrotaan olevan Miinankivi sillä kohtaa, jossa Tyviniemen vanha Wilhelmiina, Tyvi-Miina, vajosi jäi- hin, mutta pelastui hukkumiselta kivelle osuessaan. Ennen 1960-lukua ja tien rakentamista Tyviniemeen kuljettiin veneellä Ähtärinsalmesta, missä sijait- sivat venevaja.

Tyviniemi

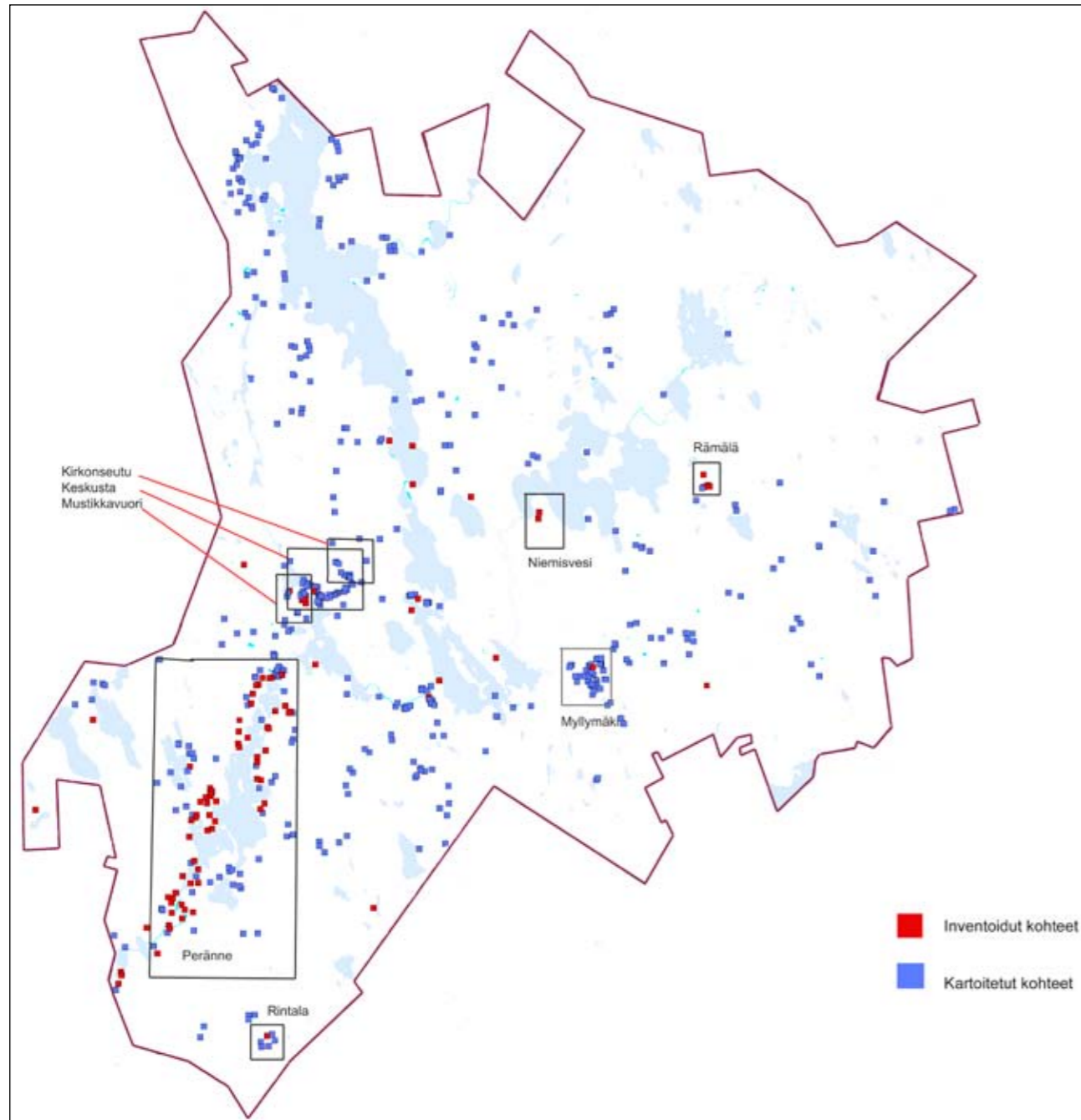
Amberg

Ähtäriinjärven eteläisimmässä pohjukassa, sijaitse- va Ambergin huvila on rakennettu todennäköises- ti vuonna 1925 alun alkaen metsästysmajaksi. Paik- ka on poikkeuksellisen hieno. Maasto on varvikkoista kalliota, mäntypuusto on vanhaa ja kookasta, huvila sivurakennuksineen sijaitsee suojaisesti omissa rau- hassaan. Vuodesta 1939 huvilarakennus on ollut yk- sityiskäytössä. Nurkkakivien varassa kalliolla seisova punavalkoinen huvilarakennus on suorakaiteen muo- toinen. Rakennuksessa on jyrkkä satulakatto, joka näkyy sisätilojen avaruutena aumataitteen laipion myötäillä vesikaton suuntaa. Korkea tupatila on kauttaaltaan mäntypaneloitu ja se on edelleen hie- man metsästyshenkisesti sisustettu. Huvilan vanhaa tunnelmaa on pyritty vaalimaan, kokonaisuus onkin varsin aito ja alkuperäinen. Pohjoispäässä on viehät- tävä avokuisti, veranta, joka lienee lisätty 1930-luvul- la. Siitä avautuvat huikaisevat näymät alas järvelle. Ikänsä puolesta huvila edustaa Etelä-Pohjanmaan vanhinta, alkuperäisenä säilynyttä huvilarakennus- kantaa.

Amberg

6 Kulttuuriympäristökohteita kylissä ja rannoilla

Kartalla inventoidut rakennuskohteet ja hankkeen kartoittamat kulttuuripisteet sekä luvussa 6 esiteltävät osa-alueet

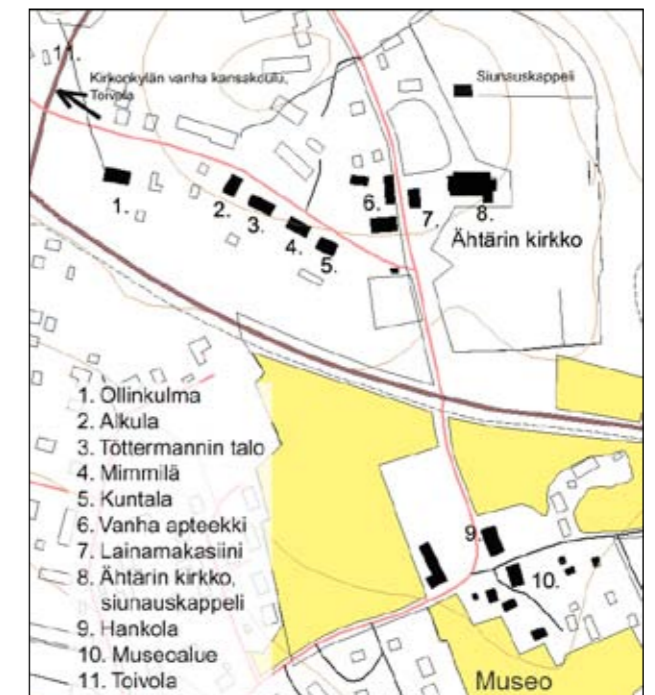

Ähtärin kirkonseutu

Ähtärin alkuperäinen keskus rakentui kirkon läheisyyteen Hankolanmäelle, Ähtärin kirkonkylään. Kirkonseudun sijainti etelärinteessä, monin paikoin yli 200 metriä merenpinnan yläpuolella on luonut edulliset puitteet asutukselle ja alueen monipuoliselle kasvillisuudelle. Kirkkotien välissä sijaitseva Alkulantie oli kirkonseudun pääväylä. Sen varrella olivat monet keskeiset toiminnot ja palvelut kuten lääkäri, posti, kunnantalo, pankki, kauppoja ja apteekki. 1800-luvun loppupuolella rakennettu rautatie veti vähitellen puoleensa. Asutusta syntyi nykyisten Hankolan- ja Ähtärintien varsille ja aseman ympärille. Kauppaliikkeet seurasivat asutuksen perässä. 1800-luvun lopulla Ähtärisä olikin kaksi toisistaan melko erillään olevaa keskusta, toinen oli Ostolan aseman ympärille Ouluveden rannalle kehittynyt asemanseutu, toinen oli kirkonkylä.

Ähtärin- Lehtimäen Ähtärinrantaa pitkin kulkevan maantien liikenne ohjattiin kantatieltä erkanevan liittymän kautta, eikä enää Alkulantieltä nykyistä Suojankujaa ja sitä jatkavaa Pohjantietä pitkin. Merkittävä muutos seudulle oli 1950- ja 1960-luvuilla nykyisen Ähtärin-Myllymäen tien linjaaminen kulkemaan kirkon eteläpuolelta Hankolan peltojen halki.

Ähtärin vanhasta keskustasta ovat muistuttamassa Alkulantien eteläpuolen säilynyt vanha rakennuskanta; Ollinkulma, Alkula, Tötterman, Mimmilä ja Kuntala, vanha kunnantupa. Alkulantien pohjoispuolella kulmatontilla on Ähtärin komea apteekkikiinteistö. Muutoin Alkulantien pohjoispuoli on kokenut merkittäviä muutoksia. Apteekkikiinteistön vierestä on purettu Randelinin talo, jonne johti tieltä havupuukuja. Sen kauniista puistosta on jäljellä muutamia lehmukaisia ja muita jalopuita. Tällä paikalla tiestä hieman etäämpänä on nyt kerrostaloja. Alkulaa vastapäätä on purettu aikanaan kylän pisimmäksi rivitaloksi sanottu, Ida Hankolan omistama pitkä rakennus, jossa oli vuokralaisia. Tämän mahdollisesti 1800-luvulta peräisin olleen rakennuksen tilalle on rakennettu

rivitalo 1960-luvulla. Ollinkulman päiväkotitoiminta päättyi toimintansa keuhäällä 2008.

Pohjantien varren rakennuskanta on kerroksellista. Vanhinta kerrostumaa edustaa, tosin kunnoltaan heikentyneenä, kirkonkylän vanha puukoulu Toivola, jossa koulupetetus alkoi vuonna 1885. Koulurakennus on nykyään kaupungin varastotiloina. Pohjantiellä on säilynyt lisäksi yksittäisiä 1930-luvun pienasumuksia. Hankolantiellä on ollut useita kauppaliikkeitä. Hankolantien varren rakennuskanta on 1950-luvulta tai nuorempaa. Joukossa on yksittäisiä 1900-luvun alkupuolen pienasumuksia. Ähtärin autoliike jatkaa Hankolantien liiketoimintaa, samoin Urheiluhohla, joka on nykyään paikkakunnan ainoa urheiluliike.

Poimintoja kirkonseudun rakennetusta ympäristöstä

1. Ollinkulma valmistui kunnanlääkäriin taloksi vuonna 1913, mutta rakennuksena se on huomattavasti vanhempi. Rakennus on siirretty nykyiselle paikalle Lehtimäentien varresta hävinneen Riihimäen talon läheltä, missä se on ollut yksi lukkari Mikko Peltosen vuonna 1865 rakennuttamista rakennuksista. Siirron yhteydessä uudistettiin talon ulkoasua kansallisromanttisen hengen mukaiseksi. Todennäköisesti tässä vaiheessa siihen on järjestetty kolme erillistä sisäänkäyntiä kuisteineen. Talossa on toiminut kunnanlääkäri ja siinä on ollut myös hänen yksityistilansa ja muita tiloja. Pihan puolella on avokuisi. Siirtämisen ja uudistukset suoritettiin todennäköisesti Elis Mäkisen rakennusporukka, joka on tehnyt paljon Alkulantien varrella olevien ja muidenkin lähistön talojen rakennustöitä. Ollinkulma on säilynyt ulkoasultaan pääpiirteissään pystyttämisen aikaisessa asussaan. Rakennus on aumakattainen, katonmuoto toistuu myös kuistien katoissa. Ikkunat ovat puujuugendille ominaiset, ylhäältä moniruutuiset ja yläistä

on lievästi muotoiltu ja porrastettu. Käyttötarkoituksen muuttamisen yhteydessä rakennuksen sisätilat ovat kokeneet huonetilojen ja pintamateriaalien muutoksia. Pihapiirissä sijaitsevat lisäksi hirsirakenteiset ulkorakennus vuodelta 1913, ja sauna, joka on siirretty sellaisenaan. Ollinkulman rakennus on peruskorjattu vuosina 1987-1988, jolloin se muutettiin lasten päiväkodiksi, toiminta päättyi 2008. Rakennuksen omistaa Ähtärin kaupunki, jonka omistuksessa se on ollut rakentamisestaan lähtien.

2. Alkula on tien rakennuksista ainoa, joka ulottuu tielinjaan asti. Alkulan talossa on toiminut ensin Säästöpankki ja myöhemmin posti, nykyään rakennus on asuinkäytössä ja yksityiskoti. Rakennus sijoittuu tiehen nähden poikittain, kadun puoleisessa päädyssä on umpiporstua. Räystäslinjojen ja listoitusten muodoissa on veistettyä koristeellisuutta. Ikkunat ovat pääosin T-malliset. Rakennusta on peruskorjauksen yhteydessä 1990-luvun lopulla jatkettu;

Anneli Vehkaniemi

Ollinkulma

pihan puoleinen pääty on muuta massaa matalampi ja sen päässä on sisäänvedetty avokuisi. Pihapiirissä sijaitsee peltikatettu maakellari ja talousrakennus. Pihapiiri rakennuksineen ja puutarhoineen on hyvin hoidettu.

3. Töttermanin talo

Merikapteeni Fredrik Nikolai Tötterman oli yksi 1910-luvulla perustetun, sähköä välittäneen Ähtärin Sähkö Oy:n osakas. Töttermanin omaksi asuintalokseen rakennuttaman talon on rakentanut Elis Mäkisen kirvesmiesryhmä. Töttermanin jälkeen tilaa asutti kenkäkauppias Sirola. Tilan omistivat 1960-luvulta vuoteen 1984 Ahosen perhe, heillä oli talossa pilkkivalmistamo, vanhan saunan leivintuvassa oli hiomo. Irja Ahonen piti eteisessä kukkakauppaa, ja Ahoiset kasvativat itse kukkia pihan puoleisessa takahuoneessa. Talossa on hierojan vastaanotto, kangaskauppa päätti toimintansa keväällä 2008.

Talo on rakennettu 1920-luvulla, peruskorjattu vuonna 1967 ja sitä on laajennettu toisella sisäänkäynnillä vuonna 1991. Rakennus on hieman keskieurooppalaisvaikutteinen, harjakattoinen, kadun puolelta varustettu kahdella ulkonevalla sisäänkäynnillä. Sisäänkäynnejä kattavat jyrkähköt poikkiharjannekatot, joissa on pyörökaarelliset, hevosenkenkämaiset ikkunat. Rakennuksessa on kaksi jyrkkäharjakattoista vaakaponttilautaverhoilua ulkonevaa sisäänkäyntiä kadun puolella ja pihan puolella ylhäällä veranta, alakerrassa lasikuisti, muuten talo on rapattu. Ilmeisesti peruskorjauksen ja viimeistään laajennuksen yhteydessä talon ikkunoita on vaihdettu.

4. Mimmilä, joka alun alkaen sijaitsi samalla tontilla kuin Töttermanin talo, on sekin kauppias F. N. Töttermanin rakennuttama. Alun perin Mimmilä oli Helsingin Osakepankin talo ja se on rakennettu todennäköisesti vuosina 1914-1915. Vuosina 1917-1920 rakennuksessa toimi Waasan Osuuspankki, vuosina 1920-29 Suomen Liittopankki, joka liitettiin Helsingin Osakepankkiin. Helsingin Osakepankki toimi rakennuksessa vuosina 1929-58. 1960-luvulla talossa oli tyttöjen oppilasasuntola ja pojat alkoivat kutsua sitä tuolloin Mimmiläksi. Nykyisin Mimmilän omistaa kaupunki ja se on kunnan vuokra-asuinkäytössä. Siinä on tehty peruskorjaus vuosina 1985-1986.

Rakennus on massaltaan suorakaide, joka hahmottuu kadunmyötäiseen puolitoistakerroksiseen osaan, päättyen kaksikerroksiseen poikittaiseen päätyosaan. Alakerran ikkunat ovat T-malliset, päätyosan toisessa kerroksessa ikkunat ovat erimalliset, monijakoisemmat. Rakennuksen alaosa on verhoiltu vaaleasävyisellä vaakalaudoituksella, yläosa ja täyskorkea yläkertaosuus pysty-laudoituksella. Sisäänkäynti tapahtuu pihan puolelta matalamman kuisti-osan kautta.

Alkula

Anneli Vehkaniemi

Töttermanin etualalla, taustalla Mimmilä ja Kuntala

Mimmilä

5. Kuntala on Alkulantien eteläpuolen rakennusryhmästä viimeinen itään päin mentäessä ja alun perin se oli 1790-luvun lopulla rakennettu vanha kappelaisen pappila, joka on siirretty tänne Ouluveden rannalta Markunniemestä. Kunta osti maan vuonna 1936. Rakennuksen pystytti torppari Aabraham Niitylä. Nimi Kuntala juontaa siihen, että se on ollut Ähtärin alkuperäinen ”kunnantupa”, se toimi kunnantalona aina nykyisen kaupungintalon valmistumiseen asti. Paitsi että rakennus on ollut kokous- ja veronkeräyspaikka, siellä rokotettiin, pidettiin lääkärin vastaanottoa, koululapset saivat majapaikan, siinä toimi lainakirjasto ja yksi huone on ollut kaupapuotinaakin. Sota-aikana siellä asutettiin karjalaiset ja jaettiin elintarvikkeupongit. Viimeisenä siellä oli neuvola melkein 1970-luvulle, jolloin se peruskorjattiin. Rakennuksen omistaa edelleen Ähtärin kaupunki ja se on vuokra-asuinkäytössä.

Rakennus on yksikerroksinen ja materiaaleiltaan, ikkunoiltaan ja sävyiltään samanlainen kuin lähellä oleva Mimmilä. Sisäänkäyntiporstuat ovat sen molemmissa päädyissä. Pihan puolella on punainen ulkokuone-varastorakennus.

6. Vanha apteekki. Vanhan apteekin rakennukset on rakennuttanut apteekkari Alexis Wichman apteekiksi ja apteekkarin yksityiskodiksi vuosina 1912-1914. Rakennushanke on ollut aikanaan Ähtärin suurimpia. Suunnittelija ja rakentaja oli Elis Mäkinen. Myös talonmiehelle rakennettiin asunto ja tehtiin varastotiloja mm. jäävarasto- ja perunakellari, päärakennuksen kellariin. Tila on ollut kolmen apteekkarisuvun

omistuksessa, Wichmanien, Häggbladien ja Nybergien. Apteekki toimi tiloissa 1940-luvulle saakka. Ähtärin uuden apteekin valmistuttua talossa on toiminut mm. verovirasto, joka jonkin aikaa oli piharakennuksen puoleisessa päädyssä, jossa sen jälkeen oli henkikirjoittajan virasto. Nykyään Vanhan apteekin rakennukset pihapiireineen ovat viimeisen apteekkarinomistajan suvun hallussa ja yksityisasuntona.

Päärakennus on hirsirakenteinen, kaksikerroksinen, kivijalalla ja kellarilla varustettu. Rakennus on ulkomitoiltaan 22 metriä pitkä ja noin 12 metriä leveä. Länsipäässä ovat yksityisemmät asuutilat, toisessa päässä entisen apteekin julkisemmat tilat, joihin on ollut asiakkaille oma sisäänkäynti tieltä pihan puolelta Alkulantieltä. Kattomuoto on satula, jonka räystäslinja pihan puolella on monipolvisempi ja jatkuu sisäänkäyntikuistien kohdilla. Julkisivut on verhottu vaaleaksi maalatulla vaakaponttilaudoituksella, ikkunoiden vuorilaudoitukset ja listoitukset ovat jugendin vihreät, samoin julkisivua jaottelevat vaaka- ja pystylistoitukset. Pitkää katujulkisivua korostaa keskellä räystäslinjasta ylös kohoava frontoni ja erkkeri-ikkuna. Ikkunat ovat ylhäältä moniruutuiset, ikkunamalli edustaa tyyppillistä puujugendia. Ikkunat, sisätilojen peiliovet ja ulko-ovet, listoitukset, kattojen ja muiden helmi-ponttipaneloinnit ovat alkuperäiset. Muualla kuin kellarin kohdalla rakennus seisoo pystyjen graniittipaisien päällä, joiden välit on laudoitettu. Huonejako on säilynyt alkuperäisenä ja nykyiset omistajat ovat kunnostaneet rakennusta huolellisesti entisöiden. Apteekin tilojen alkuperäinen sisustus on hävinnyt aiempien käyttötarkoituksessa tapahtuneiden muutosten yhteydessä.

Kuntala

Vanha apteekki

Pihapiirin toinen, kaksikerroksinen, puurunkorakenteinen asuinrakennus, on rakennettu 1930-1940-lukujen taitteessa ja nykyisin se on asumaton. Matalammassa, osin hirs-, osin lautarakenteisessa piharakennuksessa, oli apteekin lasi- ja pullovarasto, leipomo, sauna-pesutupa, ratsutalli ja muutaman lehmän navetta. Apteekin muutettua leipomosta tehtiin lääkärin vastaanottotila ja siinä on toiminut myös kukkakauppa. Tämä sivurakennus on nyt osin kesähuoneina sekä varasto- ja verstaskäytössä.

7. Lainamakasiini rakennettiin 1859, heti keisarillisen lainamakasiiniasetuksen (1857) astuttua voimaan. Rakennuttaja oli Herman Israelinpoika Rämälä. Rakennuksen tilavuudeksi saatiin 1000 tynnyriä viljaa jaettuna kuuteen laariin siten, että kylvösielementä varten oli kaksi laaria, hätäapuviljaa varten neljä laaria. Jokaisen talon tuli osallistua rakennuskustannuksiin manttaaliosuusiensa mukaan. Työhön tuli osallistua jokaisen 15-60-vuotiaan miehen. Seinät ovat kaksinkertaiset ja seinien välissä on tyhjää tilaa 60 senttiä varkauksien varalta. Lainajyväs-tö lakkautettiin vuonna 1987. Sen jälkeen rakennus on ollut Ähtärin kaupungin omistuksessa ja Ähtäri-Seuran käytössä. Kaksikerroksinen viljamakasiini on luonnonkiviperustalla. Pitkänurkkainen hirsirakennus on vuorattu pystypontilla, päätykolmiot vaakapontilla, nurkat on koteloitu ja satulakattoa kattaa tiili. Julkisivussa erottuvat mustiksi maalatut, julki-

sivua rytmittävät leveä vesilista, följarit ja kulmalautojen reunat. Umpiräystäissä on ns. kissanpenkit, räystäässä leveä, kaariaiheinen lista, nurkissa pieni koristeaihe. Portaat, joissa on neljä askelmaa, ovat lohko- ja luonnonkivistä. Viljamakasiinia ympäröivä kasvillisuus on tiheää ja aiheuttaa osaltaan mm. alimpien hirsien heikentymistä. Viljamakasiinin perustuksen ja alimpien hirsien kunto tulee kartoittaa ja tehdä tarvittavat kunnostustoimet.

8. Ähtärin kirkko, kuvaus sivulla 56

9. Hankola mainitaan kestikievarina jo 1700-luvulla. Saman suvun hallussa paikka on ollut 1700-luvulta asti. Hankolan taloja oli kolme, joista nykyinen Ähtärin museo on yksi. Hankolan talo on jatkanut kestikievariperinteitä, sillä sodan jälkeenkin siinä oli matkustajakoti ja Gasthaus-tyyppinen majatalo. Hirsirunkoinen päärakennus on Juho Inhan rakentama ja vuodelta 1883. Eri vaiheissa tehtyjä muutoksia ovat mm. muutokset kuistissa joka alkuaan on ollut 2-kerroksinen, nykyisin 1-kerroksinen. Peruskorjausten yhteydessä rakennuksen vuoraus ja kate on uusittu, myös ikkunat ja sisätilat on uusittu. Rakennuksen räystäslista on koristeellinen, 3-jakoisten ikkunoiden listoissa on nuppikoriste. Asuinrakennuksen ympärillä on orapihlaja-aita, takana puutarhaa, jossa erottuvat hiekkapintaiset käytävät ja ajallisesti kerroksellista kasvillisuutta. Ne kertovat puutar-

Lainamakasiini

Hankola

Museoalueen päärakennus

Museoalueen luhti on Peränteen Jaakkolasta

han hoidon pitkistä perinteistä Hankolassa. Talon pihapiiristä on purettu ulkorakennuksia, mm. päreillä vuorattu talo, jossa on aikoinaan ollut kauppa. Pihapiirissä tien vastakkaisella puolella on jäljellä hirsirakenteinen, aumakattoinen navetta sekä hirsirunkoinen asuinrakennus.

10. Museoalue. Ähtärin kotiseutumuseo sijaitsee Hankolan päätalosta v. 1802 erotetulla talonosuudella. 1700-luvulla paikalla oli kappalaisen pappila. Nykyisen päärakennuksen on todennäköisesti vuonna 1772 rakentanut pitäjän seppä, talollinen Heikki Heikinpoika Hankola, joka oli talon isäntänä 1772-1790. Rakennuksessa on toiminut mm. kiertävä kotiteollisuuskoulu ja myöhemmin puhelinkeskus 1933-1952. Vuonna 1959 rakennus siirtyi Ähtäri-Seuralle. Museo aloitti toimintansa 1960.

Päärakennus (kuvassa vasemmalla ylhäällä) on sopusuhtainen talonpoikaistalo, jonka sisäänkäyntiä korostaa paikkakunnalla harvinainen, näihin päiviin säilynyt avokuisti. Kuistin kattoa kannattelevat pro-

filoidut kannattimet. Pitkänurkkaisen hirsirakennuksen ikkunat ovat 8-ruutuiset, räystäänaluslasit ovat matalat, leveää ikkunaa kehystävä ylälauta on kauniisti profiloitu. Räystäät on koteloitu, päädystä on vellikellokatos. Tallirakennus on pihapiirissä päärakennuksen ohella lähes alkuperäisellä paikallaan ja edustaa sen vanhinta rakennuskantaa, muut rakennukset ovat alueelle siirrettyjä. Pärekattoisessa tallirakennuksessa on ulkoneva rinta ja pariovet. Tuulimylly on rakennettu Hiiron 1875 ja siirretty sieltä 1960-luvun alussa museoalueelle. 1990-1991 se on siirretty nykyiselle paikalleen museon takaa. Luhti (kuva ylhäällä oikealla) on Jaakkolan luhti Peränteeltä. Se on pärekattoinen, maalaamaton ja kapearunkoinen, solan rintaa koristaa leveä valoaukko. Alla on 2 aittaa ja läpiajettava sola, yläkerrassa 3 aittaa. Museoalueella on lisäksi mm. 2-osainen riviaitta, Ruutusotamiehen aitta 1790-luvulta, yksinäisaittoja, puuliiteri, savusauna, paja ja pärehöyläkatos.

11. Toivola, kirkonkylän vanha kansakoulu, katso sivut 23 ja 76.

Ähtärin keskusta

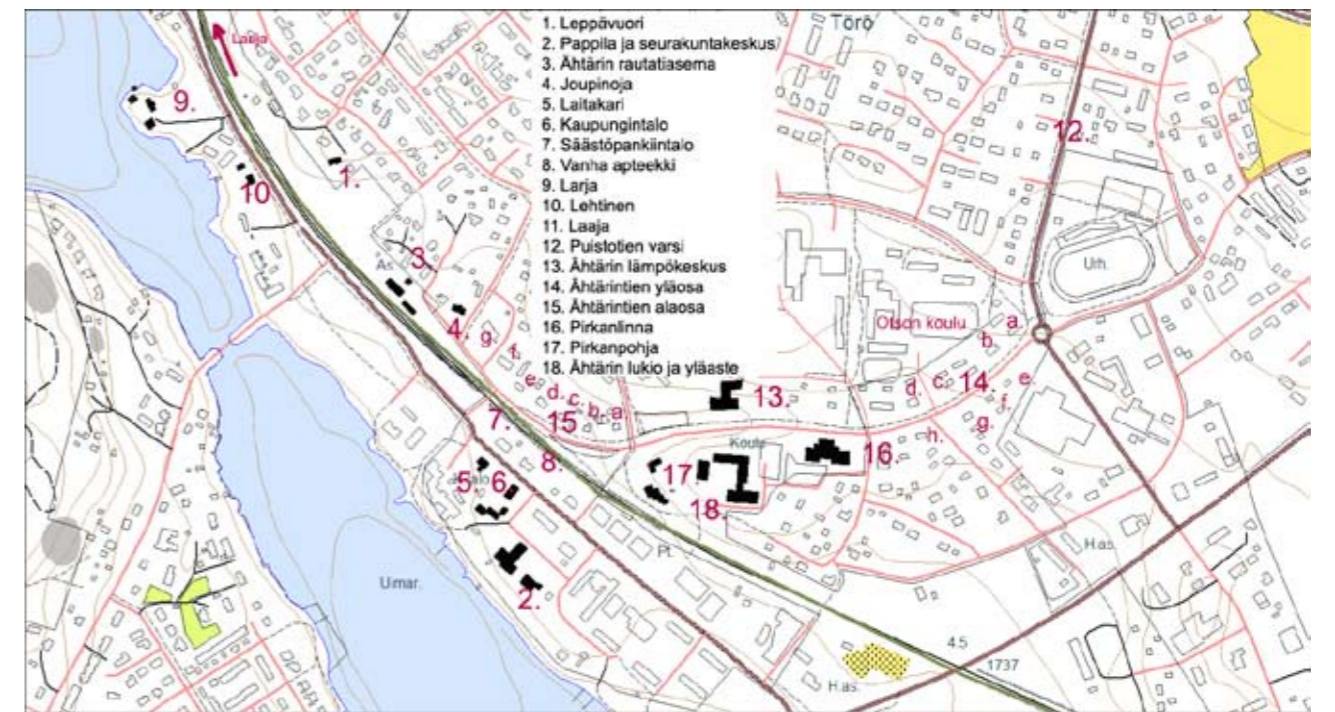
Nykyinen Ähtärin keskustaajama on kehittynyt Ostolan eli nykyisen Ähtärin aseman ympärille ja pappilan pelloille 1800-luvun lopulta lähtien. Kunnantalon rakentaminen vuonna 1951 ja tätä seurannut pappilan maille rakentunut asutus ja kauppaliikkeet ratkaisivat kehityksen suunnan. Ostolasta tuli kirkonkylän sijaan keskustaajama ja Ostolantiestä sen valtaväylä. Paikkakunnan kehitykseen merkittävästi vaikuttanut rautatie jakoi taajaman kahtia, Hankolantietä pitkin kulki tieyhteys idästä ja lännestä keskustaan, etelään kuljijat ohjattiin Ostolan (Alaperin) siltaa pitkin Virtain suuntaan. Alueen kehitystä vauhditti ja taajamakuvaan vaikutti pitkään Ostolan Höyrysaha Oy:n 1990-luvulle jatkunut toiminta.

Rautatie jakaa taajaman maastollisesti alavaan ja tasaiseen rantavyöhykkeeseen ja monimuotoiseen ja runsaasti korkeuseroja sisältävään eteläiseen rinnealueeseen. Keskustan hallinnollinen ja kaupallinen painopiste sijaitsee aseman läheisyydessä, koulutus-, kulttuuri- ja sairaalapalvelut sekä asutus sijaitsevat ylempänä rinteessä. Seurakunnallinen toiminta jakautuu; kirkko yläkylässä ja seurakuntakeskus alakylässä. Ostolan vanhinta rakennuskantaa edustaa Ostolansalmen rannan läheisyyteen Ostolan virkatalon mäkituvaksi 1822 rakennettu Ahlberg, vuodesta 1906 Leppävuori. Rakennus siirrettiin Ostolan höyrysaahan sivuraiteen tieltä nykyiselle paikalleen

vuosina 1895-1899. Ostolan pappila on vuodelta 1877 ja Ostolan eli nykyinen Ähtärin rautatieasema on rakennettu vuonna 1896.

Ähtärintien alaosan ja aseman ympäristön vanha liike- ja asuinrakennuskanta edustaa 1900- 1930-lukuja, Sininen talo Ähtärintien varressa on valmistunut vuonna 1934 alun perin seurakuntataloksi. Yhdessä vuonna 1995 valmistuneen Pirkanpohjan Punaisen talon kanssa ne muodostavat Pirkanpohjan taidekeskuksen. Ähtärintien yläosa edustaa 1950-luvun liike- ja asuinrakentamista, osassa kiinteistöjä liiketoiminta jatkuu edelleen. Puistotie edustaa melko yhtenäisenä säilynyttä 1950-luvun jälleenrakennusaikaa. Teollisuusalue on muotoutunut ensin Hankolantien varteen ja 1950-luvulta lähtien laajentunut vähitellen Hankolantieltä erkanevalle Oikotielle. Tiilirakenteinen Elis Huhtiniemen perustama Ähtärin Ajokaluoliike, nykyään Ähtärin autoliike on 1930-luvulta.

Merkittäviä muutoksia Ähtärin taajamarakenteen kehityksessä ovat olleet etelään suuntautuvan liikenteen ohjaaminen Mustikkavuoren vieritse kulkevalta Meijeritieltä vuosina 1972-73 rakennettua Ouluveden siltaa pitkin. Ähtärin keskustaan ohjataan liikenne nykyään kolmen liittymän kautta. Uusi tielinja halkoo metsäisen alueen lännestä tultaessa, 1950-luvulla rakentunut Puistotien kautta kulkeva yhteys on seu-

raava mahdollisuus saapua Alavuden ja Keuruun suunnasta Ähtärin keskustaan, valtatie 68:n liittymä Myllymäen tien varressa johdattaa Ähtärin ohittavat ja keskustaan idästä tulijat. Hankolantie on rauhoitettu läpikulkuliikenteeltä. Ryöttöön johtava tie linjattiin uudelleen valtatie 68:lta 1970-luvulla.

Uusia asuinalueita on rakentunut nopeasti asemanseudun ja kirkonkylän välisille metsäisille rinteille. Törön alue rakentui vaiheittain 1960-luvun alusta alkaen, Leppävuori pääosin 1980-luvulla. Riihimäki taajaman pohjoisosassa, kirkon takana, on rakentunut pääosin 1980-luvulla, Tapion alue 1980-luvulta lähtien. Aluesairaala valmistui vuonna 1967, sitä laajennettiin 1980-luvulla ja siihen liitettiin sotainvalidiin veljeskoti 1980-luvun alussa. Kun Ostolan Höyrysaha Oy:n toiminta 1990-luvulla päättyi, kaupunkirakenteen keskeinen, Ouluveteen rajautuva alue tuli uudisrakentamisen kohteeksi. Kaupungin julkisivua etelästä ja lännestä lähestyttäessä vaaleat rivi- ja pienkerrostalot hallitsevat kaupunkikuvaa. Rantavyöhykkeen puusto on niukkaa ja vasta kehityksessä.

Kaupallinen ja hallinnollinen keskus on kehittynyt Ostolantien varteen kunnantalon vanavedessä vähitellen 1950-luvulta lähtien. Ostolantien viimeisintä kerrostumaa on vuonna 1987 valmistunut liikekeskus Monitori. Keskustan liikerakennukset ovat pääosin matalia ja etäällä katulinjasta. Keskustan taajamakuullista ilmettä on pyritty vuosien varrella eri tavoin kehittämään. Ähtärin kaupunki on järjestänyt mm. v. 1992 suunnittelukilpailun, jolla pyrittiin löytämään keinoja ydinkeskustan yleisilmeen parantamiseksi ja samalla kaavoituksen piiriin tulleen entisen sahan alueen niveltämiseksi muuhun keskustan alueeseen. Kaupungille haluttiin edustava julkisivu, haluttiin kehittää kaupunkikuullista ilmettä ja luoda omaleimaisuutta. Sahan alue on rakentunut, keskustan katutilaa on kehitetty ja rantaraitti kiertää Ouluveteen rantaa. Mahdollisuuksia ja tarvetta keskustan kehittämiseksi on edelleen olemassa.

Poimintoja keskustan rakennetusta ympäristöstä

1. Leppävuori on rakennettu 1822 Ostolansalmen sillan läheisyyteen Ostolan virkatalon mäkituvaksi. Vuodesta 1845 se mainitaan Ostolan pappilan torppana. Rakennus on siirretty Ostolan höyrysaahan sivuraiteen tieltä nykyiselle paikalleen vuosina 1895-1899. Talo on toiminut kestikievarina vuosina 1889-1917. Se on ollut vuodesta 1935 kahden perheen kotina ja eri liikkeiden varastona. Vuosina 1976-1981 tehdystä peruskorjauksessa pitkään tyhjiillään ollut asemanseudun vanhin säilynyt rakennus palautettiin asuinkäyttöön. Ryhdikkään rakennuksen satulakattoa kattaa saumapelti, puolitoistakerroksisen talonpoikaisen rakennuksen ikkunat ovat perinteiset kuusi- ja yhdeksänruutuiset, yläikkunat kapeat ja kolmiosaiset. Seiniä suojaava vyöhykkeinen vuorilauditus on punamullattu, sisääntuloa korostavat harjakattoiset umpimalliset kuistit. Kauniin puutarhan ympäröimä Leppävuori on esimerkki perinteitä kunnioittavasta, arvonsa peruskorjauksessa säilyttäneestä talonpoikaisrakennuksesta. Leppävuoressa on aitoja materiaaleja ja työtapoja käyttäen sovitettu onnistuneesti nykyajan mukavuudet arvokkaaseen rakennusperintöön.

2. Pappila, kuvaus sivulla 57

3. Ähtärin asema, kuvaus sivulla 63-64

Joupinon asuin- ja liiketalo on rakennettu Ostolan aseman viereen vuonna 1897. Talon suunnittelija ja rakentaja oli Elis Mäkinen, rakennuttaja suntio Virtanen. Rakennuksessa ovat toimineet muun muassa Saarion kauppa, Yhtiön kauppa, Joupinon kauppa, kahvila ja matkustajakoti, Kuluttajain Osuusliike, HOP, Mursulan sähköliike ja Varjolan kemikallio. Talossa on nykyään kukkakauppa. Joupinon talon yksityiskohdissa, kuten ikkunan vuorilaudoissa on jugendhenkistä muotokieltä. Kivipilareilla seisovan talon satulakattossa on poikkipäädyt, sisäänkäynneissä avo- ja umpikuisteja. Julkisivua suojaavat vaaka- ja pystypaneelit, muutoksia kokeneet T-ikkunat on uusittu. Iso piharakennus rajautuu tiehen ja yhdessä saunarakennuksen kanssa ne muodostavat suojaisen pihapiirin kaupparakennuksen takaosaan. Joupinon talo edustaa asemanseudun vanhinta säilyttynyttä asuin- ja liikerakentamista. Liiketoiminta kiinteistössä jatkuu.

Joupinon asuin- ja liiketalo

Leppävuori

5. Laitakari on orapihlaja-aidan rajaamalla puistomaisella tontilla, kaupungintalon naapurissa ja Ostolantien ensimmäinen rakennus. Kaupunkikuullisesti keskeisen Laitakarin on suunnitellut lahtelainen Arkkitehtuuritoimisto Unto Ojonen 1940-luvun lopulla. Rakennus valmistui vuonna 1950 Ostolan Höyrysaaha Oy:n toimitusjohtaja Jouko Laitakarin perheen asunnoksi. Rakennus kohosi ensin seurakunnan vuokratontille, tontti lunastettiin omaksi 1960-luvulla. Laitakari on 2-kerroksinen vinopontilla vuorattu asuintalo, myös kellarikerros on täyskorkea. Rakennuksessa on funkisvaikutteita mm. Ostolantien suunnassa olevat pyöreä ikkuna ja pyöreäkulmainen ovi. Sisäänkäynti on pelkistetyt yksinkertainen, punatiliippi on sijoitettu julkisivun ulkopuolelle. Päädyssä on vino, ulkoneva ikkuna ja sisäänkäynnissä liuskekiviportaati. Rakennuksen järvenpuoleisella sivulla on jäljellä jo puretun kasvihuoneen perustukset. Rakennuksessa hyödynnettiin aikanaan Ostolan Höyrysaahan jätehöyryä, jota johdettiin yöaikaan asuinrakennuksen ja myös kasvihuoneen tarpeisiin. Hyvin varhain keväällä kasvihuone tuottikin kurkkuja suuren perheen tarpeisiin. Rakennusarkkitehti Raimo Kuismanen on laatinut rakennuksen ulko- ja sisätilojen korjaussuunnitelman. Sen toteutuksessa rakennus on ulko- ja sisätiloiltaan säilyttänyt erinomaisesti alkuperäiset piirteensä ja materiaalinsa, myös alkuperäinen valkoinen ulkoveritys on säilynyt.

Laitakari

6. Kaupungintalo

Ähtärin kunnantalon rakennustyöt aloitettiin Ähtärin aseman ja pappilan välisellä pellolla vuonna 1949. Uuden kunnantalon rakentaminen Ostolantien varteen oli keskustajaaman tulevaa kehitystä ajatellen tärkeä päätös. Kuntaa oli johdettu kirkolta, nyt asutuksen ja liike-elämän painopiste oli siirtymässä Ähtärin rautatieaseman suuntaan. Kunnantalo käsitti valtuuston ja kunnanhallituksen istuntosalien ohella kunnantaloimiston tilat. Samassa rakennuksessa toimivat mm. valtion vero- ja kunnan takseerauslautakunta sekä kantakirjasto. A. Raulan suunnittelema kunnantalo otettiin käyttöön syksyllä 1951. Kunnantalon viereen kohosi virkailijoiden kaksikerroksinen asuinrakennus, jossa asuinkäytön lisäksi toimi Ähtärin paloasema vuoteen 1987.

Ähtärin kaupungintalo on kaksikerroksinen, rapattu kaupungintalo, jonka ikkunat ovat ajalle tyypillisesti kaksi- ja kolmiosaisia. Rakennus edustaa rakentamisaikansa tyypillistä hallintorakentamista. Kaupungintalossa olevat valtuustosalin kalusteet ovat sisustustaiteilija Maija Taimen suunnittelemat. Uutta oli, että valtuuston 32 istuinta pöytineen oli sijoitettu puolikaaren muotoon. Tiilikatteista kaupungintaloa; entistä kunnantaloa ja sen vieressä sijaitsevaa virkailijoiden asuinrakennusta yhdistää kaksikerroksinen vuosilta 2007-2008 oleva laajennusosa. Laajennus- ja korjaustyön lähtökohtana ja tavoitteena oli

sovittaa muutokset 1950-luvun henkeen, tavoite saavutettiin. Kaupungintalon pihapiirissä ollut talousrakennus 1950-luvulta purettiin autopaikkojen tieltä.

7. Säästöpankin talo on rakennettu vuonna 1955. Rakennuksessa on toiminut pankin lisäksi postikonttori, lääkärin vastaanottotiloja, fysikaalinen hoitolaitos ja autokoulu. Yläkerta on ollut asuinkäytössä. Postin jälkeen tiloihin siirsi toimintansa kauppalike Säästökulma, myöhemmin Kehrä kotiteollisuustuotteineen ja harrastustiloineen. Säästöpankkitoiminnan päätyttyä tilat siirtyivät Ähtärin seurakunnan omistukseen ja seurakunnan virasto- ja nuorisotyön käyttöön. Rakennus on 2 ½ kerroksinen, rapattu liike-asuintalo. Rakennuksen päädyt ovat lyhyet ja tiiliaihe kiertää ikkunoita.

8. Ähtärin vanha Apteekki on rakennettu vuonna 1952. Siinä ovat olleet apteekkareina Terttu Enckell ja Olavi Mäki. 2000-luvun alusta apteekki siirtyi uusiin toimitiloihin Ostolantielle ja rakennus jäi asuinkäyttöön. Puutarhan ympäröimässä 2-kerroksisessa, rapatussa liike-asuinrakennuksessa on kaksi sisäänkäyntiä ja näyteikkunoita. Päädyt ovat lyhyet, liikesisäänkäyntiä korostaa tiiliaihe.

9. Larja sijaitsee entisillä Leppävuoren torpan mail-

Säästöpankin talo kuvassa taustalla, etualalla Ähtärin vanha apteekkirakennus.

la, luonnonkauniilla niemellä Ouluveden rannalla. Puistomaisen rakennusryhmän muodostavat 1900-luvun alusta olevat päärakennus ja ulkorakennus, rantasauna 1930-luvulta ja 1950-lukua edustava huvilarakennus. Larjan pihapiiri on puistomainen, puutarhan hoidolla on pitkät perinteet. Päärakennus on ollut satulakattoinen. Yläkertaan ovat antaneet valoa pulpettikattoiset kattoikkunat, ikkunat ovat olleet T-mallisia. Julkisivun laudoitus oli vyöhykkeistä ja koristelistoitusten ja värityksen jaottelemaa. Päätykolmioita korostettiin koristelistoin. Julkisivussa tehdyt muutokset ajoittuvat 1960-luvulle, jolloin rakennus sai nykyasunsa. Tuolloin tehtiin muutoksia mm. ikkuna-aukokuksessa, rakennus vuorattiin vaakapaneelilla ja katoksi tuli reunoistaan ulospäin taipuva satulakatto. Pienet pulpettikattoiset kattoikkunat, frontonit eteläpuolella ovat rakennuksen alkuperäisiä yksityiskohtia. Pihan puolella on iso pulpettikattoinen frontoni ja 2 avokuistia.

Pihapiirissä, päärakennusta vastapäätä on sijainnut toinenkin vanha huvilarakennus, joka purettiin huonokuntoisena 1953 ja tilalle rakennettiin asuinrakennus-huvila on säilyttänyt erinomaisesti aikakautensa piirteet ja luonteen, kuten vinopontin seinien katteena ja pulpettikattoisen pylväiden kannatteleman avokuistin. Portaat on ajan tapaan päällystetty liuskekivillä. Lautarakenteinen ulkorakennus on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä, mm. kauniit ikkunat. Muutoksena rakennuksen päätyyn on lisätty sisäänvedetty kuistirakenne.

10. Lehtisen talona tunnetaan nykyään Elis Huhtiniemen rakennuttama tiilitalo, myöhemmin Serlachuksen ylimetsänhoitajan asunto ja konttori. Rakennusaikanaan harvinainen tiilirunkoinen asuintalo on rakennettu vuonna 1931. Lohkokiviperustalla seisovaa puolitoistakerroksista rakennusta kattaa aumamallinen savitiilikatto, räystäät ovat umpimalliset. 8-ruutuiset ikkunat on uusittu alkuperäisen kaltaisiksi. Ullakkoikkunat ovat säilyneet pyöreinä, niissä olevat H-kirjaimet muistuttavat rakennuksen ensimmäisestä omistajasta, Elis Huhtiniemestä. Satulakatossa on kattoikkuna järven puolella. Avokuisti, hieman isommaksi nykyisten omistajien aikana levitetty ja avoparveke avautuvat järvelle. Pihapiirissä on hirsirunkoinen sauna, mahdollisesti 1930-luvulta ja lautarakenteinen uudehko autotallirakennus. Rakennus on peruskorjauksessa vuonna 1967 säilyttänyt ulkoiset piirteensä erinomaisesti.

11. Laajan nykyinen vanha päärakennus on vuodelta 1903 ja esimerkki Ähtärin katoavasta rakennusperinnöstä. Erikoista rakennuksessa on, että sen tuvan sisällä on vanha Vehmasmäen pikkutupa. Rakennusta on vuokrattu menneinä vuosina kesäasunnoksi, mutta on kunnoltaan heikentynyt ja se tullaan purkamaan vuonna 2009. Laajan edellinen, etäämpänä peltojen keskellä sijainnut päärakennus paloi 1881.

Larja

Lehtisen talo

Laaja

Puistotien asevelitalot/rintamamiestalot valmistuivat samoilla tyyppiirustuksilla. Yleistä niissä oli tupakeittiö ja kaksi kamaria, yläkertaan rakennettiin vuokrahuoneet; keittiö ja kamari. Niissä moni nuoripari aloitti yhteisen elämänsä. Asevelitaloissa vaurauduttiin tulevaisuuden tuomiin mukavuuksiin ja rakennettiin komerotila, josta saatiin myöhemmin tila sisävesiä varten.

Laajan seuraavassa, Aminoffin rakennuttamassa talossa sijaitsi Marttojen talouskoulu, jonka toiminta loppui talon tuhouduttua jälleen tulipalossa vuonna 1919. Talon paikalla on nykyään 1940-luvulla rakennettu uudempi päärakennus. Laajan pihapiiri tunnetaan paikkakunnalla sen mielenkiintoisesta koristekasvillisuudesta, jonka jäänteet tulisi inventoida.

12. Puistotien varsi on rakentunut 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa. Yksittäisiä uudempia asuinrakennuksia on tullut vanhojen tilalle ja sekaan. Alue on kuitenkin melko yhtenäisenä säilynyt ja on edustava aluekokonaisuus, jonka arvot perustuvat jälleerakennuskauden yhtenäiseen rakentamistapaan. Aluetta leimaa puistomaisuus, kevyenliikenteen väylä edellytti kuitenkin yhden puurivin poistamista Puistotien varresta.

13. Ähtärin Lämpökeskus

Ähtärin Energia ja Vesi Oy on nykyisin lämpövoimalaitos Ähtärintien varrella ja rakennettu vuonna 1963. Se oli valmistuessaan kokoluokassaan ensimmäisiä, kotimaista polttoainetta hyödyntäviä ja tätä varten suunniteltuja lämpölaitoksia Suomessa. Viimeinen laajennus lämpövoimalaitokseen tehtiin vuonna 2005.

Ähtärin lämpövoimalaitos

14. Ähtärintien yläosa edustaa 1950-luvun liike- ja asuinrakentamista. Julkisivuissa erottuvat 1950-luvulle tyypilliset näyteikkunat ja liikesisäänkäynnit. Julkisivumateriaaleja ovat mineriitti, lautavuoraus ja rapattu pinta. Väritys on rakennusajalleen tyypillisesti yleensä vaalea. Uudempaa rakentamista edustavat vain 1970-luvulta oleva Asunto Oy Poila sekä 1980-luvulta olevat Asunto Oy Kirjapuisto sekä monitoimitalo Pirkanlinna.

Ehosa (14a) Ähtärintien yläpäässä on Erkki Hermannin Savolan rakennuttama. Rakennuksessa on ollut Savolan Radioliike ja myöhemmin tekstiili-liike, rakennus on nykyisin asuinkäytössä. Piharakennuksessa oli elokuvateatteri Kino Ehosa 1990-luvulle saakka, sen kalustus on pääosin säilynyt. **Metsätalo** (14b) on ollut koko ajan metsänhoitoyhdistyksen ja Metsäkeskuksen toimitiloina. **Mäen** (14c) tiloissa on valmistettu ruumisarkkuja. Tiloissa oli myös hautausliike ja kukkakauppa, myöhemmin mm. vaatetusliike

Ähtärin Autokorjaamo edustaa jälleerakennuskautta, tiilirunkoinen rakennus on säilyttänyt rakentamisaikansa tyyli- piirteet komeasti.

Ähtärintien yläosaa, etualalla vasemmalla Tuomen kaupparakennus, oikealla Haapasähkön rakennus.

Viita. Rakennus on nykyään asuinkäytössä. **Haapasähkö** (14d) on Kalervo Haapaniemen rakennuttama. Talossa on toiminut pienkoneliike, korjaamo ja huolto, myöhemmin myös nimismiehen kanslia rakennuksen toisessa päässä. Osa rakennuksesta on vuokrattu asuinkäyttöön. Liiketiloissa on nykyään antikvariaatti. **Muhonen** (14e), jossa on ollut puhelin-keskus, on Tankki Oy:n varastotiloina. **Mäkinen** (14f) on 2-kerroksinen, lautaverhoiltu, pitkä liike- ja asuinrakennus. Rakennuksen alakerrassa on Mäkinen parturi-kampaamo, kellarikerroksessa on ollut viimeksi TV-korjaamo. **Tuomisen talon** (14g) alakerrassa on ollut osuuskassa ja kemikalia ja kellarissa maitokauppa, yläkerta on ollut matkustajakotina ja asuinkäytössä. Rakennus on peruskorjattu ja nykyään kokonaan asuinkäytössä. Rakennus on kokenut peruskorjauksen yhteydessä muutoksia mm. ulkoverityksen osalta. **Tuomen** (14h) talon rakensivat veljekset Eero ja Olavi Tuomi, veljeksistä Olavi jatkoi ruoka- ja sekatavarakauppiaana. Myöhemmin tiloissa on asuintilojen lisäksi ollut nuorisokahvila ja MML:n toimintaa.

15. Ähtärintien alaosan rakennukset edustavat pääosin 1930- ja 1950-lukujen liikerakentamista. Rakennusten julkisivujen näyteikkunat antavat viitteitä ajasta jolloin alue oli osa asemanseudun elävää liikekeskusta. Muutamissa niistä; Väliahon kellosepänliikkeessä, Osuusmeijerin ja Kansallisosakepankin taloissa liiketoiminta jatkuu edelleen. **Ahopellon** (15a) talossa on ollut Ahopellon muotiliike, myöhemmin lääkärin vastaanottotilat ja asunto, taksiyrittäjä ja kennel. Rakennus on nykyään asuinkäytössä. Rakennus edustaa 1930-lukua, vaalean vaakavuoratun rakennuksen T-ikkunat ovat pieniruutuiset. **Mäkelässä** (15b) on asuintilojen lisäksi toiminut säästöpankki, myöhemmin vaatetusliike ja kirpputori. Yrjö Mäkelän 1940-50-lukujen taitteessa rakennuttama Mäkelä on nykyisin asuinkäytössä. **Vesalassa** (15c) on ollut aluksi Vesalan polkupyöräliike, myöhemmin mm. kemikalia ja puusepäntiike. Vuodelta 1930 oleva Vesala on nykyään asuinkäytössä. **Väliahon kellosepänliike** (15d) on 1 ½ ker-

roksinen mansardikattoinen liike- ja asuinrakennus, jonka liikesisäänkäynti ja näyteikkunat edustavat rakentamisaikaansa 1910-lukua. Rakennusta on laajennettu, alakerran asuintilojen lisäksi myös yläkerta on asuintiloja. Rakennuksen alakerrassa on nykyään kello-, kultasepän- ja optikkoliike sekä asuintiloja. Tontin takaosassa on 1960-70-luvun uudisrakennus. **Heikkilän sekatavarakaupparakennus** (15e) puutarhan ympäröimällä tontilla radan kupeessa oli 1 ½ kerroksinen liikeasuintalo. Sen luhtimaisessa ulkorakennuksessa oli rautakauppa. Pulpettikattoisen, 1930-luvulla rakennetun Heikkilän nurkat oli korostettu vaakapaneloinnilla. Rakennusryhmä purettiin uudisrakennuksen tieltä vuoden 2008 alussa. Entisessä **Kansallisosakepankin** (15f) talossa on nykyään elektroniikkayritys ja asuntoja. **Osuusmeijerin** talossa (15g) on ollut Osuusmeijerin baarin ja linja-autoaseman lisäksi Osuuskaupan myymälä, kenkäkauppa, lasten päiväkotit, taksi ja parturi. Yläkerrassa on ollut matkustajakoti. Nykyään ylhäällä on asuntoja, alhaalla Kehä-kotiteollisuuskeskus, kansalaisopiston tiloja ja kaupungin virastohuone.

16. Pirkanlinna, sivulla 58

17. Pirkanpohja, sivulla 59

18. Ähtärin yhteiskoulu ja lukio, kuva sivulla 37

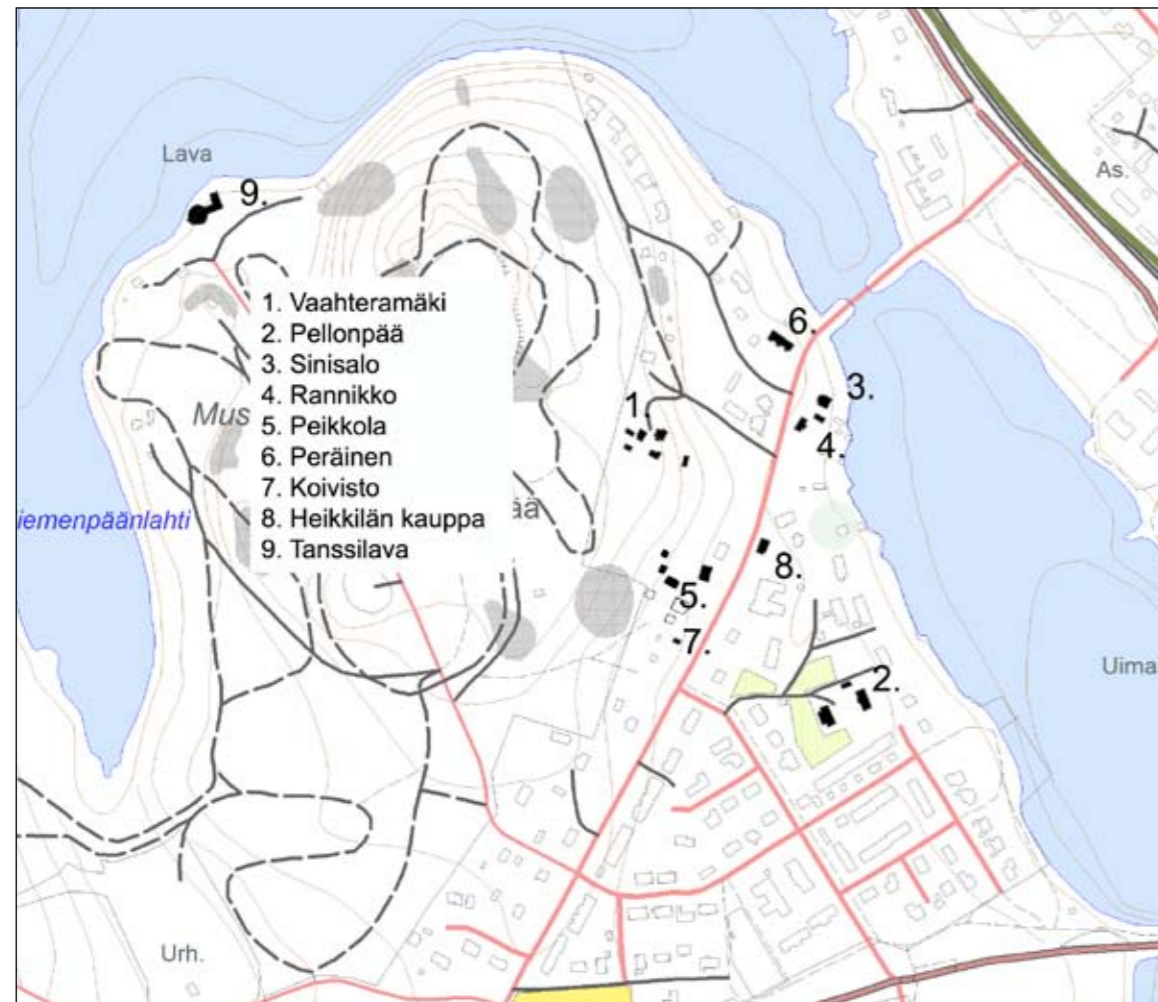
Ähtärintien alaosaa, etualalla Vesala ja Väliaho

Mustikkavuori

Mustikkavuori Ähtärin keskustaajaman eteläpuolella, rajautuu pohjois- ja länsiosistaan Ouluveteen. Teyhteys Ähtäristä etelään Virroille on 1970-luvulle saakka kulkenut Mustikkavuoren halki pitkin Meijeritietä. Alueen kantatila Pellonpää, jonka maille vanha kyläasutus ja myöhempi taajamarakentaminen on pääosin muodostunut, sijaitsee Ouluveden rannalla, Mustikkavuoren kaakkoispuolella. Mustikkavuoren vanhin rakennuskanta on pääosin 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä. Rakennuskanta edustaa 1900-luvun alun asuin-, huvila- ja myymälärakentamista ja sijoittuu melko tiiviinä raittina Meijeritien varteen. Alueen kyläkeskus on sijainnut meijerin kohdalla. Pellonpään päärakennus, Ouluveden rannalla, on perinteinen 11/2-kerroksinen pohjalais-talo noin vuodelta 1890. Alueen vanhin asuinrakennus on tiettävästi Pellonpään tilan Koivisto-niminen mäkitupa vuodelta 1880.

Mustikkavuorelta Ähtärin keskustaan johtavan sillan vastakkaisella puolella on sijainnut Ostolan Höyrysaaha Oy, joka vaikutti merkittävästi alueen rakenta-

miseen varsinkin 1900-luvun alkupuolella. Ostolan salmen yli rakennettiin aluksi lossi 1875. Silta rakennettiin 1880-1885. Ostolan tai Ahlbergin siltaa, kansanomaisesti Alaperin siltaa, kutsutaan myös nimellä kivisilta. Tienpenkereet sillan molemmin puolin ovat olleet aikaisemmin pystysuorien lohkokivisten tukimuurien varassa. Sortumavaaran vuoksi Tielaitos on tukenut muurit maapenkereellä ja kiviheitokkeella 1990-luvulla. Mustikkavuoren läntinen osa ja lähes koko niemen pohjoispää on urheilu-, retkeily- ja ulkoilualuetta. Niemen luoteisrannalla sijaitsee Mustikkavuoren tanssilava, joka on rakennettu 1950-luvulla. Jälleenrakennuskaudella rakennetun meijerin lisäksi liikerakennuksista on säilynyt Heikkilän kauppa- ja asuinrakennus sekä leipomorakennus, jotka on rakennettu 1900-luvun alussa. Liiketoimintaa Meijeritien varressa jatkaa ainoastaan 1955 rakennettu uusi meijeri, jossa on nykyään leipomo- ja kahvilatoimintaa sekä elintarvikealan yrittäjä. Meijeritien varrelta on purettu mm. Honkaniemen kirjakauppa 1980-luvulla ja Volaman kauppa 1990-luvulla.

Poimintoja Mustikkavuoren rakennetusta ympäristöstä

1. Vaahteramäki, entinen Vuori, on kauniisti entistetty David Kallion n. vuonna 1930 rakennuttama talo, jonka pihapiirissä on kaksi muuta pientä asuinrakennusta. Toinen niistä on korjattu verstaaksi, toisen katto uusittu, ja odottaa entistämistään. Talon osti Kallion kuoltua Dimitri Volama, jonka poika myi sen kaupungille. Nykyiset omistajat ostivat sen 1990-luvun lopulla.

Vaahteramäki

2. Pellonpää sijaitsee Ouluveden rannassa, Meijeritien kaakkoispuolella. Meijeritien ja Mustikkavuoren vanha kyläasutus ja myöhempi taajamarakentaminen on muodostunut Pellonpään maille. Pellonpään päärakennus on perinteinen 1 1/2-kerroksinen pohjalais-talo, joka on rakennettu 1890-luvun alussa. Rakennus on toiminut kestäkievarina vuodesta 1917. Talossa on toiminut myöhemmin tilausravintola, nykyään Pellonpää on vapaa-ajan käytössä. Asuinrakennus on lohkokivelle perustettu hirsirakennus, jonka peruskorjaus on 1990-luvulta. Vuorilaudoituus on tässä yhteydessä uusittu, T-karmeissa ovat 6-ruutuiset ikkunat. Satulakattoinen umpikuisti on rakennettu peruskorjauksen yhteydessä. Pihapiirissä on kookas maalaamaton aittarakennus ja sotien jälkeen rakennettu navettarakennus.

Pellonpää

3. Sinisalo sijaitsee Mustikkavuoren pohjoispuolella, Ouluveden rannalla. Pohjoispuolella kulkee Ouluveden ylittävä Ostolan silta. Päärakennus on 1900-luvun alussa rakennettu, sveitsiläistyylinen asuinrakennus. Se on säilynyt melko hyvin alkuperäisessä asussaan ja tehdyt muutokset ovat luontevia. Pihapiirin kolmesta ulkorakennuksesta on jäljellä yksi. Talon on tiettävästi rakennuttanut livari Sinisalo ja hänen vaimonsa Emma, noin vuonna 1903. Livari Sinisalo oli Ostolan höyrysaahan koneenhoitaja. Talossa on toiminut Kansallisosakepankki 1930-luvulla. Rakennus oli pahasti rappeutunut 1960-luvun alussa, jolloin se kunnostettiin.

Sinisalo

Rannikko

4. Rannikko sijaitsee Meijeritien varrella, Ouluveden rannalla. Rannikko on vuonna 1902 rakennettu Uotilan asuinrakennus, jossa on pelkistettyjä ns. sveitsiläistyylisiä koristeaiheita. Pihapiirin aitta ja varastorakennus on rakennettu 1920-luvulla, sauna on vuodelta 1938 ja kasvihuoneen huoltorakennus on valmistunut vuonna 1958. Sen jatkeena ollut lasinen kasvihuone on purettu 1970-luvulla. Asuinrakennuksen pitkä sivu rajaa pihapiiriä Meijeritien puolelta. Pihapiiri ulkorakennuksineen jää järven puolelle kaakkoon. Rannikko on säilynyt poikkeuksellisen hyvin alkuperäisessä asussaan ja on siten rakennushistoriallisesti arvokas. Rannikko muodostaa kauniin taloparin yhdessä viereisen Sinisalon samankäisen pihapiirin kanssa.

5. Peikkola sijaitsee Mustikkavuoren kaakkoisreunalla, Meijeritien varrella. Pihapiirissä sijaitsevat 1900-luvun alussa rakennettu piirteiltään sveitsiläistyylinen päärakennus, sauna, huvimaja ja aitta-varastorakennus. Myös leikkimökki on 1900-luvun alkupuolelta. Ulkorakennukset sijaitsevat useita metrejä korkeammalla kuin asuinrakennus, koska maasto nousee tontilla voimakkaasti luoteen suuntaan.

Perimätiedon mukaan talon ovat rakennuttaneet veljekset Lönnqvist vuosina 1907-1909. Talossa on asunut Werner Fredrik Lönnqvist perheineen ja nykyään edelleen hänen jälkeläisensä. Lönnqvist suomensi nimensä 1900-luvun alussa Laitakariksi.

Vuonna 1903 Werner Laitakari tuli Ähtäriin vuonna 1898 perustetun Ostolan höyrysaha J.A. Johansson & Emil Lönnqvistin palvelukseen, ensin ylösottajaksi ja sitten työnjohtajaksi. Vuonna 1913 Laitakarista tuli sahayhtiön osakas yhdessä isänsä, veljensä (Kustaa Emil Lönnqvist, myöh. Larja), serkkunsa (J. Sisto) ja J.A. Johanssonin kanssa. Vuonna 1916 yhtiön osakekanta myytiin G.A.Serlachiukselle. Laitakari palasi Ähtäriin takaisin vuonna 1926 kun Ostolan Höyrysaha Oy ostettiin takaisin. Werner Laitakari toimi yhtiön toimitusjohtajana vuoteen 1944 saakka.

Sveitsiläistyylinen päärakennus on säilynyt poikkeuksellisen hyvin alkuperäisessä asussaan ja on rakennushistoriallisesti arvokas. Päärakennus on paikkakunnalle tyypillinen 1900-luvun alussa rakennettu asuinrakennus, mutta poikkeaa muista tyylipiirteiden puhtauden vuoksi. Kohde on myös pihapiirikokonaisuus.

6. Peräinen on 1920-30-lukujen taitteessa rakennettu asuinrakennus. Talossa on ollut hammaslääkärin vastaanottotilat sekä ammattikoulun asuntola, nykyisin rakennus on asuinkäytössä. Talon erityispiirre on kaunis erkkeri, jonka päällä on parveke.

Peräinen

7. Koivisto on tyypillinen maaseudun pienasumus 1800-luvulta ja seudun ainoita ulkoasunsa säilyttäneitä pienasumuksia, minkä vuoksi se on rakennushistoriallisesti arvokas. Koiviston mäkitupa sijaitsee Mustikkavuoren koillisreunalla, Meijeritien varrella. Pihapiirissä sijaitsee n. vuonna 1880 rakennettu maaseudun pienasumus, puulato 1950-luvulta sekä vuonna 2001 rakennettu saunarakennus. Puuladon vieressä on aikoinaan sijainnut hirsirunkoinen navettarakennus. Kohde on tietävästi Meijeritien vanhin säilynyt asuinrakennus.

Talo on siirretty nykyiselle paikalle Pellonpään tilan mäkituvaksi noin vuonna 1880. Sen rakennuttanut Kustaa Juppo (Töysästä) ja hänen vaimonsa Maria (o.s. Pöyhölä). He ottivat sukunimekseen Koivisto. Kustaa Koivisto oli ammatiltaan rakennusmies. Torppariasetuksen jälkeen 1920-luvun alussa, tila lunastettiin itsenäiseksi. Seuraavana omistajana oli tytär Hanna Koivisto, jonka kerrotaan istuttaneen pihassa kasvavan vanhan kuusen vuonna 1894.

Koivisto

8. Heikkilän kauppa sijaitsee Meijeritien varrella Ouluveden rannalla. Pihapiirissä on entinen Heikkilän sekatarakauppa, kahvilarakennus, leipomorakennus 1900-luvun alusta sekä uusi kauppa kiinteistö vuodelta 1955. Kaupparakennus sijaitsee tontilla aivan tien vieressä ja tien suuntaisesti. Leipomorakennus on kaupan takana, rannan puolella ja uusi kaupparakennus vanhan vieressä pohjoispuolella. Paikka on ollut aikoinaan alueen kyläkeskus.

Perimätiedon mukaan Otto Heikkilä on tullut tilalle 1900-luvun alussa. Hän on muuttanut ja uudistanut paikalla sijainneen rakennuksen kauppa- ja asuinrakennukseksi sekä rakentanut uuden leipomorakennuksen. Kauppa kiinteistössä on toiminut myös kahvila. Otto Heikkilän jälkeen omistajana oli hänen poikansa Väinö Heikkilä. Leipomo on ollut toiminnassa vuoteen 1961 saakka.

Kohteen 1900-luvun alun tyylliset asuin- ja kaupparakennus sekä leipomorakennus ovat säilyneet historiallisessa asussa ja ovat aikakaudelle tyypillisiä "liikekiinteistöjä", joilla on rakennushistoriallista arvoa. Kauppa- ja leipomotoiminnan vuoksi rakennuksilla on myös taloushistoriallista merkitystä.

9. Tanssilava, sivulla 81.

Heikkilän kauppa

Perännejärven kulttuurimaisemissa, taka-alalla Jaakkolanmäki Vääräkoskella.

Peränne

Perännejärven ympäristö kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun Ähtärinreitin kulttuurimaisemaan. Maisemakokonaisuus alkaa Ähtärin Vääräkoskelta ja jatkuu naapurimaakuntaan Virroille Soininkylään asti. Seudun maasto on pienipiirteistä ja korkeussuhteiltaan vaihtelevaa. Soiden ja metsien ympäröimä asutus on keskittynyt vesistöjen rannoille. Maisema-alueen ytimen muodostaa pitkänomainen ja rantaviivaltaan rikkonainen Perännejärvi. Pitkään jatkuneen kaskeamisen seurauksena metsät ovat lehtipuuvaltaisia. Perännejärven ympäristössä on kivikautinen asuinpaikkakeskittymä.

Korkeimmat selänteet (>170-180 m) jäivät vedenkoskemattomiksi, mikä näkyy maisemassa, kun viljellään korkeimpia alueita kuten Kelloperää. Vesi huuhtoi alemmista rinteistä hienoja aineksia, jotka laskeutuivat tasaisemmille alueille. Näin on muodostunut kaksi viljelyvyöhykettä korkeiden mäkien laille ja nykyisten rantojen läheisyyteen. Jääkauden sulamisvedet tekivät myös kylän keskustaan arvokkaan harjumuodostuman.

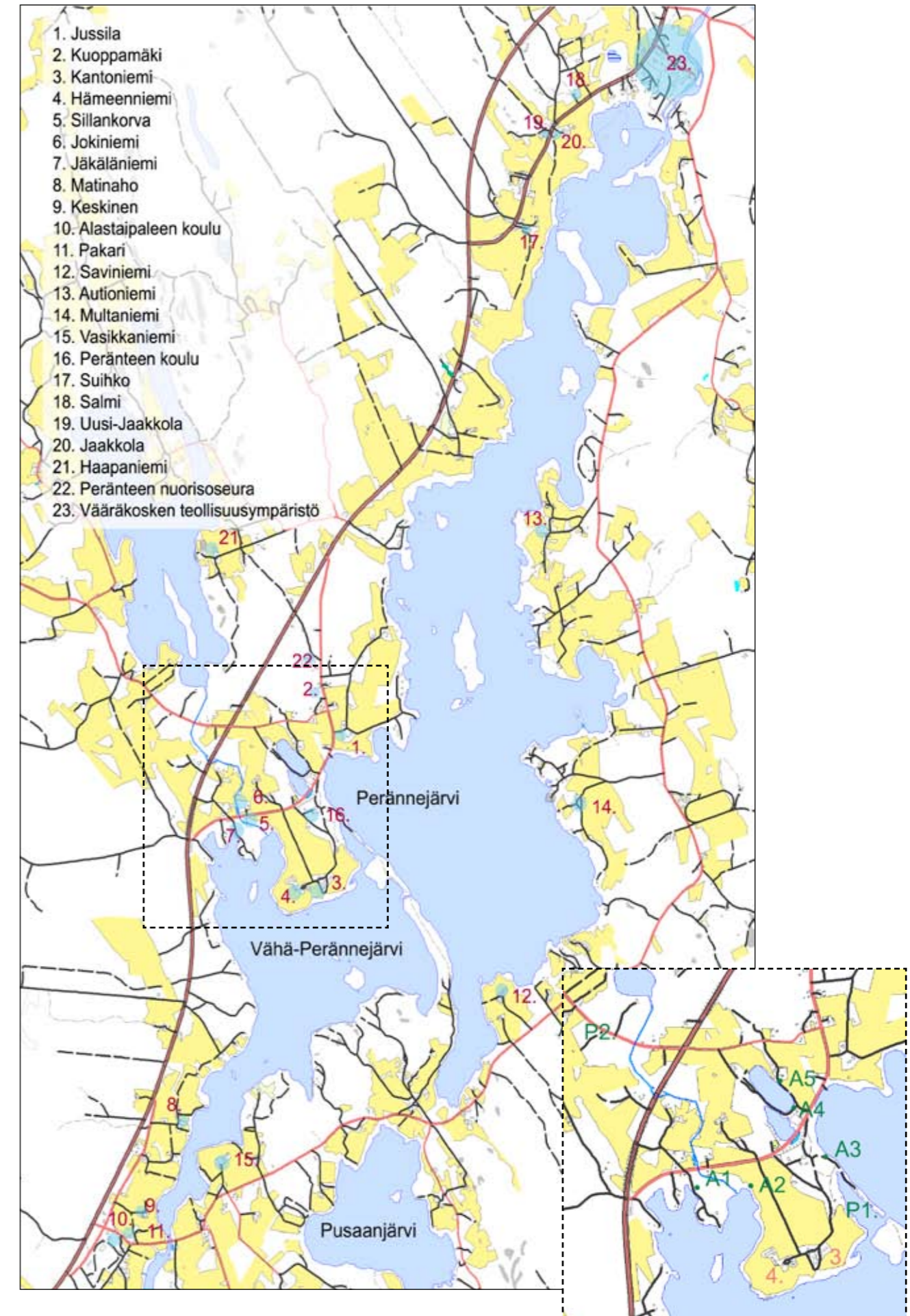
Pellot ovat pienialaisia ja keskittyvät Peränteen rannoille sekä Vähä Haapajärven etelä-, itä- ja koillispuolille. Metsät ulottuvat useissa kohdin rantaan asti ilman erityistä pensasvyöhykettä. Perännejärven pintaa on laskettu 1,2 metriä, jolloin rannat ovat saaneet 5-20 metriä leveän vesijättöalueen. Vesijättömaa on liian merkää viljeltäväksi ja rannat ovat paikoin vesakoituneet.

Peränteen järvet ovat hallitsevia osia pienipiirteisessä kylämaisemassa. Peränteen länsirannan asutus avautuu Vääräkosken, Peränteen ja Alastaipaleen-

tien varsilta. Uutta Ähtäri-Virrat maantietä ajavalta jäävät alueen erityispiirteet lähes kokematta. Komeita näkymiä tarjoavat mm. Suihkon- ja Jaakkolanmäki, Peränteen kylä, Pakarinjoen ympäristö Alastaipaleella ja Montinniemi.

Vääräkoskella, valtakunnallisesti arvokkaan teollisuusmiljöön laitamilla on vanhoja työläisten asumuksia. Jaakkolan-Suihkon alue on Peränteen edustavinta kylämaisemaa. Maisema avautuu mäkien väliin jäävien peltojen yli Perännejärvelle, pellot ovat viljeltyjä, mäet rakennettuja. Multaniemen-Hautoniemen alueen maasto on kumpuilevaa, rakentaminen sijoittuu kumpareille, näkymiä järvelle avautuu lähinnä etelästä ja pohjoisessa. Peränteen alue on perinteinen asutuksen tiivistymä. Nuorisoseuratalo, mylly, entinen kauppa, posti ja Jussilan kantatalo muodostavat rakennuskannan ytimen. Hämeenniemen alue on Peränteen vanhimpia asuinpaikkoja, jossa pysyvää asutusta on ollut 1500-luvulta lähtien. Pellot ulottuvat rantaan asti ja näkyvät kauas Vähä-Perännejärvelle. Viereisen Särkän metsät kehystävät pelto- ja järvimaiseman. Pusaan-Saviniemen alueella Pusaan rakennuskanta on lähes uusiutunut, pellot osin metsittyviä, näkymät järvelle ovat osin sulkeutuneet. Saviniemen peltoaukio ja rakennuskanta ovat säilyttäneet perinteisen ilmeensä.

Alastaipaleen kylän alue on maisemallinen solmu kohta, josta avautuu komeita näkymiä Pakarinjoen peltomaisemaan ja Vähä-Peränteelle. Alue on Ähtärin vanhimpia asutuskeskittymiä, rakennuskanta on sijoittunut metsänreunaan ja saarekkeiksi kumpareille.

Jussila

Kuoppämäki

Kantoniemi

Poimintoja Peränteen rakennetusta ympäristöstä

1. Jussila mainitaan talona jo 1580. Se on ollut Kangasalan Vääksyn kartanon lampuotitalo, yksi Peränteen vanhimmista tiloista. Tila jaettiin Ruotsin vallan aikaan kahteen osaan, jolloin pihapiirissä oli kaksi asuinrakennusta. Toinen niistä, nykyinen päärakennus, on jäljellä. Rakennus on toiminut myös kärjäsalina. 1800-luvun alkupuolelta olevan maatalon päärakennuksen ulkovooraus on alkuperäinen, osittain myös ikkunat. Räystäänaluslistoitukset ja kissanpenkit ovat veistetyistä hirrestä. Nurkat on koteloitu, nurkkapilastereita korostaa leveä vaakaponttilaudoitus. Rakennuksen huonejako lienee peräisin 1920-luvulta. Pihapiiri sijaitsee peltojen keskellä, jonne kulkijan johdattelee koivukuja. Pihapiirin eteläpuolella pellot viettävät loivasti Perännejärveen. Pihan itäisivua rajaa 1940-luvulla rakennettu ulkorakennus. Pihapiiristä on purettu toisen asuinrakennuksen lisäksi navettarakennus.

2. Kuoppämäki sijaitsee Peränteen varressa vanhojen talojen ryppäessä. Tilan rakennukset ovat tärkeä osa Peränteen kyläkokonaisuutta. Tilalla on entisen kaupparakennuksen lisäksi sauna (entinen aittarakennus) ja päältä laudoitettu aittarati (kaupan piharakennus). Sauna ja piharakennus rajaavat pihan pohjoissivua. Mansardikattoisen rakennuksen kuistit ja katokset ovat satula- ja pulpettikattoisia, vooraus on kapeaa viistettyä vaakaponttia, ovi helmiponttiladoitusta. Kaupan tontti on alkuaan lohkotettu Ylä-Jussilan maista. Tyylikäs 1920-luvun osuuskaupparakennuksen pihapiiri.

3. Kantoniemi on lohkotettu 1700-luvulla viereisestä Niemen tilasta. Vanha asuinrakennus on rakennettu 1870-luvulla. Talossa on iso tupa, kaksi kamaria, porstuanperäkamari ja porstua. Alun perin talossa ei ole ollut kuistia. Luultavasti 1900-luvun alussa siihen rakennettiin kaksiovinen kuisti, jossa on sekä paraatiovet että arkiovet. Kuisti on uusittu 1950-luvulla. Lohkokiville perustetun rakennuksen räystäänalusikkunat ovat mahdollisesti alkuperäiset. Räystäänaluslistoitukset ja kissanpenkit on veistetty hirrestä. Pihapiirissä on entisen päärakennuksen lisäksi useita kookkaita maatalousrakennuksia ja uusi asuinrakennus. Pihapiirin ympärillä on peltoa, tila sijaitsee niemessä, järvimaisema aukeaa tilan idän ja eteläpuoleisten peltojen takaa. Yhdessä naapuritalan Hämeenniemen kanssa tilakeskukset muodostavat maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden. Tilalle johtavaa kaartuvaa tietä reunustaa komea koivujen rivistö ja aittarakennuksia, tilaan kuuluu useita inventoituja perinnebiotooppikohteita.

4. Hämeenniemen tila on perustettu 1567 joten se on yksi Ähtärin vanhimmista tiloista. Tila on jaettu 1700-luvulla kahtia, tilasta on myös erotettu myöhemmin viereinen Kantoniemen tila. Päärakennus on rakennettu 1860. Se oli pohjaltaan perinteinen: iso tupa, porstua, porstuanperäkamari sekä nurkkakamari ja etukamari. 1930-luvulla tuvanpuoleiseen päätyyn tehtiin huoneita, kamaripäätyyn vasta 1960-luvulla. Peruskorjauksessa 1960-luvulla uusittiin mm. ikkunat, sisälattiat ja ulkovooraus sekä purettiin talon uunit. Rakennuksen keltainen ulkoveritys on 1970-luvun loppupuolelta, alkuaan talo on ollut punamullattu, valkoisin nurkin ja päätykolmioin. Päärakennus, syytinkitupa ja aittarati sekä tallirakennus rajaavat pihapiirin melko suljetuksi kokonaisuudeksi. Tilan ympärillä avautuu peltomaisema, Hämeenniemen pellot viettävät Perännejärveen. Sijainti niemen kärjessä, peltojen ympäröimänä on maisemallisesti merkittävä. Päärakennuksen länsipäädyssä on kuusi-aidalla ympäröity hyötypuutarha-alue. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi syytinkitupa (1911), aittarati 1900-luvun alusta, navetta 1800-luvun lopusta, tallirakennus luultavasti vuosisadan alkuvuosikymmeniltä sekä syrjemmällä aitat 1800-luvun puolivälistä sekä uudempia maatalousrakennuksia. Hämeenniemi on vaikuttava koristetarhan ympäröimä vanha pihapiiri. Kuvassa ylinnä puistomaisen pihapiirin kehystämä syytinkitupa, 1800-puoliväliä edustavat aittarakennukset pihapiirin ulkopuolella ja alinna aittarati.

Hämeenniemen syytinkitupa

Hämeenniemen aittoja

Hämeenniemen aittarati

Sillankorva

5. Sillankorva on 1900-luvun alussa rakennettu entinen pientilan päärakennus. Asuinrakennus on suurelta osin säilyttänyt alkuperäisen luonteensa, ikkunat ovat alkuperäiset ja erityisesti moniruutuinen koristeellinen päätyikkuna kiinnittää ohikulkijan huomion. Pihapiiriä rajaa luonnonpuro. Pihapiiri on ollut suljetumpi, mutta syytinkituvan ja puuvajan purkaminen on lisännyt avaruutta, myös vanha sauna on jo purettu.

6. Jokiniemi, entinen pientilan päärakennus on rakennettu n. 1910. Ikkunat ovat alkuperäiset, katon konsolit koristeveistetyt, päädyn ikkuna on koristeellinen. Pihapiiriin kuuluvat samaan tyyliin rakennetut päärakennus ja aittarakennus sekä uudempia rakennuksia. Rakennusryhmä on melko näkyvällä paikalla, metsä taustanaan.

7. Jäkäläniemi on pienasumus vuosisadan alusta. Tila on erotettu 1922 Niemen tilasta. Syytinkitupa on valmistunut 1924, taloon on tehty vain vähäisiä muutoksia. Pihapiirissä on syytinkituvan lisäksi uudempi asuinrakennus, lautarakenteinen navetta ja sauna sekä vanha aitta vuodelta 1894 ja Peränteentien varressa oleva riihirakennus 1800-luvun lopulta. Piha on kolmelta sivulta rajattu, pohjoissivulta pihaan johtaa ajotie. Jäkäläniemen riihi on kuvassa sivulla 53.

8. Matinahon on kruununtorppa ja perustettu 1849 ja lunastettu omaksi 1861. Päärakennus on 1860-luvulta. 1920-luvulla se on toiminut kestikievarina, joka oli etappi Ähtärin Pellonpään kievarin ja Soininkylän kievarin välissä. Suurelta osin alkuperäisenä säilyntä, Vähä-Peränteelle viettävällä selänteen harjalla sijaitsevaa kievarirakennusta kunnostetaan perinteitä kunnioittaen. Pihapiiriin kuuluneet hirsirunkoinen navettarakennus, aittarakennus sekä talli-liiterirakennus ovat jo hävinneet.

Jokiniemi

Matinahon eteläpääty

Matinaho

9. Keskinen tila on lohottu isonjaon aikana Vasikaniemestä. Päärakennus on vuodelta 1839. Räystääänalusikkunat ovat alkuperäiset, muut ikkunat on uusittu alkuperäisen mallisiksi, nurkat koteloitu ja räystääänaluset veistetty hirrestä. Tilalla on pidetty 1900-luvun alussa koulua. Keskinen on eheä suljettu pihapiiri peltoaukean keskellä ja maisemallisesti merkittävä, vanha kantatila.

Keskinen

10. Alastaipaleen koulu on rakennettu vuonna 1926. Sen leveissä vaakalaudoitetuissa nurkkakoteloinneissa on nähtävissä vaikutteita uusklassismista. Symmetria, kolmiomainen koristeaihe ja veistokoriste keskimmäisten ikkunoiden yläpuolella kiinnittävät huomion julkisivussa. Perustus on hakattua kiveä, satula- ja aumakatto kattaa rakennusta. Pihapiirissä on lisäksi uudempi koulurakennus ja varastorakennus. Vanha Virtaintie kulkee sivuitse. Uudemmassa rakennuksessa toimii kehitysvammaisten työtupa "Tiilikkutupa", ja vanha koulurakennus on kansalaisopiston ja kyläseuran käytössä. Kouluympäristö on kyläkuvassa ja kouluhistoriallisesti merkittävä.

Alastaipaleen koulu

11. Pakari on Ähtärin vanhimpia tiloja, n. vuodelta 1556. Pakarin pihapiiri on maisemallisesti arvokas kohde, vaikka vanha päärakennus on jo purettu. Pihapiiriin muodostavat nykyään uudehko punatiilinen asuinrakennus, vanha syytinkitupa 1830-luvulta ja navetta ja aitta-tallirakennus 1900-luvun alusta. Rakennukset muodostavat kauniin umpipihaan. Pihapiiri sijaitsee varsin keskeisesti ja on siten merkittävä Alastaipaleen kyläkuvassa. Vanha sauna, lammasnavetta ja riihi sijaitsevat pihapiirin ulkopuolella. Syytinkituvan katto on seudulla melko harvinainen mansardikatto, jossa on frontoni.

Pakarin syytinkitupa

Ilmakuva Saviniemestä

Saviniemi

12. Saviniemen tila on kruununtorppa vuodelta 1789 ja on ollut Saviniemen suvulla 1700-luvulta asti. Pihapiiriä hallitsee vanha, kaksikerroksinen päärakennus, joka on rakennettu 1872. Pihapiirissä on entisen päärakennuksen lisäksi 1930-luvulla rakennettu syytinkitupa, makuuaitta 1910-luvulta sekä 1800-1900-lukujen vaihteessa rakennettu kivinavetta. Varsinaisen pihapiirin ulkopuolella on uusi asuinrakennus, kuivaaja 1930-luvulta sekä rannassa vilja-aitta 1800-luvun lopulta. Pihapiiri on edustava ja henkii 1900-luvun alun tunnelmaa. Maisemallisesti Saviniemi on merkittävä.

13. Autioniemen tila on lohokottu Sipilästä 1800-luvun alkupuolella. Tilan vanhoista rakennuksista on jäljellä enää kolme aittaa, tilan muu rakennuskanta on uudistunut voimakkaasti. Maisemallisesti tilakeskus sijaitsee näkyvällä paikalla.

Autioniemen kolmen aitan rivi on siirretty nykyiselle paikalle pihapiirin pohjoispuolelle, siirtoajankohdasta ei ole tiedossa. Aitat ovat vilja-aittoja, ja rakennettu 1800-luvulla. Keskimmäinen, ryhmän vanhin aitta on tyypiltään otsa-aitta. Posket ulottuvat alas asti ja poskien ylimmät hirret ovat ylöspäin ulkonevat. Hirsikehikossa on lohenpyrstösälvos ja aitan takaseinässä pieni luukku. Vasemmalla olevassa aitassa on tasanurkkasalvos, ylimmäisten nurkkahirsien päät on veistetty kaltevuuden mukaisesti hiukan kaartuen. Aitan edustalla on vanha laakakiviporras. Oikeanpuoleisen otsa-aitan posket ulottuvat alas asti, poskien ylimmät hirret ovat ylöspäin ulkonevat, salvestyyppinä siinäkin tasanurkka.

14. Multaniemen talo mainitaan ensi kerran 1766. Pohjalaismallinen päärakennus on mahdollisesti 1700-luvulta. Kuisti on ollut korkea pariovellinen kuisti, joka on muutettu 1950-luvulla matalaksi avokuis-

Autioniemen aittarivi

Multaniemi

Vasikkaniemi

tiksi, samalla tupaa on pienennetty neliöksi. Multaniemen följarit ja nurkat on koteloitu koverin laudoin. Tie kulkee pihapiirin läpi. Idässä aukeaa peltomaisema, joka loppuu läheiseen metsänrajaan, lännessä on myös peltoa, järvi siintää rantapuiden takaa. Pihassa on lisäksi 1800-1900-lukujen taitteessa rakennettu riipi, 1900-luvun alun aittarivi ja navetta ja sauna 1950-luvulta.

15. Vasikkaniemi on toinen Pakarinjoen vastakkaisella puolella olleista taloista, Vasikka-Pakari. Tila on ollut olemassa jo 1567. Isojaon jälkeen talon silloinen asuinrakennus siirrettiin nykyiselle paikalleen ja sai nimensä uuden paikan mukaan. Vasikkaniemen pihapiiri sijaitsee avonaisella niemellä maisemallisesti kauniilla paikalla. Päärakennus erottuu kauas. Päädyssä olleen renkituvan takia rakennus on poikkeuksellisen suuri. Päärakennuksen arvioidaan olevan 1700-luvun alusta. Rakennus on kokenut muutoksia, rakennuksen ikkunat uusittiin 1960-70-luvuilla. Päätykolmiossa rakennuksen länsipuolella

on jäljellä alkuperäinen ikkuna, samoin räystäänalusikkunat ovat vanhoja. Pitkänurkat on koteloitu koverin laudoin. Päädyt ovat ulospäin levenevät, katolla on alkuperäinen vellikello. Talossa oli sota-aikana venäläisvankeja työssä, venäläisiä asui myös linnonitusaikana talossa. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi vanha kivinavetta, tallirakennus sekä aittarakennus 1700-luvulta. Pihapiirin ulkopuolella on 1800-luvulla rakennettu riipi ja uusi, suurikokoinen konesuoja.

16. Peränteen koulu, sivulla 77

17. Suihko on yksi Ähtärin vanhimmista tiloista, asukkaat ovat tulleet sinne ilmeisesti Savosta vuonna 1556. Suihkon tilan pihapiiri on suljettu, perinteinen ison talon pihapiiri. Tilan entinen päärakennus oli suuri pohjalaismallinen talo (kuva alhaalla oikealla), nykyistä vuodelta 1926 olevaa (kuvassa alhaalla vasemmalla) kaksikuistista kartanomaista päärakennusta ympäröi näyttävä puutarha. Pihapiiriä rajaa

Suihko

Salmi

Uusi-Jaakkola

Jaakkola

etelässä syytinkitupa, jossa kesiiään viettävät Järnefeltit asustelivat 1890-luvun alkupuolen kesinä. Talossa on toiminut myös kiertokoulu. Pihan sisääntulotien vartta rajaa talli-navettarakennus 1800-luvun lopusta (kuva sivulla 52). Pohjoissivua rajaa 1900-luvun alussa rakennettu aittarakennus. Etäämpänä pihapiiristä on kolmen harmaan pikkuaitan rivistö (kuvaus sivulla 50) ja entinen savusauna. Syytinkituvan takana on vanha korkea vilja-aitta 1800-luvun loppupuolelta. Suihkon pihapiiri on maisemallisesti merkittävä.

18. Salmen pihapiiri Vääräkoskentieän länsipuolella on näkyvällä paikalla ja tärkeä kiintopiste peltojen halkomassa maisemassa. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on navetta-heinälatorakennus (1899, 1938). Tila on lohkottu Uusi-Jaakkolasta, päärakennus on tehty Uusi-Jaakkolan vanhan riihen hirsistä. Ikkunat ovat alkuperäiset, kattotuolien päät koristeellisesti veistetyt, nurkkakivien välissä on pystylaudoitu.

19. Uusi-Jaakkola on lohkottu Jaakkolasta. Tilan sijainti Jaakkolanmäellä on maisemallisesti keskeinen. Rakennukset rajaavat pihapiiriä lukuun ottamatta eteläisivua, joka on avoin. Pihapiirissä on vanhaa puustoa, mm. lehmuksia. Vuodelta 1898 oleva, ulkoasultaan kartanotyyppinen maatilän päärakennus on ollut alkuaan keltamullattu, nykyään vihertäväksi maalattu. Päärakennus on seudulle tyypillinen. Useat hyvin säilyneet vanhat rakennukset nostavat pihapiirin arvoa. Talossa on 1800-luvun puolella asunut kenraalikuvernööri Bobrikovin ampunut Eugen Schauman. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi 1800-luvun puolivälin makuuaitta, 1800-luvun lopun vilja-aitta ja vuosisadan vaihteen venevaja, 1900-luvun alussa rakennettu vilja/vaate/lihapuoti ja maakellari 1910-luvulta.

20. Jaakkolan päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta. Talossa on toiminut kievari 1800-luvun puolivälin jälkeen, jonka takia rakennukseen on tehty laajennus ja talon järven puoleiseen päätyyn tupa. 1960-luvulla rakennuksen tienpuoleisesta päädyistä purettiin 5-6 metriä pois. Pihapiirissä on vanhan maatilän päärakennuksen lisäksi uusi asuinrakennus ja kaksi vanhaa aittaa. Erityispiirteenä mainittakoon itäpäädyn vaakaponttilaudoituus, jossa on koristeellinen alareuna.

21. Haapaniemi, katso sivu 67

22. Peränteen nuorisoseura, Metsälä katso sivu 80

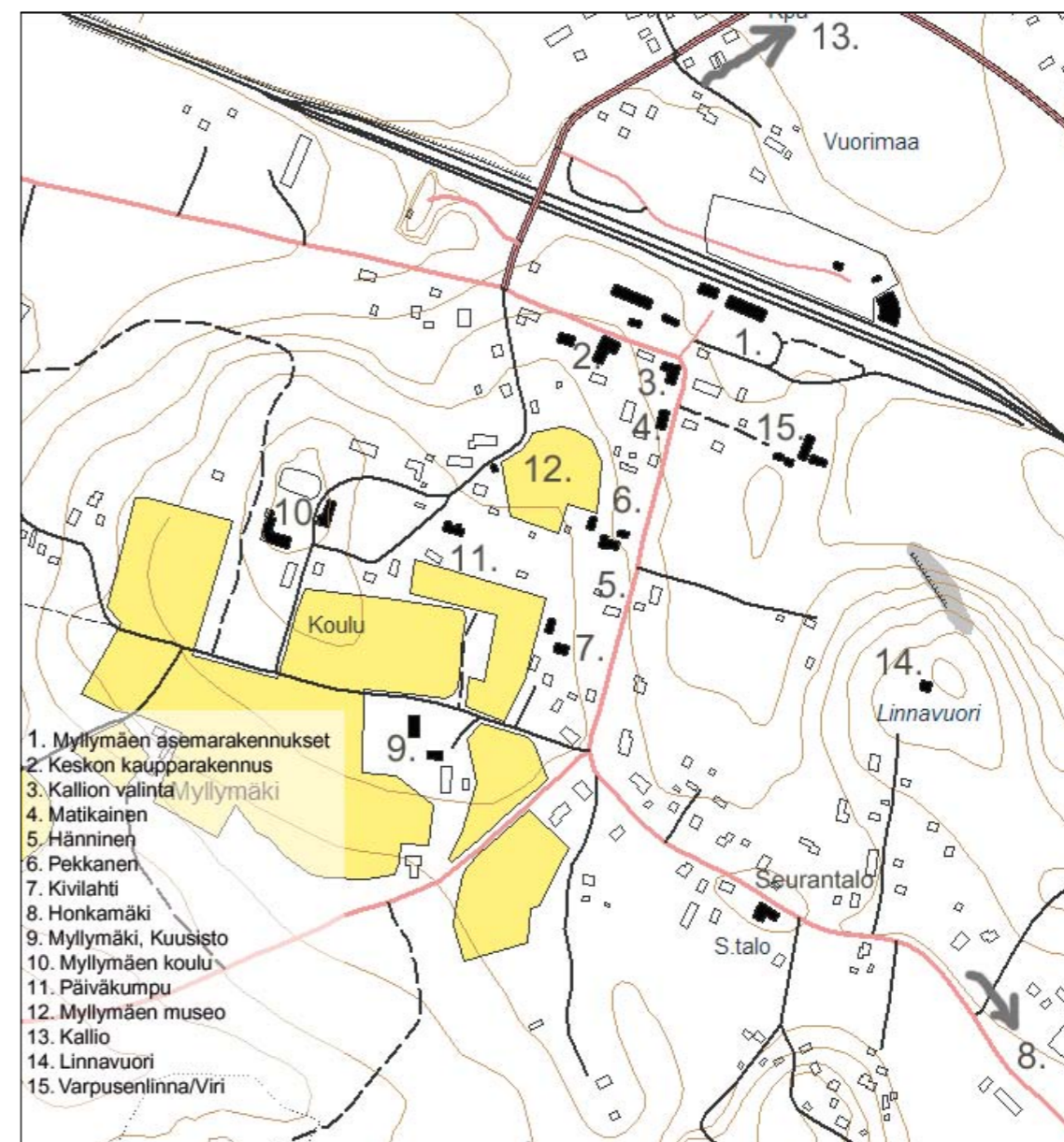
23. Vääräkosken teollisuusympäristö, katso sivut 73-74

Myllymäki

Myllymäki on 1800-1900-luvun vaihteen vilkkaan asematoiminnan ja alueellisen tukkukaupan myötä syntynyt kyläkeskus. Nimensä kylä on saanut Moksun rälssitilaan kuuluneen Myllymäen rälssitorpan mukaan. Talon nimi viitanee vesimyllyyn, joka on toiminut Myllymäen juurella virtaavassa Myllypurossa. Jo 1700-luvulla Myllymäen talon ohitse kulki ratsupolku Jyväskylästä Alavudelle. Polku levennettiin 1795 mennessä pitäjätieksi. Näin yhteys kirkolle parani ja mahdollisti säännöllisen postinkuljetuksen sekä toi kievarilaitoksen Myllymäelle, Myllymäen taloon. Kyläkeskus on rakentunut ns. ala- ja yläkylään, ensin mäen ympärille yläkylään ja vuosien mittaan laajentuen alakylän puolelle.

Kylätaajamassa maisemaa hallitsevat yläkylän metsäinen Linnavuori sekä koulun mäki ja sen ympärillä levittyvät metsien rajaamat peltoalueet. Asemaympäristölle ja yläkylälle on leimallista rehevää puistomaisuutta. Alakylää hallitsee syvän Kalliolammen länsipuolella kohoava rinnemetsä, muutoin alakylän maisema on tasainen. Kylärakennetta selvästi rajaava tekijä on kylän läpi kulkeva rautatie. Yläkylän puolella kylätaajamasta erillään on Moksunjärvi, johon laskee kylätaajaman länsiosan läpi Myllypuro.

Myllymäen kehittymisen kannalta ratkaisevaa oli Vaasa-Alavus-Tampere-radon linjaaminen Myllymäen kautta ja välipysähdyspaikan rakentaminen Mylly-

mäelle vuosina 1881-1882. Myllymäen asemarakennukset olivat varustetasoltaan ja kooltaan aikanaan huomattavia. Rautatie oli 1900-luvun alkukymmeninä alueen huomattavin työllistäjä. Aseman merkitys väheni kuitenkin junien nopeuksien kasvaessa.

Rautatien ansiosta Myllymäellä alkoi vilkas ja alueellisesti merkittävä kauppatavaran välitys- ja tukkuliiketoiminta. **Myllymäen Kesko** oli ainoa maaseudulla merkittävässä mittakaavassa toiminut tukkuliike. Se toimitti tavaroita laajalti elintarvike-, rauta-, ja kone-, tekstiili- ja asusteosastoiltaan maakunnan kauppoihin. Kun yritys muutti Seinäjoelle vuonna 1965, Myllymäelle jäivät tukkuliikkeen isot tilat: Finnilä varastorakennuksineen. Keskon kaupparakennukseen Viljo Kallio perusti kauppaosaston 1960-luvun puolivälissä, kauppoja Myllymäellä oli tuolloin 12. Rakennus on pitäjän vanhin yhtäjaksoisesti kauppana toiminut kiinteistö. Kallion kauppa on nykyään yläkylän ainoa toimiva kauppa.

Myllymäellä perustettiin myös **Ähtärin Kuluttajain Osuusliikkeen** Myllymäen myymälä Pohjanto vuonna 1917. Sen toiminta lakkasi 1940-luvun lopulla ja tiloissa toimi myöhemmin kenkäkauppa ja kampaamo. Ähtärin Säästöpankin Myllymäen konttori aloitti toimintansa tässä kiinteistössä 1960-luvun lopulla. Lisäksi kiinteistössä on toiminut useita liikeyrityksiä, kuten kahvila, pyöräkorjaamo, huonekalu- ja rautatavarakauppa.

Rakennettu ympäristö Myllymäen taajamassa erottuu tyylillisesti ja tiivydeltään osa-alueittain. Koulunmäen lähiympäristö on maaseutumaisista, harvaan rakennettua ja peltoalueisiin rajautunutta. Asemanseutu Nousunlahdentien risteysalueeseen asti edustaa komeinta rakentamistapaa ja kylän vaurauteen liittyvää ajanjaksoa. Asemarakennus ja muut asemaan liittyvät rakennukset ovat osa valtakunnallisesti merkittävää luokiteltua rakennettua ympäristöä. Komeiden liikerakennusten rivistö edustaa ajanjaksoa, jolloin Myllymäki oli merkittävä kauppatavaran väli-

Keskon rakennus, entinen Finnälän kauppakartano

tys- ja tukkuliiketoiminnan keskus. Tienvarsi on osittain tiiviisti rakennettu. Myös asuntojen yhteydessä on ollut liiketiloja. Tiivis rakentaminen jatkuu vanhan Saarijärventien varrella, mutta ympäristö muuttuu pienimittakaavaisemmaksi ja rakentaminen harvenee siirryttäessä varsinaisesta kyläkeskuksesta kauemmaksi. Koululle johtava, tasoristeyksestä suoraan jatkuva tieosuus edustaa eniten perinteestä poikkeavaa rakentamistapaa tasakattoisina omakotitaloineen ja rivitaloineen, samoin alakylän risteysalueen rakentaminen poikkeaa alueen perinteisestä rakentamisesta. Oikarinsuoran varrella on pensasaitojen rajaamaa, väljää jälleenrakennuskauden rakennuskantaa.

1. Myllymäen asemaympäristö, katso sivut 60-61

2. Keskon rakennus, entinen Finnälän kauppakartano, on rakennettu v. 1900 ja laajennettu 1910. Rakennuksessa on sijainnut tukku- ja vähittäisliikkeen konttori, ruokasali, johtajan asuintilat, poikamiesvirkailijoiden tilat yläkerrassa, vähittäiskauppa ja varastohuoneita. Suurikokoinen liike- ja asuinrakennus on Asematiessä kiinni. Rakennuksen ikkunat ovat T-malliset, ulkokuuraus on vyöhykejakoisen, rakennuksessa on useita sisäänkäyntejä. Rakennuksen ympärillä on ollut erityisen kaunis puutarha ja syvä pihakaivo. Kaivo rakenteineen on jäljellä, puutarha on hävinnyt. Pihapiirissä on lisäksi ollut pitkät makasiinirivit, jotka on purettu. Ns. kopestupa, jossa hevosmiehet yöpyivät, paloi 70-luvulla. Kopestuvassa toimi mm. Myllymäen ensimmäinen puhelinkeskus ja Kansallis-Osake-Pankki pankkitoimintoineen. Pihapiirin jäljellä olevaa rakennuskantaa ovat kunnoltaan heikentynyt ulkorakennus ja sementtitiilinen, aumakattoinen autotallirakennus. Kookas Keskon rakennus on kyläkuvan kannalta merkittävä ja tärkeä osa Myllymäen historiaa. Nykykunnossaan se on uhanalainen, mistä syystä kaikki toimet sen turvaamiseksi ovat toivottavia.

Keskon rakennus

Kallion kaupparakennus on säilyttänyt Palkkikankaan tien puoleisella julkisivulla alkuperäiset piirteensä. Liikerakennusta on uudistettu eri vaiheissa, julkisivu Asematien puolella on uudistettu 1950-luvulla ajan henkeen.

Matikainen

3. Kallion Valinta edustaa 1900-luvun alkupuolen liike-asuinrakennuskantaa. Kiinteistössä on harjoitettu liiketoimintaa yhtäjaksoisesti pisimpään Ähtärissä. Kauppias Johansson aloitti liiketoiminnan paikalla vuonna 1881 rakentaen tontille ensimmäisen asuinrakennuksen ja varastorakennuksia. Nykyinen kaupparakennus rakennettiin vuonna 1911. Käynti liikerakennukseen oli rakennuksen kulmasta. Johtajan asunto oli alakerrassa ja konttorit ja kauppa-apulaiset yläkerrassa. Kiinteistö siirtyi Myllymäen Kauppa Osakeyhtiölle 1919 ja Kallion suvulle 1975. Liikerakennusta on uudistettu eri vaiheissa, nykyasu Asematien puolella on uudistettu 1940-1950-luvulla ajan henkeen. Nousunlahdentien puoli ja pihanpuoli on edelleen 1900-luvun alkupuolen asussa.

4. Matikainen. Paikalla on ollut liiketoimintaa vuodesta 1886, ensin makasiinaittoja, joita 1891 kauppias Matikaisen toimesta laajennettiin. Vuonna 1898 kiinteistö siirtyi Finnilälle, tiloissa asui Finnilän henkilökuntaa ja vuokralaisia. Finnilä myös rakennutti vuonna 1927 uuden asuinrakennuksen, jossa oli kolme huoneistoa henkilökunnalle. Nousunlahden tien varrella oleva liike-asuinrakennus on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä, Ikkunat ovat T-malliset, vuoraus vyöhykejakoisen ja satulakaton on pieniä kattofrontoneja. Pihapiirin takaosassa on myös uudehko omakotitalo.

5. Hänninen. Tontilla on sijainnut Hännisen vanhempi vuonna 1883 rakennettu talo. Nykyinen asuinrakennus on vuodelta 1893. Rakennus siirtyi Ähtärin kuluttajain osuusliikkeelle 1900-luvun alussa, 1920-luvulla liikerakennusta laajennettiin, myymäläsiipi rakentui Myllymäen raitin (Palkkikankaantien) varteen. Tämä liikeosa rakennuksesta on nykyisten omistajien aikana purettu. Kiinteistöön ovat liittyneet nyt jo puretut isot makasiini- ja tallirakennukset tien vastakkaisella puolella.

Hänninen

Pekkanen

6. Pekkanen edustaa Nousunlahdentien rakennuskannan vanhinta osaa. Päärakennusta on rakennettu vaiheittain: ydinosa on pystytetty vuonna 1905 ja rakennuksen siirryttyä 1918 kauppias Joel Pekkanen omistukseen on siinä tehty laajennus- ja muutostöitä. Päärakennus seisoo pääosin lohkokiviperustalla, lyhytnurkkaisen hirsirakennuksen ikkunat ovat T-malliset ja koristeellisesti kehystetyt, kuistit umpinaiset. Puutarhan rajaamassa rinteessä on tiilikatteinen saunarakennus ja lautarakenteinen 2-kerroksinen varastoaitta koristeellisine kaiteineen.

Kivilahti

7. Kivilahti. Asuinrakennus on rakennettu vaiheittain 1912-1938 välisenä aikana ja peruskorjattu 90-luvun lopulla. Aumakattoisen rakennuksen kookas kuisti hallitsee sisääntuloa, kuisti edustaa 30-luvun kerrostumaa. Asuinrakennuksen nurkat on korostettu vaakalistoituksella, T-ikkunat on uusittu alkuperäisen malliseksi, vuorilistat ovat puunoppakoristeiset. Tilan savusauna vuodelta 1878 on Ähtärin vanhimpia ja Oskari Kivilahden rakennuttama. Ulkorakennus sijaitsee poikittain asuinrakennukseen, rakennusryhmää ympäröi näyttävä puutarha. Pihapiiriä rajaava puusto ja tien varressa komeat puut korostavat muodostavan kiinnostavan maisematilan ja maamerkin Nousunlahdentiellä.

Honkamäki

8. Honkamäki on lohkokottu Väkyn tilasta. Päärakennus on rakennettu 1870-luvulla ja peruskorjattu 1980-luvulla. Päärakennus seisoo lohkokiviperustalla, leveä vaakalaudoitus suojaa seinä ja kuusiruutuisia ikkunoita kehystävät vuorilaudat, kuten leveä ylälista, ovat alueelle tyypillisiä.

Hienoa kivityötä edustava lohkokivinavetta on säännöllistä lohkokiveä tasakertaan, kivi myötäilee kauniisti myös ikkunan yläkaarta, rakennusryhmään kuuluvat lisäksi hirsirunkoinen piharakennus, jonka ikkunat ovat T-mallia, aitta, liiteri, lohkokivikellari ja riihirakennus. Pihapiiri on puutarhan ympäröimä ja muodostaa vastapäisen tilakeskuksen ja viljeltyjen alueiden kanssa eheän maisemakokonaisuuden.

Päiväkumpu

9. Myllymäki, Kuusisto. Paikalla on sijainnut Moksun rälssitilan vuodelta 1764 oleva Myllymäen torppa (entinen Haapamäen torppa). Tila siirtyessä vuonna 1936 Jussi ja Eeva Härköselälle, vanhat Nousunlahden ja Palkkiperäntien risteyksessä olleet asuin- ja talousrakennukset purettiin. Jussi ja Katri Kuusiston jälkeen rakennusta vuokrattiin. Rakennus on ollut pitkään tyhjiällä. Nykyinen päärakennus ja ulkorakennukset ovat 1930-luvun loppupuolelta. Asuinrakennus on säilyttänyt aikakautensa piirteet, komeaa pääkuistia kannattelevat näyttävät pylväät, ulko-ovi on kaksiosainen. 6-ruutuiset ikkunat ovat säilyneet alkuperäisinä, tiilikatolla on pikkufrontoneja. Aittarakennus sijaitsee poikittain asuinrakennukseen; siinä on sisäänvedetty sola, lautarunko on verhottu pysty-laudoituksella peiterimoin, päädyssä asuinhuoneet ja umpikuisti. Pihapiirissä on lisäksi sementtitiilinen navettarakennus.

10. Myllymäen koulu katso sivu 76

11. Päiväkummun vanhin osa on vuodelta 1910., Rakennusta laajennettiin sen siirryttyä 1923 maanmittausinsinööri Mölsän perheen omistukseen. Rouva piti tiloissa matkustajakotia ja taloon tarvittiin kaksi sisäänkäyntiä. Rakennusta kattaa hallitseva mansardikatto. Runko on tasakertaan hirttä, se on vuoraa-maton ja lyhytnurkkainen. Ikkunat ovat T-malliset, ylhäällä moniruutuiset.

12. Myllymäen museo on Myllymäen kylän vanhin rakennus, jonka Topias Pohjola rakensi 1845. Myllymäen kylätoimikunta kunnosti aittarakennuksen 1980-luvulla tilapäismuseoksi. Korkeaotsallinen aittarakennus on maalaamaton, astinkivinä edustalla Myllymäen aseman pumppuhuoneen astinkivet.

13. Kallio. Ensimmäinen maininta Kalliolammen Kallion torpasta on vuodelta 1852. Vuodesta 1880 lähtien tilaa asui torpparina Korsumäestä lähtöisin oleva Kaarle Abrahaminpoika, nykyisten omistajien isoisa. Kaarlen vanhin poika, Kaarle Valentin eli Kalle Kallio, lunasti torpan vuonna 1912 Ostolan Höyry-

Kallio

sahalta, jonka omistukseen torpan kantatilan, Kalliolammen, maat olivat siirtyneet.

Nykyinen päärakennus nousi vanhan viereen 1916-17. Sitä laajennettiin pohjoispäästään kymmenkunta vuotta myöhemmin, jolloin vanha torpan rakennus purettiin pois. Nykyinen ulkorakennus eläinsuojineen, aittoineen, puu- ja rekivajoineen sekä saunoineen on valmistunut samoihin aikoihin, 1927. Tuolloin myös vanhat talousrakennukset purettiin pois.

Paitsi maa- ja metsätaloutta, tilalla harjoitettiin myös mm. tiilien ja päreiden valmistusta, sekä viljan kuivausta ulkopuolisille. Kalle Kallio ajoi ja lastasi puutavaraa Myllymäen asemalla hevosellaan ja toimi vuodesta 1921 ensin kunnallisena ja sitten, vuodesta 1927 alkaen, valtiollisena vanginkuljettajana aina 1930-luvun lopulle. Vanginkuljettajan tehtävänä oli huolehtia vankien kuljettamisesta Karstulan ja Saarijärven käräjille ja Vaasan linnaan tuomittujen palauttamisesta takaisin junassa. Tehtävän hoitamista varten taloon oli asuinrakennuksen eteläpään huoneeseen rakennettu viisi vankiselliä. Kun vankien kuljetus ja tilapäinen säilytys lakkasivat, sellit purettiin eikä niistä enää näy jälkiä rakennuksessa.

Ryhdikäs, hirsirunkoinen asuinrakennus seisoo lohkokivillä. Satulakattoa kattaa komea saumapeltikate, jossa on säilytetty jalkarännit. Myös piiput ovat säilyttäneet alkuperäisen muotonsa. Vyöhykkeistä ulkovuorausta on korostettu värityksellä ja tehostelystoin. T-malliset ikkunat ovat alkuperäisen malliset, vain kapeissa yläikkunoissa on pieniä muutoksia. Suurikokoinen ulkorakennus on hirsi- ja osin sementtitiilirakenteinen, osin auma- ja satulakattoinen. Kokonaisuus on eheä, alkuperäiset piirteensä hienovaraisessa kunnostuksessa komeasti säilyttäneet. Hoidetussa pihapiirissä aistii puutarhanhoidon pitkät perinteet, ja poikkeuksellisen komea sijainti mäen laella, Kalliolammen yläpuolella, tekee kohteesta erityisen. Kallion tila on nykyään omistajasuvun vapaa-ajan ympäristö.

Linnavuoren huvimaja

14. Linnavuoresta muodostui kokoontumispaikka Myllymäen asema- ja kauppakylän muodostuttua. Siitä tuli kylän kesäinen kokoontumis- ja juhlapaikka, johon 1892 rakennettiin soitto- ja tanssilava ja kahvilarakennus. Alue on kunnostettu kyläläisten voimin. Vanha huvimaja on korjaustoimissa säilyttänyt alkuperäiset piirteensä.

15. Viri/Varpusenlinnan ns. ylätupa. Virin asuinrakennuksen vanhin osa rakennettiin 1880-luvulla ja asuinrakennusta laajennettiin kauppias Wiikin toimesta 1894. Alue oli ns. reservipaikka, johon koonnuttiin 1800-luvun lopulla sotaväen arvannostoon. Tilaisuudessa kukin nuorimies nosti arvan, jonka perusteella sitten joutui sotaväkeen tai siitä vapautettiin. Näissä tiloissa kauppias C. Finnilä aloitti toimintansa Myllymäellä. Tiloja on käytetty vuokratiloina mm. venäläisten topografien ryhmä majoittui 1910-luvulla, kasakkaryhmän majoituspaikkana valitustöiden aikana 1915-16. 1920-luvulla tiloissa toimi Myllymäen kansakoulun alakoulu ja 1925 Väärikkalan autokoulu. Aitoissa oli pikkukauppoja ja asuintiloja.

Kunniltaan heikentynyt asuinrakennus seisoo lohkokiviperustalla. Kapearunkoisen rakennuksen erikoisuus on kaksi erillistä kuisti: toinen on puolipyöreä lautakuisti (kuvassa), toinen on satulakattoinen ja luultavasti iältään vanhempi. Pihapiirissä on lisäksi kaksi erillistä hirsirakenteista ulkorakennusta, joista toisessa on ollut molemmissa päissä asuintiloja. Kiinteistölle johtavan tien varressa on talous- ja liikerakennus. Tämä lyhytnurkkainen hirsirakennus on vuoraamaton, sitä kattava huopakate ja välikatot ovat kunniltaan heikentyneet ja rakennus siten uhanalainen. Arviolta 1950-60-luvulla on tehty muutoksia ovat oven yläpuolella oleva katos sekä ikkunat ja ovi. Rakennuksen listoitus on vanha ja alueelle tyypillinen.

➤ Lue lisää Myllymäen talosta, sen omistajista ja elämästä talossa on artikkeli Ähtäri Seuran julkaisussa Ympyräinen 10, s.28-29).

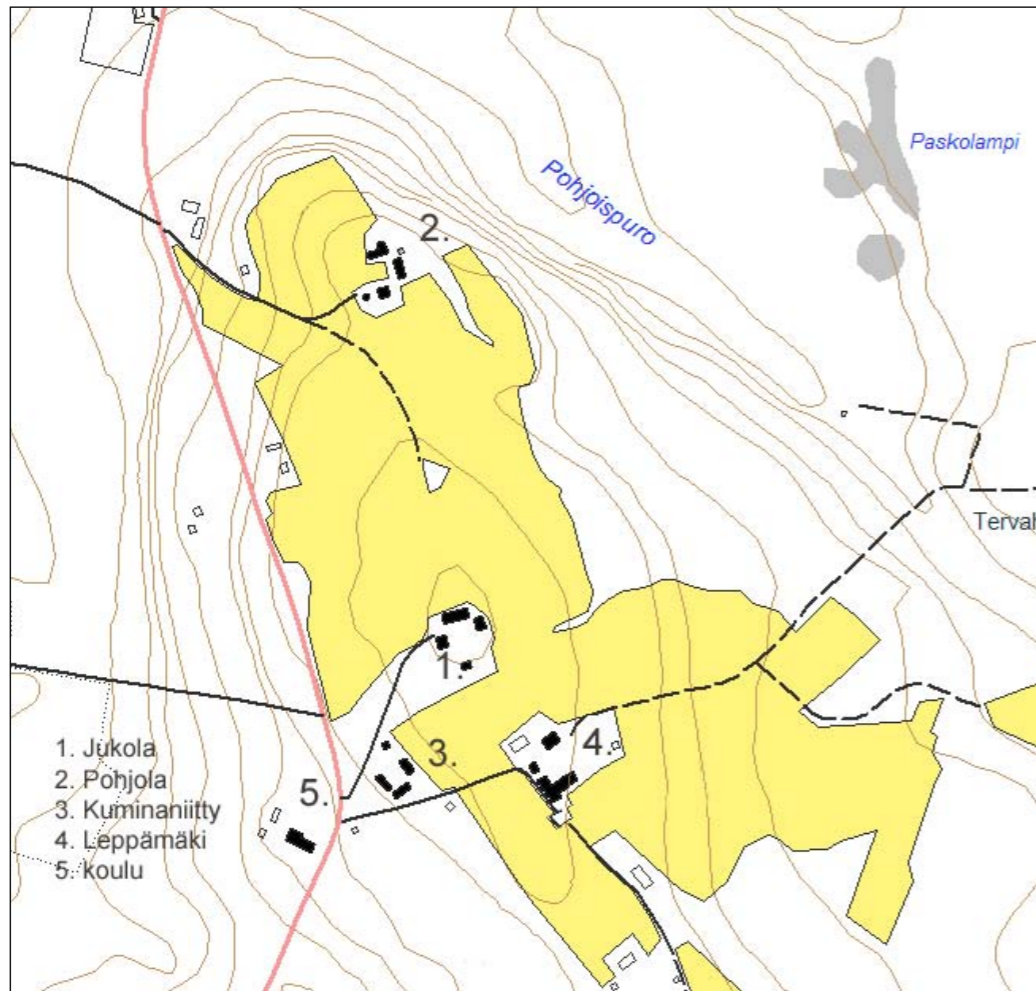

Viri/Varpusenlinnan ns. ylätuvan kuisti

Rämälä

Jukola

Rämälän maisemissa, taka-alalla Pohjolan pihapiiri

Ähtärin itäpuolella laajojen metsien ympäröimänä on 220 metriä korkea Rämälän mäki, alueensa korkeimpia. Rämälän laelta avautuu järvinäkymä alas Niemisvedelle. Mäen harjanteella sijaitseva Rämälän kylä on Suomenselälle tyypillisesti mäen laelle ja rinteille muotoutunut kulttuurimaisema. Kylän keskeisimmät talot ovat Rämälä eli Jukola, vanha kantatila sekä Pohjola, Leppämäki ja Kuminaniitty. Kylätie kulki aikoinaan Rämälän pihan läpi ja jatkui peltoaukean yli Pohjolan taloon, jolta avautuivat näkymät länteen Pemunselälle ja vanhalle tukinuittoreitille.

Rämälän mäen laella kohoava, mittasuhteiltaan vaikuttava **Jukola**, on rakennettu paikalla aiemmin olleen, pohjoisemmaksi siirretyn tilalle ja valmistui vuonna 1859. Sen rakensi taloon vävyksi tullut, rakennustaidoistaan tunnettu virtolaissyntyinen Herman Israelinpoika Viinikka, joka otti talon mukaan sukunimekseen Rämälä. Jaossa Rämälän talo siir-

rettiin etäämmäs naapuriin peltoavainion toiselle puolelle Pohjolaksi. 'Rämälän mestari' oli myös taitava takoja, talon monet yksilölliset helat, kuten lukot ja vetimet, ovat hänen käsialaansa, kuten ovetkin. Talon nimi Jukola, kun taloon tuli Keuruun Jukojärveltä vävyksi Juho Jukola. Jukolan talo ja sen alarinteessä sijaitseva Kuminaniitty ovat edelleen saman suvun edustajan hallussa.

Jukolan talon sivuosat ovat kaksikerroksiset ja keskellä on kolmikerroksinen ristikeskus. Hirsirunkoinen talo on vuorattu leveillä, keltaiseksi maalatuilla vaakaponttilaudoilla. Nurkat ja keskiosa on korostettu valkoisiksi maalatuin pystyraudoin. Keskiosan harjannetta on koristanut molemmin puolin ikkunoihin jäljittelevät puolikaaret. Räystäistä on koristanut pitsimäinen puulista, joka on myöhempien kattokorjauksen yhteydessä poistettu. Alakerran ikkunat on uusimisen yhteydessä vaihdettu kuusiruutuisiksi ja

Pohjolan päärakennus talviasussa

Rämälästä lohkaistun Kuminaniityn punamultainen päärakennus.

ullakkotilojen ikkunoiden vinoruudutus on vaihtunut kaksiosaiseksi lasiksi. Muuten rakennus on alkuperäisessä asussaan. Kuistit on rakennettu 1900-luvun puolella. Varsin herraskaiset sisätilat ovat sisältäneet kahdeksan suurta huonetta. Länsipäässä on 72 neliön suuruinen tupa. Talossa on myös erityisen suuri oma keittiötilansa. Itäisessä päässä on toiminut kyläkoulu aiemman tuhouduttua tulipalossa vuonna 1942, kunnes uusi koulu rakennettiin Jukolan maista lohkaistulle tontille. Yläkerrassa on ollut täyskorkeita huoneita, kuten takana keskellä salimainen kamari, jonka seinissä ja katoissa on ollut sablonikuvioidut tapetit ja lattiasa maalatut koristeaiheet. Pihapiirin muita rakennuksia ovat punamullalla maalatut pitkä aitta, vaja ja korkea leivintupa-aitta. Peltojen keskellä kiviaidan päällä on vanha harmaahirsinen todennäköinen riista-aitta.

Jukolasta pohjoiseen Rämälän tilan mailla sijaitsee tilan vanha emätalo, joka tällä paikallaan sai nimen **Pohjola**. Se ja sen pihapiirin rakennukset siirrettiin

tänne 1800-luvulla alkuperäisestä Rämälästä, jonka paikalle rakennettiin Jukola. Rämälän tilan mainitaan olleen saman suvun hallussa vuodesta 1707. Tilalla on ollut oma mylly ja sahalaitos sekä torppia. Alempana rinteessä sijaitsee pienempi, Rämälästä lohkaistu **Kuminaniitty**, joka käsittää punamultaisen pienen päärakennuksen, vajan ja pihan sivustalla ot-samallaisen, poskellisen vilja-aitan. Rämälän mäellä Jukolan talon etelänaapurissa sijaitsee **Leppämäki**, jonka vanha päärakennus on peräisin 1800-luvulta. Samoilta ajoilta ovat myös sen pihapiirin kivinavetan perusosa, hirsiset, punamultaiset aitta, syrjämpänä oleva vilja-aitta ja alhaalla pihaan tullessa rinteessä harmaahirsinen lato vuosilukumerkinnällä 1881. Leppämäki on ollut 1800-luvulta asti itsenäinen tilansa, josta on lohkottu pienempiä tiloja. Lähistöllä on erityinen tasainen paikka, Sikokallio, jonne kylän nuorison muistellaan kokoontuneen piiritansseihin ja laulelemaan. 1940-luvulla rakennettu Rämälän koulu on nykyään Rämälän kylätalo.

jainnut päärakennus on siirretty läheiseen, vuonna 1905 perustettuun Nurmelaan päärakennukseksi. Korkeimman mäen toisella puolella sijaitseva Mäentakanen, alun perin Toinen mäki on vuodelta 1848. Sen vuonna 1880 rakennettu savusauna on yksi harvoja vielä olemassa olevia vanhoja savusaunoja. Mäentakasen miehet olivat tunnettuja kiven käsittelytaidoistaan. Pihassa on tallessa heidän hakkaamansa, purossa olleen myllyn, kivet. Mäen takana toisella puolella sijaitsee pari vuotta aiemmin, vuonna 1845 perustettu Peltomäki. Sen nykyinen päärakennus on tehty Pienviljelijäliiton mallipiirustusten mukaan 1930-luvulla, samoin kuin Mäentakasentien varressa sijaitseva Mäntylehtokin, jonka pihalla on harvinaisen neliön mallinen navettarakennus. Muita taloja ovat vuonna 1875 perustettu **Puromäki** (kuvassa) ja vuonna 1875 perustettu Taka-aho kauniine pihapiireineen, hieman etäämpänä Niinilampi ja Hautamäki, jotka ovat olleet metsähallituksen torppia, sekä Taka-ahon lähistöllä Lehtisalo ja Puoleinen.

Ähtärin seudun metsänvartijahistoriaan liittyy korkealla, 206,6 metriä meren pinnan yläpuolella olevalla mäellä sijaitseva metallirakenteinen näkötorni. Se on rakennettu vuonna 1952 metsähallituksen palo-hälytystorniksi, mäellä aiemmin olleiden puisten tilalle. Näkötorninmäki oli suosittu kokoontumispaikka. Vanha kulkureitti on mennyt mäen päällä tornin ohi, alkaen Mäentakasesta ja jatkunut Rintalan talolle. Hiekkatien varrella on pitkälti jäljellä vanhaa samaloitunutta kiviäitää. Karjankulkuaukkoineen se muistuttaa ihmisen ja karjatalouden vaikutuksesta maisemaan.

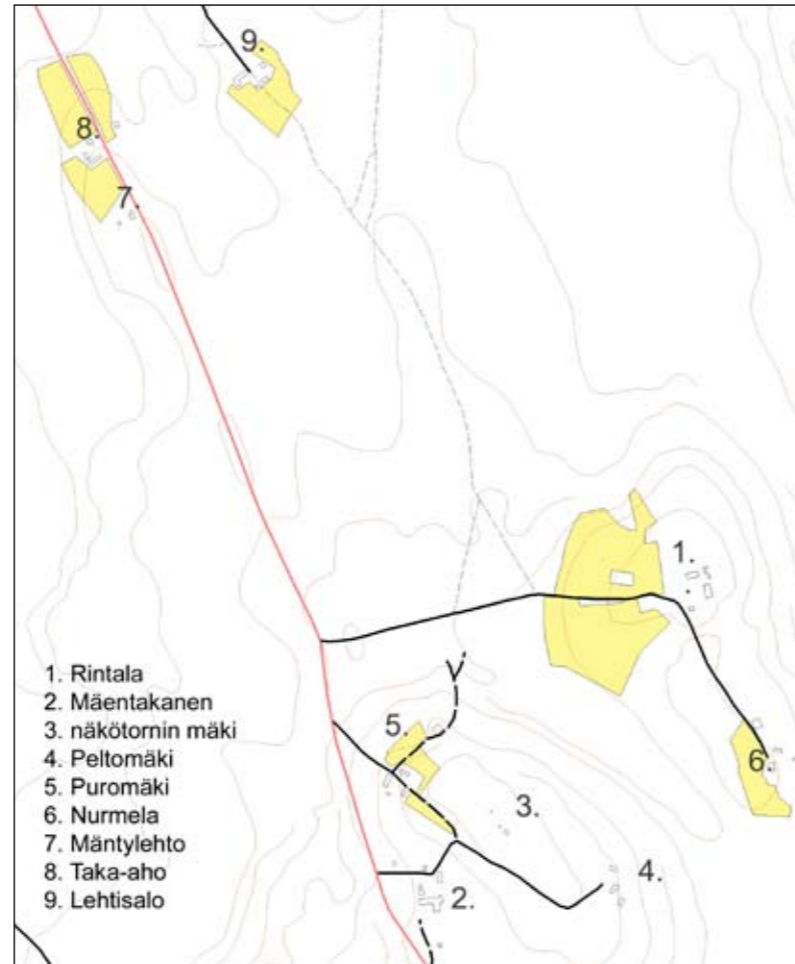
Puromäki

Anneli Vehkaniemi

Rintala

Noin parikymmentä kilometriä Ähtäristä etelään sijaitsee pieni omaleimainen vaarakylä, Rintala. Rintalan kylässä on ollut kaikkiaan 12 taloa, jotka on rakennettu pääosin 1800-1930-luvuilla. Vakinaisia asukkaita on enää 2 henkeä, kesäasukkaita sitäkin enemmän. Rakennukset ovat säilyttäneet alkuperäisen luonteensa eikä uudisrakentamista juurikaan ole. Rintalan kylä on ollut aikoinaan varsin omavarainen, tilakoot ovat olleet verrattain pieniä ja talot sijaitsevat lähes näköetäisyydellä toisistaan. Viljely on päättynyt, suuri osa pelloista on metsitetty. Kylässä pidetään suositut kyläjuhlat joka neljäs kesä ja julkaistaan omaa kylälehteä, yhteishenki kyläläisten kesken on aina ollut hyvä.

Rintala on edelleen kylän kokoava keskuspaikka, kylän ensimmäinen talo, joka on perustettu vuonna 1795. Monet kylän taloista on perustettu kantatalo Rintalan maille, ne ovat joko Rintalan torppia tai siitä tyttärille lohkotuja. Rintalan päärakennuksen perusosa on rakennettu 1890-luvulla ja sitä on laajennettu 1920-luvulla kaksoispäätymälliseksi. Räystääiden alusruoteissa on veistoksellista koristeellisuutta. Puolitoistakerroksinen päärakennus on vaaleaksi maalattu ja pihapiiriin muut rakennukset punamultaisia. Aitat ovat 1800-luvulta, toinen on malliltaan ylöspäin levenevä, liuha. Rintalan aiempi, toisessa paikkaa si-

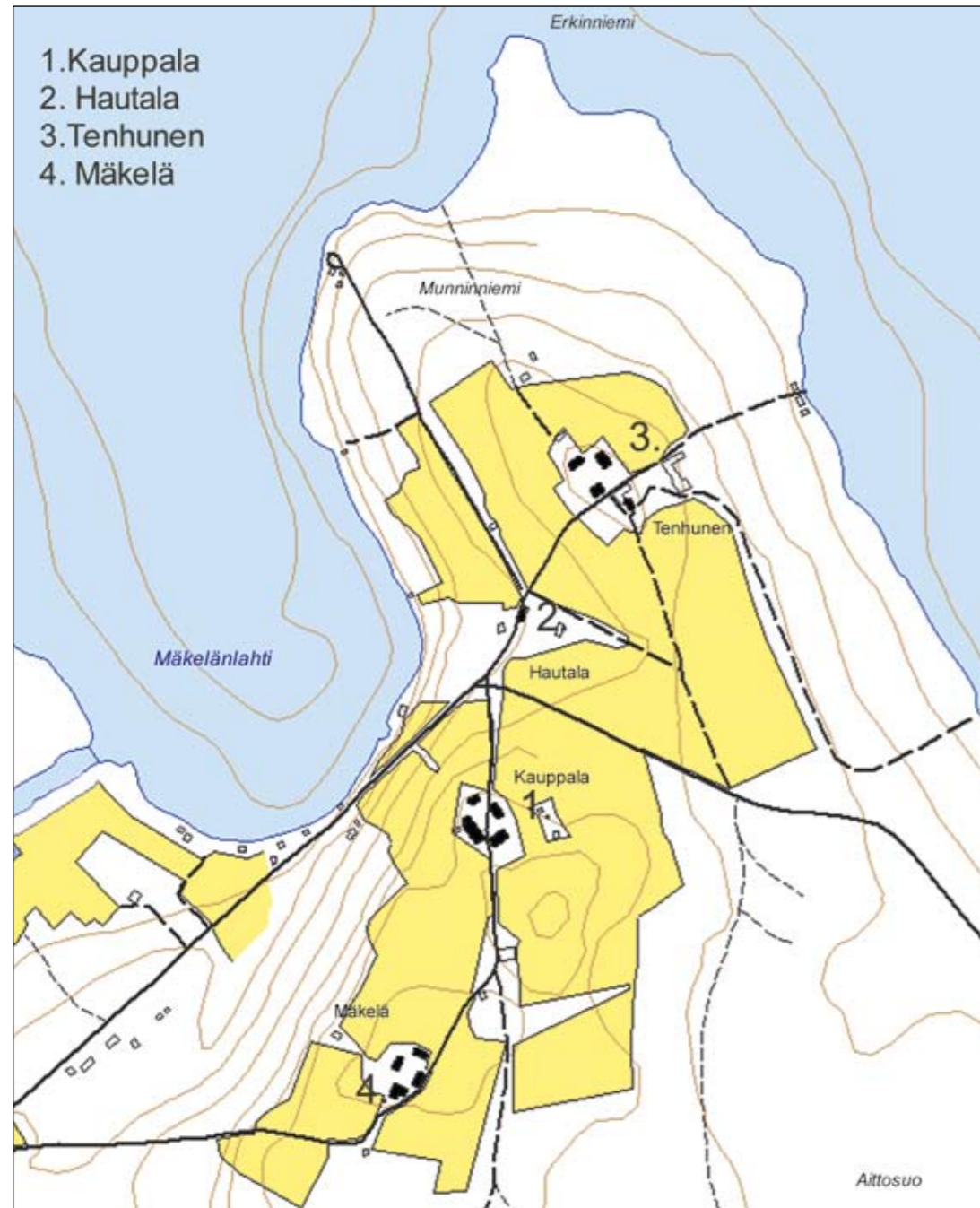

Rintala

Niemiskylä

Niemisveden eteläpuolella Mäkelänlahden rannalla sijaitsevan Niemiskylän maat ovat olleet Kangasalan Vääksyn kartanon eräasutusalueita. Sen räls-tiloista ja näiden torpista ovat kehittyneet omiksi itsenäisiksi tiloikseen sen keskeiset talot Tenhula, Kauppala, Hautala ja Mäkelä. Tiloilla on yhteinen, tiivis sukuhistoria. Miljööseen ja yhteiseen historiaan kuuluu lisäksi lahden toisella puolella, Hokkaskylällä sijaitseva Hokkalan (sittemmin Hokkasen) kanta-tila. Kylä on maisemallisesti merkittävä. Korkeuserot

ovat suuria, Tenhunen, Kauppala ja Mäkelä ovat sijoittuneet mäkien laelle, Hautala on maisematilassa alhaalla kylätien varressa. Reijosta Niemiskylään ja edelleen Muhoseen johtavalta tieltä sekä Mäkelästä Tenhuseen johtavan tien varrelta avautuu erilaisia kiinnostavia näkymiä alas Niemisvedelle ja Ähtärin vanhimpaan viljelymaisemaan. Maisema on säilynyt eheänä, asutus pysynyt paikoillaan. Vain muutama kesähuvila ja ranta sauna on rakentunut Niemisveden rantaan osaksi Niemiskylän kulttuurimaisemaa.

Hautala on vanha rälsitalo, Kangasalan Vääksyn kartanon metsästysmaita, kuten koko Niemiskylä. Hautalan päärakennus on valmistunut vuonna 1866. Pari vuotta myöhemmin siinä aloitti Ähtärin ensimmäinen kansakoulu. Kaksikerroksinen Hautala on ollut kylänsä perinteinen kokoontumis- ja pitopaikka, jonka tuvassa on pidetty häitä, hautajaisia, kinkereitä ja muita juhlia. Päärakennus on peruskorjattu 1990-luvun alussa, jolloin mm. alakerran asuinhuoneet kunnostettiin ja ikkunat uusittiin julkisivuverhouksen uusimisen yhteydessä. Punamultainen ja listoitusten oranssinkeltainen väri on säilyttänyt alkuperäisen mukainen ja lienee saanut vaikutteensa Pohjanmaan rannikkoseudulta. Pohjaratkaisu on tyyppillisen paritupamainen. Alhaalla on suuri tupa rakennuksen eteläpäässä. Tuvassa on 86 neliötä.

Toisessa päädyssä on keittiö, sisukamari ja piistupa, jonne aikanaan johdatettiin vieraat. Tupa oli aikaisemmin talon elämän keskipiste. Siellä kokattiin, ruokailtiin, nikkaroitiin ja nukuttiin. Hautalan pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi ison kiviavetan ja hevostallin rauniot. Navetan jyrkät graniittipaasikivet tiedetään tuodun Anturaniemestä. Nykyinen puimala-rakennus pihan itälaidalla on rakennettu 1950-1960-luvuilla, paikalla on ollut aikoinaan iso hirsinen aitta, joka on siirretty Reijoon Arne Hautalan talon pihapiiriin eläinsuojaksi. Hevostie on vanhastaan mennyt Kauppalan ja Hautalan pihojen läpi Tenhuseen ja edelleen Muhoseen. Nykyinen Reijosta Myllymäelle johtavan tien oikaistu linjaus menee Hautalan ja Kauppalan talon välistä, Hautalan ja Tenhusen peltosarkojen poikki.

Hautala

Tenhusen, vanhan rälssitilan laaja, kuusiaidan ympäröimä pihapiiri rajautuu ympärillä oleviin viljelyksiin. Tuulimylly (kuvaus sivulla 55) seisoo puistomaisen pihapiirin reunalla taloa Hautalan suunnasta lähesyttävässä ja on ainoa alkuperäisellä paikallaan säilynyt tuulimylly Ähtärissä. Tenhusen pihapiiri on vanha ja muotoutunut nykyasuunsa 1940-luvulla. Silloin purettiin vanha hirsirunkoinen päärakennus, jonka suuri kokoinen kivirunkoinen, rapattu päärakennus korvasi. Pihapiirissä poikittain päärakennukseen seisoo hirsirakenteinen, tervalla käsitelty, kaksikerroksinen, savitiilikatteinen luhtiaitta. Sen luhtia kannattavat koristeellisesti veistetyt puupilasterit. Luhtiaidin solan aukotuksissa on karjalaistyypisiä aiheita.

Tuomo Härkönen

Tenhusen luhti

Luhti on rakennettu tilan vanhojen riilien hirsistä, sekini 1940-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi pienempi, punatiilinen asuinrakennus vuodelta 1965. Pihapiiriin kaksi talousrakennusta; suurikokoiset, päämassaltaan kaksikerroksiset ja moniosaiset, osin kivi-, tiili- ja puurakenteiset talousrakennukset muodostavat tuotantopihan, kiviosa on kappale entistä navettarakennusta. Vilja-aitta seisoo viljelysten reunalla. Pihapiiriä rajaava kolmimetrinen, leveä ja hoidettu kuusiaita on myös 1940-luvun kerrostumaa. Tenhusen miljöö on maisemallisesti, rakennuskannaltaan ja kasvillisuudeltaan kiinnostava, sen viljelykulttuuri on Ähtärin vanhimpia. Tietoa Tenhusen pihapiiristä tulisi lisätä jatkoinventoinnein.

Kuusiaita rajaa Tenhusen pihapiiriä

Sisääntulo Tenhusen kuusiaidan rajaamaan pihapiiriin

Kauppala

Taloista entisen kruunun rälssitilan **Kauppalan** ensimmäinen lamputi oli vuosina 1639-1663 Yrjö Heikinpoika Hokkanen. Nimi Kauppala esiintyy ensimmäisen kerran 1700-luvulla, jolloin isäntänä oli taloon vävyksi tullut Juho Heikinpoika Kauppala. Tila on kokenut monta jakoa, erityisesti Myllymäen seudulla on paljon Kauppalasta juontuvia itsenäistyneitä torppia ja palstatiloja. Kauppalan herraskainen, ulkomitoiltaan arviolta 10x19-20 metriä oleva päärakennus on rakennettu 1800-luvun puolella. Sen valoisa näyttävä lasikuistia on korotettu ilmeisesti 1910-luvulla. Kauppalan talon vanha emäntä Hilda muistetaan ak-

tiivina kunnallispoliitikkona, jonka aikana Kauppalan suuressa tuvassa pidettiin monia tilaisuuksia. Pihapiirin muita rakennuksia ovat punamultainen aitta, tiilinen navetta vuodelta 1959 sekä 1950-luvun alussa rakennettu vaalea rintamamiestalo. Pihapiirissä on säilynyt vanhaa koristekasvillisuutta, aitan takana on kaunis hyötypuutarha kymmenine omenapuineen. Lajisto on kiinnostava ja tulisi inventoida. Kauppalan talon pihapiiri rakennuksineen muodostaa historiallisen ja hämmästyttävän autenttisen säilyneen kokonaisuuden.

Näkymä Kauppalan pihapiiristä alas Niemisvedelle

Mäkelä

Mäkelä sijaitsee korkealla Niemisveden yläpuolella, Kauppalaista Reijoon kulkevan kylätien varressa. Pihapiirin rakennukset ryhmittyvät suorakaiteen muotoon, pitkä aittarakennus myötäilee tietä. Vanha päärakennus on palanut 1920-luvulla. Nykyinen 1980-luvulla rakennettu päärakennus on rakennettu mahdollisesti aiemmin palaneen talon paikalle. Pihapiirin vanha asuinrakennus lienee 1800-luvulta, ja muuttui päärakennukseksi edellisen tuhouduttua. Mäkelän navetta on suuri L-muotoinen kiviinavetta, johon liittyy hirsirunkoinen poikkiosa. Pihapiirissä on myös suurikokoinen neliosainen talousrakennus (kuvassa), jonka päässä on mm. hellahuone ja leivinuuni, seuraavat aittahuoneet ovat olleet nukku-ma-aitta, jauhoaitta ja halkoliiteri.

1900-luvun alkupuolella tilaa piti ja sitä kehitti merikapteeni Lybeck. Hänen aikanaan talo tuotti oman sähkönsä. Muistona ajasta on tien varren hirsinen varastorakennus jossa generaattori sijaitsi. Lybeckin tarkoituksena oli myös perustaa puisto, joka olisi ulottunut talon pihapiiristä aina Niemisveden rantaan saakka. Lybeckin kerrotaan myös tuoneen meriltä palvelukseensa Ähtärin ensimmäisen värillisen. Nykyiselle Käkisalmeista tulleelle omistajasuvulle tila on siirtynyt vuonna 1945. Tilalla on ollut useita omistajia. Omistajista tiedetään ainakin naapurista Kauppalaista lähtöisin olleen Kustaa Kauppalan isännöineen Mäkelää ja siirtyneen 1838 Saarijärvelle.

Kauppalan kaksikerroksinen kuisti

Mäkelän talousrakennus

Mäkelän vanha päärakennus

Peränteen kulttuurimaisemaa, taustalla Jaakkolanmäki

OSA III Tulevaisuus

7 Kulttuuriympäristön hoito

Maisema

Maisemanhoidon tarvetta suunniteltaessa keskeistä on riittävä tieto alueesta ja sen ominaisuuksista: mitkä ovat alueen ominaispiirteet ja missä ovat sen arvot. Ähtärissä maisemanhoitoa on toistaiseksi käsitelty niukasti, vain Peränteellä on vuonna 1995 laadittu metsäluonnon hoitoon painottunut maisemanhoitosuunnitelma. Peränteen suunnitelma tulisikin päivittää ja siihen tulisi liittää painokkaasti mukaan myös kulttuuriympäristön hoito. Rantaosayleiskaavatyö Peränteellä tuotti merkittävän määrän tietoa alueen rakennuskannasta, minkä vuoksi sitä voisi suunnitelmassa hyödyntää. Myös Ähtärin keskustaan on eri yhteyksissä laadittu kehittämissuunnitelmia ja järjestetty suunnittelukilpailu. Ne ovat osaltaan sivunneet keskustan taajamakuvan kehittämistä ja ympäristöhoitotoimia. Mahdollisuuksia keskustan kehittämiseksi riittää kuitenkin edelleen. Ähtärin eri kylille tulisi laatia kyläsuunnitelmia asukkaiden ja asiantuntijoiden yhteistyönä. Erityisesti suunnitelmaa ja toteutusta kaivataan Myllymäellä. Myös Ähtärinranta kaipaa erityistä huomiota. Maisemanhoitotarvetta ja mahdollisuuksia tulisi kartoittaa myös Ähtärin tiemaisemien ja ranta-asutuksen osalta.

Pellot ja tienvarret

Vuosisatoja jatkuneen maanviljelyn leimaama avoin ja yhtenäinen viljelymaisema on arvokasta kulttuuriympäristöä. Viljelykset Ähtärissä sijaitsevat entisillä kaskimailla mäkien rinteillä ja vesien varsilla laaksoissa ja muodostavat maiseman rungon. Vanhimmat rakennuspaikat sijaitsevat poikkeuksetta ympäristönsä parhaimmilla paikoilla. Vanhat säilyneet rakennukset ovat kulttuuriympäristön arvokohteita. Rajautuvat viljelykset ovat olleet perinteisesti avoimia ja maisematila usein nykyistä laajempi. Rantavyöhykkeen laiduntamisen päätyttyä, kesäasutuksen levittäytyessä myös viljelyalueille ja rantametsien metsitysten myötä maisematila on aikaisempaa suljetumpi.

Parasta viljellyn maiseman hoitoa on viljelyn jatkaminen. Viljelystä luovuttaessa maisemaa uhkaa sulkeutuminen, metsittäminen sulkee sen varmasti. Käytettävissä olevat vaihtoehdot tuleekin tutkia tarkoin. Ratkaisuna voi olla maisemapellon perustaminen tai maanvuokraus. Yksipuolisen tuotantopellon reuna-työhyökkeet, avo-ojat, metsäsaarekkeet ja yksittäiset puut kannattaa säilyttää.

Maisemaa tarkastellaan usein tieltä käsin, siksi tienvarsilta avautuvat maisemat ovat tärkeitä maisemanhoidon kohteita. Siisti kyläympäristö on alueensa miellyttävä käyntikortti. Hoidetut pihapiirit ja rakennusten takapihat viestittävät talon tavoista ja ovat

Keskikesän kukkaloistoa kesantopellolla

Lamminmäellä tiemaisemaa rajaavat komeat kiviaidat

Montinniemessä kylätie halkoo pihapiirejä ja avaa tiellä kuljijalle kiinnostavia näkymiä.

Rantapeltojen metsitys on monin paikoin Ähtärissä sulkenut vesinäkymiä.

Keväiset harvennukset Jokiniemessä, tiemaisemassa, avasivat edustavia näkymiä.

tärkeä osa yhteistä maisemaa. Rakennusten kunto ja ulkonäkö vaikuttavat mielikuvaan, jonka alueesta muodostaa. Autioituneet talot nähdään vähitellen maisemallisina ongelmina. Pensaikkoo ja vesakkoa suunnitelmallisesti raivaamalla voidaan avata kulkijalle usein hienoja pelto- ja vesimaisemia. Linja-autokatosten, aitojen ja opasteiden, postilaatikoiden jne. yhtenäisyys ja oma yhteinen ja suunniteltu ilma antaa alueesta myönteisen vaikutelman. Kunnoltaan heikentyneet rakennukset on korjattava. Erityisesti tienvarsiin rajautuvat metsät, rantametsät ja lakimetsä ovat maisemallisesti tärkeitä. Maisemapainotteinen huolella laadittu metsäsuunnitelma huomioi niiden arvot.

Pihat ja puutarhat

Vanhoille ähtäriläisille pihaille on leimallista selkeys ja konstailemattomuus. Pihapiirin toiminnot ovat muotoutuneet vuosikymmenien ja jopa vuosisatojen aikana. Maatilojen pihapiirit ovat pitkään olleet yhden pihan ympärillä, maatalouskoneet ovat kuitenkin kasvaneet ja käytännön syistä yhä useammin tilakeskuksessa on kaksi pihaa. Tarkoituksenmukaisuus leimaa kasvien sijoittelua, puut ja pensaat sitovat rakennukset maisemaan. Näitä periaatteita tulisi jatkossakin noudattaa – siirtää myös uusiin pihoihin ja sopeuttaa ne siten paremmin yhteiseen maisemaan.

Vanhoissa pihapiireissä on erityisen arvokasta vanha, vuosien saatossa itsestään kehittynyt pihanurmi. Sen lajisto koostuu useista kestävästä heinälajeista, jotka ovat sopeutuneet kestävästi vaikeisiin oloihin ja tallautu. Vanhan pihan henkeen sopivia pintoja ovat pihanurmen lisäksi luonnonhiekkia ja –sora, jotka kunnioittavat pihan henkeä. Myös muut piharakennelmat, kalusteet ja valaisimet tulisi sovittaa rakennukseen ja ympäristöön sopiviksi.

Pihakasveista kannattaa edelleen suosia paikkakunnalle luonteenomaista, perinteisesti käytettyä kasvillisuutta, kuten kotimaisia luonnonpuita ja pensaita sekä perinteisesti käytettyjä jalopuita. Pihakasvien tarkoituksena on liittää rakennukset ympäröivään maisemaan. Luontevimmin se tapahtuu kotimaisten, alueella viihtyvien ja helppohoitosten lajien avulla. Ne kestävät vaikeita talvia, kasvavat nopeasti ja niistä saadaan pian ja varmasti pihapiiriin riittävä peruskasvillisuus. Pihapuut, aidanteet ja puukujat ovat vaalimisen arvoisia pihapiirien rikastuttajia.

Viime vuosina markkinoille on tullut paljon uusia koristekasveja ja puita, jotka usein ovat tuontimateriaalia. Ne poikkeavat ainakin kasvutavaltaan, muodoltaan ja väritykseltään perinteisistä lajeista ja ovat alueella vieras elementti, joka ei perinnemaisemaan sovi. Niiltä puuttuu usein myös kestävyys ankarissa ilmasto-olosuhteissa.

Kasvillisuuden merkitys kulttuurimaiseman arvotekijänä korostuu ja on parhaimminkin säilynyt Ähtärin talonpoikaisissa ympäristöissä, rautatienasemien puistoissa ja metsäopetuksen Tuomarniemellä. Vanha ähtäriläinen pihapiiri erottuu jo kauas: kuusiaita, pihaa korostavat yksittäiset jalokuuset, omenatarha ja koivujen rivi leimaavat pihapiirejä ja tienvarsia mm. Vääräkoskella, Niemiskylän Tenhuseissa ja Kauppalassa, Keuruuntien varrella Isomäellä ja Vehmasmäessä Laajantien varressa.

Heinikon seassa sinnittelevä harvinainen tulppaanilajike tulisi pikaisesti pelastaa.

Kasvimaan reunalla, Ähtärinrannalla kukoistavat vanhan ajan narsissit.

Uusin rakennuskanta Ouluveden rannalla kuvan vasemmassa laidassa erottuu voimakkaasti suojaavan puuston ollessa vielä kehittymätöntä.

Rakennettu ympäristö

Rakennetun ympäristön hoidossa on tärkeää historiallisten, rakennustaiteellisten ja maisemallisten arvojen tunnistaminen. Merkittävä osa Ähtärin vanhaa, arvokasta rakennuskantaa on viime vuosikymmenien aikana hävinnyt tai niiden sisältämiä arvoja on väärin korjaustoimien yhteydessä menetetty. Osa säilyneestä rakennusperinnöstäkin on kunnoltaan heikentyneinä uhanalaisia ja niiden korjaustoimien suunnittelulla ja toteuttamisella on kiire. Valitetta-

vaa mutta todennäköistä on, että osa näistä kohteista tullaan lähivuosina menettämään. Vanhoihin rakennuksiin sisältyy mittaamaton määrä työtä, jonka arvo tulisi säilyttää ja hyödyntää eikä mitään tulisi enää tarpeettomasti muuttaa tai hävittää. Tulee myös muistaa, että jokainen pihapiirin rakennus on tärkeä osa kokonaisuutta; toisaalta yhdenkin rakennuksen säilyttäminen tuleville polville ansaitsee kiitoksen ja on osoitus omistajansa kulttuuritajusta.

Erittäin heikkokuntoinen rakennus tienvarressa Ähtärinrannalla

Ähtärinrannan Kytölä komeine kuisteineen ja alkuperäisine ikkunoineen seisoo kuvassa alkuperäisellä paikallaan. Keväällä 2009 talo seisoo numeroituna lähdössä kohti uutta pystytyspaikkaa Itä-Suomessa.

Vuorimäessä Liesjärventien varressa kulttuuriympäristön arvot säilyvät, maatilan vanhaa rakennusta ollaan kunnostamassa vapaa-ajan asunnoksi. Hyväkuntoinen rakennus on tarjonnut monia iloisia yllätyksiä kunnostajilleen.

Korjausrakentaminen:

Säännöllinen huolto ja kunnossapito ovat vanhan rakennuskannan parasta hoitoa. Kun tarvittavat huoltotoimet tehdään säännöllisesti, vältetään raskailta ja kalliilta korjauksilta ja niiden mukanaan tuomilta mahdollisilta virheiltä. Kun vesikatto, räystäät ja perustus ovat kunnossa, on rakennuksen ylläpito useimmiten lähinnä kunnan tarkkailua. Korjaustoimenpiteet tulisi tehdä vanhan rakennuksen ehdoilla ja siihen sopeuttaen ja korjata vain välttämättömin. Korjaukset tulisi myös toteuttaa siten, että ne tarvittaessa esim. arvostusten muuttuessa olisi poistettavissa ja rakenteet palautettavissa ennalleen. Rakennuksen täydellisen korjauksen sijasta tulisi pyrkiä kustannuksiltaan edulliseen ns. säilyttävään korjaukseen. Vanhan rakennuksen osia ei voi korvata uusilla materiaaleilla ja menetelmillä, menettämättä osaa rakennuksen kulttuurihistoriallisesti arvosta.

Vesikatto suojaa rakennuksen muita osia ja onkin rakennuksen keskeisiä, ajoittain toistuvia korjauskohtia. Kattomateriaali on merkittävä maisemaan vaikuttava tekijä ja siksi sen valinta on tärkeä. Konesaumattu pelti, huopa, tiili ja päre ovat suosittavia ratkaisuja. Suositut teräksiset tiiliprofiilijäljitelmät tulevat valitettavan voimakkaasti esille arvokkaassa kulttuurimaisemassa. Näitä materiaali-jäljitelmiä sekä muovitettuja peltikatteita tulisi välttää vanhojen rakennusten katoilla, sillä kova materiaali ja synteettiset värit eivät sovi perinteisiin rakennustapoihin ja rakennuksiin.

Jos etelänpuoleisissa ikkunoissa on lahovika, korjataan vain vialliset osat. Jos lautavuorauksen alaosa on kulunut, korjataan vain se eikä koko vuorausta. Lisälämmöneristykset eivät saa muuttaa talon ulkonäköä ulkona eivätkä sisällä. Vanhojen rakennusten kauneus perustuu niiden herkästi turmeltuviin mittasuhteisiin kuten ikkuna-aukotukseen. Ähtärissäkin törmää vanhoihin rakennuksiin, joissa ruutuikkunoiden korvaaminen maisema-ikkunoilla on muuttanut koko talon ulkonäön. Perinteinen punamultamaali on halpa, helppo ja hyvä ulkomaali, samoin perinteinen pellavaöljymaali. Kulttuuriarvot huomioon ottaen korjausrakentamista käsittelevää kirjallisuutta on runsaasti saatavilla. Tärkeää on löytää korjaajia, jotka osaavat ja haluavat etsiä vanhaa rakennusta kunnioittavia korjausmenetelmiä ja aitoja materiaaleja.

Myös muiden rakennusten kunnosta on huolehdittava. Aitat, ladot, maitolaiturit ja portit ovat osa kulttuurimaisemaa. Vaikka kaikille rakennuksille ja rakennelmille ei löytyisikään taloudellista hyötykäyttöä, ovat niiden sisältämät arvot merkittävät ja ehdottomasti vaalimisen arvoisia.

Myös 70-luvun liiketalot ovat osa kulttuuriympäristöä, jotka tulevaisuudessa julkisivukorjauksissa tulisi kunnostaa alkuperäisillä materiaaleilla.

Museovirasto julkaisee mm. korjauskortisarjaa, joka opastaa korjaamaan ja kunnostamaan vanhaa rakennusta oikein ja taloudellisesti. Museoviraston korjauskortisto koostuu vihkosista, joissa annetaan käytännönläheisiä ohjeita säästävään peruskorjaukseen eri rakennusosille. Kortteja on mm. pelti-, huopa-, tiili- ja pärekatoista, ikkunoista ja ovista, pinkopahvituksista, hirsirungosta, kalkkimaalauksesta jne. Osoitteessa <http://www.nba.fi/fi/korjauskortit> on mahdollisuus korjauskorttien sähköisiin PDF-versioihin. PDF-korjauskortteja ei kuitenkaan voi tulostaa. Niitä ja muita Museoviraston julkaisuja voi tilata esimerkiksi postiennakolla.

➤ Ilmajoella sijaitsevan Rakennuskulttuurikeskus Herralan sivuille osoitteeseen <http://www.rakennuskulttuurikeskusherrala.fi> on koottu korjausrakentamisopas-sivusto ja mm. tietoa korjausrakentamisalan kirjallisuudesta. Herralassa on myös monipuolinen korjausrakentamisalan käsikirjasto, johon yleisö voi tutustua.

➤ Runsaasti tietoa, lukuisia linkkejä ja ajankohtaista tietoa kulttuuriympäristöstä on koottu Museoviraston ja ympäristöministeriön ylläpitämille kiinnostaville sivuille osoitteeseen <http://www.rakennusperinto.fi>

➤ Katso myös Seinäjoen ammattikorkeakoulun SEAMK:in konservoinnin koulutusohjelman sivut osoitteessa <http://www.seamk.fi>

Uudisrakentaminen:

Kulttuurimaisemassa uusi rakentaminen on suunniteltava tavallista huolellisemmin, jotta vältetään niiltä maisemahäiriöiltä, joita huonosti valitut rakennuspaiikat ja alueelle oudot talotyypit ovat paikoin aiheuttaneet. Onnekkainta on, mikäli laajennusvaraa löytyy ullakolta tai olevista piharakennuksista. Ullakkoa on perinteisesti käytetty lisärakentamiseen. Mikäli sitä ei ole käytettävissä, talon jatkaminen pituussuunnassa leveyden ja korkeuden pysyessä entisellään on hyvä vaihtoehto. Perinteisesti talonpoikaistalon kokoa on kasvatettu lisäämällä tupa tai kamareita rakennuksen jatkoksi. On kuitenkin tärkeää ettei talon perushahmoa rikota ja sovitetaan olemassa olevaan sopeuttaen. Uudisrakentamisen tulisi noudatella enemmän paikan vanhoja, hyväksi koettuja periaatteita. Vanhaa ei kuitenkaan tule jäljitellä, vaan uusi rakennus pitää voida tunnistaa oman aikansa edustajaksi ja vanhan ympäristön täydentäjäksi.

Suosittelavin ulkomuoto alueen uudisrakennuksille ja täydennysrakentamiselle on suorakaiteenmuotoinen, melko kapearunkoinen, yksi- tai puolitoistakeroksinen, loivaharjakattoinen talo, jossa on kapeat ja korkeat puitejaolliset ikkunat. Sopivin julkisivumateriaali on edelleen lautaverhous, esim. rimalaudotus, perinteisellä punamullalla tai vaaleilla sävyillä maalattuna. Suositeltavin kattomateriaali on tiili- tai peltikate, jäljitelmä materiaaleja tulisi välttää. Tuotantorakennuksien, kuten kuivureiden, viljasiilojen, konehallien, eläinsuojien rakentaminen tulisi sovittaa mahdollisimman hyvin ympäristöönsä ja maisemaan. Puun käyttäminen pellin sijaan tuotantorakennusten julkisivussa sovitaa tuotantorakennukset osaksi ympäristöään.

Kunnostajan 10 käskyä

(Ulla Raholan kiertonäyttelystä Ihmisten talot, museovirasto 1989)

1. Älä korjaa kunnossa olevaa, älä uusi korjattavissa olevaa. Paikkaa ja kunnosta.
2. Selvitä vaurion syy ja poista se. Korjaa vasta sitten ja korjaa entiselleen.
3. Käytä samoja materiaaleja ja työmenetelmiä kuin ennenkin on käytetty. Älä kokeile uutuuksia.
4. Säilytä vanha rakennus. Ellei se olisi kelvollinen, ei talosta olisi koskaan tullut vanhaa.
5. Jos voit, asu talossasi vuosi ennen kuin ryhdyt korjaamaan sitä. Ellei talosi riitä sinulle, vaihda mieluummin taloa.
6. Älä korjaa materiaaleja, joita et voi myöhemmin vaihtaa tai korjata. Älä laiminlyö huoltotöitä. Useimmat vauriot aiheutuvat huonosta hoidosta ja väärästä korjauksesta.
7. Vanhojen rakennusten kauneus on niiden herkästi turmeltuvissa mittasuhteissa. Lämpötaloudelliset korjaukset eivät saa määrätä rakennuksen ulkonäköä. Useimmiten riittää seinärakenteiden tiivistäminen ja yläpohjan lisäeristys.
8. Hyväksy epäsäännöllisyyksiä, mutkia ja vinoutta, pientä epäkäytännöllisyyttä. Hyväksy tyylikerrostumia ja vanhanaikaisia ratkaisuja.
9. Hylkää tyyli- ja materiaali-jäljitelmät.
10. Hylkää haaveet alkuperäistämisestä. Muutokset ovat osa rakennusten historiaa. Palauttaminen onnistuu vain harvoin.

Jos sinulla on varaa rikkoa näitä käskyjä, sinulla on varaa rakentaa mielesi mukaan uusi talo. Kenelläkään ei ole varaa väittää, että satavuotias talo olisi huonosti rakennettu.

Kiinteät muinaisjäännökset ja niistä huolehtiminen

Laki kiinteistä muinaisjäännöksistä

Kaikki kiinteät muinaisjäännökset eli arkeologiset kohteet on rauhoitettu sellaisenaan muinaismuistolain perusteella. Niitä ei saa kaivaa, poistaa, peittää, siirtää tai muulla tavoin kajota niihin tai vahingoittaa niitä. Lain suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat mm. muinaiset hautaröykkiöt, kalmistot ja asuinpaikat, kalliomaalaukset, uhrikivet ja huomattavien rakennusten rauniot. Myös ensimmäisen maailmansodan puolustusvarustukseen liittyvät rakenteet ja rakennelmat, kuten Ähtärin juoksuhaudat, korsut eli lintaa- ja muut kaivannot ovat muinaismuistolain tarkoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Sekä kiinteistä että irtolöydöistä tulee ilmoittaa museovirastoon. Kaikessa maankäytön suunnittelussa on huomioitava mahdolliset arkeologiset löydöt.

Muinaisjäännösten hoidosta

Muinaisjäännökset ovat usein maa- ja metsätalouden harjoittajan maalla, näin ollen on maanomistaja keskeinen muinaisjäännösten säilymisen turvaaja. Arkeologisia kohteita saavat hoitaa vain ne, jotka ovat hakemuksesta saaneet hoitoluvan museovirastosta. Käytännössä hoitotoimet toteutetaan yhteistyössä museoviraston ja maanomistajan kesken, jolloin maanomistaja tekee hoitotyötä museoviraston valvonnassa. Pääasiainen hoito on muinaisjäännösten kunnostamista raivaamalla säännöllisin väliajoin peittävä kasvillisuus, jotta kohde pysyisi näkyvillä. Hoito-alue käsittää usein kohteen ja sen välittömän ympäristön sekä ns. muinaisjäännöksen suoja-alueen muodostaman maisemallisen kokonaisuuden. Jos maankäyttöhanke koskee muinaisjäännöskohdetta, on rakennuttaja yleensä velvollinen korvaamaan tarvittavat tutkimukset. Museoviraston Vaasan toimipisteessä toimii muinaisjäännösten asiantuntijana arkeologi, joka neuvoo mm. muinaisjäännösten hoitoon liittyvissä asioissa.

Perinnebiotooppien hoito

Luonnonniityille ja hakamaille on tyypillistä maaperän ravinteiden niukkuus, monilajisuus ja usein myös kasvillisuuden mataluus. Niitylajisto hyötyy ravinteiden niukkuudesta, valoisuudesta, laiduntamisesta ja niitosta. Hoidon päätyttyä maaperän ravinnemäärät nousevat, kun vanhat kuihtuneet kasvit jäävät lahotessaan lannoittamaan maaperää. Kuolleista kasveista muodostuu paksu karikekerros, jonka läpi hennommat kasvit eivät pysty tunkeutumaan. Vähitellen korkeat typensuosijakasvit valtaavat alaa ja tukahduttavat matalan niitylajiston. Lopulta puut ja pensaikat valtaavat alan.

Perinnebiotoopin säilyminen vaatii jatkuvaa hoitoa. Hoidon peruseriaatteena on poistaa kasvukauden aikana syntyvä kasvimassa ja siihen sitoutuneet ravinteet joko laiduntamalla tai niittämällä. Laidunnettaessa on tärkeää, että perinnebiotooppeja aidataan omiksi lohkoiksi, erilleen lannoitetuista peltolaitumista. Näin estetään ravinteiden kulkeutuminen eläinten mukana pelloilta perinnebiotoopille. Lisäksi eläinten määrä tulee sovittaa laidunalueen kokoon, jottei maa polkeenu rikki tai liika syömittä jäänyt heinä jää rehevöittämään maaperää. Niitettävillä kohteilla niitetyn heinänsäilöintijätteen poiskuljetus on

tärkeää, ettei se lisää entisestään maaperän ravinteita. Lannoite- ja torjunta-aineita ei saa käyttää perinnebiotoopeilla, maata ei myöskään saa muokata eikä kylvää. Aika ajoin tulisi mahdollisesti osata puista ja pensaista raivata pois. Pitkään käyttämättä olleet perinnebiotoopit vaativat kunnostamista ennen säännöllisen hoidon uudelleen aloittamista. Puusto ja pensaikat raivataan ja tarvittaessa vanha kuloheinä voidaan poistaa kulottamalla, mikä helpottaa laidunneuvon aloittamista.

Perinnemaisemien ja biotooppien hoito on pääosin maanomistajan vastuulla. Tukea kohteiden hoitoon saa maatalouden ympäristötuen erityistuen ja Leader-toimintatavan kautta. Erityistuki on tärkein. Myös ympäristökeskus myöntää tukea hoitoon erityistuen ulkopuolelle jääville kohteille. Neuvoja kohteiden hoitoon voi kysyä Länsi-Suomen ympäristökeskuksesta. Myös opasvideota lainataan kiinnostuneille. Pro Agria Etelä-Pohjanmaa, entinen maaseutukeskus, antaa myös neuvontaa. Hoitosuunnitelmia laaditaan mm. Etelä-Pohjanmaan maaseutukeskuksessa. Erityisympäristötuesta neuvontaa ja tietoja antaa TE-keskuksen maaseutusosasto (katso sivu 151).

Kaunis rajattu laidunalue Mäkikylässä tien varressa

Kirjallisuutta/Lue lisää: Polku mansikkapaikoille – karjan poluilla ennen ja nyt; opetusvideo Polku mansikkapaikoille - hanke 2006

- Toukohärkä ja kultasiipi. Niityt ja niiden hoito. Toim. Haeggström et al. 1995.
- Hæggström, C-A., Heikkilä, T., Peiponen, J. & Vuokko, S. 1995: Toukohärkä ja kultasiipi. Niityt ja niiden hoito. Otava, Helsinki. 160s.
- Kattava sarja perinnebiotooppien hoitokortteja löytyy osoitteesta: www.mmm.fi > julkaisut > Viljelijätukien ohjeet ja oppaat > Perinnebiotoopit

Vastuu jokaisella, talkoohenkeä tarvitaan

Kulttuuriympäristön hoito on pitkälti yksityisten maanomistajien ja kiinteistönomistajien vastuulla.

Ympäristön hoitotoimien on lähdettävä kylien asukkaiden tarpeista ja halusta parantaa ympäristöään. Vain asukaslähtöinen toiminta saa aikaan pysyviä vaikutuksia. Kylämaiseman arvoja ja ongelmia on tärkeää pohtia yhdessä kyläläisiä kokoavissa kyläilloissa. Kyläsuunnitelmia on luontevaa täydentää kulttuuriympäristönäkökulmalla. Pohjalle tarvitaan myös ajantasaiset ja ammattitaitoisesti tehdyt inventoinnit ja ajantasainen tieto kylämaisemasta. Kyläilloissa kootaan kylän kehittämistarpeita ja pohditaan niiden vaatimia toimia ja toteutusta sekä rahoitusta. Ulkopuolisten käynnistämä ja sinänsä tarpeellinen hoitosuunnitelma ei toteudu, mikäli kyläläisiä ei saada sitoutumaan sen toteuttamiseen lyhytkestoisten hankkeiden jälkeenkin. Ähtärissä on tehty konkreettisia ympäristöhoitotoimia hankerahoituksella ja ky-

läläisten voimin mm. Pakarinjoella ja Perännejärven rannoilla. Näissä hankkeissa kyläläiset ovat olleet aktiivisia toimijoita hankkeen eri vaiheissa. Hankkeet osoittavat, että kyläläisillä on vaikutusmahdollisuuksia ja yhteiset tavoitteet voidaan saavuttaa.

Tiemaisemaan kuuluvat kaikki tielle näkyvät alueet. Vastuu hoidosta on erityisesti tienpitäjillä ja maanomistajilla. Yhteistyö tiepiirin, kaupungin ympäristösihteerin tai rakennustarkastajan, maanomistajien, metsänhoitoyhdistysten ja riistanhoitopiirien kanssa on tärkeää. Hyvin hoidetusta tiemaisemasta hyötyvät kaikki: paikalliset, matkailijat ja alueen yrittäjät. Neuvoja ja rahoitusta on saatavissa useilta tahoilta. Jokainen kulttuuriympäristö on hoidon arvoinen. Helpointa on aloittaa ympäristön hoito omasta pihapiiristä.

➤ *Katso tarkemmin rahoitusmahdollisuuksista sivulta 151*

Ähtärin keskusta Ouluveden rannalla

Kaavoituksen keinot

Maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) edellyttää mm. kulttuuriympäristö- ja maisema-arvojen huomioimista kaikessa maankäytön suunnittelussa. Kaavoituksen lähtökohdaksi edellytetään kaikilla kaavatasoilla ajantasaista tietoa arkeologisista kohteista, perinne- maisemista ja rakennetusta ympäristöstä. Alueiden ja rakennusten mahdolliset suojeluratkaisut sekä vaikutusten arviointi perustuvat inventointien tuottamaan tietoon ja kohteiden arvottamiseen.

Maakuntakaava, aikaisempi seutukaava

Maakuntakaava on yleispiirteinen koko maakuntaa tai sen osaa koskeva maankäytön suunnitelma. Siinä esitetään tulevaisuuden linjaukset maakunnan maankäytölle. Maakuntakaavan keskeisiä tehtäviä on mm. välittää kulttuuriympäristöön liittyviä valtakunnallisia tavoitteita maankäytön suunnitteluun. Ympäristöministeriö vahvisti Etelä-Pohjanmaan liiton laatiman voimassa olevan maakuntakaavan vuonna 2005.

Maakuntakaavassa osoitettuja kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeitä alueita on Ähtärissä 6 kappaletta, valtakunnallisesti merkittäviä kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita on 6 ja maakunnallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön kohteita on 9 kappaletta.

Yleiskaava

Kunnan laatima ja kunnanvaltuuston hyväksymä yleiskaava on keskeinen kunnan kehittämisen väline. Yleiskaavalla ohjataan yksityiskohtaisempaa asemakaavoitusta. Yleiskaavassa voidaan osoittaa paitsi alueiden pääasiallinen käyttö, myös suojelua edellyttävät kohteet ja alueet. Yleiskaava voi olla oikeusvaikutukseton tai oikeusvaikutteinen. Oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa voidaan antaa sitovia suojelumääräyksiä.

Ähtärin yleiskaavat kattavat keskustaajaman, Inhan aseman, Myllymäen, Peränteen ja Alastaipaleen alueet. Peränteen ja Alastaipaleen käsittävä Perännejärven rantaosayleiskaava on oikeusvaikutteinen, muut ovat oikeusvaikutuksettomia yleiskaavoja.

Perännejärven rantayleiskaavassa on huomioitu valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman lupaa. Maisematyölupaa ei saa myöntää toimenpiteelle, joka vähentää merkittävästi alueen maisemallisia arvoja. Arvokkaan maisema-alueen ydinalueella tulee säilyttää maiseman avoimuus ja maisemaa rajavien reunavyöhykkeiden eheys. Uudisrakentaminen on sopeutettava kulttuurihistoriallisesti arvokkaan maisemaan ja rakennuskantaan.

Asemakaava ja ranta-asemakaava

Kunnan yksityiskohtainen maankäytön suunnitelma on asemakaava. Asemakaavassa esitetään eri alueiden rajat ja niiden käyttötarkoitus, rakentamisen määrä ja niiden sijoittelu. Asemakaavassa annettavat suojelumääräykset voivat koskea yksittäisiä kohteita tai laajempia maisema-alueita tai kulttuuriympäristöjä.

Ähtärissä on asemakaavoja keskustaajamassa ja matkailualueella Moksunniemellä. Keskustan asemakaavoissa on suojeltu kirkon vieressä sijaitseva viljamakasiini. Vireillä olevassa asemakaavan muutoksessa on esitetty suojeltavaksi kolme rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokasta rakennusta; Peikkola, Koivisto ja Vaahteramäki. Maanomistajien aloitteesta tehtyjä pääasiassa loma-asutuksen järjestämiseen tarkoitettuja ranta-asemakaavoja on noin 90 kpl.

Rakennusjärjestys ja rakennusvalvonnan rooli

Oikeusvaikutteisen yleiskaavan ja asemakaavan ulkopuolisella alueella rakentamista ohjataan **rakennusjärjestyksellä**. Siinä annetaan määräyksiä rakennuksen sijoittamisesta ympäristöön ja maisemaan, ympäristön hoidosta ja hyvän rakennustavan noudattamisesta erityisesti korjausrakentamisessa, jossa tulee ottaa huomioon korjattavan rakennuksen erityispiirteet ja alkuperäinen tyyli. Rakentamista ja korjaamista voidaan ohjata tarkemmilla **rakennustapaohjeilla**, joita voidaan laatia kaavoituksen yhteydessä kulttuurihistoriallisesti arvokkaille alueille. Tällöin voidaan antaa yksityiskohtaisia ohjeita rakennusten sijoittamisesta tonteille, rakennusten muodoista, kattokaltevuudesta, materiaaleista ja lähiympäristön hoidosta.

Rakennusvalvonnan tehtäviin kuuluu **rakennus-, toimenpide- ja purkulupien** myöntäminen. Päätöksiä valmistellessa rakennusvalvonta arvioi lupahakemukset myös kulttuurihistoriallisten arvojen kannalta. Valmisteluvaiheessa huomioidaan, että hanke on asema- ja yleiskaavan ja kaavoittamattomilla alueilla rakennusjärjestyksen mukainen, eikä hävitä perinne-, kauneus- tai muita arvoja.

Valvoo ympäristön siisteyttä: Rakennusvalvonnan tehtäviin kuuluu rakennetun ympäristön siisteyden valvonta, tarvittaessa rakennusvalvonta antaa kunnostuskehotuksia.

Neuvoo ja opastaa: Rakennustarkastaja antaa ohjausta ja opastusta rakennushankkeen suunnitteluvaiheessa, arvioi lupahakemukset kulttuuriympäristöön ja maisemaan soveltumisen kannalta sekä valvoo rakennushankkeen toteutusta.

Aittoja Eteläperällä, Rasilla ja Vuorimäessä

8 Kulttuuriympäristöstrategia

Kulttuuriympäristöstrategia on Ähtärin kulttuuriympäristöohjelman viimeinen ja samalla sen tärkein osa. Strategiassa asetetaan tavoitteet ja määritellään toimenpiteet, jotka kulttuuriympäristön hyväksi tarvitaan. Strategia kuvaa tavoitteet ja toimet, joita noudattaen kulttuuriympäristö Ähtärissä säilyy ja kehittyy muutoksenkin aikana hallitusti ja ympäristöarvot huomioiden. Tavoitteet ja toimenpiteet ovat pääosin kulttuuriympäristöohjelmahankkeen Ähtärin kulttuuriympäristöstä eri yleisötilaisuuksissa kootusta nelikenttä- eli SWOT-analysistä. Toimenpiteiden tekijöitä ja toimijoita luetellaan. Kuitenkin on muistettava että meistä jokainen toimii kulttuuriympäristössä omien voimiensa, taitojensa, innostuksensa, velvollisuutensa ja vastuunsa mukaisesti. Kulttuuriympäristön arvojen säilyttäjinä avainasemassa ovat asukkaat, kohteiden omistajat, kaavoitusprosessien osalliset ja järjestötoimijat. Heidän toimintansa vaikuttaa kaikkein merkittävimmin siihen, millaisen kulttuuriympäristön me jätämme perinnöksi tuleville sukupolville Ähtärissä.

Portti Tempakan pihapiiriin

Kaavoitus ja maankäyttö, rakentamisen ohjaus

Kaavoitus tukee kulttuuriympäristön säilymistä ja sen avulla kulttuuriympäristön kehitystä ohjataan myönteiseen suuntaan. Tärkeimpiä keinoja ovat maiseman ja rakennetun ympäristön erityispiirteet huomioiva maankäyttö; suojelumerkinnot ja rakennustapaohjeet. Rakentamisen ohjauksen avulla pyritään mm. säilyttämään rakennetun ympäristön arvot ja arvokkaimmat peltoalueet avoimina. Rakentamisen sopeuttaminen ympäristöönsä tarkistetaan rakennuslupamenettelyn kautta. Rakennusten purkamisen edellyttää lupaa tai vähimmillään ilmoitusta rakennuslupaviranomaiselle.

Ähtärissä selvitetään kaavamuutosten tarve, kohde- ja alueet huomioidaan uusissa asema-, rantasema- ja yleiskaavoissa. Rakennetun ympäristön suojele hoidetaan tarvittaessa rakennussuojelulaila. **Kaavatyötä jatketaan** hyödyntäen valmistunutta KY-ohjelmaa. Rakennusinventointitiedon riittävyys selvitetään, tehdään lisäinventoinnit laadittavan kaavan ja kulttuuriympäristöarvojen edellyttämällä tarkkuudella. Mahdollisia asemakaavahankkeita Ähtärissä voivat olla Myllymäki, Vääräkoski ja Ähtärinranta. Maakuntakaavaan ehdotetaan Tenhuskylää maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristön kehitysalueeksi. **Vanhoilla kaava-alueilla selvitetään** huolellisesti **kulttuuriympäristöarvot** ennen muutostoimia. Tällaisia kohteita Ähtärissä ovat esimerkiksi Ähtärin keskusta ja kirkonseutu, joiden maankäyttöä ohjaa vanha kaava.

Ähtäriin laaditaan **maaseutualueiden** rakentamista ja korjaustyötä ohjaamaan **rakennus- ja korjaustapaohjeet**. Tärkeä työkalu käsiteltäessä mm. rakentamisen sijoittamista maaseutumaisemassa, vanhojen rakennusten korjaamisen erityispiirteitä ja perinteitä kunnioittavaa korjausrakentamista. Rakennustapaohjeissa huomioidaan myös **rantarakentaminen ja taajamat**, joissa esim. rintamamiestalojen korjaustoimiin laaditaan korjaustapaohjeita. Ohjausta tarvitaan mm. melko yhtenäisenä säilyneen, arvokkaan Puistotien jälleenrakennuskauden perinnön turvaamiseksi. **Rakennuspaikkojen** valinnassa kiinnitetään huomio kulttuurimaiseman ominaisuuksiin, sijoittamisen lähtökohtana ovat rakentamisen **perinteinen sijoittuminen** ja kulttuuriympäristön arvojen huomioiminen. Järjestetään erilaisia **tietoiskuja, teemailtoja, vierailuja ja koulutustapahtumia**, joissa käsitellään korjaamisen periaatteita, materiaaleja, tietoja materiaalien saatavuudesta, osajista sekä käytettävissä olevista asiantuntija- ja neuvontapalveluista. Tilaisuudet voivat olla osa vuosittain syyskuussa järjestettäviä Euroopan rakennusperintöpäivän (ERP) tapahtumia Ähtärissä. Ähtärin **kaupungin sivuille** kootaan rakennusten korjaajille erillisiä **tietopaketteja**, kuten linkkejä erilaisille kulttuuriympäristösivustoille.

Tavoitetila 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
Kaavoitus ja rakennusvalvonta tukee kulttuuriympäristön säilymistä	<ul style="list-style-type: none"> Kaavatyötä jatketaan Vanhoilla kaava-alueilla varmistetaan KY-arvot ennen muutostoimia Kaavamuutosten tarve varmistetaan Kootaan Ähtärin maaseutualueiden rakentamista ja korjaustyötä ohjaamaan yleiset rakennus- ja korjaustapaohjeet, Ohjeet myös rantarakentamiseen ja taajamiin 	<ul style="list-style-type: none"> Ähtärin kaupunki; kaavoitus ja rakennusvalvonta Länsi-Suomen ympäristökeskus Museovirasto; Vaasan aluepiste, Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo Ähtäri-Seura asukkaat

Yhteistyö

Kulttuuriympäristön vaaliminen edellyttää yhteistyötä eri hallinnonalojen ja toimijoiden kesken. Yhteistyö kokoaa eri alojen asiantuntemuksen ja käsitykset mukaan kulttuuriympäristöstä käytävään keskusteluun ja toimintaan kulttuuriympäristön hyväksi. Yhteistyö myös nostaa selkeämmin esiin toiminnan ongelmakohdat, puutteet ja kehittämistarpeet, joihin voimavarat tulee suunnata.

Ähtäriin perustetaan kulttuuriympäristöryhmä kunnan kulttuuriympäristöasioita pohtimaan. Näin välitetään tietoa ja saadaan aikaan yhteisiä näkemyksiä kulttuuriympäristöön liittyvistä asioista. Työryhmä koostuu virkamiehistä sekä järjestöjen ja kylien edustajista. Työryhmän asettaa Ähtärin kaupungin tekninen toimi. Työryhmä ei ole päättävä, vaan tarkkaileva, koordinoiva, ohjaava sekä tiedottava elin. Työryhmällä on toimintasuunnitelma ja se kokoontuu säännöllisesti. Ryhmä seuraa kulttuuriympäristöohjelman toteutumista. Ähtäri osallistuu **aktiivisesti maakunnan** kulttuuriympäristön yhteis-

työryhmän **toimintaan**, virkamiesten yhteydet kunnan sisältä maakuntatasolle edistävät kulttuuriympäristön hoitoa. Toimitaan **yhteistyössä oppilaitosten kanssa** tarjoamalla aiheita harjoitus- ja opinnäyte-työksi. Mahdollisia yhteistyötahoja ovat Seinäjoen ammattikorkeakoulun rakennuskonservaattoriopiskelijat, Tampereen teknillinen yliopisto; arkkitehdit, diplomi-insinöörit jne. (esim. Rämälän Jukolan talon korjaussuunnitelma, Moksun räälssitalon korjaussuunnitelma ja toteutus, Vääräkoski - teollisuusympäristön monet mahdollisuudet; ideasuunnitelmia Vääräkosken teollisuusalueelle)

Tavoitetila 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
Ähtärissä toimii oma kulttuuriympäristöryhmä	<ul style="list-style-type: none"> Kulttuuriympäristöryhmä asetetaan, sillä on toimintasuunnitelma ja sen kokoon kutsumisesta on sovittu Ryhmä seuraa kulttuuriympäristöohjelman toteutumista hallintokunnittain ja vastaa sen päivittämisestä 	<ul style="list-style-type: none"> Ähtärin kaupunki; tekninen osasto kokoonkutsujana Ähtäri-Seura, kyläseurat, seurakunta

Kirkkovenesoudulla Ähtärissä on pitkät perinteet. Venekuntia eri puolilla Ähtäriä oli kaikkiaan 15, kun jostakin suunnasta piti tulla kolmellakin veneellä kirkkoon. Kuva on kirkon 70-vuotisjuhlasoudusta Ouluvedeltä 1.7.2007.

Ympäristökasvatus ja -valistus

Perustuslain mukaan vastuu ympäristöstä kuuluu kaikille. Kulttuuriympäristökasvatus antaa välineitä ymmärtää ja tulkita ympäristöä sekä välineitä asukkaiden ja nuorison osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Vastauksia saadaan mm. kysymyksiin: mistä tekijöistä kulttuurimaisema on rakentunut, mitkä ovat sen kehitysvaiheet, miksi se on muuttunut, mitkä ovat rakentamisen paikallisia erityispiirteitä, mitkä ovat alueen arvokkaat ja siten säilytettävät piirteet jne. Lisääntynyt tietoisuus kulttuuriympäristöstä lisää vastuuta ympäristöstä ja parantaa mahdollisuuksia ottaa kantaa ympäristöön kohdistuvaan suunnitteluun. Lapset ja nuoret ovat mahdollisuus turvata ähtäriläinen arvokas kulttuurimaisema. Se edellyttää kulttuuriympäristökasvatuksen painokasta liittämistä osaksi koulusuunnitelmasisältöjä. Erilaisilla koulutustapahtumilla ja tiedotuksella jaetaan tietoa kansalaisille kulttuuriympäristön hoitotavoista. Viranomaisten ja päätöksentekijöiden tulee ottaa kulttuuriympäristö huomioon kaikessa päätöksenteossa.

Kulttuuriympäristöohjelmaa ”Vesiteitä kyliin ja kirkolle” jaetaan halukkaille, verkkoversio on kaikkien ladattavissa kunnan kotisivuilla. **Kulttuuriympäristökasvatus** liitetään painokkaammin mukaan eri aineiden koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin. Mahdollisia oppiaineita ovat esim. kuvaamataito, historia, äidinkieli, yhteiskuntaoppi, matematiikka ja musiikki. Sisältöjä voivat olla oppilaiden kokoamat kotiseutukansiot ja maastoretket ympäristön havainnoimiseksi, kartanlukua opetellen, maiseman historian ymmärtämiseksi ja huomaamiseksi, rakentamistapaa ja erityispiirteitä piirtäen. Kohteita voi lähestyä piirtäen, valokuvaten, filmaten, pienoismalleja laatien, mittauksin ja kirjoittaen sekä paikallisia vanhoja asukkaita haastatellen. Kohteita on kaikkien koulujen ympärillä, ja museoalueelle on koottu edustava läpileikkaus ähtäriläisestä talonpoikaisesta rakentamistavasta. **Asukkaiden ja nuorison vaikutusmahdollisuuksia kaavoitushankkeissa** ja ympäristön kehittämisessä pyritään lisäämään etsimällä uusia keinoja ja tapoja vaikuttamisen lisäämiseksi. Keinoja voisivat olla

Haapaniemi syysasussa

erilaiset koulutustapahtumat, kurssit ja tietoiskut. Aiheen tulisi painokkaasti sisältyä myös Ähtärin perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Sisältöä voisivat olla mm. maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) vaikutusmahdollisuuksineen ja niiden oikea ajoitus kaavahankkeissa ja erilaisissa kylien kehityshankkeissa, kansantajuinen esitys siitä, mitä kaavamerkinneet kulttuuriympäristössä käytännössä tarkoittavat, millaisia ovat eri kaavamerkintöjen sovellusmahdollisuudet jne.

Opettajille, virkamiehille ja päättäjille järjestetään **koulutusta** kulttuuriympäristöasioista. Kunta- ja seutukunta-kohtaisten koulutuspäivien ja vaikkapa maakunnallisten koulutustapahtumien järjestämistä edistetään. Kulttuuriympäristöohjelmaa hyödynnetään opetuksessa, ja samanaikaisesti tuotetaan omaa kulttuuriympäristöä koskevaa **oppimateriaalia**. Toimijoina voivat olla kyläseurat, ja eri kouluasteet osana opetusta. Hyödynnetään myös kulttuuriympäristöä käsittelevän oppimateriaalin valmistamiseen myönnettäviä ympäristöministeriön avustuksia (katso tarkemmin sivulta 151 alkaen). Olemassa olevaa valtakunnallista kulttuuriympäristöä käsittelevää oppimateriaalia otetaan käyttöön omaa odotellesa, linkki ja tiedotus opetusmateriaalista opettajille. **Tiedotetaan** aktiivisesti **kulttuuriympäristöasioista**

Ähtärissä; esitellään esim. toteutettuja hoitohankkeita, onnistuneita korjausrakennuskohteita jne., jotka rakennusvalvonta kokoaa ja välittää tietoa paikallislehdissä ja kunnan kotisivuilla. **Järjestetään näyttelyitä**, joissa tuodaan esille mm. valokuvia vanhasta rakennuskannasta ja maisemasta, havainnollistaen siinä tapahtuneita muutoksia esim. kuvaparein. Oppilaiden kulttuuriympäristöä kuvaavat työt tuodaan esille esim. vuosittaisen Euroopan rakennusperintöpäivän yhteydessä.

Kansalaisopiston kotiseutupiireissä, valokuvauspiireissä jne. voidaan tutustua kulttuuriympäristöön havainnoiden ja dokumentoiden. Aikuiskoulutuskursseilla ammattioppilaitoksessa voidaan opiskella perinnerakentamista; teemoja löytyy runsaasti hirsirakentamisesta aina maalinkeittoon. Varmistetaan asukkaiden osallistuminen ja monipuolinen tiedotus, keinoina kylätilaisuudet eri puolilla kuntaa, lehtikirjoitukset, koulujen /kyläseurojen kautta tapahtuva tiedotus jne. Suunnitellaan ja järjestetään ohjattuja **kyläkävelyjä, teemakierroksia** jne. kulttuuriympäristössä. Mahdollisia kohteita ovat Myllymäki, Ähtärinranta, Peränne sekä keskustan muuttuneet kasvot. Kehitetään koululaisten kotiseutukierros, jonka jokainen Ähtärin koululainen tekee.

Tavoittila 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
<p>Tietoisuus kulttuuriympäristöistä lisääntyy</p> <p>Kulttuuriympäristökasvatus on merkittävä osana opetusta</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kulttuuriympäristöohjelman pitäminen esillä ja tiedotus Kulttuuriympäristökohteita on merkitty maastoon Kulttuuriympäristönäkökulma luottamushenkilökoulutuksessa Koululaisten kotiseutukierros Ähtärissä luodaan ja jokainen ähtäriläinen nuori kiertää sen kouluaikana Näyttelyt Euroopan rakennusperintöpäivän yhteydessä vuosittain Etsitään uusia keinoja ja tapoja osallistumisen ja vaikuttamisen lisäämiseksi ja opettamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> Ähtärin kaupunki; tekninen toimi, kulttuuritoimi, matkailutoimi, opetustoimi, kansalaisopisto, ammattioppilaitos Yhteistyötahoina: Ähtäri-Seura, kyläseurat, Ruralia-instituutti, Etelä-Pohjanmaan liitto, Länsi-Suomen ympäristökeskus, Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo

Arkeologinen kulttuuriperintö

Vallitusten jäänteitä Inhassa

Tiedotetaan Ähtärin I maailmansodan aikaisista puolustuslaitteista; historiallisen ajan muinaisjäännösten suojelusta. Kohteisiin ei saa kajota ilman Museoviraston lupaa. Tiedotetaan arkeologista irtolöydöistä – muistutetaan että löytäjän tulee aina toimittaa ne Museovirastoon tarkastettaviksi. Edistetään esihistoriallisen ajan muinaisjäännösten inventointeja Ähtärissä. I Maailmansodan puolustuslaitteiden inventointi suoritetaan kulttuuriympäristöohjelman kartoitusten pohjalta, tutkitaan hankerahoituksen mahdollisuudet. Laaditaan hoitosuunnitelmia puolustusrakenteiden kunnostamiseksi. Inventointien ja hoitosuunnitelman pohjalta raivataan juoksuhautoja, vallituksia yms. ja reittejä kohteiden välille ja saavuttamiseksi, kohteet kyltitetään. Kohdeverkostoa hyödynnetään kun vierailijoita ohjataan alueille. Hoitotoimet tehdään hankkeena, talkoin tai tempauksia järjestämällä. Arkeologisia kiinteitä muinaisjäännöskohteita esitellään ja niihin opastetaan, erityisesti mikäli kohde on tavoitettavissa ulkoilureitistöltä kuten Peränteen löytökeskitymä.

Ähtärissä on kiinteitä muinaisjäännöksiä kartoitettu toistaiseksi niukasti. Ähtärin ainoassa kaivetussa kohteessa Lopetissa Pemun pohjukassa Kortteisjoen suulla, arkeologiset kaivaukset/tutkimukset tehtiin vuonna 1983. Ähtärinsalmen ja Väliveden rantaosayleiskaavainventoinneissa 2005 huomioitiin myös arkeologinen perintö. Ähtärissä on viimeksi tehty kiinteiden muinaisjäännösten perusinventointi vuonna 1981. Nykyistä maankäytön suunnittelua varten näitä inventointitietoja voidaan pitää vanhentuneina ja puutteellisina. Inventointimenetelmät ovat kehittyneet, tietoa Ähtärin esihistoriallisesta ja historiallisesta muinaisjäännöksistä tarvitaan lisää ja tehtyjä inventointeja tulee täydentää ja päivittää. Ähtärissä on ehkä ainoana Etelä-Pohjanmaan kuntana ensimmäisen maailmansodan puolustuslaitteita. Kaavoitus on merkittävä muinaisjäännösten suojelun keino, sekä muinaismuistolaki että nykyinen maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttävät kaavoituksen yhteydessä riittäviä ja ajantasaisia muinaisjäännösselvityksiä.

Tavoitetila 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
<p>Arkeologisen perinnön säilyminen turvataan</p> <p>Arkeologinen inventointi etenee</p> <p>Arkeologinen perintö tunnetaan ja sen säilyminen turvataan maankäytön suunnittelussa</p> <p>Arkeologiselle kohteille opastetaan</p>	<ul style="list-style-type: none"> Edistetään arkeologisia inventointeja Ähtärissä I maailmansodan puolustusvarustusten inventointi, hoitosuunnitelman ja suunnitelman toteutus Täydennetään esihistoriallisen ajan muinaisjäännösinventointeja. Inventoidaan historiallisen ajan muinaisjäännökset Tarvittaessa edellytetään arkeologinen inventointi kaavahankkeiden pohjaksi Laaditaan opetusaineistoa, esim. Peränteen kohteet sopivat matkailukohteiksi 	<ul style="list-style-type: none"> Museovirasto; Vaasan toimipiste Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo Ähtärin kaupunki; tekninen toimi, kulttuuritoimi, matkailutoimi, Ähtäri-Seura Ähtärin varikko Reserviupseerit Sotaveteraanit Yhteistyötahoina Ruralia-instituutti, Etelä-Pohjanmaan liitto, Länsi-Suomen ympäristökeskus

Maisema

Tavoitteena on hoitaa ja rakentaa Ähtäriä siten, että sen maisemalliset ominaispiirteet ja ajallinen kerroksellisuus säilyvät myös ympäristön muuttuessa. Siksi Ähtärin maisema, sen rakenne, ominaispiirteet ja historia otetaan lähtökohdaksi maisemaan kohdistuvassa, maisemakuvaan merkittävästi vaikuttavassa muutoksessa. Hyvä maankäytön suunnittelu sovittaa maisemaan sille uudet elementit, kuten rakentamisen piiriin tulevat uudet alueet ja liikenneväylät maisemaan sopivalla ja sitä rikastuttavalla tavalla. Käynnistetään, päivitetään ja toteutetaan maisemanhoitosuunnitelmia. Maatalouden harjoittaminen maaseutualueilla on parasta maisemanhoitoa, metsänhoito vaikuttaa maisemaan.

Käynnistetään maisema- ja kyläsuunnitelmia ja niitä toteuttamaan maisemanhoitohankkeita. Ensisijaisesti hoitosuunnitelmia kaivataan Myllymäellä, Ähtärinrannalla ja Inhan aseman seudulla sekä Ähtärin keskustassa. Suunnitelmissa ja hoitotoimissa huomioidaan kulttuurimaisema ja rakennettu ympäristö: näkymät, tienvarret, viljelyalueet, rakenteet ja rakennukset sekä taajamien ilme. Mahdollisuudet luoda oma Ähtäri-ilme selvitetään. Maisemanhoitoa voidaan toteuttaa myös talkoilla, kuten tiemaiseman hoito, vesinäköymien avaaminen, romahtaneiden rakennusten purkutyö jne. Kohteita löytyy runsaasti esim. Peränteellä, Myllymäellä ja Ähtärinrannalla. Peränteen valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle on laadittu metsäluonnon hoitopainotteinen maisemanhoitosuunnitelma vuonna 1995. Sen päivittäminen on ajankohtaista. Päivityksen yhteydessä tai laatien erillinen kulttuuriympäristöpainotteinen hoitosuunnitelma tulisi painokkaasti käsitellä mm. rakennetun ympäristön hoitoa ja kestäväsuojelun maisemavaikutuksia, perinnebiotooppeja ja huomioida matkailun tarpeet. Maataloutta ohjataan huomioimaan maisema-arvot. Maisematilojen säilymisen ja peltojen säilyminen viljeltyinä on

erityisen tärkeää. Maiseman ja luonnon monimuotoisuus huomioidaan metsänhoidossa; herkkien ranta- ja reuna-alueiden ja lakimetsien metsänhoidossa huomioidaan maisemalliset arvot. Montinlahden (Vähä-Haapajärvi) pinnan nostomahdollisuudet tutkitaan. Kootaan tiedot Ähtärin tervahaudoista, samoin vanhoista kulkureiteistä ja teistä (maa-, vesi-, talvitiet). Vertaillaan nykytilaan ja selvitetään säilyneitä/maastossa erottuvia osuuksia. Selvityksiä hyödynnetään mm. matkailuelinkeinossa.

Vanhojen koriste- ja hyötykasvien viljelyä elvytetään Ähtärissä. Oleellinen osa, sen perinteinen kasvillisuus, paikalliset, pitkään viljeltyt lajit tulee säilyttää rikastuttamassa ympäristöä. Mahdollisia näytetarhan sijoituspaikkoja voisivat olla Tuomarniemi, museoalue, pappilan puutarha tai joku Ähtärin hoidettu puisto tai sen osa. Myös yksityisiä, erityisesti vanhojen maatilojen pihapiirien omistajia kannustetaan vaalimaan vanhaa lajistoa ja pihapiiriensä erityispiirteitä. Järjestetään tietoisuuksia, kursseja ja retkiä. Kaupungin puistoista ja viheralueista pidetään hyvää huolta, hoitotoimet kohdistetaan vaihtelevien resurssien mukaan hallitusti ja hoitoluokituksen tarkastellen.

Tavoitetila 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
<p>Kulttuuriympäristöstä pidetään huolta</p> <p>Rakentamisen ohjauksessa huomioidaan kulttuuriympäristön arvot</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kaavoituksen ja rakentamisen ohjauksen keinoin pyritään turvaamaan arvokas rakennusperintö ja säilyttämään avoimet peltoalueet Maisemanhoito- ja kyläsuunnitelmia kulttuurimaiseman hoitamiseksi Maa- ja metsätaloutta ohjataan huomioimaan maisema-arvot Kaupungin puistoista ja viheralueista huolehditaan Rakentajia ohjataan vanhojen rakennusten korjaamisessa ja uuden rakentamisen sopeuttamisessa olemassa olevaan rakennuskantaan 	<ul style="list-style-type: none"> Kaupunki; tekninen toimi, Kyläseurat Ähtäri-Seura, Länsi-Suomen ympäristökeskus; Museovirasto; Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo ProAgria Etelä-Pohjanmaa viljelijäjärjestöt Tuomarniemi, SEAMK Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaan metsäkeskus

Rakennettu ympäristö

Ähtärissä on runsaasti monipuolista ja arvokasta rakennuskantaa, sen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokas rakennusperintö tunnetaan. Kulttuuriympäristöohjelma on osaltaan lisännyt tietoa paikallisen rakentamisen erityispiirteistä Ähtäriin eri puolilla. Kartoitusta tulee laajentaa ja syventää jatkossa eri yhteyksissä. Vanhimmat rakennukset saavat jo niille kuuluvan arvon, myös nuorempi rakennuskanta tulee huomioida. Jälleenrakennuskauden rintamamiestalot ja 1970-luvun taajamarakentaminen ovat osa kulttuuriperintöämme, samoin Ähtäriin moderni arkkitehtuuri. Niistä tarvitaan inventointitietoa. Rakennussuunnittelun haaste on sovittaa aikamme uudis- ja täydennysrakentaminen olemassa olevaan ympäristöön sitä kunnioittavalla tavalla. Ähtärissä on vuosikymmeniä vanhoja asemakaavoja, joiden päivittäminen on ajankohtaista.

Rakennusinventointeja jatketaan ja täydennetään tehdyn kiireellisyysluokituksen ja mahdollisten kaavahankkeiden tarpeiden mukaisesti. Modernin rakennusperinnön inventointi käynnistetään. **Tiedot kootaan** Museoviraston **tiedonhallintajärjestelmään** ja paperiversiointina kunnan rakennusvalvontaan. Kartoitettua tietoa rakennuskannasta tarkennetaan inventoinnein vähitellen koko Ähtäriä kattavaksi rakennustasoiseksi tiedoksi. **Aktivoidaan** kyläseuroja ja asukkaita sekä koululaisia **kokoamaan tietoa** kylistä ja niiden rakennuskannasta, kuten tietoja vanhoista kulkureiteistä, rakennuksiin liittyviä tietoja, muistitietoa kylän elämästä ja asukkaista sekä konkreettista materiaalia kuten valokuvia, erilaisia arkistotietoja jne. Materiaali voidaan koota **kyläkansioihin** ja myöhemmin **kyläkirjoihin**. Tiedonkeruun voi kuka tahansa aloittaa kokoamalla tietoa omasta asuinrakennuksestaan ja lähiympäristöstään. Kyläkansioiden sisältämän tiedon kokoaminen ja tallentaminen organisoidaan Ähtäri Seuran ja kaupungin toimesta. Kootaan **tietoa ähtäriläisistä pihapiireistä ja puistoista**; huomioidaan niiden rakenne, puusto ja muu kasvillisuus, tietoa suunnitelmista ja suunnittelijoista, hoidosta, nykytilan kuvaus jne. Kohteina mahdollisia ovat Tuomarniemi, asemien puistot, kantatalojen pihapiirit ja muut pitkiä pihapiirin hoidon perinteitä omaavat yksityispihat, esimerkkinä Kauppala, Ten-

hunen ja Hirvimäki. Tehdään **toimenpideohjelma ja kokonaissuunnitelma** Ähtäriin kaupungin hallinnassa olevan **rakennusperinnön hoidosta ja kehittämisestä**. Turvataan työväenyhdistysten, nuorisoeurojen ja maamiesseurojen talojen - nykyisten **kylätalojen - säilyminen** osana ähtäriläistä arvokasta rakennettua ympäristöä.

Ympäristön siisteyteen kiinnitetään **huomiota**, rakennusvalvonta ja ympäristönsuojelu vastaavat maastokatselmuksista ja **korjaus- ja purkukehoksista** huonokuntoisten rakennusten ja rakenteiden kunnostamiseksi tai poistamiseksi. Kylämaise- man siisteyteen tulee kohdistaa toimia ensisijaisesti Myllymäellä, Ähtäriinrannalla ja yksittäiskohteissa eri puolilla Ähtäriin tiemaisemaa. Järjestetään **talkoita ja tempauksia** kyläläisille tärkeiden rakennusten kunnostamiseksi perinteisin menetelmin ja materiaalein; esim. partiolaisten Kellomäki; rakennusten katot jne. ulkomaalaus, vuoraus. Käytetään **kulttuurihistoriallisia arvoja ymmärättäviä suunnittelijoita ja rakentajia**. Tietoja heistä kootaan kunnan rakennusvalvontaan. Maaseutuasumista markkinoidaan ja kootaan kyläkohtainen maaseutualueiden **tontti- ja rakennuspörssi**; tyhjillään olevia kiinteistöjä kartoitetaan aktiivisesti, kunnostuskelpoiset rakennukset pyritään saattamaan asutuiksi

Tavoitetila 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
<p>Kulttuuriympäristötietoa on saatavilla</p> <p>Kulttuuriympäristötietoa kerätään, modernin rakennusperinnön inventointi on käynnissä</p> <p>Kyläkirjoja valmistuu Ähtäriin eri kylillä</p>	<ul style="list-style-type: none"> Inventointeja jatketaan, tarkennetaan ja täsmennetään paikkatietona Kansalaisopiston tms. opintopiirit kokoontuvat ja kokoavat kotiseutuaineistoa, joka kootaan myöhemmin kyläkirjoiksi 	<ul style="list-style-type: none"> Ähtäriin kaupunki Ähtäri-Seura Kansalaisopiston opintopiirit kyläseurat asukkaat

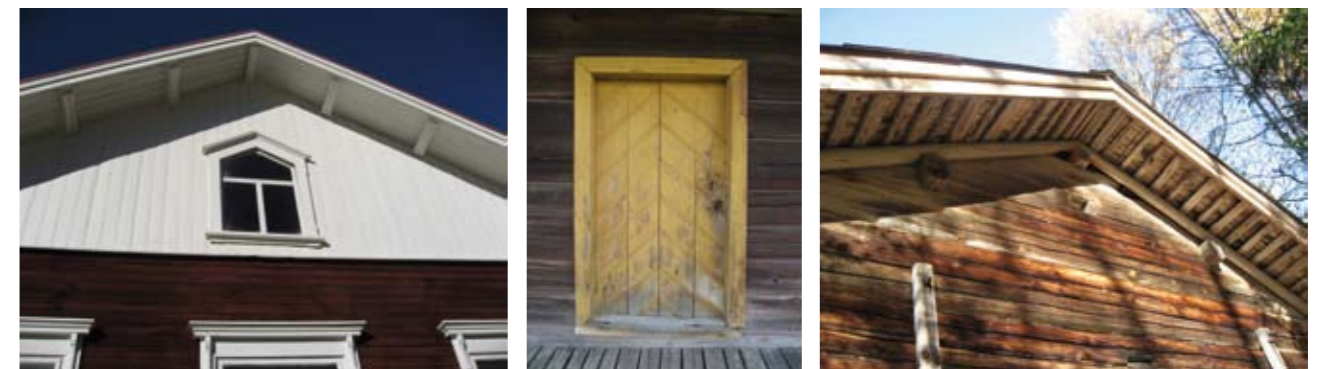
Perinnebiotoopit

Maatalouden maisema on viimeisinä vuosikymmeninä muuttunut yksipuolisemmaksi ja luonnon monimuotoisuus maatalousalueilla on vähentynyt. Perinteisestä niitosta ja laidunnuksesta riippuvaisten kasvien ja eläinlajien elinympäristöt ovat vähentyneet. Perinnebiotooppeja, karjatalouden muovaamia luontotyyppisiä kuten niittyjä, ketoja, ahoja, hakamaita, metsälaitumia ja kaskialueita on Ähtärissä, kuten muuallakin maassamme säilynyt vain pienialaisina laikkuina. Tärkeää on turvata Ähtärissä näihin päiviin säilyneiden perinnebiotooppien luonto- ja maisemalliset arvot sekä pyrkiä ennallistamaan jo umpeutuneita kohteita.

Perinnemaisemien hoidon opetusta, ohjausta ja neuvontaa järjestetään maastossa. Esimerkkikohte voisi olla partiolaisten Kellomäki, jossa järjestettäisiin vuosittaiset niitto- ja siivoustalkoot hoitosuosituksen mukaisesti. Tutkitaan mahdollisuuksia käyttää laiduneläimiä esim. vuokrausmahdollisuus. Laiduneläinten hoidossa voisi olla esim. jokin Peränteen rantaniitty tai Kellomäen pihapiiri aidattuna. Asukailta kootaan tietoja mahdollisista käytöstä poistuneista tai edelleen käytössä olevista, vielä **inventoi-**

mattomista perinnebiotoopeista, joilla edelleen on jäljellä piirteitä perinteisestä käytöstä. Kulttuuriympäristöohjelman yhteydessä tehty kartoitus otetaan lisäselvitysten pohjaksi. Edistetään Ähtäriin inventoitujen perinnebiotooppien tilan seurantaan ja hoitosuosituksen laadintaa. Kannustetaan maanomistajia, yhdistyksiä yms. tahoja hoitotyöhön ja etsitään eri vaihtoehtoja hoidon järjestämiseen (kohteiden vuokraus, vuokraeläimet, talkoot yms., myös eri rahoituskanavia)

Tavoitetila 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
<p>Perinnebiotooppien säilyminen turvataan</p> <p>Perinnebiotooppeja hoidetaan säännöllisesti ja asiantuntevasti</p>	<ul style="list-style-type: none"> Opetusta, ohjausta ja neuvontaa, inventointien päivittämistä 	<ul style="list-style-type: none"> Länsi-Suomen ympäristökeskus Ähtäriin kaupunki; ympäristötoimi. maaseutu-toimi Ähtäriinjärven luonnonsuojeluyhdistys ry Tiedotusvälineet Kyläseurat Maatalousjärjestöt

Majaniemen luhti

Nousunlahden Hautala

Taloudelliset resurssit, elinkeinot, hankkeet

Kulttuuriympäristöohjelman tavoitteet ja **toimintastrategia huomioidaan** kaupungin **talousarvioesityksessä**. Kulttuuriympäristöä hyödynnetään matkailu- ja yritystoiminnassa. Ähtäriä markkinoidaan aikaisempaa enemmän **kulttuurimatkailu- ja maaseutumatkailukohteena**. Markkinointi voi pohjautua kulttuuriympäristöohjelman esille nostamiin, erilaisiin tapahtumiin ja kulttuurituotteisiin soveltuviin paikkoihin, erilaisiin teemoihin jne. Näitä ovat erilaiset majoitus- ja maatilamatkailutuotteet, erilaiset ta-

pahtumat ja teemaretket. **Virkistysalueita ja -reittejä kehitetään kulttuuriympäristö huomioiden**. Ympäristökohteet antavat merkittävää lisäsisältöä virkistyskohteissa. Vähäisetkin kohteet voivat toimia virkistysalueilla mm. maamerkkeinä, kuten juoksuhaudat Ähtärissä. Laaditaan **teemakarttoja ja opaslehtisiä** erilaisista alueista, kohteista, rakennuksista, kulkureiteistä; esim. I Maailmansodan perintö, kivikautiset asuinpaikat, Ähtäriin rautatieympäristöt, Ähtäriin teolliset ympäristöt, Myllymäki - maakunnan mahtikylä, Ähtäriin perinnemaisemat jne.

Kulttuuriympäristön taloudellinen arvo ja merkitys kasvavat. Kulttuurimaisema- ja ympäristö ovat luonnon ohella merkittävimpiä Ähtäriin matkailun vetovoimatekijöitä. Huolenpito kulttuuriympäristöstä koituu koko matkailuelinkeinon hyväksi. Kulttuuriympäristön nostaminen Ähtäriin menestystekijäksi sisältää runsaasti mahdollisuuksia, samoin erilaisia tarpeita kulttuuriympäristön hoidolle ja kehittämiselle. Kulttuuriympäristön arvojen turvaaminen ja kehittäminen muuttuvassa ympäristössä edellyttää aikaisempaa enemmän taloudellisia resursseja. Rahoitusta kulttuuriympäristön hoitoon on saatavilla alueellisten, valtakunnallisten ja EU-rahoitteisten ohjelmien kautta. EU:n ohjelmakaudella 2007-2014 Suomessa on kaksi rakennerahastoa (EAKR ja ESR). Mahdollisia rahoituslähteitä kulttuuriympäristön vaalimiseen on koottu ja ne alkavat sivulta 151.

Tavoitetilä 2014	Toimenpiteet	Keskeiset toimijat
Kulttuuriympäristöä hyödynnetään matkailu- ja yritystoiminnassa	<ul style="list-style-type: none"> Virkistysalueiden ja -reittien kehittäminen Teemakarttoja ja opaslehtisiä Markkinointia 	<ul style="list-style-type: none"> Ähtäriin kaupunki: kulttuuritoimi, matkailutoimi, yrittäjät Ähtäriin kaupunki: virkamiehet ja luottamushenkilöt Ähtäri-Seura ry. Kyläseurat
Tietoa rahoitusmahdollisuuksista kulttuuriympäristön hoitoon on saatavilla	<ul style="list-style-type: none"> Kulttuuriympäristöohjelmaan koottuja tietoja rahoittajista jaetaan, hyödynnetään ja päivitetään Toimintastrategia huomioidaan kunnan talousarvioesityksessä 	
Taloudelliset resurssit mahdollistavat KY-työn		

Mahdollisia hankeaihoita, hankkeen osia ja teemoja

Kellomäki; mäkiasutusta ja perinnemaisemia Maisemanhoitoa ja kulttuuriympäristökasvatusta

Kellomäen kulttuuriympäristö edustaa paikallisesti merkittävää rakennettua ympäristöä, mäkiasutusta Kellomäen laella. Viljely Kellomäessä on päätynyt. Päärakennus, riihi ja ulkorakennukset ovat nykyään Ähtäriin Eräveikkojen omistuksessa. Koinea tietä reunustava kiviaita johdattaa kulkijan pihapiiriin. Kellomäen pihapiiri muodostaa maakunnallisesti merkittäväksi luokitellun perinnebiotoopin, joka on laidunnuksen päätyttyä rehevöitymässä ja kasvamaassa umpeen.

Rakennusten ja niitä ympäröivän pihapiirin säilyminen osana Ähtäriin kulttuuriympäristöä edellyttää erilaisia, perinteisin menetelmin ja materiaalein toteutettavia kunnostus- ja korjaustoimia sekä ympäristönhoitoa. Ulkorakennusten pärekatteet ovat heikentyneet, päärakennus kaipaa suojakseen uutta maalipintaa, ikkunat tulee kunnostaa, rakennusten perustuksia tulee vahvistaa jne.

Kellomäki olisi erinomainen korjausrakennuskohde. Se olisi samalla maisemanhoitokohde, jossa perinneympäristön arvot palautettaisiin ja niiden säilyminen turvattaisiin. Kohteessa voitaisiin esitellä korjausrakentamista perinteisin menetelmin ja materiaalein sekä perinnebiotooppien kunnostusta ja ennallistamista. Se olisi siten erinomainen kulttuuriympäristökasvatuksen esittelykohde, jossa koululaiset ja opiskelijat, järjestöt sekä paikalliset asukkaat voisivat oppia ja myös konkreettisesti osallistua hoitotoimiin. Mahdollisia rahoituskanavia hankkeelle ovat Kuusiokuntien kylien investoinhankerahoitus ja Leader-rahoitus ➤ lue lisää sivulla 151.

Inhan tehtaan alueen kehittäminen rautaruukin historiaa esitteleväksi eläväksi matkailukohteeksi

Inhan tehtaan alueelle olisi mahdollista perustaa elävä matkailukohde, joka esittelisi Inhan ruukin historiaa ja toimintaa 1800-luvulta aina nykypäivän metallin käsittelyyn asti. Esimerkkejä ja malleja ruukkimuseon kehittämisestä on mm. Möhkön ruukista Ilomantsista, Fiskarsista ja Billnäsistä. Oy Fiskars Ab, joka omistaa ruukin alueet ja harjoittaa menestyksellistä teollista toimintaa alueella, olisi avainasemassa hankkeen käynnistämässä ja alueen kehittämisessä. Yhtiöllä on pitkäaikaista kokemusta Fiskarsissa ja Billnäsissä yhteistoiminnasta teollisen toiminnan ja matkailuhistoriaan liittyvän matkailuelinkeinon vä-

lillä. Ruukin ympäristö ja siihen liittyvä historia, mahdollinen pienoismasuunin rakentaminen, toimiva sepän paja, samoin ruukin aikanaan runsaasti käytetyn puuhiilen teko olisivat matkailijan kannalta kiinnostavia.

Rautatieasema-museon perustaminen Ähtäriin

Rautatieliikenteen merkitys Ähtäriin alueen talouskehitykselle on ollut merkittävä, kunnassa on kolme rautatieasemaa. Myllymäki oli aikanaan maan suurin puutavaran lastausasema, myös henkilöliikenne oli vilkasta ja Keskon aluekonttori lisäsi Myllymäen aseman kautta tapahtuvia kuljetuksia. Inhan asema on 1950-luvulla äänestetty Suomen kauneimmaksi rautatieasemaksi. Tavaraliikenne oli sielläkin suuri mm. Inhan Tehtaan polttopuu- ja metalliraaka-ainekuljetusten vuoksi. Jatkokuljetus tapahtui Inhan satamaraiteelta proomuilla Inhantehtaalte. Ostolan eli nykyisen Ähtäriin aseman ympärille kohosi Ähtäriin kaupunkikeskus. Myllymäen ja Inhan rautatieympäristöt ovat siirtyneet yksityisomistukseen, Ähtäriin aseman on myynnissä vuonna 2009.

Maassamme on rautatiemuseo Hyvinkäällä. Rautatieasemamuseon perustaminen Ähtäriin, esim. vanhaa toimivaa rautatieasemaa simuloiva rautatiemuseo, jossa kaikki aseman toimintaan liittyvät oheislaitteet piletinmyyntilaitteineen, signaali- ja turvalaitteineen, lennätinkoneineen yms. olisivat mahdollisimman alkuperäisinä paikoillaan. Tällaisen rautatiemuseon malli löytyy Viron Haapsalun asemalta. Yhteistyötahoja voisivat olla ratahallintokeskus, Hyvinkään rautatiemuseo, rautatieläisten ammattijärjestöt jne. matkailuyrittäjät jne.

Metsä- ja uittomuseon perustaminen Ähtäriin

Vuonna 1903 perustetun Tuomarniemen metsäkoulun rakennuskanta muodostaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun ympäristön kokonaisuuden. Oppilaitokselle on karttunut vuosisadan kuluessa vanhaa metsätyökalustoa ja välineitä, jotka on lueteloitu ja järjestetty oppilaitoksen omaa käyttöä varten. Ähtäriin kotiseutumuseossa on myös metsään, puuhun ja uittoon liittyvää esineistöä. Lisäksi paikakunnalla on ainakin yksi yksityisen henkilön koorama ja ylläpitämä moottorisaha- ja metsätyövälinekokoelma.

Uitolla on ollut yli sadan vuoden aikana merkittävä asema puunkuljetuksessa, samoin merkittävä kausiluonteinen työllisyysvaikutus. Uittoon liittyvä his-

toria ja kalusto ovat pian häviämässä ja niiden talentamisella on kiire. Metsään, puuhun ja uittoon liittyvän museon perustaminen juuri Tuomarniemelle olisi perusteltua. Hankkeella olisi valtakunnallista ja kansainvälistäkin merkitystä, onhan maamme paljolti elänyt metsän ja puun varassa ainakin 150 vuoden ajan.

Museoesinekokoelman ohella tulisi metsä- ja uittomuseon toimintaan liittää aktiivisia toimintoja, kuten esim. metsän käsittelyyn ja uittoon liittyviä työnäytöksiä, joihin matkailijatkin voisivat osallistua, lautakahvilaa jne. Yhteistyökumppaneita voisivat olla metsäoppilaitos, Suomen metsä museo Lusto, Pun-kaharjulla sekä Suomen metsä- ja uittohistorialliset seurat.

Kulttuuriympäristömatkailun mahdollisuudet ja tuotekehitys

Ähtärin tulee turvata ja lisätä vetovoimaisuuttaan matkailukohteena. Tarjonnan tulee monipuolistua ja tarjottavien tuotteiden lisääntyä. Matkailijoiden viipymää Ähtärissä tulee kasvattaa ja Ähtärin on vastattava kovenevaan kilpailuun matkailijoista.

Matkailusezonki keskittyy kesään. Talviaikaan ja erityisesti lumettomana aikana tarjottavia tuotteita on niukasti, samoin tuotekehitystä. Matkailuyritysten verkostoituminen on vähäistä. Alueelta puuttuu kulttuuri- tai osaamiskeskus tai muu organisaatio, joka keskitetysti järjestäisi ja tarjoaisi koulutusta ja kulttuuritapahtumia matkailijoiden ja paikallisten käyttöön.

Hankkeen sisältöä olisivat esim. paikallisen kulttuurin ominaispiirteiden ja kulttuurituotteisiin soveltuvien teemojen löytäminen, kulttuurimatkailutuotteiden kehittäminen, Ähtärin alueen kulttuurivahvuksien teemoittaminen ja tuotteistaminen konkreettisesti tuotteiksi, kuten tapahtumat, opastukset, kulttuurikartat ja –kierrokset, näytelmät, julkaisut, liikuntaa ja luontoelämyksiä yhdistävät kulttuurituotteet jne. Edelleen tarvitaan kulttuurituotteiden markkinointimateriaalin ja –kanavien kehittämistä ja markkinointiyhteistyötä.

Sisävesilavaliikenteen elvyttämistä Ähtärinjärvellä yhteistyössä naapurikuntien kanssa tulisi selvittää. Tuomarniemien kulttuuriympäristö olisi vetovoimainen kulttuurimatkailukohde, jota tulisi hyödyntää.

Perännejärven kulttuurimaisemapainotteinen hoitosuunnitelma

Peränteen valtakunnallisesti arvokkaalle maisemalueelle on laadittu metsäluonnon hoitopainottei-

nen maisemanhoitosuunnitelma vuonna 1995. Sen päivittäminen on ajankohtaista. Etelä-Pohjanmaan metsäkeskus käynnistää vuonna 2009 Peränteen alueen metsänomistajien tilakohtaisten metsäsuunnitelmien uusimisen. Tässä yhteydessä olisi luontevaa laatia keskeisille metsäisille alueille tilakohtaiset maiseman- ja luonnonhoitoon painottuvat metsäsuunnitelmat. Myös virkistyskäytön huomioiminen on tarpeellista. Maanomistajien henkilökohtainen neuvonta on keskeinen osa suunnitelman laatimista ja usein myös keino, jolla maisemanhoitotöitä saadaan toteutetuksi.

Tieto Peränteen rakennetusta ympäristöstä on tarkentunut Peränteen rantaosayleiskaavatyön yhteydessä laadittujen selvitysten myötä. Kulttuuriympäristöä hyödyntäviä maatilamatkailuyrityksiä on kunnassa useita ja uusia käynnistymässä. Matkailun tarpeisiin tarvitaan markkinoitavia tuotteita, mm. erilaisia teemareittejä ja kohteita ja niitä tukevaa oheis- ja opasmateriaalia. Päivittäen ja täydentäen tehty selvitys, tai laatimalla erillinen kulttuuriympäristöpainotteinen suunnitelma, jossa tulisi painokkaasti käsitellä rakennettua ympäristöä ja alueen perinnetuotteiden hoitoa. Suunnitelmassa huomioitaisiin edelleen viljelymaisema ja rantametsien hoito Peränteen eri osissa, samoin vapaa-ajanympäristöt ja niiden maisemavaikutukset. Rantavyöhykkeiden käsittelyyn ja rakentamiseen soveltuvien kulttuurimaisemassa tarvitaan ohjausta. Peränteellä on merkittävä esihistoriallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten keskittymä, joka sijaitsee lähellä olemassa olevaa luontoreitistöä. Lähtökohdat kulttuuriympäristöön kohdistuvalle matkailulle Peränteellä ovat erinomaiset. Maisemanhoitotyöhön sitoutuminen on suunnitelman toteuttamisen haaste.

Myllymäki ja Ähtärinranta; maisemanhoitosuunnitelmat ja niiden toteutus

Ähtärin kylistä esimerkiksi Myllymäen kylä ja Ähtärinranta kaipaavat maisemanhoitotoimenpiteitä. Myllymäen kylä on Ähtärin kehittämisen kannalta merkittävä. Sen edustavin Asematien varteen sijoittuva rakentaminen edustaa Myllymäen suuruuden aikaa, jolloin kylä oli merkittävä seudullinen kaupallinen keskus. Kaupallinen toiminta kylässä on merkittävästi vähentynyt. Kylässä on useita tyhjilleen jääneitä arvorakennuksia, samoin useita kunnoltaan heikentyneitä rakennuksia ja rakennelmia. Osaa niistä ei liene mahdollista pelastaa ja ne edellyttävät siten purkutoimia. Kylään saapujan näkymää rajaavat pajukot, mistä syystä ympäristö sisältää useita kehitystarpeita ja -mahdollisuuksia.

Ähtärinrannan tiemaisemassa on useita kunnoltaan heikentyneitä vanhoja rakennuksia. Tiemaiseman hoito, järvinäkymien avaaminen ja rakennetun ympä-

ristön hoito mahdollistavat ympäristön kehittämisen Ähtärinrannalla. Maisemahoitotoimenpiteiden toteuttamiseksi tarvitaan hoitosuunnitelmia, jotka laaditaan yhteistyössä kyläläisten kanssa. Hoitotyöhön sitoutuminen on maisemanhoitohankkeiden päättämisen jälkeen haaste. Mahdollisia rahoituskanavia hankkeelle ovat Kuusiokuntien kylien investointhankerahoitus ja Leader-rahoitus ➤ *lue lisää sivulla 152.*

Ähtäriläinen sotahistoria – Suomen sodan tapahtumia ja ensimmäisen maailmansodan aikaisia puolustuslinjoja: hoito- ja käyttösuunnitelma / kohteiden esittely ja markkinointi, tapahtumat, tuotteet, opasmateriaali jne.

Etelä-Pohjanmaan kunnista ainoastaan Ähtärissä löytyy I Maailmansodan puolustusrakenteita. Juoksuhaudoja ja muita vallituksia on runsaasti erityisesti Myllymäellä, Inhan asemansseudulla, Mustikkavuorella ja Vääräkoskella. Kohteita on eri yhteyksissä kartoitettu. Suomen sodan tapahtumapaikkoja on Ähtärissä Myllymäellä ja Nääsinsalmessa. Vuonna 2008 tulee Suomen sodan taisteluista kuluneeksi 200 vuotta.

Osa I maailmansodan aikaisten vallitusten jäänteistä on koottu suunnistuskarttoihin. Tietoja juoksuhaudoista on koottu myös Ähtärin keskustan kaavaselvitysten yhteydessä. Nämä tiedot ja yksityishenkilöiltä ja Ähtäri-Seuralta sekä yleisötilaisuuksissa saadut täydennykset ja tarkennukset on koottu karttaan sivulle 28. Kartoituksen pohjalta tulee toteuttaa Ähtärin I maailmansodan aikaisten puolustuslaitteiden inventointi ja myöhemmin laadittava hoitosuunnitelma ja edelleen toteuttaa kohteiden kunnostus- ja hoitotoimet.

Ähtärin on turvattava ja lisättävä vetovoimaisuuttaan matkailukohteena. Tarjonnan tulee monipuolistua ja tarjottavien tuotteiden lisääntyä. Puolustusrakenteet ja sotänäyttämöt ovat kulttuurimatkailutuotteina pääosin käyttämätön resurssi, joka tulisi hyödyntää konkreettisesti kulttuurituotteina kuten tapahtumina, opastuksina, kulttuurikarttoina ja –kierroksina, näytelminä ja julkaisuina.

Keskustan kaupunkikuvan kehittäminen

Laaditaan kaupunkikeskustan kehittämissuunnitelma, jolla tavoitellaan kaupan ja palvelujen toiminnallisten edellytysten lisäämistä, esim. houkutteleva rantaraitti, kansalaistori, kauppatorin kehittäminen; yleisilme, liikenne torille, toritapahtumat jne. Kehitetään Ähtärin kaupunkikuvallista ilmettä ja luodaan viihtyisää katutilaa asukkaiden ja matkailijoiden käyttöön. Varmistetaan opasteiden avulla keskustaan ja sen palveluiden piiriin löytäminen. Kohtaamis- ja

oleskelupaikkojen kehittäminen ja ympäristön kohtaminen liitetään osaksi suunnittelua. Kiinnitetään huomiota linja-autopysäkkien katoksiin, penkeihin, roskakoreihin, myös valaistuksen laatuun. Veistoksia ja ympäristötaidetta lisätään puistoihin, aukioille, risteyskohtiin ja muihin sopiviin paikkoihin.

Kaupunkilaiset halutaan mukaan ympäristön hoitoon; kaupunkilaisia innostetaan oman ympäristön hoitoon esimerkiksi erilaisin kevättempauksin. Mm. ohjelmahankkeen yleisötilaisuuksissa ilmennyt asukkaiden kiinnostus osallistua julkisten viheralueiden ja mm. kaupungintalon ympäristön istutuksiin otetaan huomioon ja hyödynnetään. Sesonkeina julkista tilaa hoidetaan esimerkiksi työllisyystöinä ja opiskelijoiden kesätöinä. Oppilaitosten suunnittelu- ja harjoitustyömahdollisuudet hyödynnetään.

Tiemaisemien kehittämismahdollisuuksia selvitetään, laaditaan tiemaisemanhoitosuunnitelmia

Mahdollisia teemoja voivat olla: huomio tienympäristön rakenteisiin, opasteet, bussikatokset ja muut rakenteet ja yksityiskohdat, valaistus jne. Oman Ähtäri-ilmeen kehittämistä selvitetään.

Kartoitetaan tiemaiseman hoitotarve: näkymät, pensoittuminen, rakennukset ja rakenteet, kasvillisuus, perinnetuotteiden kehittäminen, kulttuuriympäristökohteiden merkitseminen.

Rahoitusmahdollisuuksia, tietoa, neuvoja

Vanhaa rakennuskantaa ylläpidettäessä päävastuu korjauskustannuksista kuuluu aina rakennuksen omistajalle. Moniin korjaus- ja muutostöihin on kuitenkin saatavissa yhteiskunnalta taloudellista tukea. Tärkeimpiä taloudellisen tuen myöntäjiä ovat kunnat, valtion asuntorahasto ja alueelliset ympäristökeskukset, opetusministeriö ja Museovirasto.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille on valtion budjetissa muutamia omia avustusmuotoja. Alueellisten ympäristökeskusten avustukset rakennusperinnön hoitoon on tarkoitettu lähinnä rakennuksen ominaispiirteiden säilyttämistä tukeviin korjauksiin. Museoviraston entistämisavustukset kohdistetaan valtakunnallisesti merkittäville tai muuten merkittäviksi todetuille kohteille hyvin suunniteltuihin ja yksilöityihin sekä yleensä melko vaativiin korjaustöihin.

Kunnat jakavat korjausavustuksia lähinnä sosiaalisin perustein, esimerkiksi vanhusväestön ja vammaisten asuntojen korjauksiin. Kotitalousvähennys kannattaa hyödyntää vaikka joka vuosi talon ylläpitokorjauksiin. Sitä saa palkasta tai työkorvauksesta joka kohdistuu asunnon tai kesämökin kunnossapitoon.

➤ **Etelä-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen (TE-keskus) maaseutuosasto**

TE-keskuksen kautta kanavoitu rahoitus myönnetään alueellisen maaseutuohjelman kautta. Tukiä myönnetään maisemallisesti tärkeiden rakennusten ja kulttuuriympäristön hoitoon, kylien maisemanhoitosuunnitelmien laatimiseen ja toteuttamiseen, ympäristön viihtyvyyden parantamiseen sekä vesien suojeluun ja vesistöjen kunnostukseen. Tietoa löytyy mm. osoitteesta www.te-keskus.fi <http://www.lande2000.fi/>

Maa- ja metsätalousministeriö antaa **tukea** ympäristönsuojelutoimien lisäksi maatalousmaiseman ja maatalouskäytössä olevien asuin ympäristöjen hoitoon, perinneympäristön vaalimiseen sekä kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaiden rakennusten korjaukseen. Yhteystahoja ovat Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksen maaseutuosasto ja Maaseutukeskus sekä kunnan maaseutusihiteeri. **Kestävän metsätalouden rahoitustukea** on mahdollista saada metsäluonnon hoitohankkeen suunnitteluun ja toteutukseen paikalliselta metsäkeskukselta. Maa- ja metsätalousministeriön **viljelijöille** myöntämä **tuki perus- ja lisätoimenpiteisiin** korvaa lisäkustannuksia, joita aiheutuu ympäristönhoidon kannalta hyvien viljely- ja tuotantomenetelmien käytöstä. Tuen saaminen edellyttää toimenpiteitä ympäristön ja maiseman hoitamiseksi. **Eriytistukea** voi saada mm. maiseman ja perinnebiotooppien hoitoon. Eriytistukea haetaan TE-keskuksesta, yhteystahona on kunnan maaseutuasiainmies. **Työministeriö** myöntää **työllisyysperusteista valtion apua** kuntien, kuntainliittojen ja muiden yhteisöjen kunnossapitoa ja korjausta koskeviin hankkeisiin ja muihin investointeihin. Yhteystahoja ovat paikallinen työvoimatoimisto sekä TE-keskuksen työvoimaosasto.

TE-keskuksen kautta rahoitetaan erilaisia **kyläinvestointihankkeita**. Niissä tarvittava yksityisen rahoituksen osuus on 30 prosenttia hankkeen kokonaisrahoituksesta. Tästä 30% osuudesta korkeintaan 75% voidaan suorittaa talkootyönä. Kylien yleisissä kehittämishankkeissa, esimerkiksi maisemahoitohankkeissa voidaan hakea **Leader-rahoitusta**. Rahoitusosuudet ratkaistaan hankekohtaisesti. Käytännössä yksityisrahoituksen osuus on noin 20 %, josta osan voi korvata talkootyöllä. Kuusiokuntien Kehittämisyhdistys antaa tietoja rahoitusmahdollisuuksista ja avustaa hankehakemuksen teossa. Kehittämisyhdistys myös antaa TE-keskukselle lausunnon hankkeesta. Lisätietoja <http://www.kuudesta.net>

➤ **Etelä-Pohjanmaan liitto**

Etelä-Pohjanmaan Liitto on Etelä-Pohjanmaan kuntien muodostama kuntayhtymä, jonka toimialaan kuuluvat aluekehitysviranomaisen tehtävät ja maakuntakaavoitus. Tehtävinä ovat myös maakunnallinen edunvalvonta, yhteistoiminta ja erillisprojektit. Liitto hoitaa tehtäviinsä liittyviä asioita ja yhteyksiä maakuntatasolta kansainväliselle tasolle saakka.

Aluekehitysviranomaisena liiton tehtäviin kuuluu laatia toimialueellaan Euroopan Unionin rakennerahastoista myönnettävien tukien edellyttämät ohjelmat. Liiton käytettävissä on myös maakunnan kehittämisraha ja maakunnallinen kehittämisraha, joiden kautta ohjataan rahaa maakunnan kehittämiseen hakemusten perusteella alueellisten tavoitteiden mukaisesti.

Lisätietoja <http://www.epliitto.fi>

➤ **Museovirasto, Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo**

Opetusministeriön alainen **Museovirasto** vastaa muinaisjäännostien, rakennetun kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön ja muun kulttuuriomaisuuden suojelusta ja inventoinneista yhdessä **maakuntamuseoiden** kanssa. Ähtärin kaupungin alueesta vastaa Seinäjoella sijaitseva Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo. Museoviraston aluetoimipiste sijaitsee Vaasassa.

Museovirasto julkaisee mm. korjauskortisarjaa, joka opastaa korjaamaan ja kunnostamaan vanhaa rakennusta oikein ja taloudellisesti. Osoitteessa <http://www.nba.fi/fi/korjauskortit> on mahdollisuus tutustua korjauskorttien sähköisiin PDF-versioihin. PDF-korjauskortteja ei voi kuitenkaan tulostaa. Niitä ja muita Museoviraston julkaisuja voi tilata esimerkiksi postitienakolla.

Museovirasto myöntää **entistämisavustuksia** kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten hoitoon, ensisijaisesti rakennussuojelulla suojeltuihin kohteisiin, sisätilojen korjauksiin, museoihin tietyin rajoituksin sekä julkisivujen korjauksiin tapauksissa, joissa kohteen arvo on merkittävä. Hakija voi olla yksityinen, yhteisö tai kunta. Hakuaika on vuosittain lokakuun loppuun mennessä. Paikallinen yhteystaho on Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo Seinäjoella. Hakulomake on tulostettavissa osoitteesta <http://www.nba.fi/fi/entavustus>

Runsaasti tietoa, lukuisia linkkejä ja ajankohtaista tietoa kulttuuriympäristöstä on koottu Museoviraston ja ympäristöministeriön ylläpitämille kiinnostaville sivuille osoitteeseen <http://www.rakennusperinto.fi>

Museoviraston ylläpitämä valtakunnallinen muinaisjäännosterekisteri <http://www.nba.fi/fi/mjtiedot>, on Museoviraston internet-sivuilla yleisesti nähtävillä ja selattavissa.

Museovirasto ylläpitää rekisteriä Suomen kiinteistä, muinaismuistolain rauhoittamista muinaisjäännostista. Muinaisjäännosterekisteri sisältää muinaisjäännostien sijainti-, tyyppi- ja ajoitustiedot, kuvauksen sekä selostuksen kunkin kohteen tutkimuksista, kunnosta ja säilyneisyydestä. Rekisteriä päivitetään jatkuvasti.

➤ **Länsi-Suomen ympäristökeskus; Alueidenkäyttö- ja vesihuolto-osasto** toimii maankäytön suunnittelussa ohjaavana ja opastavana valtion alueellisena viranomaisena Etelä-Pohjanmaalla. Alueidenkäytön ryhmä ohjaa maankäytön suunnittelua mm. kuntien kanssa käytävissä vuosittaisissa kehittämiskeskusteluissa ja kaavoituksen viranomaisneuvotteluissa. Ympäristökeskus antaa lausuntoja mm. kulttuuriympäristön kannalta merkittävistä kaava-hankkeista ja kuntien rakennusjärjestyksistä. Kaavojen, kuntien myöntämien poikkeamislupien ja suunnittelutarveratkaisujen lainmukaisuuden valvonta on osa ympäristökeskuksen tehtäviä, samoin rakennussuojelulain mukaisten suojeluesitysten käsittely ja päätöksenteko. Ympäristökeskus vastaa kulttuuriympäristön hoidon koko toimialuetta koskevan yhteistyöryhmän toiminnasta ja osallistuu kulttuuriympäristöohjelmien ja erilaisten kulttuuriympäristön hoito-ohjelmien laadintaan. **Luonnonsuojeluosasto** vastaa perinnemaisemien inventoinnista, hoidon ohjauksesta ja neuvonnasta sekä antaa mm. perinnebiotooppeja koskevat erityistukilausunnot

➤ Ympäristöministeriö myöntää **avustuksia rakennusperinnön hoitoon**. Niitä myönnetään kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennuskohteiden ja niiden välittömän ympäristön korjauksiin ja kunnostamistöihin. Kohde voi olla yksittäinen rakennus tai rakennettu ympäristö merkittävällä maisemalueella. Avustusta annetaan työ- ja materiaalikustannuksiin sekä selvityksiä ja suunnitelmia varten. Avustuksia voivat hakea yksityiset, yhteisöt ja kunnat. Hakuaika on lokakuun loppuun mennessä. Avustushakemus on tulostettavissa ympäristöhallinnon sivuilta <http://www.ymparisto.fi>. Lisätietoja Länsi-Suomen ympäristökeskuksessa antaa erikoissuunnittelija Tapani Lehtoluoto puh. 040-558 6672.

➤ **Yleiskaava-avustusta** voi saada kunta, joka on

laatimassa yleiskaavaa mm. kulttuuriympäristön, rakennetun ympäristön, maiseman tai luonnonsuojelun kannalta merkittävälle alueelle.

➤ **EU-tuella** voidaan toteuttaa erilaisia kulttuuriympäristö- ja maisemanhoitohankkeita. Ne voivat olla laajoja useita kuntia käsittäviä, kyläkohtaisia tai yksittäisiä hankkeita. Tukea myönnetään kulttuuriympäristöä ja maisemanhoitoa edistävien ja yhdyskuntia elävöittävien hankkeiden tukemiseen. (EU: n rakennerahastot, Aluekehitysrachasto EAKR, sosiaalirachasto ESR, Maatalouden ohjaus- ja tukirachasto EMOTR).

kts. myös <http://www.ymparisto.fi>> länsi-suomi > maankäyttö ja rakentaminen
kts. myös <http://www.ymparisto.fi>> länsi-suomi > luonnonsuojelu

➤ **ProAgria Etelä-Pohjanmaan maaseutukeskus** Neuvonta-, suunnittelu- ja koulutuspalveluita maatiloille ja kyläyhteisöille mm. maiseman ja luonnonhoidon neuvontaa, maatilojen ympäristösuunnitelmia, kylä- ja tiemaisemasuunnitelmia.
kts. <http://www.proagria.fi/ep>

➤ **Valtion asuntorachasto** myöntää **peruskorjauslainoja**, joita voidaan saada korotettuna kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille. Lisäksi **korjausavustuksia** voi saada vanhusten ja vammaisten asuntoja varten. Tukea voi hakea yksityiset, yhteisöt ja kunnat. Hakuaika määritellään vuosittain. Paikallisena yhteystahona on kunnan asuntosihteeri tai rakennustarkastaja.

➤ **Suomen kotiseutuliitto** myöntää **avustuksia seurantalosten** sekä muiden kansalaistoimintaan tarkoitettujen rakennusten kunnostamiseen ja niihin liittyvien piha-alueiden parantamiseen. Hakuaika on vuosittain syyskuun loppuun mennessä. Avustusta haetaan Suomen kotiseutuliitolta. Hakulomake on ladattavissa soitteesta <http://www.nba.fi/fi/entavustus>

➤ **Kirkkohallitus** myöntää **avustuksia ja tukilainoja kirkkojen, seurakuntatalosten ja pappilosten korjaus- ja rakentamistöihin**.

➤ Katso myös Seinäjoen ammattikorkeakoulun **SEAMK:in konservoinnin koulutusohjelmansivut** osoitteesta <http://www.seamk.fi>

Kirjallisuutta ja lähteitä

Arkeologia

- Esihistorialliset kiinteät muinaisjäännökset Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla. Museovirasto, Etelä-Pohjanmaan liitto, Keski-Pohjanmaan liitto ja Pohjanmaan liitto. Vaasa 1998.
- Hiidenkiuas ja tulikukka, opas arkeologisen perinnön hoitoon. Museovirasto. Jyväskylä 1999.
- Maiseman muisti - Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto. Helsinki 2001.

Perinnebiotoopit

- Hæggström, C-A., Heikkilä, T. Peiponen, J. & Vuokko, S. 1995: Toukohärkä ja kultasiipi, Niityt ja niiden hoito. Otava, Helsinki. 160s.
- Polku mansikkapaikoille – karjan poluilla ennen ja nyt; opetusvideo. Polku mansikkapaikoille - hanke 2006. Lainattavissa Ähtärin kirjastosta.
- Kattava sarja perinnebiotooppien hoitokortteja löytyy osoitteesta: www.mmm.fi > julkaisut > Viljelijätukien ohjeet ja oppaat > Perinnebiotoopit

Rakennettu ympäristö ja maisema

- Anttila Päivi ja Molander Lise-Lotte. Ähtärinjärven suojavyöhyke- ja vesimaisemasuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 180. Länsi-Suomen ympäristökeskus. Vaasa 2000.
- Erkki Herman Hokkanen. Vaihevuoteni. Jyväskylä 1995.
- Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava. Etelä-Pohjanmaan liitto 2005
- Finlandia. Otavan Iso Maammekirja 7, Etelä-Pohjanmaa. Keuruu 1987.
- Hahne Reino. Inhan ruukkiyhdyshänke 1833-1964. Ähtäri 1994.
- Hautakylää etsimässä - Perinnetietoa Kolulta Ähtärinrannalle. Toim. Ylätalo Markku. Hautakylän kyläyhdistys ry. Vaasa 2007.
- Heikkilä Tapio. Suomalainen kulttuurimaisema. Sulkava 2000.
- Ihamäki Kalevi. Aito ähtäriläinen – Ähtärin Osuuspankki 100 vuotta. Keuruu 2007.
- Jokipii Mauno. Vanhan Ruoveden historia II:2. Keuruu, Multia, Mänttä, Pihlajavesi, Ähtäri. Vammala 1969.
- Jumalalle kunnia - Ähtärin kirkko 70 vuotta. Ähtäri 2007.
- Kinnunen Juhani. Etseri Ätsäri Inha - Arkistojen kertomaa Etserin vanhasta asemasta ja sen päälliköistä. Omakustanne. 2005.
- Kotiseutulehti Ympyriäinen numerot 1-17. Ähtäri-Seura ry.
- Kyllä verkot löytyy kun vesi selekiää - Ähtäriläisiä sananparsia. Toimituskunta Ähtäri Seura ry. Ähtäri 1986.
- Kylämaisema Peränteellä. Toim. Airi Matila. Metsäkeskus Tapion julkaisu 11/1995. Helsinki 1995.
- Kyrönmaa VIII, Vanhaa Ähtäriä. Eteläpohjalainen osakunta. Helsinki 1951.
- Kytösavut XII. Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton julkaisu. Seinäjoki 1975.
- Maaseudun kulttuurimaisemat. Toim. Luostarinen Matti, Yli-Viikari Anja. Ympäristöministeriö, Maatalouden tutkimuskeskus. 1997.
- Maisema-aluejärjestelmän mietintö I-II. Maisemanhoito, osa I / Arvokkaat maisema-alueet, osa II. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. Helsinki 1992.
- Mukavaa olla ähtäriläinen - Ähtärin kuvateos. Toim. Irja Suihko. Ähtäri 2004.
- Nyysölä Eino. Entisestä Ähtäristä. Ähtäri-Seura 2. painos. 1976.
- Näin me sen muistamme 1 - Sota-ajan lapsen ja nuoren kokemuksia. Toim. Tallbacka Liisa. Ähtäri 2005.
- Näin me sen muistamme 2 - 1940-50 lukujen nuorten kokemuksia. Toim. Tallbacka Liisa. Ähtäri 2002.
- Paluulippu – Kulttuurihistoriallisesti merkittävien asema-alueiden uusi käyttö. Toim. Perähuhta Minna, Joutsalmi Sinikka, Ahoniemi Anu. Tampereen teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuurin osasto, yhdyskuntasuunnittelun laitos. Tampere 2001.
- Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museovirasto, Ympäristöministeriö. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki 1993.
- Rakennusperintömme – kulttuuriympäristön lukukirja. Ympäristöministeriö, Museovirasto. Hämeenlinna 2001
- Rakennusperinnön tulevaisuus. Ympäristöministeriö. Tampere 2004.
- Ranta Matti. Aikamatka ruukinelämään. Omakustanne. Vantaa 2007.
- Rintamalla ja kotoa. Toim. Tallbacka Liisa. Ähtärin Sotaveteraanit ry. Ähtäri 2006.

- Rintalankyläpäivät – lehti. Ähtäri 2005.
- Riukulehto Sulevi. Tuomarniemi – siellä ei koskaan sada. Jyväskylä 2004.
- Savola Heikki. Elämän suoloja - tarua ja tarinaa Roninperältä käsin. Ähtäri 1999.
- Sihvonen Sirkka-Liisa. Vääräkosken kartonkitehdas – sata vuotta ähtäriläistä pahvia. Länsi-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 3/2008
- Tapio Harmanen. Herra vai juoksupoika - eläinlääkäritarinoita. Kurikka 2005.
- Teräväinen Helena. Lakiaa ja komiaa – kohti kulttuuriympäristön uusia arvoja Etelä-Pohjanmaalla. Vaasa 2003.
- Tuomarniemen hengessä. Toim. Tasanen Tapani ja Karppinen Sami. Jyväskylä 2003.
- Vanhan Ruoveden historia liiteosa: talonhaltijat, kunnanvaakunat, pitäjännimet, hakemistot. Vammala 1960.
- Viertola Juhani. Ähtärin historia 1865-1918. Vanhan Ruoveden historia III:6 1. Jyväskylä 1988.
- Viertola Juhani. Ähtärin historia 1918-1980. Vanhan Ruoveden historia III:6 2. Jyväskylä 1989.
- Viertola Juhani. Ähtärin historia lyhennelmä. Ähtäri 1991.
- Ylävesille Ähtäriin. Toim. Pitkänen Ritva Liisa, Rekunen Jorma, Mallat Kaija. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 653. Hämeenlinna 1996.
- Ähtärin sotaveteraanit – kuvamatrikkeli. Ähtärin sotaveteraanit ry. Alavus 1992.

Julkaisemattomia:

- Salonen Veli-Pekka, Miettinen Tuulikki, Rautio Anne. Peränteiden luontoselvitys. Ähtärin kaupunki, Turun Yliopisto. 1998
- Sihvonen Sirkka-Liisa. Vääräkosken tehdasalueen teollisuus- ja rakennushistoriallinen selvitys. 2002

DVD:t

- Hiironen Eero: Vedenperintö. Dokumenttielokuva. 2006
- Muistojeni Myllymäki osa 1-2. Eino Kivilahden haastattelujen tallenne. Ähtäri seura ry
- Ähtärin tapahtumia 60-luvulla. Ähtäri Seura ry. 1960.

Liite 1 kulttuuriympäristön tila - Nelikenttäanalyysi

Kulttuuriympäristön tila Ähtärissä

Arvojen tunnistamisen lisäksi on tärkeää selvittää arvokkaiden kohteiden ja alueiden tila ja niihin kohdistuvat asenteet. Apuna voidaan käyttää **ns. nelikenttäanalyysiä**, johon merkitään ähtäriläisen kulttuuriympäristön vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat.

Vahvuudet

- Ähtärin kulttuuriympäristön monipuolisuus ja ainutlaatuisuus; kerroksellisuus, monentyyppistä rakentamista, arkeologia, taustana moni-ilmeinen luonto ja vesistöt
- elinkeinohistoria näkyy maisemassa
- paikallishistorian tietoa kulttuuriympäristöstä on olemassa runsaasti
- kulttuuriympäristön perinne ja identiteetti, mm. vahva Ähtäri Seura tehnyt pitkään työtä KY:n puolesta
- kulttuuriympäristöohjelman yhteydessä tehty koko kuntaa käsittävä rakennetun ympäristön ja maiseman kartoitus
- kulttuuriympäristöohjelman yhteydessä tehdyt kohde- ja alueinventoinnit
- perustietoa on olemassa, mm. valtakunnalliset ja maakunnalliset inventoinnit, Peränteen kaavainventointi sekä perinnemaisemaselvitys
- yleinen innostus ja asenteiden muutos; kulttuuriympäristöjen arvostus noussut
- asukkaiden mielenkiinto rakennusten kunnostamiseen on lisääntynyt
- tieto rakennusperinnön hoitoavustuksista on levinnyt
- tieto muista avustuksista on levinnyt, mm. ympäristötuet, EU-avustukset
- paikallinen lehdistö suhtautuu myönteisesti ja vaikuttaa osaltaan myönteiseen asenneilmastoon
- kaavoihin tehdään nykyisin tarkat perusselvitykset kulttuuriympäristöstä
- esimerkkejä hyvin säilyneistä ja suojelluista kohteista on taajamassa ja eri puolilla kuntaa

Heikkoudet

- oman ympäristön arvoja ei osata tunnistaa ja arvostaa riittävästi
- ei keskustelua ympäristön muutoksista – välinpitämättömyys, ei tietoa vaikuttamisen keinoista
- vanhat rakennukset monesti vajaakäytössä, mikä monesti johtaa hoidon laiminlyöntiin
- paljon on jo menetetty: purettu, korjattu väärin. Suuri osa vanhasta rakennuskannasta päässyt huonoon kuntoon, osa tuhoutunut tai tuhoutumassa
- suositaan uusia rakennuksia, jotka eivät sovellu ympäristöön
- vanhoja rakennuksia on korjattu tai laajennettu väärällä tavalla perinteisiä arvoja kunnioittamatta (sopimattomat materiaalit, eri aikojen rakennustapoja ja – materiaaleja on yhdistelty väärin, detaljit, huonot rakenteelliset ratkaisut)
- perinteisen rakennus- ja korjaustavan tuntemus on vähäistä, vanha ammattitaito on kateissa
- korjausavustukset ovat toistaiseksi suhteettoman pieniä tarpeeseen nähden
- ei tietoa kaikilla; lupa vanhan rakennuksen purkajalle => purkuilmoitus, lupa rakennusvalvonnasta, lupa ympäristökeskuksesta, Juoksuhaudat ja muu I maailmansodan puolustusvarustus rinnastetaan kiinteisiin muinaisjäänneksiin - niihin ei saa kajota!
- uudemman, sotien jälkeisen rakennuskannan arvostus on ollut vähäistä
- ympäristön siisteys; tienvarret, heikkokuntoiset ja romahtavat rakennukset
- perinnepihoihin taimistojen uutuuksia, kivetyksiä ja penkereitä
- mm. karjatalouden muutokset, => näkymien umpeutuminen

Uhat:

- nopeat muutokset, uudet tarpeet – ei ehditä tajuta, mitä tapahtuu
- piittaamaton asenne vanhaa kulttuuriympäristöä kohtaan, ristiriitaiset mielipiteet, tiedon, taidon ja varojen puute
- kulttuurimaiseman muuttuminen, köyhtyminen, autioituminen ja häviäminen
- arvojen tuhoutuminen hoidon puuttuessa
- peltojen metsittäminen, viljelymaiseman häviäminen, maiseman umpeenkasvu, rakennuskannan harkitsematon uusiutuminen
- suunnittelematon hajarakentaminen ja halu sijoittaa rakennukset usein maiseman parhaille paikoille
- ei resursseja kulttuuriympäristöstä huolehtimiseen
- historiallisia kerrostumia ja alueellisia piirteitä häviää
- eriyvät arvomaailmat ja näkemykset, ristiriitaiset tavoitteet
- maaseudun ja kaupungin rakennustapojen yhtenäistyminen, valtakunnallinen monotonisuus
- soveltumattomat korjaustavat
- identiteetin katoaminen
- maa- ja metsätalous (kaukomaisemat, perinnemaisemat)

Mahdollisuudet

- kulttuuriympäristön imagoarvon ymmärtäminen, juurista ollaan kiinnostuneita, trendi
- kulttuuriympäristön merkitystä mm. matkailulle ja yritystoiminnalle on alettu oivaltaa ja arvostaa
- yhteistyö eri viranomaisten kesken on lisääntymässä
- uudistunut lainsäädäntö (MRL, VAT, valtakunnalliset sopimukset ja valtioneuvoston päätökset) korostaa kulttuuriperinnön merkitystä MRL; osalliset
- rakennusperinnön hoitoavustukset, maatalouden erityiset, EU-avustukset, kunnostus- ja hoitoprojektien EU-rahoitus; EU: tuet, hankkeet
- entistäjien ja korjaajien koulutus on lisääntymässä, osaamisen lisääntyminen, korjausmenetelmät
- perinnetietoisuus lisääntymässä
- Ähtärissä on useita kohteita ja alueita, joihin kannattaa hakea hankerahaa; rakennusperinnön- ja maisemahoitohankkeiden suunnitteluun, toteutukseen, juoksuhaudat
- arkeologinen perintö, esim. Peränteellä lähellä luontoreitistöä on hyödynnettävissä
- Inha, Vääräkoski, Tuomarniemi
- KY-kasvatus; ympäristökasvatus: lasten ja nuorten innostus ja osaaminen
- tiedotus, koulutus, neuvonta
- yhteistyön ja kansalaistoiminnan lisääntyminen; välittämisen kulttuuri: yhteistyö, ihmiset ja talot, elävä kylätoiminta
- tiedon keräämisen ja jakamisen mahdollisuuksien parantuminen tekniikan ja kehittymisen myötä (esim. internet)
- kulttuuriympäristön kohteiden esiintuominen ja konkreettinen osoittaminen (esim. merkityt torpan paikat)
- muiden esimerkki ja tuki (esim. naapurikunnat, muut maat)

Riitta Jaakkola

VESITEITÄ KYLIIN JA KIRKOLLE

Ähtäriin on valmistunut EU-rahoitteisena hankkeena kulttuuriympäristöohjelma, " Vesiteitä kyliin ja kirkolle". Ohjelma on kuvaus Ähtäriin kulttuuriympäristöstä, sen menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Ohjelmassa asetetaan tavoitteet ja toimet, joita noudattaen kulttuuriympäristö Ähtärissä säilyy ja kehittyy muutoksenkin aikana hallitusti ja ympäristöarvot huomioiden. Ohjelman laatijan ja laajan ohjausryhmän lisäksi asukkaat ja kiinteistöjen omistajat eri puolilla Ähtäriä on kutsuttu mukaan ohjelman laadintaan järjestämällä muun muassa kyläiltoja.

EUROOPAN YHTEISÖ
RAKENNERAHASTOT

LÄNSI-SUOMEN
YMPÄRISTÖKESKUS
VÄSTRA FINLANDS
MILJÖCENTRAL

ETELÄ-POHJANMAAN LIITTO

ÄHTÄRIN KAUPUNKI